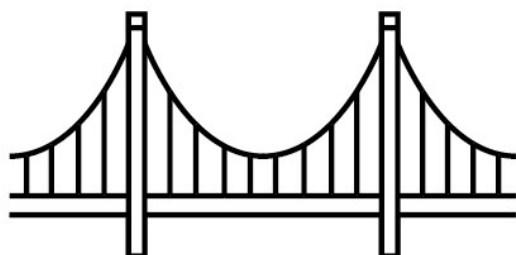

Тривожні люди

Фредрік
БАКМАН

Тривожні люди

Fredrik Backman

Folk med ångest

Roman

Copyright © Fredrik Backman, 2019
Published by agreement with Salomonsson Agency

літературно-художнє видання
 серія «Полиця бестселер» заснована 2017 року

Бакман, Фредрік.

- 19 Тривожні люди: роман / Фредрік Бакман; пер. зі швед. Софії Волковецької. — Київ : Книголав, 2022. — 360 с. — (Серія «Полиця бестселер»).

BN 978-617-7820-91-7 (п.в.)

BN 978-617-8012-46-5 (е.в.)

одному шведському містечку стається невдала спроба пограбування банку. Грабіжник, намагаючись втекти від поліції, забігає в житловий будинок, випадково опиняється у квартирі, яку саме показують групі потенційних покупців, і бере цих людей у заручники. Ситуація для всіх стресова: попри поступово заручники знайомляться, спілкуються й діляться своїми життєвими історіями. Та коли зрештою все закінчується і поліції вдається вивести усіх людей, грабіжника в квартирі не виявляється... Загадкову правду беруться розплутати двоє поліціантів.

Роман Фредріка Бакмана «Тривожні люди» — це іронічна історія про пограбування, яке не відбулося, про показ квартири, який звів таких різних, але дещому схожих людей, та про тривожність, яка за певних обставин проявляється в кожному з нас.

УДК 821.113.6'06-311.3

і права застережено. Жодна частина цього видання не може бути відтворена будь-якій формі й будь-якими засобами без попереднього письмового дозволу видавника авторських прав.

Фредрік Бакман

Тривожні люди

Роман

*Переклала зі шведської
Софія Волковецька*

книголав / Київ / 2022

*Ця книжка присвячується голосам у мене в голові — моїм
найдивовижнішим друзям.
І моїй дружині, яка з нами живе.*

РОЗДІЛ 1

Пограбування банку. Захоплення заручників. Постріл. На сходовій клітці — купа поліціянтів, які зараз будуть штурмувати квартиру. Будь-хто міг у таке вплутатися, це значно простіше, ніж можна собі подумати. Для цього потрібна лишень одна дуже й дуже погана ідея.

У цій історії йтиметься про купу всього, та головним чином — про ідіотів. Варто зразу сказати, що напрочуд легко називати інших людей ідіотами, але не слід забувати, що бути людиною — це, як правило, по-ідіотськи складне завдання. Особливо якщо біля тебе є ті, задля кого ти намагаєшся бути досить-таки доброю людиною.

У наші часи кожна людина повинна давати собі раду з огромом очікувань. Нам треба мати роботу, якесь житло, сім'ю, і сплачувати податки, і міняти білизну, і пам'ятати пароль до свого клятого вайфаю. Комуś із нас ніколи так і не вдається втримати під контролем цей хаос, а життя знай триває собі, і Земля мчить космічними просторами зі швидкістю два мільйони кілометрів на годину, і ми на ній трясемося від паніки, ніби загублені шкарпетки. Наше серце — як той шматок мила, яке вихоплюється з рук, якщо на мить утратиш пильність, — і от воно виривається на волю, закохується й розбивається. І нічого не вдієш. Тож ми вчимося вдавати, весь час і всюди — на роботі, у стосунках, перед дітьми, в усьому іншому. Ми вдаємо, що нормальні, що маємо базовий рівень освіти, що розуміємо значення виразів «ставки кредитування» та «темпи інфляції». Що знаємо, як треба займатися сексом. А насправді в сексі наші успіхи не кращі, ніж із запиханням USB-кабелю, коли потрапляєш у цей клятий роз'єм тільки з четвертої спроби. (Не так, знову не так, знову не так, НУ НАРЕШТІ!) Ми вдаємо, що з нас вийшли добрі батьки, але добре нам вдається лише давати дітям їжу та одяг і висварити їх, якщо ті запхали до рота знайдену на землі жувальну гумку. Колись у нас були акваріумні рибки, але всі вони померли. А про дітей ми знаємо не набагато більше, ніж про рибок, тому ця відповідальність щоранку лякає нас мало не до смерті. У нас немає плану, ми просто намагаємося пережити день, тому що завтра настане новий.

Часом нам буває боляче, нестерпно боляче просто тому, що ми відчуваємося чужими самі собі. Часом ми панікуємо через те, що треба сплачувати рахунки й бути дорослими, а ми не знаємо як, бо ж існує до відчаю страшний ризик, що нам не вдасться бути дорослими.

Тому що всі ми когось любимо, а той, хто любить, часом

переживає сповнені відчаю ночі, коли лежиш без сну й намагаєшся зрозуміти, як нам залишатися людьми. Часом це підштовхує нас до вчинків, які згодом видаються незрозумілими, але тієї миті вони були єдиним виходом.

Одна дуже й дуже погана ідея. Це все, що потрібно.

Наприклад, одного ранку особа у віці тридцяти дев'яти років вийшла з дому з пістолетом у руці, і ця затія — тепер-то нам уже відомо — була вкрай ідіотською. Ну так, мова про захоплення заручників, проте ніхто цього не задумував. Тобто сама історія була задумана, але про захоплення заручників не йшлося. Це мало бути пограбування банку. Але потім щось сталося, і все пішло під три чорти — при пограбуванні банків таке трапляється. І тридцятидев'ятирічний грабіжник утік, але в нього не було плану втечі, про який мама грабіжника могла б сказати йому те саме, що часто повторювала, коли грабіжник дитиною забував на кухні кубики льоду зі скибочками лимону й мусив по них бігти: «Рухай ногами, якщо голова дірява». (Слід зауважити, що мама грабіжника, коли померла, була по вуха залита джином із тоніком, і через ризик вибуху її не наважилися кремувати, а не кожен може довести себе до такого.) Тож коли на пограбування банку, яке так і не стало пограбуванням, прибула поліція, грабіжник що було сили кинувся геть, перебіг вулицю й сховався в перших-ліпших дверях. Можливо, це занадто — називати грабіжника ідіотом тільки через це, але... ну, ви самі розумієте. Нічого розумного він не зробив. За тими дверима були тільки сходи й ніяких виходів, тож грабіжник не мав вибору, він мусив бігти нагору.

Тут треба згадати, що грабіжник мав цілком нормальну, як на свій тридцятидев'ятирічний вік, фізичну форму. Не належав до тих тридцятидев'ятирічних мешканців міст, які долають кризу сорокаріччя, купуючи дорожезні велошорти й шапочки для плавання, тільки з тієї причини, що в них у душі з'яє чорна діра, яку треба годувати інстаграмними знімками; ні, цей грабіжник радше був із тих тридцятидев'ятирічних, які мають у щоденному раціоні сир і пшеничне борошно в таких кількостях, що медицина може вважати це не дієтою, а воанням «допоможіть!». Тож до верхнього поверху грабіжник дістався, відчуваючи, як усі його залози працюють наповну, а дихав так, ніби спинився перед одним із таких закритих клубів, де на вході треба сказати секретний пароль крізь віконце у дверях. Зрозуміло, що шанси врятуватися від поліції були, м'яко кажучи, незначними.

Але грабіжник озирнувся й випадково виявив, що двері до однієї з квартир відчинені. Цю квартиру вирішили продати, її саме показували групі потенційних покупців. Туди й увалився

грабіжник, задиханий і мокрий від поту, з піднятим пістолетом. І так почалося захоплення заручників.

Далі сталося те, що сталося: поліція оточила будівлю, з'їхалися журналісти, по телебаченню показували новини. Усе це тривало кілька годин. А тоді грабіжник, звісно, здався. Іншого вибору в нього не було. І відпустив тих вісьмох осіб, яких узяв у заручники, — сімох покупців та агентку з нерухомості. Через кілька хвилин поліція штурмувала квартиру. Яка виявилася порожньою.

Ніхто не знає, куди зник грабіжник.

Оце й усе, що вам поки що потрібно знати. А тепер розпочинається історія.

РОЗДІЛ 2

Десять років тому на мосту стояв один чоловік. Ця історія не про нього. І вам не потрібно зараз про нього думати. Ну звісно, тепер ви не перестанете про нього думати. Це те саме, що сказати «не думай про тістечка», і тоді вони не йтимуть вам із голови. Тоді зробимо так: не думайте про тістечка!

Знати вам потрібно тільки те, що десять років тому на мосту стояв один чоловік. На самому парпеті, високо над водою, і життя його наближалося до кінця. Але зараз не думайте про це. Думайте про щось приємніше.

Думайте про тістечка.

РОЗДІЛ 3

Останній день року, одне невеличке місто. Поліційний відділок, у кімнаті для ведення допитів сидять поліціант та агентка з нерухомості. Поліціантові заледве даси двадцять років, але він мав би бути старшим. Агентка на вигляд має більше сорока, але вона, мабуть, молодша. У поліціанта трохи замала форма, в агентки — завеликий жакет. Агентці, вочевидь, хотілося б зараз бути деінде, поліціант після останніх п'ятнадцяти хвилин допиту теж виглядає так, ніби прагне, щоб агентка була не тут. Агентка нервово посміхається й розтуляє рота, хоче щось сказати, але поліціант вдихає й видихає так, що й не зрозумієш одразу, чи то він зітхнув, чи хотів висякатися.

— Просто дайте відповідь на запитання, — каже він.

Агентка жваво киває, вигукуючи:

— Як справи!

— Просто відповідайте на *запитання*, я ж сказав! — повторює поліціант із таким виразом обличчя, що буває властивий дорослим чоловікам, які ще в дитинстві розчарувалися в житті й відтоді так і не вийшли з того стану.

— Ви запитали, як називається моя агенція нерухомості! — агентка не поступається й вичікувально тарабанить пальцями по стільниці, аж поліціантові кортить пожбурити в неї чимось із гострими кутами.

— Ні, я запитував про *злочинця*, який узяв вас у *заручники* разом із...

— Вона називається «ЯК СПРАВИ»! Вам що, не зрозуміло? Бо коли ви купуєте квартиру, вам хочеться, щоб ваші СПРАВИ йшли якнайкраще, хіба ні? І тому, відповідаючи на телефонний дзвінок, я кажу: «Вітаю, ви зателефонували до агенції нерухомості “Як справи”. То як ваші СПРАВИ?».

Агентка, звичайно, щойно мала травматичний досвід, її погрожували пістолетом і тримали в заручниках, після такого будь-хто стане бовкати дурниці. Поліціант намагається бути терплячим. Він сильно тисне великими пальцями на брови, ніби сподівається, що там є дві кнопки і якщо одночасно на них натиснути, а тоді втримувати впродовж десяти секунд, то реальність зможе перезавантажитись до заводських налаштувань.

— Ну... добре. Тепер я повинен поставити вам кілька запитань, що стосуються квартири та злочинця, — стогне поліціант.

У нього теж був важкий день. Поліційний відділок у них невеликий, ресурси обмежені, але професійність працівників на доброму рівні. Він намагався пояснити це в телефонній розмові з якимсь шефом шефа свого шефа зразу після захоплення

заручників, але марно — хто б сумнівався. Зі Стокгольма скерують спеціальну слідчу групу, яка перебере ведення цієї справи. Повідомляючи це, шеф наголосив не слова «слідча група», а «зі Стокгольма» — ніби тільки зі столиці може прибути якась суперсила. Це вже діагноз, думає собі поліціант. Великі пальці не послаблюють натиску; для нього це останній шанс показати начальству, що він сам може впоратися, але як тут впораєшся, якщо в справі такі свідки, як оця особа?

— Окі-докі, — цвірінькає агентка, ніби це слово зараз доречне.

Поліціант зазирає у свої нотатки.

— Якийсь дивний день ви обрали для показу квартири. Якраз перед Новим роком.

Агентка, похитавши головою, усміхається.

— В агенції нерухомості «Як справи» не буває поганих днів!

Поліціант глибоко вдихає, кілька разів.

— Окей. Продовжимо. Коли ви побачили злочинця, якою була ваша перша реак...

— Ви говорили, що спочатку запитання стосуватимуться квартири! Ви ж сказали «що стосуються квартири та злочинця», тож я подумала, що про квартиру ми погово...

— Окей! — гарчить поліціант.

— Окей! — цвірінькає агентка.

— Тоді стосовно *квартири*: ви добре обізнані з плануванням?

— Звичайно, це ж моя робота! — каже агентка, але, на щастя, стримується від того, щоб додати: «Я з агенції нерухомості “ЯК СПРАВИ”. ТО ЯК ВАШІ СПРАВИ?», оскільки поліціант уже має такий вигляд, ніби сподівається, що кулю, випущену з його службової зброї, не зможуть відстежити.

— Можете описати квартиру?

Агентка аж сяє.

— Це просто мрія! Це ваша унікальна можливість стати власником ексклюзивного житла в тихому районі, але й недалеко від жвавого центру міста. Відкрите планування! Прекрасно освітлена!

Поліціант перебиває.

— Я хотів би знати, чи є там комірчина, приміщення для зберігання, які не зразу помітиш, чи щось таке...

— Вам не подобається відкрите планування? Ви віддаєте перевагу стінам? Але в цьому немає нічого поганого! — підбадьорливо запевняє агентка, але в її голосі вчувається певність, що, з її досвіду, люди, яким подобаються стіни, воліли б обгородити себе мурами.

— Наприклад, чи є там якісь шафи для одягу, які не...

— Я вже казала про прекрасне освітлення?

— Так.

— Наукові дослідження доводять, що в доброму освітленні люди почуваються щасливими! Ви про це знали?

Поліціант усім виглядом показує, що йому не хотілося б залежати від освітлення. Є люди, які воліють самостійно вирішувати питання, що стосуються щастя.

— Ми могли б не відволікатися від справи?

— Окі-докі!

— Чи є у квартирі приміщення, які не позначені в плані?

— А ще цей район страшенно зручний для сімей із дітьми!

— Хіба це якось стосується справи?

— Я просто хотіла звернути на це увагу. На СПРАВИ, ви ж розумієте. Там буде дуже зручно сім'ям із дітьми! Ну це якщо... ви розумієте, якщо не брати до уваги сьогоденне захоплення заручників. Утім, попри це, район просто створений для дітей! А діти, ви ж самі знаєте, страшенно люблять поліцейні машини!

Агентка радісно змахує рукою й імітує звук поліцейної сирени.

— Здається, то була мелодія фургончика з морозивом, — завважує поліціант.

— Але ж ви й так зрозуміли, — не поступається агентка.

— Я змушений просити вас відповідати на запитання.

— Вибачте. То які тепер будуть запитання?

— Назвіть точні розміри квартири.

На обличчі агентки блукає розгублена усмішка.

— Хіба ви не хотіли розпитувати про грабіжника? Я думала, ми будемо говорити про пограбування.

Поліціант із кам'яним обличчям намагається тримати себе в руках — здається, тепер він може дихати лише нігтями пальців ніг.

— Так, звичайно. Окей. Розкажіть про злочинця. Якою була ваша перша реакція, коли...

Агентка різко перебиває:

— *Грабіжник*? Так! Грабіжник увірвався до квартири просто під час показу й наставив пістолет на всіх присутніх! А ви знаєте чому?

— Ні.

— Відкрите планування! Якби не це, грабіжник ніколи не зміг би цілитися в усіх нас *одночасно*!

Поліціант потирає брови.

— Окей, краще спробуємо так: чи є у квартирі якісь схованки?

Агентка так повільно кліпає, ніби вона щойно навчилася це робити.

— Схованки?

Поліціант закидає голову й зосереджено витріщається в стелю.

Мама завжди казала йому, що в поліції працюють ті хлопчики, які не придумали собі нової мрії. У хлопчиків запитують: «А ким ти хочеш стати, коли виростеш?», і майже всі в якийсь момент починають відповідати: «Поліціантом!», але потім більшість дорослішає й придумує собі кращі ідеї. На якусь мить йому хочеться бути серед тієї більшості, бо тоді його будні минали б не так складно і стосунки в сім'ї, можливо, були б простішими. Мама завжди пишалася ним, і на цьому варто наголосити, вона ніколи не показувала невдоволення його вибором професії. Вона була священницею, а ця робота теж не зводиться лише до заробляння собі на життя, тож мама все розуміла. А от тато ніколи не хотів, щоб син носив поліцейну форму. Жаль через тата, мабуть, досі гнітить молодого поліціанта; тож коли він переводить погляд на агентку, то здається дуже виснаженим.

— Так. Саме це я намагаюся вам пояснити: ми вважаємо, що злочинець сховався й досі перебуває у квартирі.

РОЗДІЛ 4

Насправді, після того як грабіжник здався, було звільнено зразу всіх заручників — і агентку, й покупців. Коли ті виходили, на сходовій клітці біля квартири пильнував поліціант, двері зачинилися, заручники не поспішаючи спустилися сходами, вийшли на вулицю, й там на них уже чекали поліційні машини, в яких вони й поїхали. Поліціант біля дверей квартири чекав, поки піднімуться його колеги. До грабіжника зателефонувала людина, яка вела з ним перемовини. Потім поліція штурмувала квартиру, але виявилось, що вона порожня. Двері на балкон були замкнені, усі вікна — зачинені, а інших виходів не було.

І не треба жити в Стокгольмі, щоб миттю зрозуміти, що або хтось із заручників допоміг грабіжникові втекти, або грабіжник узагалі нікуди не втікав.

РОЗДІЛ 5

Що ж. На мосту стояв чоловік. Тепер можете про це думати.

Він написав листа, надіслав його поштою, відвів своїх дітей до школи, виліз аж на верх парапету, стояв там і дивився вниз. Через десять років грабіжник, якому не вдалося пограбування банку, взяв у заручники вісьмох осіб під час показу квартири. Якщо стати на мосту, можна побачити балкон тієї квартири.

Звісно, вас це жодним чином не стосується. Ну, можливо, зовсім трохи. Бо ви звичайна, добра людина, правда? Що б ви зробили, якби побачили, що хтось виліз на парапет мосту? Тут немає правильної чи неправильної відповіді, це правда. Але ви зробили б усе можливе, аби та людина не стрибнула вниз. Нехай ви навіть не знайомі з нею, але таке рішення закладене в нас на рівні інстинкту: не можна дозволити комусь позбавити себе життя.

Тож ви намагалися б поговорити з тим чоловіком, здобути його довіру, змусити відмовитися від свого задуму. Бо ж вас теж часом охоплює тривога, і бувають дні, коли біль розростається там, де його не побачиш на рентген-знімках, і вам бракує слів, щоб пояснити це навіть тим, хто вас любить. У глибині душі, у спогадах, які ми, можливо, не наважуємося пригадати навіть для себе, багатьом із нас відомо, що різниця між нами й тим чоловіком на мосту значно менша, ніж ми того хотіли б. Стільки дорослих переживали справді чорні дні; ви ж розумієте, що навіть по-справжньому щасливі люди не бувають аж такими щасливими весь час. Тож ви зробили б усе, щоби врятувати того чоловіка. Так, життя може закінчитися несподівано, але стрибок із мосту — це вибір. Для цього треба вилізти на парапет і зробити крок уперед.

Ви добра людина. Ви не станете просто спостерігати.

РОЗДІЛ 6

Молодий поліціант торкається пучками пальців до чола. Там у нього гуля завбільшки з кулак.

— Хто це вас так? — цікавиться агентка, маючи такий вигляд, ніби страшенно хоче додати «то як ваші справи?».

— Та вдарився об щось, — бурмоче поліціант, заглядаючи до своїх нотаток, і запитує далі: — На вашу думку, злочинець умів поводитися з вогнепальною зброєю?

Агентка здивовано всміхається.

— Ви маєте на увазі... пістолет?

— Так. Злочинець нервувався чи складалося враження, що йому не раз доводилося тримати в руках пістолет?

Цим запитанням поліціант хотів з'ясувати, чи міг грабіжник, на думку агентки, бути колишнім військовим. Але та тільки радісно кидає у відповідь:

— Ой, та ні, пістолет був несправжнім!

Поліціант дивиться на неї, примруживши очі. Він наче не може вирішити, чи вона так жартує, чи справді наївна.

— Чому ви так думаєте?

— Ну, на вигляд він був як іграшковий! Я думала, усі це зрозуміли.

Поліціант не зводить погляду з агентки. Вона не жартує. У його очах зблискує щось схоже на прихильність.

— То ви навіть... не злякалися?

Агентка хитає головою.

— Та ні, ні. До мене зразу дійшло, що насправді нам нічого не загрожує, це ж зрозуміло. Грабіжник нікому не зміг би завдати шкоди!

Поліціант переглядає свої нотатки. Тепер ясно, що вона нічого не розуміла.

— Принести вам щось попити? — співчутливо запитує він.

— Ні, дякую. Ви вже запитували, — безтурботно відповідає агентка.

Поліціант усе-таки виходить принести їй склянку води.

РОЗДІЛ 7

Насправді ніхто з тих, кого тримали в заручниках, не знає, що сталося після їхнього звільнення і перед тим, як поліція штурмувала квартиру. Коли поліціянти зібралися на сходовій клітці, заручники вже повиходили на вулицю, сіли в автомобілі, і їх повезли у відділок. Тоді спеціальний переговорник (шефів шеф прислав його зі Стокгольма, оскільки стокгольмці, вочевидь, переконані, що ніхто, крім них, не вміє розмовляти по телефону) зателефонував грабіжникові, сподіваючись, що той добровільно вийде беззбройним. Але грабіжник не відповів. Натомість пролунав постріл. Коли поліціянти виламали двері до квартири, було вже пізно. Вони зайшли у вітальню й ступили в кров.

РОЗДІЛ 8

На кухні у поліційному відділку молодий поліціант зустрічає старшого. Молодий наливає води, старший п'є каву. У них непрості взаємини, так часто буває між поліціантами різних поколінь. Наприкінці кар'єри людина шукає сенс, на початку — ціль.

— Здоров! — нарешті вітається старший.

— Привіт, — неохоче відповідає молодший.

— Я б запропонував тобі випити кави, але ж ти не прихильник кавування? — усміхається старший поліціант так, ніби в тому є якась неповноцінність.

— Ні, — каже молодший, і вигляд у нього такий, наче він щойно відмовився від людського м'яса.

У старшого й молодшого небагато спільних уподобань у їжі та напоях, зрештою, вони взагалі не мають спільних уподобань, і через це між ними весь час виникають конфлікти, коли обідня перерва застає їх у поліційній машині. Улюблена страва старшого поліціанта — картопляне пюре з ковбасками, яке можна придбати на заправках, а коли в п'ятницю вони йдуть у ресторан неподалік на обід-фуршет, він обома руками вириває свою тарілку в офіціанта, щойно той хоче її прибрати, і кричить: «Я не закінчив! Це ж буфе! Ви знатимете, що я закінчив їсти, коли я вже лежатиму під столом!». Улюблена страва молодшого поліціанта, за словами старшого, — це «навіть не їжа, а якісь водорості, морська капуста й сира риба; він, певно, вважає себе раком-самітником». Один із них любить каву, інший — чай. Один глипає на годинник під час роботи, щоб знати, чи скоро перерва на обід, інший дивиться на годинник під час обіду — щоб скоріше повертатися до роботи. Старший вважає, що для поліціанта головне — діяти правильно, молодший вважає, що головне — діяти коректно.

— Точно? Можу зробити тобі те фрапучино, чи як там воно називається, я навіть купив соєве молоко, от тільки цікаво, якого дідька для нього мусили здоїти! — старший заходиться розкотистим реготом, але не зводить стурбованого погляду з молодшого.

— Ага, — відповідає молодший, навіть не слухаючи.

— І як там на допиті тієї дурнуватої агентки? — гучно продовжує старший таким тоном, ніби запитує жартома, але насправді не хоче показувати, що його це цікавить.

— Усе добре! — запевняє молодший, тепер йому вже складніше приховувати роздратування, і він робить спробу втекти до дверей.

— А ти в порядку? — запитує старший.

- Так-так, усе добре! — стогне молодший.
- Просто я подумав: після того, що сталося, якщо тобі потрібно погово...
- Я в порядку, — не поступається молодший.
- Точно?
- Точно!
- А що це за... — старший киває на гулю в молодшого на чолі.
- Усе добре, не зважай, мені вже час іти.
- Ну так, так. То тобі потрібна допомога з допитом тієї дурнуватої агентки? — старший намагається всміхнутися й не дивитися занепокоєно на взуття молодшого поліціанта.
- Я сам дам раду.
- Я міг би допомогти.
- Ні, дякую!
- Точно? — гукає старший поліціант, але у відповідь чує тільки тишу.

Молодший виходить, а старший стоїть сам на кухні, п'є каву. Старшим чоловікам невтямки, як пояснити молодшим, що їм не байдуже. Так складно знайти слова, коли хочеться сказати лише одне: «Я бачу, що тобі боляче».

На підлозі, де стояв молодший поліціант, тепер видно маленькі червоні сліди. У нього кров на черевиках, він досі цього не помітив. Старший поліціант змочує ганчірку й обережно витирає підлогу. У нього тремтять пальці. Може, молодший не збрехав, може, у нього й справді все гаразд. Але в старшого — ні.

РОЗДІЛ 9

Молодший поліціант заходить до кімнати для ведення допитів і ставить на стіл склянку води. Поглянувши на нього, агентка думає, що він схожий на тих, хто відкриває пляшку пива коробочкою снюсу. Звісно, в цьому нема нічого поганого.

— Дякую, — нерішуче каже вона, хоч і не просила, щоб їй принесли воду.

— Я повинен поставити вам іще кілька запитань, — перепрошує молодий поліціант і дістає зіжмаканий папірець. На ньому наче якийсь дитячий малюнок.

Агентка киває, але не встигає вона навіть розтулити рота, як обережно відчиняються двері й до них заходить старший поліціант. Агентка ще завважує, що в нього якісь задовгі руки, порівняно з тулубом, і якщо він розіллє на себе каву, то обпече хіба що гомілки.

— Добрий вечір... Я лише зайшов перевірити, чи не потрібна вам тут допомога, — пояснює старший поліціант.

Молодший заочує очі.

— Ні, дякую! Я ж казав, що в мене все під контролем.

— Ну так, так. Я просто хотів сказати, що можу допомогти, — знову робить спробу старший поліціант.

— Не треба, та якого ж дідь... ні! Це *нечувано* непрофесійно! Не можна завалюватися сюди під час допиту! — шипить молодший.

— Ну, так, перепрошую, я тільки хотів запитати, чи багато ви вже встигли, — пошепки виправдовується старший поліціант, тепер він не в змозі приховати занепокоєння.

— Я саме хотів запитати про малюнок! — огризається молодший так, ніби хтось засік, що від нього смердить сигаретами, а він віднікується, мовляв, просто стояв біля друга, який курить.

— Запитати в кого? — дивується старший.

— В агентки! — вигукує молодший, показуючи на жінку.

На жаль, після цього агентка жваво підривається зі стільця й простягає руку.

— Це я! З агенції нерухомості «ЯК СПРАВИ»!

Агентка всміхається й витримує паузу, вона неймовірно задоволена собою.

— О господи, тільки не треба знову... — зітхає молодший поліціант, але агентка вже починає:

— То ЯК ВАШІ СПРАВИ?

Старший поліціант нічого не розуміє й витріщається на молодшого.

— Вона весь час таке витворює, — пояснює молодший,

потираючи брови.

Старший поліціант, примружившись, дивиться на агентку; він виробив собі звичку — дивитися так на дивних людей, і від цього мало не постійного примружування шкіра в нього під очима зібгалася, ніби підтале морозиво. Агентка, вочевидь, думає, що її не розчули, і послужливо уточнює:

— Розумієте? Агенція нерухомості «ЯК СПРАВИ» — то як ваші СПРАВИ? Тепер розумієте? Нам усім хочеться, щоб наші СПРА...

Старший поліціант зрозумів, він навіть схвально всміхається, але молодший націлює вказівний палець на агентку й переводить його на крісло.

— Сядьте! — каже він таким тоном, яким звертаються до дітей, собак та агентів.

Агентці вже не до сміху. Вона незграбно сідає. Дивиться то на одного, то на другого поліціанта.

— Вибачте. Я вперше на допиті в поліції. Ви ж не будете... ну, знаєте... не влаштуєте мені, як буває у фільмах, «хорошого/поганого копа»? Коли один виходить принести кави, а другий починає бити мене телефонним довідником і кричати: «ДЕ ВИ СХОВАЛИ ТІЛО?!».

Агентка знервовано хихоче. Старший поліціант ледь усміхається, але молодшому не до жартів, тож агентка, ще дужче розхвилювавшись, веде далі:

— Та я пожартувала. Тепер ніхто вже не користується телефонними довідниками. То що будете робити? Стукнете мене айпадом?

Вона починає розмахувати руками, показуючи, як її б'ють планшетом, і вигукує те, що, на її думку, будуть кричати поліціанти:

— От чорт, знову поставив «лайк» своїй колишній в інстаграмі! Назад! Скасувати!

Молодший поліціант узагалі не реагує, і від цього агентці стає ніяково. Тим часом старший поліціант схиляється над нотатками молодшого й запитує так, ніби вони самі в кімнаті:

— То що вона сказала про малюнок?

— Я не встиг запитати, бо ти прийшов і все перебив! — відрубус молодший.

— А що за малюнок? — цікавиться агентка.

— Ось, я саме збирався сказати, коли мене перервали: ми знайшли цей малюнок на сходовій клітці. На нашу думку, його міг загубити злочинець. Ми хотіли, щоб ви... — починає молодший поліціант, але старший його перебиває.

— Ти розпитав її про пістолет?

— Припини втручатися! — огризається молодший.

Тоді старший, піднявши руки, бурмоче:

— Ну-ну, добре, перепрошую, що я взагалі існую.

— Він був несправжній! Той пістолет. То була іграшка! — миттю втручається агентка.

Старший поліціант здивовано витріщається спочатку на неї, потім на молодшого поліціанта, а тоді запитує пошепки, таким тоном, що лише чоловіки певного віку можуть вважати це шепотінням:

— Ти що... не сказав їй?

— Про що? — цікавиться агентка.

Молодший поліціант зітхає і згинає малюнок так зосереджено, ніби насправді згинає обличчя свого старшого колеги. І після цього звертається до агентки.

— Отож, я саме хотів *перейти* до... розумієте, коли злочинець відпустив вас та інших заручників, і вас повезли до відділку поліції, то...

Старший поліціант послужливо докидає:

— Ну, злочинець, він же грабіжник! Він вистрелив у себе!

Молодший поліціант міцно стискає руки, щоб не задушити старшого. Він щось говорить, але агентка нічого не чує: її вуха наповнює монотонний гул, який переростає в гуркіт, тепер її нервову систему контролює шок. Мине якийсь час, і агентка буде присягатися, що під час її допиту по вікнах хльостав дощ, хоч та кімната навіть не мала вікон. Роззявивши рота, агентка не відводить погляду від поліціантів.

— То що... пістолет... він був... — лепече вона.

— Пістолет був справжнім, — підтверджує старший поліціант.

— Я... — агентка не може говорити, їй пересохло в роті.

— Ось! Випийте води! — пропонує старший поліціант, ніби це він приніс воду.

— Дякую... я... але якщо пістолет був справжнім, то всі ми могли... *загинутися*! — шепоче агентка, зробивши ковток; тепер вона налякана.

Старший поліціант поважно киває, забирає в молодшого його нотатки й записує там щось своєю ручкою.

— Мабуть, варто ще раз провести допит з початку? — вирішує старший, після чого молодший поліціант бере коротку перерву, виходить у коридор і починає гупати чолом об стіну.

Гримають двері, старший поліціант аж здригається. Складно зважитися на слова, коли ти вже постарів і хочеш сказати комусь молодшому лише одне: «Я бачу, що тобі боляче, від цього боляче й мені». Підшови молодшого поліціанта залишили на підлозі під стільцем дрібні червонувато-коричневі сліди присохлої крові. Старший дивиться на них із тяжким серцем. Ось тому він не хотів,

щоб його син став поліціантом.

РОЗДІЛ 10

Чоловіка на мосту десять років тому першим побачив підліток, батько якого хотів, щоб у його сина були інші мрії. Хлопчик міг би почекати, поки хтось прийде на допомогу, але хіба ж міг він так вчинити? Якщо в нього мама працює в церкві, а тато в поліції, якщо він виріс із переконанням, що треба допомагати людям, коли можеш, і не кидати їх напризволяще?

Ні, не міг.

Тож хлопчик вибіг на міст, гукнув до чоловіка, і той зупинився. Хлопчик не знав, що робити, тому... просто почав розмову. Він спробував викликати довіру того чоловіка. Щоб той зробив два кроки назад замість кроку вперед. Вітер м'яко надимав їхні куртки, повітря набрякло дощем, на шкірі вже відчувалося наближення зими, а хлопець намагався знайти слова, щоб розповісти про все, що спонукає нас жити, навіть якщо здається, що в цьому не так уже й багато сенсу.

Той чоловік на мосту мав двох дітей, про це він сам розповів хлопчикові. Може, хлопчик нагадав йому про них. Хлопчик благав, панічно наголошуючи кожен склад: «Будь ласка, не стрибайте!».

Чоловік спокійно поглянув на нього, мало не зі співчуттям, і відповів: «Знаєш, що в батьківстві найжахливіше? Тебе завжди будуть оцінювати за найгіршими моментами. Ти можеш тисячу разів зробити правильно, але якось зробиш одну помилку, і тоді назавжди будеш тим батьком, який подивився в телефон, коли дитині влучила по голові гойдалка. Ми днями й ночами не відводимо погляду від дітей, але ось варто прочитати ОДНУ смску, і всі наші досягнення вже нічого не важать. Ніхто ж не ходить до психолога, щоб поговорити про те, як їх у дитинстві не зачепило гойдалкою по голові. Батьків характеризують їхні прорахунки».

Хлопчик навряд чи розумів, про що мова. У нього тремтіли руки, коли він глянув за поручні мосту й побачив там унизу смерть. Чоловік ледь усміхнувся і ступив пів кроку назад. Здавалося, ніби тієї миті весь світ завмер.

Потім чоловік розповів, що в нього була непогана робота, він створив досить успішну компанію, купив гарну квартиру. Вклав усі заощадження в акції компанії з нерухомості, щоб його діти могли отримати кращу роботу й гарніші квартири, щоб могли насолоджуватися свободою, не хвилюватися, щоб не засинали щоночі від виснаження, не випускаючи з рук калькулятора. Тому що це завдання батьків — підставляти плече. Маленькими діти

сидять на плечах у батьків, щоб бачити світ, потім, коли підрастають, стають на батьківські плечі, щоб дотягнутися до хмар, діти схиляються батькам на плече, коли їх долають сумніви й вагання. Діти довіряють нам, і це нелюдська відповідальність, бо вони ще не розуміють, що ми й самі не знаємо, що робимо. Тож чоловік зробив, як усі: вдав, ніби знає. Знає відповіді, коли діти запитували, чому кака саме коричнева, і що відбувається після смерті, і чому білі ведмеді не їдять пінгвінів. А тоді діти вирости. Часом він на мить забував про це й ледь не брав їх за руки. Як же вони цього соромилися! Та й він теж. І як поясниш дванадцятирічному підлітку: «Коли ти був маленьким, а тато зашвидко йшов, ти підбігав, щоб узяти мене за руку, і це були найкращі миті мого життя. Твої пальчики в моїй долоні. Тоді ти ще не знав, який із мене нікчема».

Чоловік вдавав, ніби знає, і так у всьому. Фінансові експерти запевнили його, що акції компанії з нерухомості — це надійна інвестиція, бо ж усім відомо, що нерухомість не падає в ціні. Але саме це й сталося.

Світ накрила фінансова криза, банк у Нью-Йорку збанкрутував, а чоловік, який жив далеко — у маленькому містечку в іншій країні, — усе втратив. З вікна свого кабінету він бачив міст, коли поклав слухавку після розмови з адвокатом. Був ранок, ще незвично тепло, як на ту пору, але в повітрі нависав дощ. Чоловік відвіз дітей до школи, ніби нічого не сталося. Продовжував вдавати. Він прошепотів їм на вухо, що любить їх, і в нього стислося серце, коли діти закотили очі. Потім поїхав до води. Зупинив автомобіль там, де заборонено паркуватися, залишив його незамкненим, вийшов на міст, став на парапет.

Усе це він розповідав хлопчиків, і той, звісно ж, зрозумів, що біди не станеться. Бо якщо чоловік на парапеті витрачає час, щоб розказувати незнайомій людині про велику любов до дітей, тоді можна бути певним, що він не збирається стрибати.

Але він стрибнув.

РОЗДІЛ 11

Через десять років молодий поліціант стояв у коридорі біля кімнати для ведення допитів. Усередині разом з агенткою залишився його батько. Мама, звичайно, мала рацію: їм із татом не можна працювати разом, вони тільки сваритимуться. Він не послухав, він ніколи не слухав. Іноді мама, коли вже була втомлена або випивала два келихи вина, дивилася на сина й, забуваючи, що не можна дозволяти собі надмір почуттів, казала: «Бувають дні, коли мені здається, що ти, малий, так і не повернувся з того мосту. Що ти далі намагаєшся врятувати чоловіка на парасолі, хоч зараз це неможливо, як було неможливо й тоді». Може, так і є, він не в силах розібратися в цьому. Минуло вже десять років, але йому далі сняться ті ж кошмари. Після поліційної академії, екзаменів, нескінченних змін допізна, роботи у відділку, за яку він отримав стільки похвал від усіх, окрім свого тата, знову безсонних ночей і безміру роботи він навчився ненавидіти вільний час, дорогу додому, коли вже світає, а ти на нестійких ногах повертаєшся до купки рахунків у коридорі, порожнього ліжка, снодійного, алкоголю. У ті ночі, коли ставало геть нестерпно, він виходив бігати, кілометр за кілометром у темряві, холоді й тиші, ноги гупали об асфальт усе швидше й швидше, але він ніколи не бігав із якоюсь ціллю чи за певним напрямком. Є чоловіки, які бігають, як мисливці, а він мчав, як здобич. Виснажений доценту, він знову повертався додому, йшов на роботу, починав спочатку. Іноді для сну вистачало кількох склянок віскі, потім зранку — крижаний душ, щоб прокинутися, а поміж тим він робив усе можливе, аби заглушити надчутливість власної шкіри. Притлумлював плач іще під ребрами — задовго до того, як він піднімався до горла й носослізних каналів. І весь час — ті ж самі кошмари. Вітер надимає куртку, чути глухий скрип, коли чоловікові черевики зісковзують з перил, крик хлопчика над водою, який здавався йому чужим. Таким ледь чутним через важке й оглушливе потрясіння, і так триває досі.

Це він сьогодні, після того як звільнили заручників, першим зайшов до квартири; а тоді почувся постріл. Це він кинувся через вітальню по залитому кров'ю килимку й навстіж розчинив двері на балкон, він стояв і розпачливо дивився на перила, бо, попри всю нелогічність для інших, його першим інстинктом і найбільшим страхом була думка: «Він також стрибнув». Але внизу стояли тільки журналісти й роззяви-сусіди, усі витріщалися на нього крізь свої мобільні телефони. Грабіжник безслідно зник, а на балконі стояв сам-один поліціант. Звідти йому відкривався круговид аж до мосту. Тепер він стоїть у коридорі відділку поліції

та навіть не має сили змити кров із черевиків.

РОЗДІЛ 12

Повітря виринається з горла старшого поліціанта з таким гуркотом, ніби по грубій дерев'яній підлозі пересувають важкі меблі. Поліціант дихає носом, аж у роті розходиться луна; у певному віці та при певній вазі він помітив, що його дихання стало звучати якось важче. Чоловік присоромлено всміхається агентці.

— Мій колега, він... це мій син.

— О! — киває агентка, ніби хоче сказати, що в неї теж є діти, або ж, якщо їх *нема*, то про дітей вона читала в навчальному посібнику для брокерів. Її улюблені — ті, хто бавиться іграшками в натуральних кольорах, тому що такі тони до всього пасують.

— Моя дружина казала, що це погана ідея — якщо ми будемо працювати разом, — зізнається поліціант.

— Розумію, — обманює агентка.

— Вона казала, що мені властива надмірна опіка. Що я схожий на одного з тих пінгвінів, який висиджує каменюку, бо не хоче визнати, що яйця вже нема. Казала, що не можна захистити власних дітей від життя, тому що від нього не втечеш.

Агентка хоче вдати, ніби розуміє, про що мова, але натомість чесно запитує:

— Що ж вона мала на увазі?

Поліціант червоніє.

— Я не хотів... ну, це, звісно, по-дурному з мого боку отак сидіти собі й розповідати вам про таке, але я не хотів, щоб мій син працював у поліції. Він занадто чутливий. Він занадто... добрий. Розумієте? Десять років тому він вибіг на міст і намагався відмовити чоловіка, який хотів стрибнути. Він зробив усе, що міг, УСЕ, що міг! Але той чоловік таки стрибнув. Ви розумієте, який це удар? Мій син... він завжди хоче всіх рятувати. Я думав, що після такого він, можливо, не захоче бути поліціантом, але вийшло навпаки. Він прагнув цього понад усе на світі. Тому що він хоче рятувати людей. І навіть злочинців.

Агентка дихає так тихо, що майже непомітно, як рухається її грудна клітка.

— Ви маєте на увазі грабіжника?

Старший поліціант киває.

— Так. Коли ми зайшли, усюди по квартирі була кров. Мій син каже, що грабіжник помре, якщо ми не знайдемо його вчасно.

Помітивши, яке горе ворухнулося під віями поліціанта, агентка розуміє, наскільки це для нього важливо. Чоловік пошкрябує нігтями по стільниці й вимушено-офіційно додає:

— Мушу нагадати вам, що все сказане на цьому допиті

записується.

— Я зрозуміла, — погоджується агентка.

— Важливо, щоб ви це знали. Усе, про що ми тут говоримо, записується до протоколу, який можуть прочитати всі поліціанти, — наголошує він.

— Усі можуть прочитати. Я все зрозуміла.

Тоді старший поліціант обережно розгортає складений аркуш, який залишив на столі молодший поліціант. Це дитячий малюнок, його намалювала або дуже талановита, або абсолютно бездарна, як на свій вік, дитина — вік справді визначає все. На малюнку начебто зображені три тварини.

— Ви впізнаєте цей малюнок? Як я вже казав, ми знайшли його на сходовій клітці.

— На жаль, ні, — каже агентка, і видно, що їй справді жаль.

Поліціант робить спробу всміхнутися.

— Мої колеги кажуть, що тут намальовано мавпу, жабу й коня. А мені здається, що то не кінь, а жирафа. Бо в неї немає хвоста! Жирафи ж не мають хвоста, правда? Думаю, це таки жирафа.

Агентка глибоко вдихає і каже те, що зазвичай жінки кажуть чоловікам, які ніколи не замислювалися над тим, що відсутність знань може завадити їм зробити правильні висновки.

— Справді, так і є.

РОЗДІЛ 13

Але правда в тім, що хлопчик вирішив, що працюватиме в поліції, не через чоловіка на мосту. Через тиждень на тому самому місці стояла дівчинка, і саме через неї хлопчик вирішив стати поліціантом. Бо вона не стрибнула.

РОЗДІЛ 14

Горнятко з кавою люто пожбурили в стіну. Воно пролетіло через два письмові столи, але завдяки відцентровій силі якимсь незбагненим чином утримувало майже всю рідину, поки не розбилося, зафарбувавши стіну у відтінок капучино.

Поліціанти витріщилися один на одного: перший дивився присоромлено, другий — перелякано. Старшого з них звуть Джим. Молодший, його син, зветься Джек. Відділок поліції надто малий, щоб ці двоє чоловіків могли уникати один одного, тож вони опинились, як завжди, кожен зі свого боку столу, лише наполовину захищені за моніторами комп'ютерів, і все тому, що поліціанти тепер займаються безпосередньо роботою лише десяту частину часу, а решта йде на записування того, як ця робота відбувається.

Джим був із того покоління, яке вважало комп'ютери чимось магічним, а Джек завжди сприймав їх як належне. Коли Джим був малим, у покарання дитині не дозволяли виходити з її кімнати, а сьогодні дітей доводиться насилу випроваджувати на вулицю. Одне покоління сварило дітей, якщо ті не могли всидіти на місці, а наступне — кричало, що вони перестали рухатися. Коли Джим пише звіт, він уважно натискає кожну клавішу, миттю перевіряє екран, щоб упевнитися, що той його не обдурює, і лише потім натискає наступну. Бо Джима так легко не здуриш. А от Джек пише в стилі молодого чоловіка, який ніколи не жив у світі без інтернету: друкувати він може із заплученими очима, так легко торкаючись при цьому клавіатури, що криміналістична лабораторія навіть не зможе довести, що він сидів за комп'ютером.

Ці чоловіки виводять один одного з рівноваги навіть найпростішими дрібницями. Коли син щось шукає в інтернеті, він каже, що «гуглить», а коли те саме робить тато, то це називається «подивитися в Гугл». Коли вони про щось сперечаються, тато каже: «Але ж я прочитав це в Гугл», і тоді син кричить: «Тату, в Гуглі не ЧИТАЮТЬ, а ШУКАЮТЬ...».

Син сердиться на тата не так через те, що той не розуміє, як користуватися технікою, а радше тому, що тато розуміє, але *не до кінця*. Наприклад, Джим досі не знає, як зробити скріншот, тому він фотографує екран комп'ютера мобільним телефоном. А щоб дістати зображення з мобільного телефону, він роздруковує фото. Остання серйозна сварка між Джимом і Джеком сталася тоді, коли шефа якогось шефа осінило, що міська поліція мала б бути «активнішою в соціальних мережах» (ну так, а стокгольмська поліція дідько яка активна в соцмережах), і він розпорядився, щоб

упродовж звичайного робочого дня вони фотографували один одного. Тож Джим зробив фото Джека в поліційній машині. Коли той був за кермом. Фото зі спалахом.

Тепер вони сидять у відділку один навпроти одного й пишуть — кожен по-своєму, як завжди. Джим — ґрунтовно, Джек — фактично. Джим розповідає історію, Джек просто звітує. Джим стирає й переписує, роздумує й починає знову, а Джек безупинно вистукує по клавішах, ніби все на світі можна описати лише одним-єдиним чином. Замолоду Джим мріяв стати письменником. Він не облишав свою мрію навіть тоді, коли вже підростав Джек. А потім почав мріяти, щоб той став письменником замість нього. Сини цього не можуть зрозуміти, а батькам соромно визнати: насправді нам не хочеться, щоб наші діти йшли за власними мріями, і також не хочеться, щоб вони обирали наші дороги. Це ми хочемо йти дорогами власних дітей, коли ті здійснюють наші мрії.

На фотографіях, які стоять у них на столах, одна й та сама жінка. Мама для одного, дружина для іншого. У Джима на столі ще фотографія молодої жінки, на сім років старшої за Джека, але вони рідко про неї говорять, а вона виходить на зв'язок лише тоді, коли їй потрібні гроші. Щоразу на початку зими Джим із надією каже: «Може, твоя сестра приїде на Різдво», а Джек відповідає: «Звісно, тату, все може бути». Син ніколи не називає тата наївним. Це з міркувань любові. Татові плечі приважують невидимі камені, коли він пізно ввечері перед Різдвом каже: «Вона не винна, Джеку, вона ж...», а Джек завжди відповідає: «Хвора. Я знаю, тату. Сестра хвора. Принести тобі ще пива?».

Між старшим і молодшим поліціантами багато розбіжностей, попри близькість їхнього життя. Джек врешті-решт перестав бігати за сестрою, і в цьому полягала відмінність між братом та батьком. Коли донька була підліткою, Джим вважав, що з дітьми треба поводитись, як із повітряними зміями, тож він щосили тримав за шворку, але вітер все-таки вирвав її з рук. Вона вивільнилася й злетіла в небо. Неможливо точно визначити, коли й де починається залежність, усі кажуть неправду, коли стверджують: «У мене все під контролем». Наркотики — це сутінки, які напускають на нас ілюзію, ніби ми самі вирішуємо, коли вимкнути лампу, але ж насправді від нас нічого не залежить — темрява забирає нас, коли сама захоче. Якось кілька років тому Джим дізнався, що Джек забрав усі свої заощадження, за які планував придбати квартиру, і віддав їх на оплату лікування в елітній реабілітаційній клініці. Він сам відвіз туди сестру. Вона виписалася через два тижні, повернути собі оплату він уже не зміг. Пів року від неї не було звісток, а тоді вона раптом

зателефонувала посеред ночі, ніби нічого не сталося, і попросила Джека позичити їй «кілька тисяч». На квиток, щоб прилетіти додому, так вона сказала. Джек вислав гроші, але сестра не приїхала. Їхній тато далі бігає вниз, щоб не випустити з очей повітряного змія високо в небі, — у цьому й відмінність між татом і братом. Наступного Різдва один скаже: «Вона ж...», а другий прошепоче: «Я знаю, тату», — і принесе йому ще одне пиво.

Через пиво вони теж сперечалися, хто б сумнівався. Джек належав до тих молодих чоловіків, яким цікаво спробувати пиво зі смаком грейпфрута, імбирного печива, зефірок чи ще якоїсь біди. А Джим хотів пити пиво зі смаком пива. «Стокгольмське пиво» — так іноді він називає всі ці штучки, але не зачасто, бо тоді син сердиться не на жарт і Джиму доводиться тижнями самому купувати собі те кляте пиво. Часом він думає: «І чому діти бувають такі різні — вони ж виростають разом, або, можливо, саме через це так стається?». Він зиркає за екран свого комп'ютера, дивиться, як по клавіатурі бігають синові пальці. Скромний відділок поліції в їхньому не надто великому містечку — досить тихе місце. Тут рідко щось трапляється, вони не звикли до захоплення заручників чи до якихось драматичних подій. Тож Джим розуміє, що для Джека це великий шанс показати шефам, що він уміє та яким поліціантом може стати. Поки ще не приїхали стокгольмці.

Безсилля тисне Джекові на чоло, втома перекидає все в голову, він на межі вибуху люті ще відтоді, як першим зайшов до квартири. Він довго не втрачав самовладання, але після останнього допиту вийшов на кухню й вибухнув: «Хтось зі свідків ЗНАЄ, що сталося! Хтось із них знає і бреше нам просто в очі! Невже вони не розуміють, що злочинець десь заховався й тепер стікає кров'ю? Паскудство, ну як можна брехати поліції, коли хтось ПОМИРАЄ?».

Після цього він сів за комп'ютер, Джим не сказав ні слова. Але горнятко з кавою, яке полетіло в стіну, було не Джекове. Хоч син і лютував через те, що не міг урятувати злочинця, хоч його й розбирала злість від того, що кляті стокгольмці скоро прибудуть і заберуть у нього це розслідування, але його переживання не могли дорівнятися до того, що відчував батько від неспроможності допомогти синові.

Вони мовчать. Зиркнувши один на одного, знову переводять погляд на клавіатуру. Врешті Джим каже:

— Вибач. Я зараз витру. Просто... я розумію, що ти не тямився з люті. Я тільки хочу сказати, що й сам... дуже лютий.

Вони разом із Джеком оглянули кожен сантиметр квартирної площі. Там немає схованки, зачаїтися ніде. Джек дивиться на

тата, тоді на черепки горнятка позаду й тихо докидає:

— Хтось мусив йому допомогти. Ми щось пропустили.

Джим не відводить погляду від нотаток із допитів.

— Хлопче, ми робимо все, що в наших силах.

Легше говорити про роботу, коли ніяк не знаєш, як говорити про саме життя, але ці слова, звичайно, стосувалися і того, й іншого. Джек думав про міст відтоді, як захопили заручників, бо навіть у найспокійніші ночі йому далі снилося, що чоловік не стрибнув із мосту, що він його врятував. Джиму теж усе не йде з голови той міст, бо в найтривожніші ночі йому сниться, що це Джек звідти стрибнув.

— Або один зі свідків бреше, або всі вони нас обманюють. Хтось знає, де ховається злочинець, — механічно повторює Джек самому собі.

Джим дивиться, як той тарабанить вказівними пальцями по стільниці — Джекова мама теж так робила після важкої ночі в лікарні чи в'язниці. Забагато часу минуло, щоб батько міг запитати сина, як той почувається, і забагато — щоб син міг відповісти. Тепер між ними занадто велика відстань, і, можливо, так буде завжди.

Але коли Джим, у супроводі цілої симфонії кректання літнього чоловіка, підводиться з крісла, щоб витерти стіну й позбирати черепки, Джек швидко встає і йде на кухню. А коли повертається, у нього в руках два горнятка. Ні, каву Джек не п'є, але добре розуміє, що часом важливо, щоб татові не довелося пити на самоті.

— Не треба було мені втручатися у твій допит, — тихо каже Джим.

— Не переймайся, тату, — відповідає Джек.

Говорять одне, а на думці в них інше. Ми обманюємо тих, кого любимо. Чоловіки знов нахиляються над клавіатурою, дописують допити свідків, знову й знову перераховують їх, шукаючи якоїсь підказки.

Вони мають рацію, обидва. Свідки не кажуть правди. Принаймні всієї правди. Принаймні деякі свідки.

РОЗДІЛ 15

Допит свідка

Дата: 30 грудня

Ім'я свідка: Лондон

Джек: Вам було б зручніше сидіти на стільці, а не на підлозі.

Лондон: У вас що, з очима проблеми? Не бачите, що в мене зарядка до мобільного закоротка?

Джек: Пересунути стілець ви, звісно, не подумали.

Лондон: Що?

Джек: Та нічого.

Лондон: У вас тут жахливий зв'язок. Чортзна-що.

Джек: Тепер прошу вас вимкнути мобільний, я поставлю вам кілька запитань.

Лондон: Ну а я вам чим заважаю? Запитуйте. А ви що, справжній коп? Трохи замолодо виглядаєте.

Джек: Ваше ім'я — Лондон, це правильна відповідь?

Лондон: «Правильна відповідь». Хто так говорить? Ви що, на якійсь рольовій грі аудитора допитуєте?

Джек: Буду вдячний, якщо ви поставитеся до цього серйозно. Ваше ім'я Л-о-н-д-о-н?

Лондон: Ну та-а-ак!

Джек: Незвичне ім'я, мушу сказати. Тобто не так незвичне, можливо, як цікаве. Звідки воно?

Лондон: З Англії.

Джек: Так, це я зрозумів. Мене цікавило, чи не було якоїсь особливої причини для такого імені.

Лондон: Мене так батьки назвали. Ви що, накурилися?

Джек: Знаєте що! Давайте перейдемо до справи!

Лондон: Тільки не треба ображатися.

Джек: Я не образився.

Лондон: Ну так, голос у вас узагалі не ображений.

Джек: Нам краще зосередитися на запитаннях. Ви працюєте в банку, правильно? Ви стояли за касою, коли зайшов злочинець?

Лондон: Злочинець?

Джек: Добре, грабіжник.

Лондон: Так. Це «правильна відповідь».

Джек: Не треба робити оцього жесту пальцями.

Лондон: Слухайте, я просто показую «за лапками». Ви ж усе це записуєте, а я хочу, щоб мої слова написали за лапками, і це й показую — щоб ті, хто прочитають ваші нотатки, зрозуміли, що то було сказано з іронією. Бо вони ще подумують, ніби в мене з головою не все добре!

Джек: Правильно казати «в лапках».

Лондон: Так? У вас тут що, відлуння?

Джек: Я просто сказав, як треба.

Лондон: Я просто сказав, як треба!

Джек: Я так не говорив.

Лондон: Я так не говорив!

Джек: Прошу, поведіться серйозно. Розкажіть про пограбування.

Лондон: Ну, це навіть пограбуванням не назвеш. Наш банк, він, типу, без готівки працює.

Джек: Розкажіть, будь ласка, що сталося.

Лондон: А ви як мене записуєте — на ім'я, «Лондон»? Чи просто «свідок»? Я хочу, щоб ви записували моє ім'я, якщо це опиниться в інтернеті. Я тоді стану зіркою!

Джек: Це не потрапить в інтернет.

Лондон: В інтернет потрапляє все.

Джек: Звісно, тоді напишу ваше ім'я.

Лондон: Чотко.

Джек: Прошу?

Лондон: «Чотко». Ви не знаєте, що це означає? Це ж, типу, КЛАСНО!

Джек: Я знаю, що це означає. Я просто не розчув, що ви сказали.

Лондон: Я просто не розчув, що ви сказа-а-али.

Джек: Скільки вам років?

Лондон: Скільки ВАМ років?

Джек: Я запитую, бо ви маєте замолодий вигляд, як для роботи в банку.

Лондон: Мені двадцять. Це тимчасова робота, тому що нікому не хочеться працювати перед Новим роком. Я буду вчитися на бармена.

Джек: Не знав, що для цього треба вчитися.

Лондон: Взагалі-то, барменом бути складніше, ніж копом.

Джек: Не сумніваюся. Тепер будьте такі ласкаві розповісти про пограбування.

Лондон: Та ну-у-у, перестаньте так набридати. Може, тоді й розкажу про «пограбування»...

РОЗДІЛ 16

Погода того дня була просто ніяка. Узимку в центральній Скандинавії бувають такі тижні, коли навіть небо не намагається справити враження. Воно зустрічає нас кольором розмоклої в калюжі газети, а світанок залишає по собі такий туман, ніби хтось спалював привидів. Тож це був невдалий день, щоб показувати квартиру, бо за такої погоди людям узагалі ніде не хочеться жити, та ще й перед Новим роком — який придурок стане в такий час проводити показ? День був невдалий і для пограбування банку — але на захист природи треба сказати, що це не так через неї, як через самого грабіжника.

Але якщо вже бути прискіпливими, то, за визначенням, те, що відбулося, навіть пограбуванням банку не назвеш. Хоч це не означає, що цей грабіжник не мав наміру пограбувати банк, ні, наміри в нього були серйозні, от тільки він помилково вибрав банк без готівки. А це, погодьтеся, ключовий момент плану пограбування банку.

Винен у цьому не обов'язково грабіжник — є ще суспільство. Не тому, що суспільство можна звинуватити в соціальній несправедливості, яка й вивела грабіжника на злочинний шлях (воно, можливо, у цьому й винне, але зараз це не стосується справи), а тому, що впродовж останніх років люди перестали називати речі своїми іменами. Колись лопата була лопатою, а банк — банком. Але зараз, як бачимо, існують «безготівкові» банки, тобто банки без грошей, — заради бога, невже в цьому світі не можна залишити хоч якийсь порядок? Не дивно, що люди такі спантеличені, а суспільство летить під три чорти, коли в нас стільки кави без кофеїну, хліба без глютену, безалкогольного пива, а якщо хтось і назве лопату лопатою, то поруч гарантовано стане якась зараза і скаже: «Ні-ні-ні, хіба не видно, що це шуфелька?».

Отож, грабіжник, якому не вдалося стати грабіжником, зайшов у банк, який навіть не можна назвати банком, і за допомогою пістолета чітко заявив про свої наміри. Але на касі сиділа двадцятирічна Лондон, поглинута соціальними мережами, які демонтують соціальні навички до такої міри, що, побачивши грабіжника, вона інстинктивно вигукнула: «Ти, блін, жартуєш?». (Сам факт, що вона прямо запитала, звертаючись на «ТИ», демонструє цілковиту відсутність поваги молодого покоління до старших грабіжників.) Той глянув на неї по-батьківськи розчаровано, націлив пістолета й показав записку: «Це пограбування! Віддавайте 6500!».

Лондон поморщилася й прохрипіла: «Шість тисяч п'ятсот?

Забули два нулі чи як? До того ж у нас безготівковий банк. Ви зібралися пограбувати банк, де немає готівки? Взагалі голови на плечах немає?».

Грабіжник розгублено прокашлявся й щось пробурмотів. Лондон розвела руками й запитала: «А це справжній пістолет? Ну, справжній-справжній? Я бачила один серіал, там чувака не могли засудити за збройне пограбування, бо в нього пістолет був несправжній!».

Від такого спілкування грабіжник уже почувався дуже старим, його двадцятирічна співрозмовниця поводитися так, ніби їй усього чотирнадцять. Звісно, вона мусить бути старшою, але грабіжнику — тридцять дев'ять, а це такий вік, коли різниця між чотирнадцятьма й двадцятьма роками є зовсім незначною. Тому й почуваєшся таким старим.

«ЕГЕ-ГЕЙ! Не можете ВІДПОВІСТИ чи що?» — нетерпляче вигукнула Лондон, і це було дещо необдумано, бо хто ж стане кричати на грабіжника в масці з пістолетом? Але якби ви знали цю Лондон, то розуміли б, що вона зовсім не дурнувата. А просто паскудниця. Ось тому в неї не було справжніх друзів навіть у соцмережах, а весь свій час вона тільки те й робила, що сердито зітхала, якщо знаменитості, яких вона недолюблювала, сьогодні знову не зруйнували собі життя. Коли грабіжник зайшов у банк, вона саме нестямно оновлювала вебсторінку, щоб з'ясувати, чи розлучилося відоме акторське подружжя. Лондон щиро на це сподівалася, бо часом легше жити з власною тривогою, якщо принаймні знаєш, що інші теж не дуже щасливі.

Але грабіжник нічого не сказав; чесно кажучи, тепер він почувався геть по-дурному й уже шкодував, що все це затіяв. Пограбування банку, вочевидь, від початку було вкрай поганою ідеєю. Грабіжник уже хотів пояснити це Лондон, вибачитися та й піти собі, і тоді, можливо, не сталося б усього того, що відбулося потім, але такого шансу він не отримав, бо Лондон узяла й заявила: «Ну все, тепер я дзвоню копам!».

Тоді грабіжник запанікував і вибіг за двері.

РОЗДІЛ 17

Джек: Можете описати якісь характерні прикмети злочинця?

Лондон: Ви про грабіжника?

Джек: Так.

Лондон: Тоді чому не можна так і сказати?

Джек: Можете описати якісь характерні прикмети грабіжника?

Лондон: Наприклад?

Джек: Вам запам'яталося щось із його зовнішності?

Лондон: Господи, яке примітивне запитання! У вас такий чорно-білий погляд на стать.

Джек: Перепрошую. Ви можете розповісти щось про цю «особу»?

Лондон: Не треба для цього показувати пальцями «за лапками».

Джек: Я все-таки повинен наполягти, щоб ви відповіли. Можете щось розповісти про вигляд ГРАБІЖНИКА? Він був низький чи високий?

Лондон: Ну, я не визначаю людей за зростом. Це таке обмеження. Наприклад, я низького зросту, і мені відомо, що для високих людей це створює комплекси.

Джек: Що, перепрошую?

Лондон: Високі люди теж здатні на почуття.

Джек: Он як. Добре. Ще раз перепрошую. Тоді я запитав інакше: грабіжник виглядав, як особа з комплексами?

Лондон: А чому ви весь час потираєте брови? Це стрьомно.

Джек: Перепрошую. Яке у вас склалося перше враження про грабіжника?

Лондон: Ну добре. Моє перше «враження» було таке: цей «грабіжник» — останній придурок.

Джек: З цього я можу зробити висновок, що цілком нормально мати чорно-біле уявлення про інтелект.

Лондон: Що?

Джек: Нічого. На чому ґрунтується ваше припущення про «останнього придурка»?

Лондон: Ну, я отримала записку з такими словами: «Дайте мені шість тисяч п'ятсот». Ну блін, хто стане грабувати БАНК, щоб отримати шість тисяч п'ятсот крон? Банк грабують, щоб отримати десять мільйонів, якимось так. Якщо комусь потрібна точна сума — шість тисяч п'ятсот, — то на це повинна бути дуже особлива причина. Хіба ні?

Джек: Мушу визнати, я про це не подумав.

Лондон: А вам варто більше думати — про це ви не

подумали?

Джек: Зроблю все, що в моїх силах. Прошу вас поглянути на цей аркуш — ви його впізнаєте?

Лондон: Ось цей? Наче якийсь дитячий малюнок. А що це взагалі таке?

Джек: Гадаю, це мавпа, жаба та кінь.

Лондон: Та ну нафіг, який це кінь. Це ж лось!

Джек: Справді? Мої колеги припускають, що це або кінь, або жирафа.

Лондон: Зачекайте. У мене телефон блимнув.

Джек: Ні, Лондон, ви повинні зосередитися. То ви справді думаєте, що це лось? Ну! Відкладіть ваш телефон і відповідайте на запитання!

Лондон: YES!

Джек: Перепрошую?

Лондон: Нарешті! НАРЕШТІ!

Джек: Я не розумію.

Лондон: Розлучення БУДЕ!

РОЗДІЛ 18

Правда? А правда в тім, що грабіжник був дорослою людиною. Оце й усі характерні прикмети грабіжника. Найстрашніше в дорослому житті — усвідомлення, що вже ніхто про нас не піклується, нам треба самим давати собі раду, доходити до розуміння, як влаштовано весь світ. Треба працювати й оплачувати рахунки, користуватися зубною ниткою, вчасно приходити на зустрічі, чекати в черзі, заповнювати анкети, запихати в розетки вилки, збирати меблі, міняти шини в автомобілі, заряджати телефон, вимикати кавоварку, не забувати записати дітей на уроки плавання. Ми лиш розплющуємо зранку очі, а життя вже наготувалося скинути на нас нову лавину своїх «пам'ятай!» і «не забудь!». У нас немає часу подумати, віддихатися, ми прокидаємося й одразу починаємо пробиратися крізь ці завали, бо завтра будуть нові. Буває, ми оглядаємося довкола — на своєму робочому місці, на батьківських зборах чи на вулиці — і з жахом усвідомлюємо, що всі інші, здається, прекрасно знають, що роблять. І лише ми мусимо вдавати, ніби знаємо. Інші тримають усе під контролем, можуть усе собі дозволити, на все їм вистачає сили. І їхні діти вже вміють плавати.

А ми не готові бути дорослими. Хтось мусив би застерегти нас від цього.

Правда? А правда в тім, що тієї миті, коли грабіжник вибіг на вулицю, повз нього випадково пройшов поліціант. Згодом стане відомо, що поліція ще не розшукувала грабіжника, їм іще не передали сигналу по рації, тому що двадцятирічний Лондон і службі, яка приймала сигнал тривоги, знадобилося багато часу на висловлення образ одне одному. (Лондон повідомила про пограбування, після чого служба прийому сигналу запитала «Де саме?», тоді Лондон назвала адресу, але у відповідь її запитали: «Хіба це не безготівковий банк? Що ж там можна пограбувати?», а Лондон їм: «Ви що, взагалі?», на що служба поцікавилася: «Що — взагалі?», і тоді Лондон зашипіла: «Що “що — взагалі”?», але служба огризнулася: «Це ВИ казали “взагалі”!», і після такого Лондон крикнула: «Ні, це ВИ...», а потім розмова швидко обірвалася.) Згодом стане відомо, що поліціант, якого побачив на вулиці грабіжник, насправді навіть був не поліціантом, а охоронцем паркінгу, і якби грабіжник не був таким знервованим і розгубленим, він би точно це помітив і побіг в іншому напрямку. Тоді ця історія була б значно коротшою.

Але ні, грабіжник прошмигнув у перші-ліпші відчинені двері, за

якими були сходи, після чого залишалося не так уже й багато можливостей для втечі — лише побігти сходами нагору. На останньому поверсі двері однієї квартири були навстіж відчинені, туди й кинувся грабіжник, задиханий, спітнілий, у балаклаві, яка зсунулася набік і затулила йому одне око. Тільки тоді грабіжник помітив, що біля порогу повно взуття, а у квартирі — купа роззутих людей. Якась жінка, побачивши пістолет, стала кричати: «Рятуйте, грабують!», грабіжнику здалося, що чути, як хтось біжить сходами, і він одразу вирішив, що це поліція (але то був поштар), тож, не маючи альтернативи, грабіжник замкнув за собою двері, став розмахувати пістолетом у різні боки й закричав: «НІ... НІ, НІКОГО ТУТ НЕ ГРАБУЮТЬ... Я ПРОСТО...» — але спохопився й задихано додав: «ТАК, НЕХАЙ БУДЕ ПОГРАБУВАННЯ! АЛЕ ВИ НЕ ПОСТРАЖДАЄТЕ! ТЕПЕР ЗРОБИМО ТАК, НІБИ Я БЕРУ ВАС У ЗАРУЧНИКИ! Я ПРОШУ ЗА ЦЕ ВИБАЧЕННЯ! ТАК СТАЛОСЯ, ЩО В МЕНЕ СЬОГОДНІ ВАЖКИЙ ДЕНЬ!».

Грабіжник тут влучив у ціль. Ні, ми його не виправдовуємо, просто в грабіжників теж бувають важкі дні на роботі. От скажіть, поклавши руку на серце: хто з нас не хотів би взятися за зброю після розмови з двадцятирічним дівчиськом?

Через кілька хвилин вулицю перед будинком заповнили журналісти з камерами, потім приїхала поліція. Часто журналісти прибувають швидше за поліцію, але цей факт не обов'язково слід розцінювати як ознаку компетентності кожної з професій, це радше свідчить про те, що в поліціантів були важливі справи, а журналісти мали більше часу на соціальні мережі, до того ж та неприємна юна жінка з банку, який навіть не був банком, уміла, вочевидь, краще добирати слова, висловлюючись у твіттері, ніж по телефону. Вона повідомила в соціальних мережах, що крізь велике вікно банку бачила, як грабіжник забіг у будинок на іншому боці вулиці, але до поліціантів сигнал тривоги дійшов, лише коли поштар, побачивши грабіжника на сходовій клітці, зателефонував дружині, яка, як виявилось, працювала в кафе навпроти відділку поліції. Жінка перебігла вулицю, й аж тоді поліціантам стало відомо, що особа, вірогідно чоловічої статі, з предметом, що нагадує пістолет, у головному уборі, схожому на балаклаву, ввірвалася до квартири під час маклерського показу й зачинилася там разом із агенткою та покупцями. Ось так усе й сталося: грабіжник зазнав невдачі в пограбуванні банку, зате успішно захопив заручників. Життя не завжди складається так, як собі плануєш.

У грабіжника, коли він гримнув дверима квартири, з кишені вилетів якийсь папірець і впав на сходову клітку. Це був дитячий

малюнок. Із зображеннями мавпи, жаби й лося.

Не коня й точно не жирафи — а лося. Це важливо.

І хоча двадцятирічні можуть багато чого не розуміти в житті (і нам, яким уже не по двадцять років, відомо, що багато двадцятирічних часто помиляються й більшість із них із імовірністю двадцять п'ять відсотків дадуть правильну відповідь на запитання з двома альтернативами), але ця наша двадцятирічна мала рацію принаймні в одному: нормальні грабіжники вимагають у банку багато грошей і круглі суми. Будь-хто може надумати пограбувати банк і закричати: «Швидко давайте десять мільйонів, бо буду стріляти!». Але якщо до банку приходить озброєна знервована людина і просить дати їй рівно шість тисяч п'ятсот крон, то для цього, мабуть, є причина.

А може, і не одна.

РОЗДІЛ 19

Кажуть, якщо хочеш розсмішити Бога — розкажи йому свої плани. Але ми ніяк цього не засвоїмо.

Чоловік, який стояв на мосту десять років тому, і грабіжник, який захопив заручників у квартирі, не мали нічого спільного. Вони ніколи не зустрічалися. Їх об'єднувало тільки одне — моральний ризик. Це такий банківський термін — «моральний ризик». Хтось мусив його придумати, щоб описати, як працює фінансовий ринок, оскільки самого лише настільки очевидного твердження про аморальність банків недостатньо для того, щоб просто назвати їх «аморальними». Був потрібен термін, який би означив, що насправді існує аж надто мала ймовірність, що банк стане діяти морально, і тому навіть натяк на подібні дії слід вважати ризиком. Чоловік на мосту віддав свої гроші в банк, щоб зробити «надійну інвестицію», адже на той час усі інвестиції були надійними. Потім чоловік використовував цю надійну інвестицію як заставу для отримання позик, а тоді брав нові позики, щоб виплатити попередні. «Так усі роблять», — пояснювали в банку, і чоловік думав: «Вони знають, що кажуть». Але одного дня все надійне стало ненадійним. Це називають кризою фінансового ринку, банківським крахом, хоча насправді крах переживають люди. Банки як були, так і стоять, фінансовий ринок не має серця, яке можна розбити, а для того чоловіка всі заощадження перетворилися на купу боргів, і ніхто не міг пояснити, як так сталося. Коли чоловік нагадав, що банк давав обіцянку «повної відсутності ризиків», банк розвів руками й відповів: «Не буває повної відсутності ризиків, ви мали би знати, за що беретеся, не треба було давати нам гроші».

Тоді чоловік звернувся в інший банк, щоб отримати кредит і виплатити борги, які в нього з'явилися через те, що перший банк втратив усі його заощадження. У тому іншому банку він пояснив, що без позики втратить підприємство, а тоді й дім, розповів, що в нього двоє дітей. В іншому банку з розумінням кивали, але співробітниця заявила: «Ви зазнали збитків у зв'язку з тим, що ми називаємо моральним ризиком».

Чоловік не зрозумів, про що мова, і жінка холодно пояснила, що моральний ризик — це «коли одна сторона угоди убезпечена від негативних наслідків власних дій». Коли чоловік далі нічого не зрозумів, жінка зітхнула й мовила: «От, наприклад, два ідіоти сидять на гілці дерева, яка вже тріщить, і той, хто ближчий до стовбура береться за пилку». Чоловік у відповідь тільки закліпав, тоді жінка закотила очі й пояснила: «Той ідіот далі на гілці — це ви. Банк відпиляє гілку, щоби врятувати себе. У цій ситуації банк

не втратив власні гроші, тільки ваші, тому що ви — той ідіот, який дозволив банку тримати в руках пилку». Після цих слів вона спокійно зібрала всі документи, які приніс чоловік, передала йому й повідомила, що позику банк надавати не буде.

— Але ж я не винен, що вони втратили всі мої заощадження! — вигукнув чоловік.

Жінка холодно глянула на нього й заявила:

— Винні. Не треба було віддавати їм гроші.

Через десять років грабіжник заходить до квартири, яку показують покупцям. У грабіжника ніколи не було стільки грошей, щоб почути від жінки в банку пояснення про моральний ризик, але в нього була мама, яка часто повторювала: «Хочеш розсмішити Бога — розкажи йому свої плани», а це часом одне й те саме. Грабіжник мав сім років, коли вперше почув від мами ці слова, і, можливо, то було трохи зарано, бо ж, по суті, сказане означає: «У житті всяке може статися, але з великою імовірністю все полетить шкереберть». Навіть семирічні здатні це зрозуміти. А ще вони розуміють, що хоч мама каже, що не любить складати плани, і хоч ніколи не планує напиватися, але, здається, напивається вона трохи зачасто, щоб вважати це випадковістю. Семирічна дитина пообіцяла собі, що ніколи не стане пити алкоголь і ніколи не виросте, але виконала лише половину обіцянки. Бо дорослішати все одно доводиться, на жаль.

А моральний ризик? Семирічна дитина зрозуміла, що це таке, того ж року, на Святвечір. Коли мама присіла навпочіпки на кухні й обійняла дитину, хитнувшись — аж струсила сигаретний попіл їй на волосся. Мама заходилася сльозами: «Не гнівайся на мене, будь ласка, не свари мене, я ж не винна». Дитина спершу не знала, про що мова, але поволі починала розуміти, що це якось пов'язано з тим, що треба було весь місяць після школи продавати різдвяні газети, а гроші віддавати мамі, щоб вона купила їжу на Різдво. Дитина поглянула мамі в очі, блискучі від алкоголю і сліз, сп'яніння і зневаги до себе. Мама плакала в обіймах дитини. На їхній кухні стояли купи пляшок, але не було нічого, приготованого на Різдво. Мама прошепотіла: «Не треба було віддавати мені гроші». Це були єдині слова тієї жінки до своєї дитини, які можна було би вважати вибаченням.

Грабіжник часто про це згадує, навіть зараз. Без жаху від того, що таке могло відбуватися, а з подивом, що навіть після такого не починаєш ненавидіти свою маму. Що далі здається, ніби маминої вини в цьому не було.

Їх виселили з квартири в лютому, грабіжник пообіцяв собі ніколи не мати дітей, але коли діти все-таки з'явилися, то пообіцяв, що не стане влаштовувати їм такого безладу в житті. Не

стане тим, хто ніяк не подорослішає, хто не здатен оплачувати рахунки й не має житла для себе та своїх дітей.

І Бог засміявся.

Чоловік на мосту написав листа жінці з банку, яка розповіла йому про моральний ризик. Написав саме ті слова, які хотів би їй сказати. А тоді стрибнув. Жінка з банку десять років носила цей лист у сумочці. А тоді зустріла грабіжника.

РОЗДІЛ 20

Джим і Джек були першими з поліції, хто прибув на місце події. Це сталося не так через їхню професійність, як через розміри міста: поблизу було небагато поліціантів, та ще й напередодні Нового року. В їхньому відділку часто жартували, що коли попросиш по рації «підкріплення», то у відповідь можна почути: «Вийшов у туалет, але він вам передзвонить».

Журналісти вже посходилися, воно й не дивно. Або, можливо, у натовпі було більше сусідів і роззяв — тепер уже й не зрозумієш, де журналіст, коли всі знімають відео, фотографують і задокументовують усе своє життя з таким завзяттям, ніби кожен із нас має власний телеканал. Усі з очікуванням дивилися на Джима з Джеком, ніби вони мали знати, що тепер робити. Але вони нічого не знали. У цьому містечку не захоплювали заручників, тут не грабували банки, особливо тепер, коли ті стали безготівковими.

— То як думаєш, що тепер треба робити? — запитав Джек.

— Я? Я не знаю, нічого знаю, це ж ти все знаєш, — чесно відповів Джим.

Джек безпорадно зиркнув на нього.

— Я ніколи не бачив, щоб людей брали в заручники.

— Ну, хлопче, я теж. Але ж ти пройшов той курс? Ну, ці твої слухання.

— *Активне слухання*, — пробурмотів Джек, а цей курс і справді був непоганий, але Джеку складно було зорієнтуватися, як тепер його використати на практиці.

— Ну, тебе ж там навчили, як розмовляти з тим, хто захопив заручників? — закивав Джим.

— Звісно, але щоб вислухати, треба, щоб він говорив, а як нам вийти на контакт зі злочинцем? — завважив Джек.

І справді, вони ще не почули ні заяв, ні вимоги заплатити викуп. Нічого. До того ж Джек мав підозру, що якби цей курс активного слухання був справді таким класним, як стверджував викладач, то він би вже знайшов собі дівчину.

— Я не знаю, справді не знаю, — зізнався Джим.

Джек зітхнув.

— Тату, ти все життя працюєш у поліції, ти ж мусиш мати хоч якийсь досвід у таких ситуаціях?

Після таких слів Джиму, звісно, довелося вдати, ніби він справді знає все про заручників, тому що тати потребують цієї можливості навчати синів, тому що саме тієї миті, коли ми вже нічому не можемо навчити, сини перестають бути під нашою відповідальністю й починають нести відповідальність за нас. Тож

тато кашлянув, відвернувся й витягнув телефон. Він довго так стояв, сподіваючись, що його ні про що не запитують. Але запитання таки прозвучало.

— Тату... — покликав Джек, зазирнувши йому через плече.

— Га? — буркнув Джим.

— Ти що, справді стоїш і гуглиш «що треба робити при захопленні заручників»?

— Ну... взагалі-то так.

Джек застогнав і сперся долонями в коліна. Пробурмотів сам до себе, що вже знає, що скажуть його шефи і шефи шефів, коли йому зателефонують. Найпринизливіші слова, які він міг собі уявити. «Що ж, тоді ми змушені зателефонувати стокгольмцям, щоб нам допомогли». «Ну звісно, — подумав Джек, — хіба ж у цьому місті нам колись вдавалося дати собі раду без сторонньої допомоги?» Він підвів погляд на балкон квартири, де був грабіжник. Вилаявся. Треба з чогось почати, якимось вийти з ним на контакт.

— Тату? — врешті зітхнув він.

— Що, хлопче? — відповів Джим.

— То що там написано в гуглі?

Джим прочитав уголос, що для початку потрібно з'ясувати, хто саме захопив заручників. І які його вимоги.

РОЗДІЛ 21

Ну добре. Грабіжник хоче пограбувати банк. Тепер можете про це думати.

Вас це, звісно, ніяк не стосується. І той чоловік, який стрибає з мосту, — теж ні. Ви ж нормальна, порядна людина, ви ніколи не грабували банк. Є певні речі, які нормальна людина нізащо не вчинить, їх заборонено робити. Не можна брехати, красти, вбивати, жбурляти каміння в птахів. Усім про це відомо.

Ну добре, лебеді тут як виняток: можливо, через те, що лебеді — це ті пасивно-агресивні гімнюки. Але в інших птахів, крім лебедів, не можна кидатись камінням. І брехати не можна. Ну... часом доводиться обманювати — наприклад, коли дитина випитує: «А чому тут пахне цукерками? ТИ ЇВ ЦУКЕРКИ?». Але от красти чи вбивати таки не можна, щодо *цього* — ніяких заперечень.

Тобто людей вбивати точно не можна. Та й лебедів у більшості випадків не можна вбивати, навіть попри те що вони гімнюки. Але ж інших тварин ми вбиваємо — наприклад, тих, які мають роги й живуть у лісі. Або якщо ці тварини — шинка. Але людей вбивати не можна в жодному разі.

Тобто якщо мова не про Гітлера, звісно. Гітлера можна ж убити — за умови, що в тебе є машина часу й слухна нагода. Усе-таки треба залишити можливість убити одну людину задля порятунку мільйонів інших і запобігання світовій війні, це кожен розуміє. Але скількох людей має бути врятовано, щоб виправдати вбивство однієї? Мільйон? Сто п'ятдесят? Двох? Одну? Взагалі жодної? Немає точної відповіді, бо ніхто цього не знає.

Можемо взяти значно простіший приклад: чи можна красти? Ні, не можна. Кожен це знає. Хіба що хочеться вкрати чиєсь серце, це ж так романтично. Або потягнути губну гармоніку в хлопців, які грають на вечірках, — бо це так відважно. Або свиснути якусь дрібничку, тому що вона справді була вам потрібна. Це ж невелика справа. Але якщо так, то чи можна вкрати щось трохи більше? І хто тоді вирішує, що таке «трохи більше»? І якщо ви конче мусите вкрати, то до якої міри ви *повинні* «мусити» це зробити, щоб виправдати крадіжку чогось справді суттєвого? Ось до прикладу: якщо ви відчуваєте, що справді мусите здійснити крадіжку і що ніхто при цьому не постраждає, то чи можна тоді пограбувати банк?

Ні, цього робити все-таки не можна. Ви, звісно, маєте рацію. Бо ви ніколи не пограбували б банк, у вас немає нічого спільного з грабіжником.

Чи все-таки є? Страх? Мабуть, бувало так, що ви дуже боялися? Цей грабіжник теж боявся. Можливо, через те, що мав малих дітей, а отже й багато часу, щоби повправлятися у страхіві. Може, у вас теж є діти, тоді ви й самі знаєте, що батьки завжди бояться чогось не знати, чогось не вміти, чогось не могли. Врешті ми вже при звичаємося до відчуття невдачі, і щоразу, коли нам вдається не розчарувати власних дітей, ми потай страшенно дивуємося. Можливо, хтось із дітей про це здогадується. І час від часу дивує нас якимись дрібницями й неочікуваними вчинками, щоби вдихнути повітря в наші легені. Просто для того — і саме для того! — щоб ми не пішли на дно.

І ось одного ранку грабіжник вийшов із дому з тим малюнком жаби, мавпи та лося, хоча навіть не знав про нього. Малюнок зробила донька грабіжника й поклала йому в кишеню. У неї є старша сестра, вони мали б сваритися, як то завжди роблять сестри, але такого майже не буває. Молодша може бавитись у кімнаті старшої, і та не стане на неї кричати. У старшої можуть бути речі, які вона не боїться залишати без нагляду, бо менша не стане нищити їх навмисно. Коли вони були маленькі, їхні батьки часто шепотіли: «Ми не варті таких дітей». І мали рацію.

Тепер, після розлучення, у ті тижні, коли дівчатка живуть в одного з батьків, зранку в автомобілі вони слухають новини. Про іншого з батьків сьогодні розповідають у новинах, але вони цього ще не знають, просто слухають про якогось грабіжника.

У ті тижні, коли дівчатка живуть у того з батьків, хто став грабіжником, вони їздять на автобусі. Ці поїздки їм дуже подобаються, дорогою вони придумують коротенькі історії про незнайомих, які сидять попереду: «Ось цей може бути пожежником», — висловлює здогад один із батьків. «А он той — іншопланетянин», — каже молодша донечка. Тоді настає черга старшої доньки, і вона ДУЖЕ ГОЛОСНО заявляє: «А цей може бути вбивцею, якого розшукують, і в наплічнику в нього, мабуть, людська голова». Тоді жіночки, які сидять біля них, почуваються геть незручно, але дівчатка хихочуть, аж їм бракує повітря, а один із батьків мусить сидіти, демонструючи тіткам дуже серйозне обличчя, начебто це зовсім не весело.

Дорогою до зупинки вони часто запізнюються, і коли біжать через міст, поки автобус уже зупиняється на іншому боці, дівчатка заходяться від сміху: «Лось біжить! Лось біжить!». Тому що один із їхніх батьків (той, що грабіжник) має непропорційно довгі ноги — це ще та сміхота, коли їм доводиться підбігати. Про це ніхто не замислювався, поки не народилися дівчатка, бо діти бачать фізичні пропорції інакше, ніж дорослі, — можливо, тому, що вони завжди дивляться знизу вгору, а для нас це невдалий ракурс.

Тому діти так добре вміють дражитися, спритні малі троляки. Їм видно всі наші слабинки. Але вони однаково пробачають нам, завжди пробачають, вони можуть пробачити нам усе.

Це найдивніша річ у батьківстві (не лише для нашого грабіжника, а для будь-кого, хто має дітей): тебе люблять, незважаючи на те, ким ти є. Це складно зрозуміти, але навіть дорослішаючи, ми, здається, не можемо не вірити в те, що наші батьки найрозумніші, страшенно прикольні й безсмертні. Може, уся справа в біології, але до певного віку дитина любить батьків безумовно й бездумно, маючи для цього одну-єдину причину: це — мої батьки. Що ж, варто визнати, що біологія непогано все придумала.

Грабіжник ніколи не називав своїх дівчаток справжніми іменами. На це не звертаєш уваги, поки не починаєш бути прив'язаним до когось іншого, але ті, хто дали дітям імена, аж надто неохоче використовують їх при звертанні. Тим, кого любимо, ми придумуємо прізвиська, бо любов вимагає таких слів, які належатимуть лише нам. Тож грабіжник завжди називає своїх донечок так, як вони дали про себе знати, коли вперше брикнулися в маминому животі — шість і вісім років тому. Одна там наче стрибала, а друга — лазила. Так з'явилася жабка. І мавпочка. І лось, який готовий заради них на все. Навіть на якийсь абсолютно ідіотський вчинок. Може, тепер у вас із грабіжником усе-таки є щось спільне. У вашому житті мусить бути хтось, заради кого ви здатні стати ідіотом.

Але, звісно, ви ніколи не станете грабувати банк. Звичайно, ні.

Та, можливо, ви були закохані? Усі ж колись закохуються. А через любов людина здатна накоїти стільки дурниць. Можна, наприклад, одружитися. Народити дітей, бути разом зі своєю сім'єю, мати щасливий шлюб. Так усім принаймні здається. Можливо, не такий уже й щасливий, зате виважений. Виважений шлюб. Хіба ж можна бути справді щасливим постійно? Де взяти на це час? Усі сили йдуть на те, щоб просто прожити день. У вас теж бували такі дні. І переживши їх удосталь, одного ранку ви озираєтеся через плече й розумієте, що стоїте на самоті, а людина, з якою ви в шлюбі, повернула кудись не туди. Може, ви зрозуміли, що вас обманюють. Так сталося у випадку грабіжника. Йому зізнались у зраді, і навіть якщо особисто вам не зраджували, ви здатні зрозуміти, яке це потрясіння для людини.

А надто, якщо ця зрада сталася не один раз, а вже довго триває. Вас не лише зрадили, а ще й обдурили. Зрадити можна не подумавши, а от інтрижку потрібно спланувати. Напевно, саме це найбільше болить — ці тисячі маленьких свідчень, яких ви ніяк не помічали. А найбільше спустошення ви відчули б від того, що ця

зрада навіть не мала серйозного пояснення. Ну, ви б ще могли зрозуміти, якби це сталося через тугу або почуття самотності, якщо б вам сказали: «Просто ти завжди працюєш, і ми ніколи не буваємо разом». Але дуже важко оговтатися після пояснення: «Ну, якщо вже казати по-правді, у мене роман із твоїм шефом». Бо в такому разі причина, через яку ви стільки вечорів затримувалися на роботі, також стала причиною кінця вашого шлюбу. А коли ви після такого розриву приїжджаєте в понеділок на роботу, ваш шеф каже: «Ну, що ж, усі ми, опинившись у цій ситуації, відчуваємося незручно... тому... мабуть, вам краще звільнитися». Ще минулої п'ятниці ви мали сім'ю, роботу, а в понеділок стали бездомними й безробітними. І що тепер робити? Найняти адвоката? Подати позов?

Ні.

Бо грабіжникові довелося почути ось що: «Не треба влаштовувати сцен. Не треба цієї метушні. Заради дітей!». І грабіжник послухався, не хотів створювати проблеми, просто виїхав із квартири, звільнився з роботи, міцно заплющив очі й закусив губу. Заради дітей. Можливо, ви зробили б так само. Яюсь Жабка розповіла, що чула, як хтось із дорослих в автобусі сказав, що «від любові болить», а Мавпочка відповіла, що, можливо, саме тому в серця гострий кінчик, коли його малюєш. Як після такого пояснити їм про розлучення? Як розповісти про зраду? Як уберегти їх, щоб не стали малими циніками? Закоханість — це щось таке чарівне, романтичне, пристрасне... Але закоханість і любов — це різні речі. Хіба ні? Хіба ж не так повинно бути? Ніхто не витримає бути закоханим постійно, рік за роком. У стані закоханості ви не можете думати про щось інше, забуваєте про друзів, роботу, обід. Якби ми постійно були закохані, то померли б з голоду. А любов — це коли ти закоханий... час від часу. І можеш оговтатися. Проблема лише в тому, що все відносно, в основі щастя поставили очікування, а тепер у нас ще й інтернет є. Увесь світ безнастанно запитує: «А твоє життя справді таке ідеальне? Що? О, тепер — уже? СПРАВДІ ідеальне? Бо якщо ні — треба все змінити!».

Правда, звісно ж, у тому, що якби люди були достоту такими щасливими, як демонструють в інтернеті, то не витрачали б стільки часу на цей інтернет, бо жодна людина, в якій був справді хороший день, не стане марнувати половину його, щоб себе пофотографувати. Кожен може ростити міф про самого себе, якщо йому вистачає перегною, тож помітивши зеленішу траву з іншого боку огорожі, замисліться, чи не забагато там лайна. Але яке це має значення, коли ми вже звикли вимагати, щоб кожен день був особливим? *Кожен день.*

І раптом ми вже живемо одне біля одного, а не одне з одним. Одному з нас може напрочуд довго здаватися, що в нього цілком добрі стосунки. Вони принаймні не гірші, ніж в інших. Принаймні виважені. А тоді виявляється, що партнеру в стосунках хотілося чогось більшого, чогось бракувало, щоб пережити день. Один із нас працював і повертався додому, працював і повертався додому, працював і повертався додому, старався догодити і тут, і там. А потім виявилось, що той, хто був тобі партнером у шлюбі, і той, хто був твоїм шефом, у цей час догоджали одне одному.

«Любити одне одного, доки смерть не розлучить нас», — хіба не так ми казали? Хіба не це обіцяли одне одному? Чи я щось не те пам'ятаю? «Або — доти, доки комусь із нас не набридне». Може, ми це сказали?

Тепер Мавпочка й Жабка залишилися у квартирі разом з одним із батьків і шефом, а грабіжникові нема де жити. Квартира була записана лише на одного з батьків, а грабіжник не хотів влаштовувати сцену. Не хотів цієї метушні. Але не так уже й просто знайти житло в цій частині міста чи навіть у будь-якому місті, якщо не маєш роботи або заощаджень. Ви не записуетесь в чергу на житло, якщо маєте стосунки, дітей і влаштоване життя, бо й подумати не можете, що одного дня все втратите. Найогидніше в розлученні навіть не відчуття, що весь час, присвячений шлюбу, був витрачений марно, а усвідомлення, що розлучення забирає у вас усі плани на майбутнє.

Звісно, нема що й думати про купівлю житла, заявили в банку, бо ніхто не дасть позики тому, хто не має грошей. Гроші позичають лише тим, кому вони насправді не потрібні. А де ж тоді жити? «Можете взяти квартиру в оренду», — сказали в банку. Але для того, щоб орендувати квартиру в місті, та ще й коли у вас немає роботи, треба залишити депозит за кілька місяців. Ці гроші повернуть, коли ви будете виїжджати. Але що з того, якщо їх нема?

Потім прийшов електронний лист від адвоката. У ньому було написано, що один із батьків Мавпочки й Жабки вирішив подати заяву про одноосібну опіку над дітьми, оскільки «ситуація, що склалася, коли інший опікун не має житла й засобів до існування, не є прийнятною. Ми повинні думати насамперед про дітей». Начебто тато або мама, які залишаються без житла й доходу, здатні думати про щось інше, крім дітей.

Той із батьків також надіслав електронного листа грабіжникові зі словами: «Прийди забрати свої речі». Звичайно, це означало, що забрати можна ті речі, які один із батьків і колишній шеф, забравши собі все найкраще, відкинули як непотріб. Ці речі вже перенесли в підвал — то як вчинимо? Можеш зайти туди пізно

ввечері, щоб не було соромно перед сусідами. Але тоді ти розумієш, що не маєш куди йти з тими речами. Не маєш навіть місця, щоб заночувати, а на вулиці холоднішає. Тож ти залишаєшся на ніч у підвалі.

В іншому приміщенні підвалу, яке забув замкнути сусід, стоїть картонна коробка з купою ковдр. Ти їх дістаєш, щоб не змерзнути. Під ковдрами чомусь лежить іграшковий пістолет, ти засинаєш із ним у руці, бо раптом уночі сюди забреде якийсь божевільний злодій, тоді вдасться його налякати. І з очей тобі ллються сльози, тому що божевільний злодій — це ти.

Наступного ранку складаєш ковдри назад у коробку, але залишаєш собі іграшковий пістолет, бо не знаєш, де тобі доведеться спати сьогодні вночі, а пістолет може ще знадобитися. Так минає тиждень. Можливо, вам не зрозуміти, як можна так жити, але у вас теж бували такі миті, коли дивишся на своє відображення в дзеркалі й думаєш: «Моє життя могло бути зовсім інакшим». І відчуваєш смертельний жах. Тож одного ранку зважуєшся на відчайдушний вчинок. Ну, звісно, мова не про вас, ви вчинили б по-іншому. Ви перевірили б закони, дізналися свої права, найняли адвоката і звернулися б до суду. А може, і ні. Може, ви не хотіли би влаштовувати сцени перед донечками, ви ж не з тих батьків, які починають метушню, можливо, ви подумали б собі, що вам просто потрібен шанс вирішити проблему так, щоб не засмучувати дітей.

Тож коли неподалік від Мавпочки й Жабки з'являється невеличка квартира, біля самого моста, і її можна взяти в оренду через треті-четверті руки за шість тисяч п'ятсот на місяць, тоді ви думаєте: «Якщо я зможу протриматися один місяць і встигну знайти роботу, то вони не зможуть забрати в мене дітей. Якщо тільки в мене буде житло». І забираєте все, що було на банківському рахунку, продаєте кожнісіньку річ, назбируєте на місяць оренди і тридцять ночей поспіль лежите без сну, думаючи, де заробити на наступний платіж. Але нічого не придумуєте.

Тоді треба було би звернутися до соціальної служби. Але вже перед тими дверми ви згадуєте маму й власне дихання там, усередині, коли доводилося сидіти на дерев'яній лавці, стискаючи пучками пальців номерок, згадуєте, скільки всього неправдивого може вигадати дитина заради своїх батьків. Вам не вистачає духу переступити той поріг. Це найбільш ідіотське упередження людей, які мають усе, до тих, у кого нічого немає: думати, що гордість заважає людині попросити про допомогу. Причина рідко буває саме в цьому.

Алкоголіки добре вміють брехати, але їхні діти обманюють навіть краще. Їхні доньки й сини звикають вигадувати

виправдання, не надто неймовірні чи неправдоподібні, а в міру буденні, аби лиш не викликали підозр. Дитина алкоголіка не скаже, що домашнє завдання погриз пес, ні — вона просто забула вдома наплічник. Мама пропустила батьківські збори не тому, що її викрали ніндзя, просто їй довелося довше попрацювати в той вечір. А яка в неї робота — дитина не пам'ятає. Мама зараз працює на заміні. Мама дуже старається, вона мусить заробляти, тато від нас пішов, ви ж розумієте. Такі діти знають, що сказати, щоб уникнути розпитувань. Вони знають, що тітки з соцслужби можуть забрати їх у мами, якщо дізнаються, що вона випадково влаштувала пожежу на попередній квартирі, заснувши з сигаретою в руці, чи на Різдво вкрала шинку в продуктовій крамниці. Тож коли підходить охоронець, діти забирають у мами ту шинку й обманюють: «Це я». Ніхто ж не стане викликати поліцію через дитину, та ще й на Різдво. І можна буде поїхати додому з мамою, голодним, але не самотнім.

Якщо ви були такою дитиною, але вирости й тепер самі маєте дітей, то ніколи й нізащо не захочете, щоб вони пережили щось подібне. Вони за жодних обставин не повинні вміти так добре обманювати, ви собі це пообіцяли. Тому ви не станете звертатися до соціальних служб — через страх, що у вас заберуть дівчаток. Ви погоджуєтеся на розлучення й не боретеся ні за роботу, ні за квартиру, бо не хочете, щоб у дівчаток були вороже налаштовані батьки. Намагаєтеся дати раду самотужки, і врешті вам щастить: попри все, ви таки знаходите роботу. Так, жити на ті гроші буде складно, але вижити якийсь час — цілком реально. Вам був потрібен один шанс, і ви його отримали. Але тоді вам кажуть, що виплата першої зарплати «відтермінована», це означає, що за перший місяць не заплатять, поки не пропрацюєте два місяці, але саме цього першого місяця вам ніяк не вижити без зарплати.

Ви йдете в банк і благаєте, вимолюєте дати вам позику, щоб пропрацювати до зарплати, але чуєте у відповідь, що це неможливо, тому що у вас тимчасова робота. Вас можуть будь-коли звільнити. І як тоді банк поверне собі гроші? У вас немає заощаджень! Ви намагаєтесь пояснити, що якби мали гроші, то не потребували б позики, але в банку не розуміють такої логіки.

І що ви тоді робите? Боретеся. В надії, що цього буде достатньо. А тоді ви отримуєте нового грізного листа від того адвоката. І не знаєте, що робити чи куди звернутися, і вам не хочеться влаштовувати сцени. Ви підбігаєте зранку до автобуса, вам здається, що дівчатка не помічають, у якому ви стані, але ж це не так. У їхніх очах ви бачите, що вони готові продавати різдвяні газети і віддавати вам усі гроші. Ви відводите дівчаток до школи, а тоді звертаєте в якийсь провулок, сідаєте на бордюр і плачете,

не в змозі позбутися думки: «Краще б вони мене не любили».

Усе життя ви обіцяли собі, що з усім дасте раду. Не станете влаштовувати метушні. Не будете благати про допомогу. А тепер на Святвечір ви самотні й охоплені відчаєм, бо Новий рік дівчатка мають зустрічати з вами. За день до новорічної ночі ви запихаєте лист від адвоката, який збирається забрати від вас дітей, до кишені, де вже лежить лист від орендодавця, який пише, що вас виселять, якщо сьогодні не заплатите за квартиру. І тоді, саме в цю мить, ви опиняєтеся за крок до межі. І достатньо всього однієї поганої ідеї. Ви дивитеся на іграшковий пістолет, який схожий на справжній. Прорізаєте дірки в чорній шапці, натягуєте її на обличчя, заходите в банк, який не хотів дати вам позику, бо у вас нічого нема, і збираєтеся взяти в них шість тисяч п'ятсот на оренду квартири, а щойно отримаєте зарплату — повернетесь сюди, щоб віддати гроші. «І як це можна зробити?» — міг би здивуватися якийсь добропорядний громадянин, але... ну... мабуть, ви не продумували все аж до цього моменту. Може, вдасться повернутися в тій самій балаклаві, з тим самим пістолетом, і примусити банк узяти гроші? Вам вони потрібні лише на один місяць. Вам потрібен один-єдиний шанс, щоб усе залагодити.

А тоді з'ясовується, що той клятий іграшковий пістолет, який виглядав майже справжнім, тому так і виглядав, бо був справжнім. І на сходову клітку падає малюнок лося, жабки й мавпочки, а у квартирі на верхньому поверсі килим залитий кров'ю.

Життя могло бути зовсім інакшим.

РОЗДІЛ 22

Це була не бомба.

А коробка з різдвяними вогниками, які висіли в одного сусіда на балконі. Він хотів залишити гірлянди до Нового року, але посварився з дружиною, коли та сказала, що «вже забагато того світла, ти сам хіба не бачиш? І чому в нас не можуть бути звичайні білі вогні, як у всіх? Чому ті лампочки мусять миготіти різними кольорами, ніби ми тут бордель відкрили?». Чоловік пробурмотів у відповідь: «Цікаво, в яких це борделях із кольоровими гірляндами ти бувала?», але його дружина здивовано підняла брови й зажадала дізнатися: «Ну а ТИ в яких борделях бував, якщо ТОЧНО знаєш, яке там усе на вигляд...», і сварка закінчилася тим, що чоловік вийшов на балкон і зібрав ті кляті гірлянди. Але не переніс коробку до комірчини, а просто залишив її на сходовій клітці, біля дверей до квартири. Потім вони з дружиною поїхали до її батьків святкувати Новий рік і продовжувати сварки через борделі. Коробка залишилася перед дверима, поверхом нижче під квартирою, де захопили заручників. Коли поштар на початку цієї історії спокійно піднімався сходами й несподівано побачив озброєного грабіжника, який саме вбігав до квартири, де відбувався показ, то він, звісно, кинувся бігти вниз, але перечепився через коробку, і з неї на підлогу випали дрти.

Ні, на бомбу вони не були схожі, аж ніяк, усе скидалося на перекинуту коробку балконних гірлянд. З борделю. Та Джима можна зрозуміти, бо така картина й справді могла нагадувати бомбу, якщо про неї ви тільки чули, але ніколи не бачили справжньої. Як і справжнього борделю. Щось подібне буває, коли в тебе великий страх змій, і от ти сидиш собі на унітазі й відчуваєш, як біля дупи щось війнуло, і миттю думаєш: «ЗМІЯ!». Так, це нелогічно, неправдоподібно, але якби фобії були логічними й правдоподібними, ми не називали б їх фобіями. Джим боявся бомб значно більше, ніж балконних гірлянд, а в таких випадках очі й мозок можуть по-різному оцінити ситуацію — про це, власне, й мова.

Отож обидва поліціанти стояли на вулиці, Джим шукав у гуглі слухні поради, а Джек телефонував власникам квартири, де перебували заручники, щоб з'ясувати, скільки людей там могло опинитися. Власницею виявилася мама з малими дітьми, яка мешкала в іншому місті; жінка сказала, що успадкувала ту квартиру й давно в ній не була. І навіть не пильнувала, коли туди приводять покупців. «Усім цим займається агентка», — відповіла вона. Після цього Джек зателефонував до відділку поліції й

поговорив із жінкою, яка працює в кав'ярні, — дружиною поштаря, який першим повідомив про грабіжника. На жаль, Джек отримав зовсім мало інформації — тільки те, що грабіжник був «у масці й невисокого зросту! Ну, не зовсім крихітний, просто малий! Ну, може, не малий, а радше нормальний! Але... нормальний — це який?». На основі такої куцої інформації, Джек намагався розробити план дій, але не встиг, бо йому зателефонував шеф, а оскільки Джек не зміг отак зразу переповісти йому план дій, шеф зателефонував своєму шефу, а той — до шефа свого шефа, і тоді всі шефи, звісно ж, вважали, що буде доцільно зразу телефонували до Стокгольма. Звісно ж, усі, крім Джека, який хотів хоча б раз у житті самостійно вирішити справу. Тому він запропонував, щоб шефи дали дозвіл йому з Джимом піднятися до тієї квартири й перевірити, чи вдасться вийти на зв'язок із грабіжником. Шефи погодилися, хоч і були скептично налаштовані, але Джек, безсумнівно, — з тих поліціантів, якому довіряли інші поліціанти. А от Джим стояв поряд і чув, як хтось із шефів кричить у слухавку, що «ви ж там, бляха, вважайте, бо на сходах може бути вибухівка чи ще якесь паскудство; а що як це не просто захоплення заручників, а теракт! Ви бачили когось із підозрілими сумками? Бородату особу?». Джек таким узагалі не переймався, він іще молодий. А от Джима це не на жарт розхвилювало: все-таки він був батьком.

Ліфт був поламаний, Джим із Джеком піднімалися сходами, дзвонячи в усі двері, щоб перевірити, чи в будинку не залишився хтось із сусідів. Але нікого не було вдома, бо напередодні Нового року ті, кому довелося йти на роботу, працювали, ті, кому не треба було працювати, займалися цікавішими справами, а ті, в кого не було справ, почувши сирени й побачивши з балконів, що на вулиці зібралися поліція й журналісти, зійшли вниз подивитися, що відбувається. (Утім, багато з них більше боялися, що в будинку повзає змія, бо нещодавно в інтернеті поширилися чутки, що в одному багатоквартирному будинку в сусідньому місті знайшли змію в туалеті, тож імовірність захоплення заручників тут сприймали не аж так серйозно.)

Коли Джек і Джим піднялися на поверх, де стояла коробка з дротами, Джим з переляку так підскочив, що потягнув собі спину (хоча треба сказати, що Джим нещодавно потягнув спину в тому ж місці, коли несподівано чхнув). Він щосили смикнув Джека й зашипів: «БОМБА!».

Джек закотив очі, як то вміють робити сини, і сказав:

— Це не бомба.

— Звідки ти знаєш? — здивувався Джим.

— Бомби інакші на вигляд, — відповів Джек.

— А може, той, хто зібрав цю бомбу, сподівався, що ти в це повіриш?

— Тат, ну не нагнітай, це не...

Якби з ним був інший поліціант, Джим, мабуть, дозволив би йому піднятися нагору. Напевно, через це й кажуть, що не варто татові й сину працювати разом. Джим не поступався й заявив:

— Ну все. Я дзвоню стокгольмцям.

Джек йому цього, мабуть, так і не пробачив.

Шефи й шефи шефів (чи хто там вище в ієрархії ухвалює рішення) негайно наказали двом поліціантам повернутися на вулицю й чекати підкріплення. Звичайно, організувати підмогу було б не так уже й просто — навіть у великих містах, — бо якого біса хтось став би грабувати банк перед Новим роком? І якого дідька захоплювати заручників під час квартирного показу? «А якого біса влаштовувати квартирний показ перед самим Новим роком?..» — запитав хтось із шефів, і в такому стилі якийсь час іще тривали їхні перемовини. Після того до Джека зателефонував спеціальний переговорник, стокгольмець, і повідомив, що перебирає на себе ведення справи. Він уже вирушив і прибуде на місце за кілька годин, а Джек нехай собі добре затамить: його обов'язок — лише «контролювати ситуацію», поки той не приїде. Він розмовляв на діалекті, взагалі не схожому на стокгольмський, але це не мало значення, бо, на думку Джима та Джека, «стокгольмцями» люди вважалися не так за походженням, як за поведінкою. «Не всі ідіоти — стокгольмці, але всі стокгольмці — ідіоти», — так казали в їхньому відділку. Що, звичайно, було дуже несправедливо. Тому що ідіот може перестати вважатися ідіотом, але неможливо перестати бути стокгольмцем.

Після спілкування з переговорником Джек відчув іще дужчу злість, ніж після останньої розмови зі службою підтримки свого інтернет-провайдера. Джим зі свого боку почувався винним за те, що син так і не отримає шансу довести, що сам міг затримати грабіжника. А далі станеться так, що всі їхні рішення того дня будуть визначатися цими почуттями.

— Вибач, хлопче, я не хотів, щоб... — пригнічено почав Джим, не знаючи, як йому закінчити речення, щоб не зізнатися, що якби Джек був просто чужим хлопцем, то він би ще міг повірити, що то ніяка не бомба. Але ніхто не стане ризикувати, якщо цей хлопець — твій рідний син.

— Не зараз, тату! — роздратовано відповів Джек, бо саме знову розмовляв по телефону з шефом.

— Що я можу зробити? — запитав Джим, бо мав потребу почуватися потрібним.

— Можеш почати з пошуку сусідів, які живуть у квартирах, до

яких ми так і не потрапили через тебе і твою «бомбу». Треба переконатися, що в будинку справді нікого не залишилося! — зашипів Джек.

Джим приречено кивнув. І став шукати в гуглі номери телефонів. Насамперед — власника квартири на поверсі, де він побачив бомбу. На дзвінок відповів чоловік, він сказав, що вони з дружиною поїхали, а коли почувся вигук його дружини «Це хто?», чоловік роздратовано крикнув у відповідь: «Бордель!». Джим не зрозумів, що це могло б означати, тому лише запитав, чи залишився хтось у їхній квартирі. Чоловік сказав, що ні, а Джим не хотів його тривожити розмовою про бомбу, і той чоловік, звісно ж, у цій ситуації не міг знати, що якби він просто сказав «до речі, та коробка на сходах — у ній лише гірлянди з балкону», то вся історія миттю змінила би свій хід, але він тільки поцікавився: «Ви ще щось хотіли запитати?», і Джим його запевнив: «Ні-ні, це все», подякував і поклав слухавку.

Потім він зателефонував власникам помешкання на верхньому поверсі, біля квартири, в якій утримували заручників. Власниками виявилася молода пара, їм було десь років за двадцять, вони саме розлучалися й обоє виїхали. «Тобто квартира порожня?» — полегшено запитав Джим. Саме так, але Джиму все-таки довелося вислухати дві окремі розмови, бо ті двадцяти-тричимось-річні особи чомусь вирішили, що йому цікаво знати причини їхнього розлучення. Виявилось, що одне не могло жити з іншим, бо перше носило просто потворне взуття, а друге страшенно нервувалося, що інше слиниться, коли чистить зуби, але обидвом їм взагалі-то хотілося мати вищого зростом партнера. Одне розповідало, що стосунки не працювали, бо інше любило коріандр, і тоді Джим запитав: «А ви не любите?» — і почув відповідь: «Та люблю! Але ж не настільки, як вона!». Інше сказало, що вони стали не на жарт ненавидіти одне одного після сварки, яка, наскільки зрозумів Джим, почалася, бо вони ніяк не могли знайти соковитискалку в такому кольорі, який би відображав індивідуальність кожного й водночас їхню цілісність як пари. Тоді вони й зрозуміли, що не зможуть провести разом більше ні хвилини, і стали ненавидіти одне одного. На думку Джима, теперішня молодь має надто багато можливостей вибору, і в цьому проблема. Якби ті сучасні програми для побачень існували в час, коли Джим познайомився зі своєю майбутньою дружиною, вона ніколи не вийшла б за нього. Якщо постійно маєш альтернативи, то чорта з два щось вибереш, думав Джим, бо хіба можна жити з таким стресом, знаючи, що твоя дівчина свайпить вправо чи вліво і знайде собі споріднену душу, поки ти сидиш у туалеті? Ще, чого доброго, ціле покоління дістане

інфекцію сечових шляхів — будуть терпіти й не заходити до туалету, поки в партнера чи партнерки не розрядиться мобільний. Звісно, вголос Джим нічого такого не сказав, лише перепитав: «Отже... квартира порожня?».

Одне й інше підтвердили, що так і є. У квартирі залишилася тільки соковитискалка неправильного кольору. Квартиру мають виставити на продаж після Нового року, цим займеться агентство нерухомості, назви якого ніхто з них не пам'ятав, але називалося воно «якось дурнувато, старомодний такий гумор», як сказало одне, а інше підтвердило, що «в агентки, яка так назвала своє агентство, почуття гумору гірше, ніж у перукарні! Ви знаєте, що в центрі є перукарня “Стрижка”? Алло, вам телефонують із Книги рекордів Гіннеса, ви вибороли рекорд серед придурків!».

Після цього Джим завершив дзвінок. Шкода, що вони розійшлися, ці двоє варті одне одного.

Він підійшов до Джека й хотів про них розповісти, але той тільки мовив:

— Не зараз, тату! Ти говорив із сусідами?

Джим кивнув.

— Хтось із них удома? — спитав Джек.

Джим похитав головою.

— Я тільки хотів сказати, що... — почав він, але Джек і собі похитав головою і повернувся до розмови з шефом.

— Не зараз, тату!

І Джим не продовжував.

А що далі? Далі все полетіло шкереберть, одне за іншим. У заручниках людей тримали кілька годин, але переговорник застряг у дорозі та ще й на шосе в найгіршому в цьому році заторі через аварію («ті стокгольмці виїжджають, навіть не змінивши шини на шиповані», — упевнено заявляв Джим), і тому не приїхав. Джим і Джек мусили самотужки давати раду, а це виявилось не так уже й просто, бо минуло немало часу, перш ніж вони зуміли зв'язатися з грабіжником (усе закінчилося тим, що Джек отримав гулю на голові, але це довга історія). Врешті їм вдалося передати до квартири телефон (ця історія ще довша), але коли грабіжник відпустив усіх заручників і йому зателефонував переговорник, із квартири почувся постріл.

Кілька годин опісля Джек і Джим сиділи в поліційному відділку й допитували всіх свідків. Щоправда, користі від цього не було ніякої, бо принаймні один із них говорив неправду.

Правда полягає в тому, що грабіжник робив усе можливе, щоб не націлювати пістолета на тих, хто був у квартирі, й не лякати їх. Але першу людину, на яку грабіжник *помилково* навів дуло, звали Зара. Жінка п'ятдесяти-шістдесяти років, добре одягнена — так, як часто вдягаються ті люди, які стали фінансово незалежними завдяки фінансовій залежності інших.

Дивно те, що коли грабіжник увірвався до квартири, спіткнувся й, хитнувшись, махнув рукою так, що Зара могла заглянути прямісінько в дуло пістолета, вона навіть не злякалася. А от якась інша жінка у квартирі закричала в паніці: «Боже, грабують!». І це було ще дивніше, бо грабіжник навіть не думав влаштовувати *тут* пограбування. Жодній людині не сподобається, якщо до неї ставляться упереджено тільки тому, що в неї пістолет; тільки з цієї причини вона не обов'язково є грабіжником, а *навіть якщо* й так, то може грабувати банки, а не людей. Тож коли та жінка кричала своєму чоловікові: «Рогере, витягай гроші!», грабіжник навіть почувався трохи ображеним. І тут уже дивуватися немає чому. Але чоловік середнього віку в картатій сорочці, який стояв біля вікна, і, вочевидь, був Рогером, сердито пробурмотів: «У нас немає готівки!».

Грабіжник саме хотів заперечити, але випадково поглянув на своє відображення в балконному вікні. Побачив своє обличчя в масці, зброю в руці, людей у кімнаті. Там була одна дуже стара жінка. І одна вагітна. А третя, здавалося, от-от розплачеться. Усі не відводили погляду від пістолета, і в їхніх очах був дикий страх, але найбільший жах був в очах, які відображалися у вікні крізь дірки в балаклаві. І грабіжник заціпенів від усвідомлення: «Не вони тут заручники. А я».

Аніскілечки не злякалася лише одна людина — Зара. А тоді з вулиці долинули звуки першої поліційної сирени.

РОЗДІЛ 24

Допит свідка

Дата: 30 грудня

Ім'я свідка: Зара

Джим: Вітаю, мене звати Джим!

Зара: Так-так, дороженький. Давайте швидше!

Джим: Я повинен записати ваші свідчення про те, що сталося. Розкажіть усе своїми словами.

Зара: А чиїми ж іще словами я мала б розповідати?

Джим: Ні-ні, ви не так мене зрозуміли. Це вислів такий. Але спершу я повинен звернути вашу увагу, що все сказане буде записано. Ви маєте право говорити в присутності адвоката, якщо забажаєте.

Зара: Але для чого це мені?

Джим: Я тільки хотів повідомити. Мої шефи кажуть, що їхні шефи стверджують, що важливо, аби все було правильно. Сюди мають приїхати слідчі особливого призначення зі Стокгольма, щоб перебрати ведення справи. Мій син через це дуже сердиться, він, знаєте, теж поліціант. Тому я просто хотів бути коректним і нагадати вам про адвоката.

Зара: Дороженький, адвоката наймати мені доведеться тоді, коли Я буду погрожувати комусь пістолетом. А не коли погрожували мені.

Джим: Розумію. Я не хотів, щоб це прозвучало грубо, аж ніяк. У вас був важкий день. Просто правдиво відповідайте на запитання, оце й усе. Хочете кави?

Зара: Ви називаєте це кавою? Я бачила те, що витікало з кавоварки, і не буду цього пити, навіть якби ми з вами були останніми на світі людьми, а ви клялися б, що це отрута.

Джим: Навіть не знаю, кому зараз більше дісталося — мені чи каві?

Зара: Ви сказали, щоб я чесно відповідала на всі запитання.

Джим: Так-так. Правильно. Так я й казав. Що ж, тоді дозвольте насамперед запитати: чому ви були в квартирі?

Зара: Ідіотське запитання. Це ви стояли на сходовій клітці, коли нас відпустили?

Джим: Так. То був я.

Зара: Отже, ви перші після нас зайшли до квартири? І все-таки згубили слід грабіжника?

Джим: Насправді не я зайшов першим. Я чекав Джека, свого колегу. Ви, напевно, вже бачили його. Це він першим потрапив у квартиру.

Зара: Усі поліціанти мають однаковий вигляд — вам про це

відомо?

Джим: Джек — мій син. Може, тому ви так думаєте.

Зара: Джим і Джек?

Джим: Так. Як «Джим Бім» і «Джек Деніелс».

Зара: Це мало бути смішним?

Джим: Та ні. Ні. Моя дружина теж не вважала, що це смішно.

Зара: То ви одружені? Це ви правильно зробили.

Джим: Так-так, тобто — ні, але зараз це не стосується справи. Можете коротко розповісти, чому ви були на показі квартири?

Зара: Бо відбувався показ квартири — а чому це вас насторожує?

Джим: Тобто ви прийшли подивитися квартиру?

Зара: Знаєте, а мізки у вас такі ж моторні, як мокрі кукурудзяні пластівці.

Джим: Це означає «так»?

Зара: Це означає те, що означає.

Джим: Та ні, я тільки хотів уточнити, чи був у вас намір КУПИТИ квартиру?

Зара: Ви агент із нерухомості чи поліціант?

Джим: Я лише хочу сказати, що вигляд у вас аж надто заможний, щоб можна було подумати, ніби ви зацікавилися купівлею такої квартири.

Зара: Ну, знаєте, різне про мене «можна було подумати».

Джим: Та так, тобто — ні, я маю на увазі, що ми з колегами могли б так подумати. Принаймні один із моїх колег. Мій син. Звісно, на основі певних свідчень. Ви маєте вигляд забезпеченої людини, я це хотів сказати. А та квартира, на перший погляд, не зовсім те, що ви могли би хотіти придбати.

Зара: Дорогенький, проблема середнього класу в тому, що ви вважаєте, ніби надто багаті не можуть собі дозволити купівлю чогось дешевого. Але це не так. Навпаки, можна бути лише надто бідним, щоб купувати дешево.

Джим: Так. Що ж. Тоді будемо рухатися далі. До речі, я правильно написав ваше прізвище?

Зара: Ні.

Джим: Ні?

Зара: Але є цілком логічне пояснення, чому написано з помилками.

Джим: Справді?

Зара: Так. Це тому, що ви ідіот.

Джим: Перепрошую. Продиктуйте, будь ласка, по літерах.

Зара: І-д-і-о-т.

Джим: Я мав на увазі ваше прізвище.

Зара: Тоді нам доведеться просидіти тут цілу ніч, а дехто з нас, дороженький, має по-справжньому важливу для суспільства роботу, тож дозвольте підсумувати: якийсь божевільний із пістолетом пів дня тримав у заручниках мене та групу інших не таких заможних бідолах, ви разом з іншими співробітниками поліції оточили будівлю, це показували по телебаченню, але вам усе-таки вдалося прогавити грабіжника. Тепер одним із ваших пріоритетних завдань мав би бути розшук цього грабіжника, але натомість ви сидите собі й сходите потом, бо вперше в житті почули прізвище, в якому більше трьох приголосних укупі. Ваші шефи навряд чи придумали б швидший спосіб розтринькати сплачені мною податки, навіть якби я запропонувала їх спалити й сама подала сірники.

Джим: Я розумію, що ви розсерджені.

Зара: А ви справді кмітливий.

Джим: Я тільки хочу сказати, що ви пережили великий стрес. Ніхто ж не очікує, що під час показу квартири нам стануть погрожувати пістолетом. Так, у газетах пишуть, що ринок нерухомості тепер став жорстким, але брати *заручників* — це, мабуть, трохи занадто, хіба ні? Я маю на увазі, ті журналісти одного дня кажуть, що це «ринок покупців», наступного — що «ринок продавців», але ми ж розуміємо, що це завжди був ринок банківських паскуд? Хіба не так?

Зара: Це, напевно, був жарт?

Джим: Ні-ні, це я так, хотів завести бесіду. Я лише кажу, що в нас тепер таке суспільство, що були б задіяні значно скромніші ресурси поліції, якби грабіжник таки пограбував банк, а не взяв вас у заручники. Та ви самі знаєте, усі ж ненавидять банки. Як то кажуть, часом навіть не знаєш, хто більший шахрай: той, хто грабує банк, чи той, хто ним керує.

Зара: Справді, так кажуть?

Джим: Ну так. Хіба ні? Просто я вчора прочитав у газеті, скільки ці директори банків заробляють. Вони живуть у величезних, як замки, віллах за п'ятдесят мільйонів, а звичайні люди ледве можуть погасити проценти.

Зара: Можна вас дещо запитати?

Джим: Звичайно.

Зара: Чому такі, як ви, завжди вважають, що успішні люди мають бути покарані за свій успіх?

Джим: Що?

Зара: У вас там у поліційній академії всі змовилися? Вам наговорили дурниць, начебто в поліціантів така сама

зарплата, як і в директорів банків, чи ви не знаєте елементарної математики?

Джим: Ну так. Так. Та ні. Ну...

Зара: Чи ви просто гадаєте, що весь світ вам щось винен?

Джим: Перепрошую, я раптом згадав, що не запитав, ким ви працюєте.

Зара: Я — директорка банку.

РОЗДІЛ 25

Правда в тім, що Зару, якій було трохи за п'ятдесят (про точний вік ніхто не наважувався запитати) ніколи не цікавила купівля квартири. Не тому, що вона не могла собі цього дозволити, звісно ні, вона могла би придбати ту квартиру за дріб'язок, який закотився між диванними подушками в її помешканні. (Тепер Зара переконана, що монети — це огидні крихітні розплідники бактерій, одному богу відомо, скільки рук середнього класу до них торкалося, і вона радше спалить подушки просто на своєму дивані, ніж візьме до рук одну монетку, але краще нам сказати так: немає жодного сумніву, що Зара могла би придбати цю квартиру за вартість однієї подушки зі свого дивану.) Тож на огляд квартири вона прийшла з наморщеним носом і з діамантовими сережками такого розміру, що ними за необхідності могла б убити немаленьку вже дитину. Але навіть це, якщо уважно придивитися, не могло приховати горя, що стугоніло всередині неї.

Аби щось та й зрозуміти, спершу треба знати, що нещодавно Зара почала відвідувати психолога. Це через те, що в Зари така робота, яка, якщо довго її виконувати, може викликати необхідність професійної допомоги — щоб отримати вказівки, як бути з життям поза кар'єрою. Перша зустріч з тією психологинею минула не особливо добре, аж ніяк не добре. Зара почала з того, що пересунула фотографію на письмовому столі й запитала:

— Це хто?

— Моя мама, — відповіла психологиня.

— У вас хороші стосунки? — поцікавилася Зара.

— Вона нещодавно померла, — сказала психологиня.

— А до того у вас були хороші стосунки? — питала далі Зара.

Психологиня подумала, що нормальною реакцією відвідувачки було б висловити співчуття, але утрималася від коментарів і сказала:

— Ми тут не для того, щоб говорити про мене.

На що Зара відповіла:

— Якщо я віддаю свій автомобіль автомеханіку, то спершу хотіла б переконатися, що його власна машина не виявиться купую металобрухту.

Психологиня глибоко вдихнула й мовила:

— Це похвально. Що ж, можу сказати, що ми з мамою мали дуже добрі стосунки. Цього достатньо?

Скептично кивнувши, Зара продовжила:

— Хтось із ваших пацієнтів покінчив життя самогубством?

Психологиня вдихнула на повні груди й усе-таки відповіла:

— Ні.

Зара знизала плечима й додала:

— Наскільки вам про це відомо.

Сказати такі слова було досить грубо. Але психологиня швидко оговталася й пояснила:

— Я зовсім недавно закінчила навчання. У мене було небагато пацієнтів. Чому ви таке запитуйте?

Зара подивилася на одну-єдину картину, що висіла на стіні, задумливо відкопилила губи й на диво щиро зізналася:

— Я хочу знати, чи зможете ви мені допомогти.

Психологиня підготувала ручку, завчено всміхнулася й запитала:

— Допомогти з чим?

Зара відповіла, що має «проблеми зі сном». Лікар призначив їй снодійні таблетки, але тепер відмовляється знову виписувати рецепт, поки вона не поговорить із психологом.

— Тому я тут, — підсумувала Зара, постукуючи по годиннику на зап'ястї, ніби це вона зараз брала погодинну плату, а не навпаки.

— Як ви вважаєте, — запитала психологиня, — проблеми зі сном пов'язані з вашою роботою? Коли ми розмовляли по телефону, ви сказали, що працюєте директоркою банку. Можливо, це й призводить до стресу та напруження.

— Ні, — відповіла Зара.

Психологиня зітхнула, а тоді повела далі:

— Що ви сподіваєтеся отримати від наших зустрічей?

Зара вміть відповіла запитанням:

— У нас будуть заняття з психіатрії чи психології?

— А в чому, на вашу думку, відмінність між ними? — уточнила психологиня.

— Людина, яка вважає себе дельфіном, потребує допомоги психолога, — промовила Зара. — А якщо людина вбиває всіх дельфінів — тоді психіатра.

Психологиня почувалася ніяково. Коли вони зустрілися наступного разу, на її одязі вже не було брошки у формі дельфіна.

На їхній другій зустрічі Зара несподівано запитала:

— Як би ви пояснили панічний розлад?

Психологиня аж засяяла, як то буває серед психологів, які чують таке запитання.

— Складно дати цьому визначення! Але на думку більшості експертів, панічний розлад — це стан, коли ми переживаємо щось...

— Ні, — перебила її Зара. — Я хочу знати, як *ви* це поясните!

Після цього психологиня неспокійно засовалася, зважуючи

варіанти відповіді, і врешті визначилася.

— Я б відповіла, що панічний розлад — це душевний біль, який стає настільки сильним, що проявляється фізично. Тривога стає такою важкою, що мозок не... ну, іншими словами я б сказала, що мозку не вистачає... пропускну здатності для обробки всієї інформації. Брандмауер ламається, так би мовити. І тоді нас накриває тривога.

— А ви не дуже добре знаєтеся на своїй роботі, — сухо констатувала Зара.

— Чому ж?

— Я про вас уже знаю більше, ніж ви про мене.

— Справді?

— Ваші батьки працювали з комп'ютерами. Мабуть, програмісти.

— Але ж... як ви.... я ж не... Як ви дізналися?

— І що, вам тяжко було зносити цей сором? Батьки займалися тим, що можна застосувати в реальності, а от ви працюєте з...

Зара замовкла, наче шукаючи правильного формулювання. Тож психологиня заповнила незручну паузу:

— ...з почуттями? Я працюю з почуттями.

— Я хотіла сказати «з безладом». Що ж, можемо говорити «почуття», якщо для вас так краще.

— Мій тато — програміст. Мама — системна адміністраторка. Звідки ви про це знали?

Зара застогнала, ніби їй треба навчити тостер читати.

— Хіба це важливо?

— Так!

Зара знову застогнала до уявного тостера.

— Коли я попросила вас пояснити панічний розлад своїми словами, а не визначенням, якого вас навчили, ви використали терміни «пропусчна здатність», «обробка» та «брандмауер». Слова, які не задіяні в щоденному слововжитку людини, зазвичай вивчаються від батьків. Якщо в нас із ними хороші стосунки.

Психологиня зробила спробу перебрати ініціативу й запитала:

— У цьому причина вашої успішної кар'єри в банку? Ви можете «читати» людей?

Зара потягнулася, ніби знудьгована кішка.

— Дороженька, вас нескладно прочитати. Такі, як ви, ніколи не бувають настільки складного штибу, як вам того хотілося б, особливо після навчання в університеті. Ваше покоління не хоче вивчати предмет, вам цікаво вивчати лише самих себе.

Психологиня здавалася дещо ображеною. А може, і не дещо.

— Заро, ми тут для того, щоб говорити про вас. Чого ви потребуєте?

— Снодійних, я ж казала. Бажано таких, які добре поєднуються з червоним вином.

— Я не можу виписати вам снодійні таблетки. Це має робити ваш лікар.

— Тоді що я тут роблю? — зашипіла Зара.

— На це лише ви знаєте відповідь, — мовила психологиня.

На такому рівні й почалася їхня взаємодія. Яка далі рухалася переважно на спад. Хоча варто прямо сказати, що психологині було зовсім не складно назвати діагноз своєї нової пацієнтки: Зара страждала від самотності. Але замість того щоб їй про це сказати (узагалі-то психологиня брала п'ятирічну позику на навчання не для того, щоб навчитися говорити те, що думає), вона пояснила, що, за очевидними ознаками, Зара потерпає від «синдрому хронічної втоми».

Не відриваючи погляду від потоку новин у своєму телефоні, Зара відповіла:

— Так, я дуже втомлена, бо не можу заснути. Просто випишіть мені таблетки!

Цього робити психологиня не хотіла. Натомість вона почала ставити запитання, які мали спонукати Зару побачити свою тривожність у ширшому контексті. Одне з них було таке:

— Вас турбує, яким буде в майбутньому життя на Землі?

— Ні, — відрізала Зара.

Психологиня тепло всміхнулася:

— Тоді дозвольте я перефразую: що, на вашу думку, є найбільшою проблемою у світі?

Зара швидко кивнула й дала відповідь, яка начебто була очевидною:

— Бідняки.

Психологиня делікатно виправила її:

— Ви мали на увазі... *бідність*.

— Звичайно, — стенула плечима Зара. — Якщо вам так більше підходить.

Прощаючись, Зара не потиснула психологині руку. Виходячи, вона пересунула фотографію на книжковій полиці й поміняла місцями три книжки. Психологам не слід вирізняти серед пацієнтів своїх улюбленців, але якби наша психологиня так робила, то Зара точно не опинилася б у цьому списку.

Лише коли вони зустрілися втретє, психологиня зрозуміла, наскільки Зара була хворою. Після того, як та заявила, що «демократія як система приречена, бо ідіоти повірять у що завгодно, якщо їм гарно про це розповісти». Психологиня щосили намагалася проігнорувати ці слова й почала розпитувати Зару про її дитинство, роботу, цікавилася, що вона при цьому «відчуває».

Що ви відчуваєте, коли це відбувається? Що ви відчуваєте, коли про це говорите? Що ви відчуваєте, коли відчуваєте те, що відчуваєте, — чи зворушують вас ці відчуття? Нарешті Зара щось та й відчула.

Вони вже якийсь час обговорювали щось інше, але раптом Зара зосередилася, а тоді пошепки, немовби не своїм голосом, вимовила:

— У мене рак.

У кімнаті стало так тихо, що було чути серцебиття двох жінок. Психологиня безсило опустила руки на записник, її дихання стало неглибоким, легені з кожним вдихом заповнювалися повітрям лише на третину, ніби боялися здійснити шум.

— Мені дуже, дуже шкода, — нарешті сказала психологиня, протягнувши «у» тремтливим, завченим за університетські роки тоном.

— Мені теж шкода. Я навіть у депресії, — підтакнула Зара, витираючи очі.

— А який... рак чого? — поцікавилася психологиня.

— Хіба це важливо? — прошепотіла Зара.

— Ні-ні. Ні, звісно. Вибачте. Я нетактовно вчинила.

Зара перевела погляд на вікно, хоч насправді ні на що не дивилася, і сиділа так доволі довго, аж перемінилося світло назовні. Ранок переходив у полудень. Вона підняла підборіддя на кілька сантиметрів і сказала:

— Не треба вибачатися. Про рак я вигадала.

— Пере... прошу, що?

— У мене немає раку. Я просто збрехала. І ось вам підтвердження моїх слів: демократія не працює!

Тоді психологиня й зрозуміла, наскільки хворою була Зара.

— Але ж... це неприпустимо, з таких речей не можна жартувати, — пролепетала вона.

Зара підняла брови:

— То було б краще, якби виявилось, що я хвора на рак?

— Що? Ні! Звичайно, ні, але...

— Хіба ж не краще жартома сказати, що в мене рак? Чи ви б радше побажали мені насправді його мати?

У психологині від обурення вкрилася червоними плямами шия.

— Що ви... ні! Та звісно ж, я не бажаю вам мати рак!

Зара з серйозним виглядом згорнула руки на колінах і мовила:

— А от я зараз саме це ВІДЧУВАЮ.

Тієї ночі проблеми зі сном були вже в психологині — так Зара вміла впливати на людей. Наступної їхньої зустрічі на столі в психологині вже не було фото мами, і тоді Зара якусь мить зважувала, чи не розказати правду про причини її проблем зі

сном. У неї в сумці був лист, який усе пояснював, і якби вона його показала, то, можливо, усі наступні події могли би скластися по-іншому. Але Зара просто сиділа й роздивлялася картину на стіні. Там була намальована самотня жінка, яка прикипіла поглядом до безкрайнього моря, аж за обрій. Психологиня провела язиком по губах і м'яко запитала:

— Про що ви думаєте, коли дивитеся на цю картину?

— Я думаю, що якби могла вибирати лише одну картину, щоб повісити її на стіну, то це точно була б не ця.

Психологиня всміхнулася, зціпивши зуби.

— Я зазвичай запитую пацієнтів, що вони думають про жінку, зображену на картині. Хто вона? Чи вона щаслива? Як ви гадаєте?

Зара байдуже стенула плечима.

— Я не знаю, що для неї є щастям.

Психологиня замовкла, але за якийсь час зізналася:

— Я ще ніколи не чула такої відповіді.

Зара фиркнула:

— Це тому, що ви ставите запитання так, ніби є лише один вид щастя. Але ж щастя — воно як гроші.

Психологиня всміхнулася з такою поблажливістю, на яку може бути здатна людина, яка вважає себе дуже глибокою:

— Це прозвучало дещо поверхово.

Зара застогнала, як підліток, якому доводиться щось пояснювати не-підлітку.

— Я ж не сказала, що гроші — це щастя. Я кажу, що щастя — як гроші. Це вигадана цінність, яка відповідає тому, що нам не під силу зважити чи виміряти.

Голос у психологині ледь хитнувся:

— Так... так, можливо. Але ми можемо зважити й виміряти вартість депресії. І знаємо, що при депресії нормальним є страх відчувати щастя. Бо навіть депресія може бути для нас бульбашкою безпеки, ми починаємо думати, що якщо не сумуємо, не сердимось, то... ким ми тоді є?

Зара наморщила носа.

— Ви так вважаєте?

— Так.

— Це тому, що такі, як ви, дивляться на заможніших людей і бурчать: «Ну так, вони багаті, але чи щасливі?». Тоді що, для всіх тих, хто не повний ідіот, сенс життя в тому, щоб просто весь час бути щасливими?

Психологиня щось занотувала, а тоді, не відводячи погляду від записника, запитала:

— У чому ж тоді сенс? На вашу думку.

Відповідь Зари прозвучала, наче відповідь людини, яка багато

років про це думала. Людини, яка вирішила, що для неї важливіше виконувати важливу роботу, ніж мати важливе життя.

— У тому, щоб мати мету. Значення. Напрямок. Хочете почути правду? Правда полягає в тому, що більшість людей воліли б бути багатими, а не щасливими.

Психологиня знов усміхнулася.

— І це каже директорка банку психологині.

Зара знову фиркнула.

— Нагадайте, яку оплату ви берете за годину? Можна мені приходити до вас безоплатно, якщо це мене ошчасливить?

Після такого психологиня розсміялася — мимоволі й навіть трохи непрофесійно — вона сама цьому здивувалася, аж почервоніла. Але зніяковіло опанувала себе й відповіла:

— Ні. Але, можливо, я не брала б із вас плати, якби це ошчасливило мене.

І тоді Зара теж розсміялася, несподівано для себе, цей сміх наче вирвався з неї. Давно такого не траплялося.

Після того вони довго мовчали, збентежені, поки Зара не кивнула на жінку з картини.

— А ви як думаєте, що робить ця жінка?

Психологиня перевела погляд на картину, повільно заплющила й розплющила очі.

— Те ж, що й усі ми. Шукає.

— Шукає що?

Плечі психологині піднялися на сантиметр й опустилися на два.

— Щось, за що можна втриматися. За що варто боротися. Чого можна чекати.

Зара відірвала очі від картини, ковзнула поглядом повз психологиню й подивилася у вікно.

— А що, як вона думає позбавити себе життя?

Психологиня не відводила очей від картини, вона лиш усміхнулася й нічим не видала всього, що вирувало в її душі; щоб досконало володіти таким виразом обличчя, потрібні були роки тренувань і батьки, яких ти дуже любиш і не хочеш засмучувати.

— Чому ви так вважаєте?

— Хіба ж не всі мислячі люди хоча б іноді про це думають?

Психологиня спершу хотіла відповісти завченою фразою, засвоєною ще під час навчання, але глибоко в душі розуміла, що це не допоможе. Тож вона чесно зізналася:

— Так. Можливо. Що, на вашу думку, стримує нас від цього?

Зара нахилилася вперед і посунула дві ручки на столі так, щоб вони лежали паралельно. А тоді мовила:

— Страх висоти.

І жодна людина на цій планеті не могла б з упевненістю сказати, пожартувала вона чи ні. Наступне запитання психологиня зважувала дуже довго.

— Заро, можна дещо вас запитати? Ви маєте хобі?

— Хобі? — повторила Зара, але з ноткою поблажливості.

— Так, — підтвердила психологиня. — Може, ви займаєтеся благодійністю, до прикладу?

Зара мовчки похитала головою. Психологиня спершу сприйняла це як комплімент, бо та не стала говорити у відповідь щось дошкульне, але, перехопивши Зарин погляд, засумнівалася. Від останнього запитання всередині Зари наче щось обірвалося чи зламалося.

— З вами все гаразд? Я сказала щось не те? — стурбовано запитала психологиня, але Зара вже перевела погляд на годинник, встала й рушила до дверей.

У психологині, яка миттю забула про свою професію й запанікувала, подумавши, що втратила пацієнтку, раптом вирвалися вкрай непрофесійні слова:

— Тільки не натворіть дурниць!

Зара зупинилась у дверях і здивовано запитала:

— І яких, наприклад?

Психологиня не знала, що відповісти, вона лише сором'язливо всміхнулась і пояснила:

— Не натворіть дурниць до того... до того, як оплатите мій рахунок.

І Зара розсміялася. Психологиня теж. Чи це було непрофесійно — що ж, важко сказати.

Поки Зара спускалася ліфтом, психологиня сиділа в кабінеті й дивилася на жінку з картини, огорнуту небесами. Зара була першою людиною, яка припустила, що жінка може думати про самогубство. Ніхто цього не бачив.

Сама ж психологиня завжди думала, що ця жінка дивиться за обрій так, як дивляться ті, хто відчувають або тугу, або страх. Тому вона й намалювала цю картину — для нагадування самій собі. Психологи обожають цей мотив, удалину можна дивитися цілу вічність, не помічаючи найочевиднішої деталі. Та жінка стояла на мосту.

РОЗДІЛ 26

Джим: Тепер я почуваюся геть по-дурному.

Зара: Здається мені, що до цього вам не звикати.

Джим: Якби я знав, що ви директорка банку, то ніколи б не сказав такого. Тобто я маю на увазі, що мені не варто було таке говорити. Навіть не знаю, що мав би сказати.

Зара: Ну що ж. Тоді мені, мабуть, можна вже йти?

Джим: Ні, зачекайте. Усе це так неприємно. Дружина не раз казала, що часом мені варто тримати язика за зубами. Тепер я просто завершу зі своїми запитаннями, добре?

Зара: Що ж, можемо спробувати.

Джим: Можете описати грабіжника? Усе, що ви про нього запам'ятали і що, на вашу думку, може бути важливим для розслідування.

Зара: Здається, найважливіше ви вже знаєте.

Джим: Про що ви?

Зара: Ви сказали «про нього», тож вам відомо, що то був чоловік. Це багато чого пояснює.

Джим: Відчуваю, що пошкодую про це, але все-таки мушу вас запитати: чому?

Зара: Щось ви все мимо та й мимо. Якщо хтось додумається дати вам пістолет, усе полетить під три чорти.

Джим: Мені слід розуміти це так: ви не пам'ятаєте нічого характерного з його зовнішності?

Зара: Якщо хтось начепив на голову балаклаву й навів на вас пістолет, то психолог, мабуть, порівняв би це з ситуацією, коли на вас мчить вантажівка: ви ж не станете запам'ятовувати номерний знак?

Джим: Мушу визнати, це ви влучно підмітили.

Зара: Це ж треба, дуже приємно, мені справді залежить на вашій думці. Тепер я можу йти?

Джим: На жаль, іще ні. Ви впізнаєте цей малюнок?

Зара: А це хіба малюнок? Виглядає так, ніби хтось розлив аналіз сечі.

Джим: Буду вважати це заперечною відповіддю на запитання про малюнок.

Зара: Як розумно з вашого боку.

Джим: Де саме у квартирі ви перебували, коли до неї зайшов грабіжник?

Зара: Біля дверей на балкон.

Джим: А де ви перебували під час утримування заручників?

Зара: Яке це має значення?

Джим: Досить суттєве.

Зара: Складно погодитися.

Джим: Та ні, вас ні в чому не підозрюють. Принаймні поки що.

Зара: Перепрошую — що?

Джим: Ну, тобто... Я намагаюся дати вам зрозуміти, що ви повинні спробувати зрозуміти, що мій колега впевнений, що хтось із заручників допоміг грабіжникові втекти. І мені здається дивним, що ви там узагалі опинилися. По-перше, у вас не було наміру купувати квартиру. По-друге, ви начебто навіть не злякалися, коли грабіжник націлився на вас пістолетом.

Зара: І ви підозрюєте, що це *Я* допомогла грабіжникові втекти?

Джим: Ні-ні. Що ви. Вас ні в чому не підозрюють. Тобто поки що не підозрюють. Тобто я хотів сказати, вас узагалі ні в чому не підозрюють! Але мій колега вважає, що все це якось дивно.

Зара: Он як? А знаєте, що я думаю про вашого колегу?

Джим: Ви могли би просто розповісти про те, що сталося у квартирі? Буду вам вдячний. Я повинен записати ваші свідчення. Це моя робота.

Зара: Звісно.

Джим: Отож. Скільки кандидатів було в квартирі?

Зара: Що ви розумієте під словом «кандидати»?

Джим: Я мав на увазі: скільки там було потенційних покупців?

Зара: П'ять.

Джим: П'ять?

Зара: Дві пари. Одна тітка.

Джим: А також ви й агентка. Тож усього семеро?

Зара: Так, п'ять плюс два буде сім. Ви молодець.

Джим: Але в заручниках опинилося восьмеро?

Зара: Ви не порахували кролика.

Джим: Кролика?

Зара: Ви добре почули.

Джим: Якого кролика?

Зара: Ви хочете, щоб я розповіла, що сталося, чи ні?

Джим: Перепрошую.

Зара: Ви справді вважаєте, що хтось із заручників допоміг грабіжникові втекти?

Джим: А ви іншої думки?

Зара: Так.

Джим: І чому?

Зара: Бо вони ідіоти. Усі.

Джим: А грабіжник?

Зара: А що грабіжник?

Джим: Як ви вважаєте, він вистрілив у себе навмисно чи з необережності?

Зара: Про що ви?

Джим: Після того як вас звільнили, з квартири почувся постріл із пістолета. Коли ми зайшли, на підлозі була кров.

Зара: Кров? І де саме?

Джим: У вітальні, на килимку й на підлозі.

Зара: Он як. Тільки там?

Джим: Так.

Зара: Ага.

Джим: Так?

Зара: Що — так?

Джим: Мені здалося, що ви сказали «ага» так, ніби хотіли продовжити.

Зара: Аж ніяк.

Джим: Тоді перепрошую. Але от мій колега впевнений, що це сталося у вітальні, саме там він у себе вистрілив. Я про це хотів сказати.

Зара: І вам дотепер не відомо, де грабіжник?

Джим: Ні.

Зара: Що ж, дорогий, якщо ви не поясните негайно, як так могло статися, що мене підозрюють у причетності до всього цього, то будете шкодувати, що тут нема мого адвоката.

Джим: Ніхто вас не підозрює! Мій колега тільки хоче знати, чому ви перебували в тій квартирі, якщо не мали наміру її купувати.

Зара: Моя психологиня каже, що мені потрібне хобі.

Джим: Приходити на огляд квартир — це ваше хобі?

Зара: Такі, як ви, значно цікавіші, ніж можна собі подумати.

Джим: Такі, як я?

Зара: Люди середнього класу. Цікаво поглянути, як ви живете. Як усе витримуєте. Я пішла на кілька показів, потім ще і ще, це як героїн. Ви пробували героїн? Стаєте самі собі огидні, але важко зупинитися.

Джим: Ви хочете сказати, що у вас з'явилася залежність від відвідування показів квартир тих людей, які заробляють значно менше за вас?

Зара: Так. Чимось нагадує дітей, які ловлять пташенят у скляні банки. Той самий потяг до забороненого.

Джим: Ви мали на увазі метеликів? Так ловлять метеликів.

Зара: Ну добре. Якщо вам так більше подобається.

Джим: То ви пішли на той показ квартири через ваше хобі?

Зара: А це у вас справжнє татуювання на руці?

Джим: Так.

Зара: Здається, якір?

Джим: Так.

Зара: Ви об заклад побилися чи як?

Джим: Що ви маєте на увазі?

Зара: Хтось погрожував вашій сім'ї? Чи ви зробили це добровільно?

Джим: Добровільно.

Зара: Ви заплатили за те, щоб вам таке зробили?

Джим: Так.

Зара: Чому такі, як ви, ненавидять гроші?

Джим: Взагалі-то я не збираюся це обговорювати. Я тільки хочу, щоб ви пояснили для протоколу, чому інші свідки кажуть, що ви начебто навіть не злякалися, коли побачили пістолет грабіжника. Ви думали, він несправжній?

Зара: Я навіть не сумнівалася, що пістолет справжній. Тому не злякалася. Я була здивована.

Джим: Дивна реакція на пістолет.

Зара: Для вас, можливо, так. Але в мене довгий час були думки про самогубство, тому я здивувалася, побачивши пістолет.

Джим: Навіть не знаю, що сказати. Вибачте. Ви хотіли покінчити життя самогубством?

Зара: Так. Тому я здивувалася, коли усвідомила, що не хочу помирати. Це стало для мене шоком.

Джим: Це через думки про самогубство ви ходили до психолога?

Зара: Ні. Звернулася до психолога, бо не могла спати. Я лежала без сну й обмірковувала, як мені вчинити самогубство, якщо назбирається достатньо таблеток снодійного.

Джим: І психолог порадив, що вам потрібне якесь хобі?

Зара: Так. Це сталося після того, як я розповіла про рак.

Джим: Ох. Мені страшенно прикро. Дуже шкода.

Зара: Ех, дорогенький, дорогесенький.

РОЗДІЛ 27

Під час наступної зустрічі в психологині Зара розповіла, що тепер у неї є хобі. Вона почала ходити на «покази квартир для середнього класу». За її словами, це було «захопливо», тому що багато з тих квартир мали такий вигляд, ніби «люди, які в них живуть, самі там і прибирають». Психологиня спробувала пояснити, що це трохи не те, що вона мала на увазі, коли казала про «благодійність», але Зара заперечила, пояснивши, що на одному з показів був «чоловік, який хотів сам робити ремонт, власними РУКАМИ, тими самими руками, якими він бере ЇЖУ, і не треба мені казати, що я не роблю все можливе, щоб хоч трохи побрататися з нещасними цього світу!». Психологиня навіть не знала, що на це відповісти, але Зара помітила, як вигнулися її брови й затремтіло підборіддя, і фиркнула:

— Тепер ви ображені? Господи, таких, як ви, образити завиграшки, щойно почнеш розмову.

Психологиня терпляче кивнула й одразу пошкодувала про своє запитання:

— Можете навести приклади інших випадків, коли такі люди, як я, ображалися на вас, хоч ви й не хотіли нічим їх зачепити?

Зара знизала плечима й розповіла, як її назвали «упередженою», коли в банку вона проводила співбесіду з молодим чоловіком, — а все через те, що, коли той зайшов у кімнату, вона вигукнула: «Ой, а я сподівалася, ви шукаєте роботу в ІТ-відділі. Ви ж, напевно, добре знаєтеся на комп'ютерах?».

Зара довго пояснювала психологині, що насправді то був комплімент. Хіба через компліменти людей тепер вважають упередженими?

Психологиня спробувала повести далі розмову так, щоб предметно *цього* не згадувати, і просто сказала:

— Здається, з вами часто трапляються конфлікти. Є один прийом, я часто його рекомендую, він може допомогти. Перш ніж конфліктувати з кимось, поставте собі три запитання: 1) Чи діє ця особа з прямим наміром скривдити вас особисто?; 2) Чи володієте ви всією інформацією про ситуацію?; 3) Чи отримаєте ви в результаті конфлікту хоч якусь вигоду?.

Зара нахилила набік голову, аж хруснула шия. Вона зрозуміла всі слова, але сенс сказаного сприйняла так, ніби кожне слово навімання витягнули з капелюха.

— А нащо мені здалася допомога, щоб не потрапляти в конфліктні ситуації? Конфлікти — це добре. Тільки слабкі люди вірять у гармонію й отримують за це сумнівну винагороду: просто ходять по колу і вважають себе дещо моральнішими, тоді як ми —

не такі, як вони, — можемо зайнятися чимось іншим.

— І чим? — поцікавилася психологиня.

— Ми перемагаємо.

— І це важливо?

— Дорогенька, якщо не перемагати, ви нічого не досягнете. До ради правління чи в уряд ніхто не потрапляє випадково.

Психологиня зробила спробу повернутися до початкового запитання:

— А переможці... заробляють багато грошей, і це, я припускаю, теж важливо? На що ви витрачаєте свої?

— Я купую відстань від інших людей.

Психологиня вперше чула таку відповідь.

— Про що це ви?

— У дорогих ресторанах більша відстань між столиками. У першому класі в літаках відсутні сидіння посередині. Елітні готелі мають окремий вхід для вір-гостей. У найбільш густонаселених місцях світу найвищу вартість має відстань.

Психологиня відхилилася на спинку стільця. Нескладно було простежити ознаки хрестоматійного прикладу: Зара уникала зорового контакту, не хотіла тиснути руку, емпатія була їй, м'яко кажучи, байдужа, вона не любила безлад і, можливо, через це й вирішила працювати з цифрами. А ще вона наполегливо поправляла фотографію на книжковій полиці щоразу, коли психологиня навмисно ставила її трохи криво перед їхньою зустріччю. У таких, як Зара, складно запитувати про ці речі прямо, тож психологиня лише поцікавилася:

— Чому вам подобається ваша робота?

— Тому що я займаюся аналітикою, а більшість тих, хто має таку ж роботу, займаються економікою, — миттю відповіла Зара.

— І в чому відмінність?

— Економісти бачать проблеми тільки впритул. Тому вони не здатні прогнозувати біржовий крах.

— А от аналітики можуть, так?

— Аналітики *прораховують* крах. Економісти заробляють гроші лише тоді, коли справи клієнтів банку йдуть добре, аналітики заробляють гроші завжди.

— Через це ви відчуваєте докори сумління? — запитала психологиня, більше для того, щоб перевірити, яке значення має для Зари останнє слово: це реальне почуття чи якесь непорозуміння.

— Хіба круп'є винен, якщо ви програєте гроші в казино? — поцікавилася Зара.

— Не впевнена, що це адекватне порівняння.

— І чому ж?

— Тому що ви вживаєте такі слова, як «біржовий крах», але ж краху зазнає не біржа і не банк. Крах переживають люди.

— Існує цілком логічне пояснення, чому ви так думаєте.

— Справді?

— Усе тому, що ви вважаєте, ніби світ вам щось винен. Але це не так.

— Ви не відповіли на моє запитання. Мені цікаво, чому вам подобається ваша робота. Ви тільки розповіли, чому вмієте добре її виконувати.

— Тільки слабким людям подобається їхня робота.

— Я так не думаю.

— Це тому, що вам подобається ваша робота.

— Ви так кажете, ніби в цьому є щось погане.

— Вас це обурило? Такі, як ви, постійно обурюються. А знаєте чому?

— Ні.

— Тому що ви помиляєтеся. Якби ви перестали весь час помилятися, то й не обурювалися б.

Психологиня поглянула на годинник. Вона залишилася при своїй думці: найбільшою проблемою Зари була самотність. Тільки-от є різниця між самотністю та відсутністю друзів. Але цього вона не сказала, тільки поступливо пробурмотіла:

— Ну що ж... мабуть, нам уже час завершувати на сьогодні.

Зара незворушно кивнула і встала. Підсунула стілець перпендикулярно до стола. І вже коли відвернулась упівоберта, з її вуст вирвалися слова, які вона, здавалося, не хотіла вимовляти.

— Як думаєте: є погані люди?

Психологиня постаралася не показати свого здивування й уточнила:

— Ви запитуєте мене як психолога чи суто у філософському контексті?

Зара мала такий вигляд, ніби знову розмовляла з тостером.

— Вам у дитинстві словник запхали в дупу чи ви така вдалася? Просто дайте відповідь на запитання: як ви думаєте, чи є погані люди?

Психологиня засовалася на стільці, аж на ній мало не тріснули штани.

— Мушу сказати, що... так. На мою думку, є погані люди.

— Як ви гадаєте, вони про це знають?

— Про що ви?

Зарин погляд зачепився за картину з намальованим мостом.

— З власного досвіду можу сказати, що серед людей багато свиней. Осіб бездушних і безжалісних. Але навіть тоді ми воліємо не вважати людей поганими.

Психологиня довго і вдумливо зважувала відповідь, а тоді мовила:

— Так. Якщо говорити відверто, я вірю, що майже всі люди відчують потребу переконувати себе в тому, що докладають зусиль, щоб цей світ став кращим. Або принаймні що вони не роблять його гіршим. Що ми на правильному боці. І навіть якщо... не знаю... можливо, навіть наші найгірші дії слугують якійсь вищій меті. Бо ж для всіх нас, вочевидь, є межі між тим, що ми вважаємо добрим і злим, і якщо ми порушуємо власний моральний кодекс, то потребуємо знайти цьому якесь виправдання. У криміналістиці це, здається, називають технікою нейтралізації. Ми потребуємо чогось, що зможе виправдати наші злі вчинки, й апелюємо до релігійних чи політичних переконань, або переконуємо себе, що вчинили зло з *принуки*. Я справді вважаю, що зовсім мало людей змогли б жити з усвідомленням того, що вони... *погані*.

Зара нічого не сказала, тільки стискала свою велику сумку; за два швидкоплинні помаху вії вона, здавалося, мало не наважилася в чомусь зізнатися, її рука вже тягнулася до листа. Можливо, вона навіть дозволила собі — зовсім ненадовго — жартома уявити, ніби зізнається, що її хобі було брехнею. Відвідувати покази квартир вона стала нещодавно — Зара ходила на них уже десять років. То було не хобі, а справжня одержимість.

Але вона не промовила ні слова. Закрила сумку, зачинила за собою двері, і в кімнаті запанувала тиша. Психологиня завмерла за столом, розгублена через власну розгубленість. Спробувала щось занотувати перед наступною консультацією, але чомусь повернулася до комп'ютера і взялася проглядати квартирні оголошення. Вона хотіла зрозуміти, в яку з квартир прийде Зара наступного разу. Звісно, це було неможливо вирахувати, але завдання стало би простішим, якби Зара розповіла, що всі квартири, куди вона приходила, мають балкони, і з усіх балконів видно міст.

А от Зара в цей час стояла в ліфті. На півдорозі вона натиснула кнопку «стоп», щоб спокійно поплакати. Лист у сумці залишався запечатаним, Зара так і не наважилася прочитати його, бо знала, що психологиня мала рацію. Зара в глибині душі була однією з тих людей, які не змогли б жити, усвідомлюючи таке про себе.

РОЗДІЛ 28

Це історія про пограбування банку, показ квартири й захоплення заручників. А може, навіть більше — історія про ідіотів. Утім, не лише про них, попри все.

Десять років тому один чоловік написав листа. Відправив його одній жінці, яка працювала в банку. Тоді відвіз дітей до школи, прошепотів їм на вухо, що любить їх, далі поїхав сам, припаркував автомобіль біля мосту. Заліз на парапет і стрибнув. Через тиждень на цьому ж мосту стояла дівчинка-підлітка.

Для вас, звісно, неважливо, ким була та дівчинка. Вона просто одна з мільярдів, а більшість людей для нас назавжди залишається ніким. Просто якимись людьми. Ми лише незнайомці, які минають одне одного; твій страх ледь торкнеться мого, коли десь серед тисняви на тротуарі наші пальці зачепляться на одну-єдину мить — і розминуться. Ми ніколи й не дізнаємося, що зробили одне з одним, одне для одного, одне заради одного. Ту дівчинку-підлітку на мосту звали Надя. Минув тиждень відтоді, як чоловік скочив назустріч смерті саме з того місця на парапеті, де зараз стояла вона. Дівчинка нічого не знала про чоловіка, але вона ходила в одну школу з його дітьми, а там усі говорили про те, що сталося. Так їй і спало на думку це зробити. Ніхто насправді не може пояснити ні до, ні після, що змушує підлітка припинити власне існування. Просто іноді так страшенно боляче жити. Ти не розумієш себе, тобі не подобається тіло, в якому ти існуєш. Ти стоїш перед дзеркалом, не відводиш погляду від власних очей, дивуючись, чиї вони, і безнастанно запитуєш себе одне й те саме: «Що зі мною? Чому я так почуваюся?».

Дівчинка не мала травматичного досвіду, не зазнала горя. Вона просто була сумна, весь час. У неї в грудях жило якесь маленьке зле створіння, якого не побачиш на рентгенівських знімках, воно збурювало їй кров і наповнювало голову шепотінням, що вона ні на що не здатна, що вона слабка й потворна, що завжди буде такою невдатною. Людина здатна на неймовірні дурниці, коли в неї закінчуються сльози, коли ніяк не затихнуть голоси, яких ніхто не чує, коли вона ще ніколи й ніде не почувалася нормальною. Така людина врешті знесилюється від того, що шкіра завжди обтягує їй ребра, що не можна опустити плечі, що все життя ходиш попри стіни, стиснувши до побіління кулаки, і весь час боїшся як того, що на тебе звернуть увагу, так і того, що ніхто тебе не помітить.

Надя знала лише одне: з жодною людиною вона не мала відчуття спорідненості. У кожній своїй емоції вона завжди була

самотня. Доводилося сидіти в класі серед однолітків і вдавати, ніби з нею все гаразд, але в душі вона стояла серед лісу й ридала, аж серце розривалося. Ліс виростав, і одного дня сонячне світло вже не могло пробитися крізь крони дерев, і тамтешня темрява стала непроникною.

Так вона опинилася на мосту, стояла й дивилася поверх парапета на воду вниз, і знала, що удар буде таким, ніби її тіло впало на бетонну поверхню, — вона не потоне, а просто вб'ється. Це її втішало, бо з дитинства вона боялася потонути. Боялася не смерті, а тих секунд, які їй передують. Паніки й безсилля. Якийсь нерозважливий дорослий розповів їй, що неможливо побачити, коли людина тоне. «Коли тонеш, то не можеш покликати на допомогу, не можеш махати руками, ти просто йдеш на дно. Твої рідні можуть стояти на пляжі й радісно махати тобі, не розуміючи, що ти помираєш».

Надя так почувалася все життя. Жила серед людей, сиділа з батьками за обіднім столом і думала: «Хіба ви не бачите?». Але вони нічого не помічали, а вона нічого не казала. Просто одного дня не пішла до школи, прибрала свою кімнату, застелила ліжко й пішла з дому без куртки, бо тепер куртка їй однаково не була потрібна. Цілий день вона мерзла у своєму місті, обходила його, немов хотіла, щоб воно поглянуло на неї востаннє, щоб місто нарешті зрозуміло, як же воно могло не чути крику, що виривався з її душі. Надя не мала ніякого плану, їй було відоме лише завершення. Коли сонце стало заходити, вона зрозуміла, що стоїть на парапеті мосту. Це виявилось так просто. Треба було лише підняти одну ногу, а тоді другу.

Її побачив Джек, той підліток. Він не знав, чому щовечора приходив до мосту, батьки, звісно, забороняли, але він їх не слухав. Прокрадався за двері й прибігав туди, ніби сподівався знову побачити, як там стоїть той чоловік, і зміг би повернути час назад і цього разу зробити все як треба. Коли він побачив на парапеті не чоловіка, а дівчинку-підлітку, то навіть не знав, що їй сказати. Тому й не вигукнув нічого. Лише кинувся просто до неї й потягнув на себе з такою силою, що вона вдарилася потилицею об асфальт і знепритомніла.

Дівчинка прийшла до тям в лікарні. Усе сталося так швидко, що вона лише встигла побачити краєм ока, як до неї біжить хлопчик. Коли медсестри запитали, що сталося, дівчинка й сама не знала напевне, але в неї була рана на потилиці, тож довелося сказати, що вона вилізла на міст, щоб сфотографувати захід сонця, і впала на спину. Вона придумала відповідь інстинктивно, бо вже звикла говорити те, що хотіли почути інші, аби лиш не довелося хвилюватись. Але медсестри однаково тривожилися і

щось підозрювали, проте вона вміла обманювати. Їй доводилося вправлятися в цьому ціле життя. Тож усе закінчилося повчанням: «Нащо було туди лізти, це справжня дурість, тобі пощастило, що не впала вниз!». Дівчинка кивнула: губи пошерхли, на очах виступили сльози. Пощастило.

З лікарні Надя могла піти просто на міст, але вона цього не зробила. Причину вона не вміла пояснити навіть собі, бо й сама не знала напевне, що би зробила, якби той хлопчик не потягнув її назад. Куди б ступила: вперед чи назад? І надалі вона щодня намагалася зрозуміти різницю між собою й тим чоловіком, який зістрибнув униз. Це вплинуло на її вибір професії, кар'єри, всього життя. Вона стала психологинею. Людям, які приходили до неї, було так боляче, що здавалося, ніби вони стоять на парапеті, піднявши одну ногу в повітря, а вона сиділа в кріслі навпроти, і її очі немов казали: «Я це вже бачила, я знаю, що є кращий шлях».

Звичайно, іноді вона ще роздумувала над тим, що вселило в неї бажання стрибнути вниз. Її відображення в дзеркалі не показувало всього, що довелося пережити, тієї самотності за обіднім столом. Але вона зуміла дати собі раду, вибратися з себе, зійти вниз. Частина людей здатна змиритися з тим, що їм ніколи не звільнитися від тривоги, вони просто вчаться зносити її. Вона намагалася такою бути. Думала собі, що саме тому й треба бути доброю до людей, навіть до ідіотів, бо ніколи не знаєш, який важкий у них тягар. За якийсь час вона зрозуміла, що мало не всі люди врешті постають перед однаковими запитаннями. Я все роблю добре? Мною можна пишатися? Я корисний для суспільства? Я кваліфікований працівник? Я щедрий, турботливий? Зі мною класно в ліжку? Зі мною хочуть товаришувати? Я добрий батько? Я добра мати? Я хороша людина?

Глибоко в душі нам усім хочеться бути добрими. Милими. Проблема лише в тому, що не завжди можна бути добрими до ідіотів — бо вони ідіоти. Для Наді, як і для всіх нас, робота над цим стала проектом тривалістю в життя.

Вона більше ніколи не зустрічала хлопчика з мосту. Часом вона цілком щиро думає, що він був лише витвором її уяви. Можливо, ангелом. Джек теж більше ніколи не бачив Надю. І перестав приходити на міст. Але того дня він справді вирішив стати поліціантом, зрозумівши, що причиною того, що ті дві події закінчилися по-різному, був він сам.

Через десять років Надя повернеться до міста, отримавши диплом психолога. У неї буде пацієнтка, яку звуть Зара. Зара піде на показ квартири й опиниться серед заручників. Джек і його тато Джим будуть проводити допит усіх свідків. У квартирі, де сталося

захоплення заручників, є балкон, звідки видно міст. Тому Зара й пішла на той показ. Десять років тому вона знайшла на своєму килимку листа, написаного чоловіком, який стрибнув з мосту. Його ім'я було акуратно виведене на звороті конверта, вона пам'ятала їхню зустріч, і хоч газети не розголошували особу чоловіка, якого поліція знайшла у воді, їхнє містечко було надто малим, щоб про це не можна було дізнатися.

Зара досі носить той лист у сумці. Вона була біля мосту лише один раз, через тиждень після того, як чоловік виліз на парапет, і побачила дівчинку на тому ж місці та хлопчика, який її врятував. Зара навіть не могла поворухнутися, стояла під пологом темряви й тремтіла. Вона не зрушила з місця, коли приїхала швидка й забрала дівчинку до лікарні. Хлопчик кудись зник. Зара вийшла на міст і знайшла гаманець дівчинки, у ньому було посвідчення особи. Дівчинку звали Надя.

Десять років Зара таємно стежила за життям дівчинки, поки та здобувала освіту й починала кар'єру, але на відстані, не наважуючись підійти ближче. Десять років вона дивилася на міст, теж здалека, з балконів виставлених на продаж квартир. З тієї ж причини. Вона боїться, що коли наблизиться до мосту, хтось знову звідти стрибне, а якщо вона зустрінеється з Надею та почує про себе правду, тоді сама стрибне з мосту. Не треба дивуватися, що Зара прагне зрозуміти, у чому відмінність між тим чоловіком і Надею, попри усвідомлення, що насправді вона не хоче про це знати. Що на ній лежить провина. Що вона погана. Мабуть, усі люди хочуть дізнатися щось про себе, але таке знати не захоче ніхто. Тому Зара досі не відкрила листа.

Усе це складна, неправдоподібна історія. Можливо, це через нашу впевненість у тому, що в історіях насправді йдеться зовсім не про те, про що вони розповідають. Може, ця історія зовсім не про пограбування банку й не про показ квартири чи про захоплення заручників. І навіть не про ідіотів.

Дедалі очевиднішим стає, що ця історія — про міст.

РОЗДІЛ 29

Правда? А правда в тім, що та дурнувата агентка ні на що не була здатна, і показ квартири зазнав фіаско ще на самому початку. В інших питаннях покупці могли мати кожен свою думку, але в цьому вони погоджувалися всі як один, адже ніщо так ефективно не об'єднує групу незнайомців, як можливість позітхати через чийось дурноголовість.

Навіть саме оголошення, якщо це можна назвати оголошенням, скидалося на граматичну катастрофу з настільки розмитими зображеннями, що здавалося, ніби фотограф досягнув ефекту «панорамного знімку», просто кинувши камеру через кімнату. Над датою квартирної показу був напис «Агенція нерухомості “Як справи”. То як ваші СПРАВИ?» — але ж хто міг додуматися влаштовувати показ за день до святкування Нового року? У ванній кімнаті стояли ароматичні свічки, на журнальному столику — миска з лаймами (що й казати, сміливий хід від людини, яка, можливо, чула про квартирні покази, але ніколи на них не ходила), але гардероб був завалений одягом, а на підлозі в спальні стояли капці, які, мабуть, належали комусь, хто пів століття пересувався, човгаючи й не піднімаючи ніг. Книжкова полиця була заставлена книжками, які навіть не пасували одна до одної за кольором, і ще купи книжок лежали по підвіконнях і на кухонному столі. На холодильник були почеплені пожевклі малюнки чийхось онуків. Зара вже встигла побачити немало квартирних показів, тож вона швидко викрила відсутність професійного підходу: квартира не має справляти враження, ніби в ній хтось живе, бо в такому випадку поселитися в ній захоче хіба що серійний убивця. Ні, квартира повинна мати такий вигляд, ніби в ній тільки *міг би* хтось жити. Люди не хочуть купувати картину, вони хочуть придбати рамку. Книжки на полиці ще можна витерпіти, але книжку на кухонному столі — ніколи. Зара могла б підійти до агентки й звернути її увагу на ці деталі, але агентка була людиною, а людей Зара ненавиділа. Особливо тоді, коли вони розмовляли.

Тож Зара просто обійшла квартиру, вдаючи зацікавлення, подібне до того, що бачила на обличчях людей, які справді мали намір купувати помешкання. Для неї це було справжнім викликом, оскільки бажання оселитися в такій квартирі могло виникнути хіба що в людини, яка вживає наркотики чи збирає зістрижені нігті. Тож коли ніхто не дивився в її бік, Зара вийшла на балкон, стала біля поручнів і не відводила погляду від моста, поки її не почало трясти. У неї завжди була така реакція, щоразу, ось уже десять років. Лист, який вона так і не відкрила, лежав у

неї в сумці. Вона вже навчилася плакати майже без сліз, бо це було практично.

Балконні двері залишилися привідчинені, їй було чути голоси не лише у власній голові, а й усередині помешкання. Квартирою ходили дві подружні пари й намагалися не звертати увагу на потворні меблі, натомість уявляючи собі на тому ж місці власне потворне вмеблювання. Старша пара вже давно була в шлюбі, а для молодшої, навпаки, життя в шлюбі тільки розпочалося. Це завжди можна визначити за тим, як ці закохані пари сваряться: що довше вони разом, то менше слів потрібно, щоб розійтися в поглядах.

Старша пара — це Анна-Лена і Рогер. Уже кілька років на пенсії, але, вочевидь, минуло замало часу, щоб вони до цього звикли. Далі живуть у стресі, хоч їм уже нікуди не доводиться поспішати. Анна-Лена — жінка зі стійкими почуттями, а Рогер — чоловік зі стійкою позицією, і якщо ви колись замислювалися, хто ж ті люди, які пишуть в інтернеті аж надто детальні відгуки, ставлячи одну-зірочку-з-можливих-п'яти, для інструменту чи домашнього начиння (або для вистави в театрі, чи тримача клейкої стрічки, чи декоративних скляних котиків), то це Анна-Лена і Рогер. Часом у них навіть не було в користуванні того інструменту чи начиння, про які писався відгук, але вони були не з тих людей, яких це могло спинити від прикрого коментаря. Якщо весь час пробувати якісь речі, читати про них і розуміти, як вони працюють, тоді не залишається часу на те, щоб річ вам *сподобалася*. Анна-Лена була одягнена у светр такого кольору, який випадає побачити, лише якщо опустити погляд на паркетну підлогу, Рогер був у джинсах і картатій сорочці, яка отримала в інтернеті жовчний відгук «одна-зірочка-з-п'яти», бо «збіглася на кілька сантиметрів!» невдовзі після того, як Рогерові кімнатні ваги були оцінені як такі, що «неправильно відрегульовані». Анна-Лена потягнула за штору й мовила: «Зелені штори? Хто ж до такого додумався? Ну що тепер за люди? Хоча то могли бути дальтоніки. Або ірландці». Вона ні до кого конкретно не зверталася, просто почала думати вголос, це було звично для жінки, яка за останні роки вже звикла, що її однаково ніхто не слухає.

Рогер штурхав ногою плінтуси й бурмотів «не тримається», він не почув ні слова з того, що сказала Анна-Лена. Плінтуси, найімовірніше, не трималися саме через те, що Рогер уже десять хвилин їх копав, але для такого чоловіка, як Рогер, правда залишалася правдою, безоглядно на причини. Час від часу Анна-Лена шепотіла йому, що думає про інших покупців у квартирі. На жаль, Анна-Лена вміла говорити пошепки так само, як і думати мовчки, тож усе говорилося пошепки криком, а це те саме, що

поступово пукати в літаках, коли людині здається, що помалу випущені гази будуть менше смердіти. Нам ніколи не вдається втаїти щось настільки вправно, наскільки ми собі це уявляємо.

— Рогере, ота жінка на балконі, ну нащо їй здалася ця квартира? Це ж видно, що вона ого яка багата, то що їй тут робити? Та ще й не роззулася. Усі ж знають, що на огляді квартири треба роззуватися!

Рогер нічого не відповів. Анна-Лена люто зиркнула на Зару крізь балконну шибу, ніби то Зара напугала, а тоді нахилилася ще ближче до Рогера й зашепотіла:

— А ті жінки в коридорі, вони, здається, не можуть собі дозволити такої квартири! Хіба ні?

Рогер припинив штурхати плінтуси, повернувся до дружини й поглянув їй прямісінько в очі. А тоді вимовив коротку фразу, яку ніколи й нізащо не почула б від нього жодна інша жінка. Рогер сказав:

— До дідька, люба.

Вони ніколи не сваряться, або ж — сваряться весь час, бо коли люди достатньо довго разом, то вже й не знаєш, чи то вони перестали сваритися, чи перестали зважати одне на одного.

— До дідька, люба, ти тільки пам'ятай, що треба всім сказати: у квартирі потрібно РОБИТИ РЕМОНТ! Тоді вони не захочуть на неї претендувати, — вів далі Рогер.

Анна-Лена розгублено закліпала:

— Але ж це добре, так?

Рогер зітхнув.

— До дідька, люба, для нас це добре, так. Бо ми зможемо все поремонтувати. А от інші. Зразу видно, що вони ні чорта не знають про ремонт.

Анна-Лена кивнула, наморщила носа й демонстративно почала принохуватися.

— Ще й повітря якесь вологе. Може, тут і цвіль завелась?

Бо Рогер навчив її, що розпитувати агентів треба голосно, щоб інші покупці почули й стали непокоїтись.

Але Рогер розчаровано заплющив очі.

— До дідька, люба, про це треба запитувати в агентки. А не в мене.

Анна-Лена ображено кивнула й голосно відповіла:

— Я просто тренувалася.

На балконі стояла Зара, слухала їхню розмову й дивилася поверх поручнів. Знову той самий вир паніки в тілі, ті самі нудота й трем у пальцях — і так щоразу, коли вона бачила міст. Може, переконувала вона себе, одного дня їй стане краще — або навіть гірше — і, можливо, одного дня буде настільки нестерпно, що

вона сама зістрибне. Вона поглянула вниз, але не мала певності, що балкон був розташований достатньо високо. Для людини, яка категорично хоче жити, і людини, яка без сумніву хоче померти, одне є спільним: якщо збираєшся стрибнути, то мусиш бути на всі сто впевненим у висоті. Зара не знала, до якої групи себе зарахувати, бо якщо тобі не подобається життя, це ще не означає, що тобі потрібна альтернатива. Тому Зара вже десять років ходила на покази квартир, і стояла на балконах, і невідривно дивилася на міст, і намагалася втримати рівновагу серед виру найгіршого, що було всередині неї.

З квартири почувлися нові голоси — тепер то була інша пара, молодша. Юлія та Ру, одна блондинка, друга темноволоса. Вони голосно базікали, як то буває коли ти молодий і вважаєш кожне своє почуття, роздуте гормонами, абсолютно унікальним. Юлія була тією, хто вагітна, а Ру — тією, хто набридала. Одна мала на собі такий одяг, ніби сама його пошила з украдених у вбитих чарівників мантії, а інша вдягнулася так, ніби вона продавала наркотики перед боулінгом. Ру (це, звісно, прізвисько, але воно так міцно причепилося, що вона сама почала ним відрекомендовуватися, і це була лише одна з багатьох причин, через які Зара вважала її набридливою) ходила квартирою й махала телефоном біля стелі, повторюючи: «Щось тут *узагалі* немає покриття!», а Юлія огризалася у відповідь: «Ну треба ж таке, який жаж, тоді нам, напевно, доведеться *бувати разом*, якщо ми тут оселимося! Припини весь час змінювати тему, нам треба домовитися, що робити з птахами!».

Їм практично ніколи не вдавалося про щось домовитися, але на захист Ру треба сказати, що вона не завжди це розуміла. Часто на її запитання «Ти образилася?» Юлія відповідала «НІ!!!», після чого Ру знижувала плечима так безтурботно, як у рекламі засобів прибирання, і це, звісно, ще більше ображало Юлію, тому що й дурневі було помітно, що вона ображена. Однак цього разу навіть Ру зрозуміла причину їхнього пересварювання — це все через птахів. Ру тримала птахів, коли вони з Юлією почали зустрічатися, — не для обіду, а як домашніх тварин. «Вона що, піратка?» — здивувалася мама Юлії, коли про це почула, але Юлія змирилася з птахами, тому що була закохана, а ще — вважала, що птахи живуть не довго.

Як виявилось, ще й як довго. Зрозумівши це, Юлія спробувала виправити ситуацію по-дорослому: однієї ночі прокралася й хотіла випустити птахів з вікна, але одна з тих малих паскуд плюхнулася просто на вулицю і вбилася. І це називається ПТАХ? Наступного дня, поки Ру була на роботі, Юлії довелося запросити сусідських дітей на сік, щоб мати на кого перекласти вину, коли

Ру побачить відчинену клітку. А що ж зробили інші птахи? Залишилися в клітці. Це просто якесь знуцання над еволюцією — ну як таким створінням вдається виживати?

— Я не стану вбивати птахів і більше не хочу про це говорити, — тепер уже Ру була ображена.

Засунувши руки в кишені сукні, вона роззирнулася по квартирі. Так, Ру справді була одягнена в сукню з кишенями — їй хотілося мати гарний вигляд, але й руки треба було кудись подіти.

— Ну добре, добре. То як тобі квартира? Я думаю, треба купувати! — Юлія важко дихала, бо ліфт був поламаний.

Щоразу, коли Ру казала родичам і друзям «ми вагітні», ніби це був якийсь командний вид спорту, Юлії кортіло залити їй вуха воском, поки та спатиме. Не тому що Юлія не любила Ру, ні, вона любила її так сильно, аж сама ледве витримувала, але за останні два тижні вони подивилися більше двадцяти квартир, і кожна чимось не подобалася Ру. Вона наче взагалі не хотіла переїжджати. А от Юлія щоночі прокидалася в їхньому теперішньому помешканні, щоб побавитися в улюблену гру вагітних — «штовхається чи газир?», і вже не могла заснути, бо хропіли і Ру, і птахи, тож Юлія була готова переїхати будь-куди, аби лиш квартира мала дві спальні.

— Немає покриття, — насуплено повторювала Ру.

— Ну й плювати, ми її купуємо! — наполягала Юлія.

— Ну ні. Я не впевнена. Ще треба поглянути на хобі-кімнату, — сказала Ру.

— Це гардеробна, — виправила її Юлія.

— Або хобі-кімната! Мені потрібна рулетка! — Ру весело кивнула; це була одна з її найчарівніших і водночас найнестерпніших рис: незалежно від теми суперечки, вона могла за секунду знову бути в чудовому настрої, щойно згадувала про сир.

— Ти прекрасно знаєш, що не можна зберігати сир у моїй гардеробній, — твердо заявила Юлія.

Їхня теперішня квартира мала підвальне приміщення, яке Юлія називала «музеєм забутих захоплень». Щотри місяці Ру знаходила собі нову одержимість: сукні 50-х, суп із мідій, старовинні кавові сервізи, кросфіт, бонсай чи подкаст про Другу світову війну. Три місяці вона з непохитною відданістю вивчала якусь конкретну тему на інтернет-форумах, заселених людьми, яким, вочевидь, не варто було вмикати вайфай у їхніх камерах зі стінами, оббитими матрацами, а потім Ру швидко знуджувалася й так само швидко знаходила собі іншу одержимість. Єдиним її захопленням, яке не змінювалося відтоді, як вони з Юлією почали зустрічатися, було колекціонування взуття, проте ніщо не охарактеризує цю жінку

краще за той факт, що, маючи двісті пар взуття, вона однаково не вміла правильно взутися в дощ чи то в сніг.

— А от і не знаю. Мені потрібно виміряти її розміри, тоді й знатиму, чи поміститься туди сир! Моїм рослинам теж потрі... — почала Ру, бо вже вирішила, що почне вирощувати рослини під фітолампами в хобі-кімнаті. Яка взагалі-то гардеробна. Тобто...

Цьому не було кінця-краю.

Тим часом Анна-Лена водила пальцями по диванній подушці й думала про акул. Тепер вона напрочуд часто про них згадувала, а все тому, що їхній з Рогером шлюб почав нагадувати життя акул. Анна-Лена носила в собі німий сум. Вона торкалася диванної подушки й відволікала себе думками вголос: «Це, бува, не ІКЕА? Так, точно ІКЕА. Я не могла не впізнати. Така ще є з квітковим візерунком. Він гарніший. Але що ті люди знають».

Можна розбудити серед ночі Анну-Лену, і на ваше прохання вона продекламує каталог ІКЕА. З якого дива таким займатися — це вже деталі, головне, що ви *могли б* так зробити. Анна-Лена й Рогер відвідали кожнісінький магазин ІКЕА по всій країні. Рогер має багато вад і недоліків, Анна-Лена знає, що про нього думають люди, але перебування в ІКЕА нагадує Анні-Лені, що Рогер її любить. Коли ви дуже довго разом, дрібниці справді мають значення. Якщо ваш шлюб триває вже довго, вам не потрібні слова, щоб затіяти сварку, але також слова не потрібні, щоб сказати «я тебе люблю». Недавно вони були в ІКЕА, обідали в кафетерії, і Рогер запропонував узяти по маленькому шматочку торта. Бо він розумів, що для Анни-Лени то був важливий день, а для неї було важливо, що це важливо і для нього. Ось так він її любить.

Анна-Лена ще трохи поводила пальцями по диванній подушці, хоч та, що з квітчастим візерунком, була гарнішою, і непомітно (непомітно, на думку Анни-Лени) глянула на двох жінок — вагітну та її дружину. Рогер теж на них дивився. В руці він тримав брошуру з планом квартири й бурчав:

— До дідька, люба, ти подивись! Чому вони називають ту маленьку кімнату «дитячою»? Ну що за... Тут можна зробити звичайну собі спальню, щоб їм добре було!

Рогер не любив, коли на покази квартир приходили вагітні, бо вагітні завжди переплачують. Дитячі кімнати він теж не любив. Ось чому Анна-Лена завжди починає про щось розпитувати Рогера, коли вони минають в ІКЕА дитячий відділ. Вона хоче відволікти його від невимовного горя. Ось так вона його любить.

Ру побачила Рогера й розпливлася в усмішці, ніби вони взагалі не конкурували за квартиру.

— Здоров! Я — Ру, а це моя дружина Юлла. Можна позичити у

вас рулетку? Я свою забула!

— Категорично ні! — зашипів Рогер, так міцно стиснувши в руках і рулетку, й калькулятор, і записник, аж йому брови сіпнулися.

— Та заспокойтеся, я просто хотіла позичи... — почала пояснювати Ру.

— Кожен сам себе пильнує! — різко перебила її Анна-Лена.

Ру мала здивований вигляд. Від здивування вона розхвилювалася. А від схвильованості відчула голод. Під рукою ніякої їжі не було, тому вона потягнулася до лайма в мисці на журнальному столику. Побачивши це, Анна-Лена вигукнула:

— Шановна, та що ж ви робите? Їх не можна їсти! Це ж поставили для декору!

Ру відклала лайм і запхала стиснуті кулаки в кишені сукні. Підійшовши до своєї дружини, вона пробурмотіла:

— Ну ні. Ця квартира, люба, зовсім не про нас. Вона мила і все таке, але я відчуваю тут погану енергію. *Ми* не зможемо проявити себе з найкращого боку. Пам'ятаєш, я розповідала, що читала про енергію «*ми*»? Того місяця, коли хотіла стати дизайнеркою інтер'єру. Коли дізналася, що нам треба спати на схід. Але я забула: на схід головою чи ногами... от паскудство... ну й чорт з ним! Я не хочу бути в цій квартирі. Давай просто підемо звідси?

Зара стояла на балконі. Зібрала уламки емоцій у презирливий вираз обличчя й повернулася до квартири. Щойно вона зайшла, почувся крик вагітної. Спочатку звук нагадував гортанний рик розлюченої тварини, яку вдарили, а потім можна було розрізнити слова.

— НІ! РУ, З МЕНЕ ДОСИТЬ! Я МОЖУ ВИТЕРПІТИ ПТАХІВ І ТВОЇ ГАЛІМІ МУЗИЧНІ ВПОДОБАННЯ, МОЖУ ВИТРИМАТИ ЩЕ КУПУ ВСЯКОГО ЛАЙНА, АЛЕ Я НЕ ВИЙДУ ЗВІДСИ, ПОКИ МИ НЕ КУПИМО ЦЮ КВАРТИРУ, НАВІТЬ ЯКЩО ДЛЯ ЦЬОГО МЕНІ ДОВЕДЕТЬСЯ НАРОДИТИ НАШУ ДИТИНУ ПРОСТО НА ЦІЙ ПІДЛОЗІ!

У квартирі запала тиша. Усі втупилися в Юлію. На неї не дивилася тільки Зара — вона стояла перед дверми на балкон і дивилася на грабіжника. Грабіжник нажахано й заціпеніло витріщився на Зару. Минула одна секунда, дві, а Зара була єдиною в кімнаті, хто встиг зрозуміти, що зараз станеться.

Людину в балаклаві наступною помітила Анна-Лена, вона закричала: «Боже, грабують!». Усі як за командою порозтуляли роти, але ніхто не спромігся на слова. Страх від націленого пістолета може оглушити людину, відключити її, залишивши тільки найнеобхідніші сигнали мозку, приглушити весь фоновий шум. Минула ще одна секунда, ще дві, а кожен чув тільки

власний пульс. Серце наче зупиняється, а тоді знову рветься відбивати удари. Спершу настає шок, бо не розумієш, що коїться, а далі переживаєш шок уже від *самого* розуміння. Інстинкт виживання бореться зі страхом смерті, а між тим залишається простір для на диво ірраціональних думок. Нема нічого незвичного в тому, що, побачивши націлений пістолет, людина думає: «А я сьогодні зранку вимкнула кавоварку?» — замість «Що буде з моїми дітьми?».

Але мовчав навіть грабіжник, так само наляканий, як і всі інші. Врешті на зміну шоку прийшла розгубленість. Анна-Лена пробелькотіла: «То що? Ви прийшли нас пограбувати?». Грабіжник начебто хотів запротестувати, але не встиг, бо Анна-Лена взялася смикати Рогера, ніби він був зеленою шторою, і кричати: «Рогере, витягай гроші!».

Рогер скептично примружився на грабіжника; усередині нього, вочевидь, відбувалася складна внутрішня боротьба, бо, з одного боку, Рогер був дуже скупим, а з іншого — його не надто приваблювала думка, що зараз він помре у квартирі з таким великим потенціалом для ремонту. Тож він дістав гаманець із задньої кишені (такі чоловіки, як він, завжди там носять гаманці, крім тих випадків, коли йдуть на пляж, бо тоді гаманець треба ховати у взуття), але нічого цінного там не знайшов. Тож він обернувся до першої людини, яка була поруч (нею виявилася Зара, яка стояла біля дверей на балкон), і запитав:

— У вас є готівка?

Зара не могла приховати шоку — складно сказати, чи то від націленого пістолета, чи через запитання.

— Готівка? Дорогенький, я що схожа на наркоторговця?

Тим часом грабіжник не знав, на чому спинити погляд, змахував піт з очей, а тоді поправив на голові балаклаву, щоб не затуляла око, й вигукнув:

— НІ... НІ, НІКОГО ТУТ НЕ ГРАБУЮТЬ... Я ПРОСТО... — але спохопився й задихано додав: — ТАК, НЕХАЙ БУДЕ ПОГРАБУВАННЯ! АЛЕ ВИ НЕ ПОСТРАЖДАЄТЕ! ТЕПЕР ЗРОБИМО ТАК, НІБИ Я БЕРУ ВАС У ЗАРУЧНИКИ! Я ПРОШУ ЗА ЦЕ ВИБАЧЕННЯ! У МЕНЕ СЬОГОДНІ ВАЖКИЙ ДЕНЬ!

Так усе й почалося.

РОЗДІЛ 30

Допит свідка

Дата: 30 грудня

Ім'я свідка: Анна-Лєна

Джек: Добрий день, мене звати Джек.

Анна-Лєна: У мене немає бажання розмовляти з іще одним поліціантом.

Джек: Цілком це розумію. Але в мене до вас кілька коротких запитань.

Анна-Лєна: Якби тут був Рогер, він би сказав, що ви, довбні такі, загубили слід грабіжника, коли той був зачинений у квартирі!

Джек: Саме тому я повинен поставити вам запитання. Щоб ми змогли спіймати злочинця.

Анна-Лєна: Я хочу додому.

Джек: Я вас розумію, повірте, але ми повинні дізнатися, що ж сталося у квартирі. Можете розповісти, як усе було, коли зайшов злочинець із пістолетом?

Анна-Лєна: Ну, ця Зара ходила по квартирі взутою. А Ру з'їла лайм. Ніхто так не робить під час квартирних показів. Є ж якісь неписані правила!

Джек: Перепрошую?

Анна-Лєна: Вона з'їла лайм. Який був у квартирі! Не можна їсти те, що в квартирі, це ж поставили для краси, а не для того, щоб хтось собі поїв. Я навіть хотіла знайти агентку й розповісти їй, щоб цю Ру виставили геть. Що за поведінка! Але тоді у дверях з'явився той божевільний із пістолетом.

Джек: І? Що сталося потім?

Анна-Лєна: Вам слід поговорити з Рогером. У нього дуже добра пам'ять.

Джек: Рогер — ваш чоловік? Ви разом оглядали квартиру?

Анна-Лєна: Так. Рогер сказав, що це дуже вигідна інвестиція. А це у вас стіл від ІКЕА? Так, справді. Я впізнала. Такий є ще відтінку слонової кістки. Він би краще пасував до кольору стін.

Джек: Мушу зізнатися, я не відповідаю за інтер'єри наших кімнат для допитів.

Анна-Лєна: А хіба кімната для допитів не може бути приємно облаштованою? Ви ж і так поїхали в ІКЕА. А той стіл стояв на складі якраз біля вашого. Але ви все-таки вибрали не його. Ну що ж, ваше право.

Джек: Я спробую поговорити про це з моїм шефом.

Анна-Лєна: Робіть як знаєте.

Джек: Коли Роґер сказав, що квартира буде «вигідною інвестицією», чи це означало, що ви не збиралися в ній мешкати? Ви хотіли купити її, щоб знову продати?

Анна-Лена: А чому ви про це запитуйте?

Джек: Я хочу зрозуміти, хто й чому був у квартирі, щоб виключити можливість, що хтось із заручників мав зв'язок із злочинцем.

Анна-Лена: Зв'язок?

Джек: На нашу думку, хтось міг допомогти злочинцю.

Анна-Лена: І ви думаєте, що це я з Роґером?

Джек: Ні-ні. Нам просто треба отримати відповіді на звичні запитання. Оце й усе.

Анна-Лена: То ви думаєте, що це та Зара?

Джек: Я цього не казав.

Анна-Лена: Але ж ви сказали, що, на вашу думку, хтось допоміг грабіжнику. А та Зара — підозріла особа, я це сказала, щойно її побачила, це ж видно, що вона дуже багата, щоб купувати таку квартиру. А ще я чула, як ота вагітна сказала своїй дружині, що Зара схожа на Круеллу де Віль. Це, здається, з якогось фільму. Дуже підозріло, хіба ні? Чи, може, ви думаєте, що це Естель допомогла грабіжнику? Так? Але їй під дев'яносто — ви що, станете звинувачувати дев'яностолітню пані, ніби вона допомогла грабіжнику? Отак тепер працює поліція?

Джек: Я нікого не звинувачую.

Анна-Лена: Ми з Роґером нікому не допомагаємо на квартирних показах, я вас не обманюю. Роґер так каже: щойно ми переступимо поріг, почнеться війна, і ми опинимося в оточенні ворогів. Тому він хоче, щоб я всім розказувала, що квартира потребує серйозного ремонту, а це ж немало коштує, таки-так. Або — що якимось пліснявою пахує. Чи ще щось таке. Роґер добре веде переговори. Ми зробили дуже вдалі інвестиції.

Джек: Тобто ви не вперше так робите? Купуєте квартиру, щоб її продати?

Анна-Лена: Роґер каже, що нема сенсу робити інвестицію, якщо не перепродавати квартиру. Тож ми купуємо, Роґер робить ремонт, я облаштовую, а тоді ми продаємо її й купуємо іншу.

Джек: Трохи незвично чути про таке заняття двох пенсіонерів.

Анна-Лена: Ми з Роґером любимо працювати над спільною справою.

Джек: Ви добре почуваетесь?

Анна-Лена: Так.

Джек: Здається, ви розплакалися.

Анна-Лена: У мене справді був напружений день!

Джек: Вибачте. Я повівся різко.

Анна-Лена: Я знаю, Рогер не виглядає вразливим, але він справді делікатна особа. Він хоче, щоб у нас була спільна справа, тому що боїться, що ми взагалі перестанемо щось обговорювати. Він вважає, що я нецікава і зі мною нема про що розмовляти, якщо нема якоїсь справи.

Джек: Я певен, що це не так.

Анна-Лена: Що ви про це можете знати?

Джек: Мабуть, зовсім нічого. Вибачте. Але мені доведеться розпитати вас іще про інших покупців.

Анна-Лена: Рогер вразливіший, ніж можна собі подумати.

Джек: Добре. Можете розповісти про інших покупців, які були присутні на показі?

Анна-Лена: Вони хотіли мати дім.

Джек: Дім?

Анна-Лена: Рогер каже, що є два види покупців. Ті, які хочуть зробити інвестицію, і ті, які хочуть мати дім. Ті, хто хоче мати дім, — емоційні дурники, вони заплатять будь-яку суму, бо вважають, що переїзд до нового помешкання вирішить усі їхні проблеми.

Джек: Я не зовсім розумію, що це означає.

Анна-Лена: Ми з Рогером не дозволяємо почуттям впливати на інвестиції. А от усі інші цього не дотримуються. Як-от ті дві жінки — вагітна і та, друга.

Джек: Юлія з Ру?

Анна-Лена: Так!

Джек: На вашу думку, вони хотіли «мати дім»?

Анна-Лена: Це ж очевидно! Такі, як вони, приходять на квартирний показ і вважають, що все налагодиться, якщо їм вдасться переїхати. Тоді, можливо, їм буде легко дихати, прокинувшись зранку. І більше не доведеться стояти перед дзеркалом у ванній, відчуваючи в грудях якийсь невидимий тягар. Вони стануть менше сваритися. Може, навіть почнуть брати одне одного за руки, як то було на початку їхніх стосунків, — так, ніби несила стриматися. Ось що вони собі думають.

Джек: Ви вибачте, що я запитую, але, здається, ви знову розплакалися?

Анна-Лена: А це вас узагалі не стосується!

Джек: Добре, добре. Чи можна тоді стверджувати, що на квартирних показах ви багато роздумуєте про почуття інших?

Анна-Лєна: Думає здебільшого Рогер. Мушу вам сказати, він дуже розумний. Він каже, що ворогів треба добре знати. Усе, що вони хочуть, — просто довести справу до кінця. Переїхати в квартиру та й по всьому, і більше ніколи не міняти житло. Але Рогер не такий. Якось ми дивилися документальний фільм про акул, Рогер дуже цікавиться документалками, так от — є такий вид акул, які гинуть, якщо перестають плавати. Це якось пов'язано з отриманням кисню, вони не зможуть дихати, якщо не будуть рухатися. Ось таким став наш шлюб.

Джек: Вибачте, але я не розумію.

Анна-Лєна: Знаєте, що найгірше в житті пенсіонера?

Джек: Ні.

Анна-Лєна: У тебе з'являється стільки часу для роздумів. Треба займатися якоюсь справою, тож ми з Рогером стали акулами: якщо не будемо рухатися, нашому шлюбу перекриють кисень. Тож ми купуємо, ремонтуємо і продаємо, знову купуємо, ремонтуємо і продаємо. У мене була пропозиція, щоб ми почали грати в гольф, але Рогеру не подобається гольф.

Джек: Вибачте, що перебиваю, але мені здається, що ми знову відійшли від теми. Вам треба просто розповідати про злочинця, а не про вас і вашого чоловіка.

Анна-Лєна: У цьому й проблема.

Джек: Яка?

Анна-Лєна: Гадаю, він більше не хоче бути моїм чоловіком.

Джек: Чому ви так кажете?

Анна-Лєна: Ви знаєте, скільки в усій Швеції магазинів ІКЕА?

Джек: Ні.

Анна-Лєна: Двадцять. А знаєте, у скількох ми з Рогером побували?

Джек: Ні.

Анна-Лєна: У всіх. У кожному. В останньому — зовсім недавно, і я навіть не думала, що Рогер їх рахує, але коли ми пішли на обід у кафетерій, він раптом зупинився й сказав: «Візьмемо собі по шматочку торта?». Ми ніколи не їмо торт в ІКЕА. Ми там завжди обідаємо, але без десерту. І тоді я зрозуміла, що він також веде рахунок. Я знаю, що Рогер не виглядає на такого романтика, але повинна вам сказати, що часом він найромантичніший чоловік на світі.

Джек: Це справді дуже романтично.

Анна-Лєна: Він тільки здається суворим, але насправді любить дітей.

Джек: Що?

Анна-Лєна: Усі думають, що Рогер не терпить дітей, тому що

він так сердиться, коли агенти пишуть у плані квартири «дитяча кімната». Але злиться він тільки тому, що через дітей ціна за квадратний метр стає захмарною. Рогер не ненавидить дітей. Він їх дуже любить. Тому мені доводиться відволікати його, коли ми минаємо дитячий відділ в ІКЕА.

Джек: Мені шкода.

Анна-Лєна: Чому?

Джек: Я хотів сказати, тобто я зрозумів, що у вас не може бути дітей. Мені шкода, якщо це так.

Анна-Лєна: У нас двоє дітей!

Джек: Тоді вибачте. Я вас не так зрозумів.

Анна-Лєна: У вас є діти?

Джек: Ні.

Анна-Лєна: Наші діти в такому віці, як ви, але власних дітей вони не хочуть. Син каже, що йому краще зосередитися на кар'єрі, а донька — що світ і так уже перенаселений.

Джек: Он як.

Анна-Лєна: Уявіть собі, якою поганою мамою треба було бути, щоб твої діти не хотіли мати власних дітей.

Джек: Я ніколи про це так не думав.

Анна-Лєна: Рогер був би прекрасним дідусем, я вас запевняю. Але тепер він навіть не хоче бути моїм чоловіком.

Джек: Я впевнений, що у вас усе буде добре, що б не трапилося.

Анна-Лєна: Ви й уявлення не маєте про те, що трапилося. Ви не знаєте, що я зробила. Усе це моя провина. Але я лише хотіла довести справу до кінця, ми вже багато років тільки те й робимо, що міняємо квартири, одну за одною, і врешті мені цього досить. Я теж хочу мати дім. Але я не мала права вчинити так із Рогером. Не треба було платити за того паскудного кролика.

РОЗДІЛ 31

Взяти людей у заручники значно важче, ніж можна собі уявити, якщо ці люди — ідіоти.

Грабіжник вагався, балаклава «кусалася», усі витріщалися. Грабіжник хотів щось пояснити, але тут втрутився Роґер, він простягнув уперед руку й заявив: «У нас нема готівки!».

Анна-Лена, яка стояла за Роґером, миттю повторила з-за його плеча: «*Грошей* у нас нема, розумієте?». Щоб пояснити, вона потерла пучками пальців; Анна-Лена, здається, завжди думала, що Роґер розмовляє лише її зрозумілою мовою, ніби він був конем, а Анна-Лена — чарівницею, тому вона весь час намагалася перекласти світові те, що говорив її чоловік. Коли вони сиділи в ресторані й Роґер просив рахунок, Анна-Лена миттю оберталася до офіціанта й виразно артикулювала губами «ра-ху-нок, будь ласка!», показуючи, ніби пише щось у себе на долоні. Роґера це страшенно роздратувало б, якби він хоч раз послухав, що говорять Анна-Лена.

— Мені не потрібні ваші гроші... замовкніть, будь ласка... Мені треба переконатись, чи... — відмахнувся грабіжник і прислухався, щоб знати, що відбувається за входними дверима, бо на сходову клітку вже міг прибігти натовп поліціантів.

— Тоді що ви тут робите, якщо вам не треба грошей? Хочете взяти нас у заручники — тоді, прошу, *конкретизуйте* ваші вимоги! — фиркнула Зара біля дверей на балкон, і вигляд у неї був такий, ніби вона вважала, що грабіжник ні на що не здатний.

— Можете просто дати мені хвилину подумати? — попросив грабіжник.

На жаль, виявилось, що присутні в цій квартирі люди не були налаштовані віддати грабіжникові хвилину свого часу. Звісно, нам здається, що коли маєш у руках пістолет, люди стануть робити все, що їм накажеш, але тим, хто ніколи не бачив пістолета, не віриться, що таке може статися насправді, тож вони не готові сприймати все всерйоз.

Роґер не бачив пістолета навіть по телевізору, він полюбляв переглядати здебільшого документальні фільми про акул, тому знову, навіть не завагавшись, простягнув руку (цього разу іншу, щоб показати, наскільки все серйозно) і висунув вимогу чіткої та зрозумілої відповіді:

— То це пограбування чи ні? Чи, може, тепер це вже *захоплення заручників*? Що ви взагалі задумали?

Анна-Лена трохи розхвилювалася від такої зміни рук. Коли Роґер упродовж кількох хвилин задіював обидві руки, нічого доброго з цього не було, тому вона аж вискнула.

— Рогере, може, не варто його провокувати?

— До дідька, люба, ми ж маємо право отримати правдиву інформацію? — ображено заявив Рогер, а тоді повернувся до грабіжника й повторив: — То це пограбування чи Ні?

Анна-Лена витягнулася з-за Рогерового плеча, виставила великий і вказівний пальці, помахала ними, показуючи пістолет, і самими губами проказала «бах-бах», а тоді підказала: «Пограбування?».

Грабіжник кілька разів глибоко вдихнув, заплющивши очі, — так часто хочеться зробити, коли на задньому сидінні в автомобілі сваряться діти, ти нервуєшся, настрій уже ніякий, і кричиш на дітей трохи заголосо, і вони лякаються й сидять тихо як миші, а ти вже сам себе ненавидиш. Нікому ж не хочеться бути такими батьком чи матір'ю. І таким тоном, яким одразу ж після цього ти перепрошуєш дітей і кажеш, що любиш їх, але тобі треба в цей час зосередитися на дорозі, — цим тоном грабіжник попросив усіх у квартирі:

— Будь ласка... ви не могли би просто лягти на підлогу й трохи помовчати? Щоб я трохи... мені треба подумати.

Ніхто навіть не ворухнувся. Рогер відмовився: «Ні, поки ми не отримаємо пояснення!». Зара не хотіла, бо: «Ви що, не бачите, яка тут підлога? Саме тому середній клас може тримати домашніх тварин: що вдома, що на вулиці — нема ніякої різниці!». Юлія вимагала, щоб її звільнили від лежання на підлозі: «Послухайте, мені треба двадцять хвилин, щоб із крісла встати, нікуди я не ляжу».

І грабіжник нарешті помітив, що Юлія вагітна. Ру миттю вигулькнула перед нею, піднявши долоні, й усміхнулася на випередження:

— Не зважайте на мою дружину, вона трохи погарячкувала, не стріляйте! Ми зробимо все, що ви скажете!

— Я не погарячкувала... — заперчила Юлія.

— У цієї людини пістолет-е-ет, — зашипіла Ру, вона справді мала такий наляканий вигляд, який востаннє в неї був тоді, коли вона фотографувала своє взуття й випадково перемкнула камеру мобільного в режим селфі.

— На вигляд якийсь він несправжній, — завважила Юлія, ніби найбільшою небезпекою від пострілу могла бути алергія на нікель.

— Ну що ж, прекрасно, тоді давай переконаємося, ми ж ризикуємо лише життям нашої дитини, — розлютилася Ру.

Для грабіжника це вже було занадто, він показав на Юлію.

— Я... мені не було помітно, що ви вагітна. Ви можете піти. Я нікому не хочу нашкодити, особливо дитині, мені тільки потрібно

трохи подумати.

Почувши це, Рогера осінила геніальна ідея. Тільки йому могло спасти таке на думку.

— Так! Справді! Йдіть! — вигукнув він, а тоді підійшов до грабіжника й серйозно додав: — Я хочу сказати, ви можете всіх відпустити. Вам потрібен тільки один заручник — хіба ні? Це ж так практично!

Рогер завзято тицьнув себе великим пальцем у груди, щоб дати зрозуміти, хто має бути цим заручником, і додав:

— І агентка. Тут можемо залишитися тільки ми з агенткою.

Юлія з підозрою зиркнула на нього й закричала:

— Оце придумали, ну-ну! Хочете сторгуватися собі за квартиру, поки нас не буде!

— А вас це не стосується! — відмахнувся Рогер.

— Навіть *не мрійте*, ми вас тут не залишимо, — запевнила Юлія.

У Рогера від зарозумілості аж затряслося воло.

— Ця квартира не для вас! Тут потрібна людина, в якій руки з правильного місця ростуть!

Юлія, яку вже розпирало від азарту до торгів, не могла таке витримати й рывкнула у відповідь:

— У МОЄЇ ДРУЖИНИ РУКИ З ПРАВИЛЬНОГО МІСЦЯ!

— Що? — здивувалася Ру, ніби вона й не знала, що, крім неї, може бути ще якась дружина.

Анна-Лена думала вголос:

— Не кричіть. Подумайте про дитину.

Рогер наполегливо кивнув:

— От-от! Подумайте про дитину!

Анна-Лена зраділа, що він почув її, але в Юлії почорнів погляд.

— Я нікуди звідси не піду, паскудо, поки не куплю квартиру.

Ру у відчаї смикнула її за руку й зашипіла:

— Чому ти завжди з усіма сварися?

Без сумніву, Ру вже доводилось бачити цей погляд. Багато років тому на їхньому першому побаченні, поки Юлія курила перед баром, Ру робила замовлення. Через дві хвилини до неї підійшов охоронець, показав у вікно й запитав: «Ви з нею?», а коли Ру кивнула, тієї ж миті її виставили геть. Як з'ясувалося, за баром був майданчик, всередині якого дозволялося курити, але Юлія стояла за два метри від нього. Коли охоронець звернув їй на це увагу, Юлія почала стрибати просто на лінії, глузуючи з нього: «А тут? Можна мені ТУТ стояти? А якщо буду тримати сигарету отак, а сама стану за лінію? Можна? Або — якщо *цигарка* за лінією, а *дим* я буду видихати досередини?». Коли Юлія випивала, у неї виникали труднощі з виявленням поваги — доволі погана риса її

характеру, яку, мабуть, не варто було демонструвати на першому побаченні, проте Ру, виходячи з бару, запитала охоронця, звідки він знав, що вони з Юлією разом, і той сердито відповів: «Коли я попросив її піти, вона показала у вікно на вас і сказала: “Там моя дівчина, без неї я нікуди не піду!”». Це вперше Ру була чисєю дівчиною. Того вечора з безнадійно закоханої вона стала закоханою безповоротно.

Потім ще з'ясувалося, що Юлія під час вагітності багато в чому нагадувала Юлію напідпитку, тож останні вісім місяців були бурхливими, але ж наше життя багате на несподіванки.

— Будь ласка, Юлло! — не здавалася Ру.

Юлія зашипіла у відповідь:

— Якщо ми підемо, квартиру можуть продати без нас! Скільки квартир ми вже подивилися? Двадцять? Ти в кожній знайшла якийсь гандж, я вже не витримую, чорта з два, я її куплю, і ніхто не сміє говорити мені, що я чогось не мож...

— Пістолет-е-ет! — повторила Ру.

— Ру, це тобі доведеться випердолювати з себе п'ятикілограмове мавпеня? Не тобі? Тоді замовкни!

— Юлло, несправедливо в кожній сварці наводити вагітність як аргумент, ми вже про це говорили... — пробурмотіла Ру й запхала руки глибоко в кишені, тоді Юлія зрозуміла, що, мабуть, зайшла задалеко, бо аж так глибоко Ру запхала руки в кишені тільки тоді, коли сусідські діти вбили її птахів.

— Перепрошую... не хочу заважати, але... — грабіжник кашлянув і підняв пістолет, щоб нагадати, що тут насправді відбувається.

Юлія схрестила руки на животі, а тоді чітко дала зрозуміти всім присутнім:

— Я нікуди не піду.

Ру зітхнула так глибоко, ніби сягнула покладів нафти, але твердо кивнула:

— А я нікуди не піду без неї.

Це міг би бути дуже зворушливий момент, якби Зара не зіпсувала його, пирхнувши до Ру:

— Вам ніхто не пропонував іти. Ви взагалі без живота.

Ру ще глибше запхала руки в кишені, аж розпоролла дірку всередині, і пробурмотіла:

— Узагалі-то, вагітність — це спільна подорож.

Рогер, який дедалі більше нервувався через те, що ніхто не вважав за потрібне зосередитися на важливому, зокрема — що йому так і не надали жодних пояснень, тепер виставив до грабіжника обидві руки:

— То чого вам тут треба? Га? Вам потрібна квартира?

Анна-Лена замахала руками, показуючи в повітрі квадрат, ніби мім, який хоче зобразити слово «квартира». Грабіжник розпачливо застогнав.

— Навіщо мені... хіба можна... ви вважаєте, що я хочу вкрати квартиру?

Рoger і сам уже розумів, якими недоречними були ті його слова, але оскільки він був чоловіком, який ніколи не помиляється, навіть коли взагалі не має рації, він таки пояснив:

— Послухайте! Тут потрібен колосальний ремонт!

Анна-Лена позаду нього для пояснення стукала в повітрі уявним молоточком.

Грабіжник знову кашлянув, біль уже стискав йому голову, і він спробував іще раз:

— Ви могли б... просто лягти? Ненадовго. Я не намагаюся... тобто це мало бути пограбування банку, я не... цього не мало статися!

І тоді в кімнаті на якийсь час запанувала така тиша, що було чути самі лише схлипування грабіжника. Ситуація не з приємних — коли хтось із пістолетом у руці починає плакати; тому ніхто з присутніх не знав, як поводитися. Ру штовхнула Юлію й пробурмотіла: «Поглянь, що ти накоїла», а Юлія пробурмотіла у відповідь: «Але ж це ТИ все...». Roger обернувся до Анни-Лени й прошепотів: «Ця квартира *справді* потребує капітального ремонту!», і Анна-Лена миттю підтакнула: «Ну звичайно, звичайно! Ти все правильно кажеш! Але... тут справді якийсь затхлий запах. Може, цвіль?».

Грабіжник далі схлипував. Ніхто не хотів дивитися в його бік, бо, як уже згадувалося, складно почуватися в безпеці, коли озброєна людина вибухає емоціями, тож врешті до грабіжника обережно почовгала Естель. Вона або не знала, що робить, або навпаки — усе дуже добре розуміла. Ви, мабуть, здивовані, бо Естель іще не згадувалася в цій історії, але це не тому, що про Естель легко забути, а через те, що її складно запам'ятати. Естель, якщо можна так сказати, аж надто прозора особа. Вісімдесят сім років, усе тіло кістляве, скручене, ніби корінь імбиру, проте вона таки підійшла до грабіжника й запитала:

— Дитинко, ви як почуваетесь?

Грабіжник не відразу зорієнтувався, що відповісти, а вона далі безтурботно балакала:

— Я — Естель, знаєте, мене донька попросила піти подивитися квартиру. А мій чоловік Кнут шукає, де б це припаркувати автомобіль. Так-так, непросто знайти місце для паркування в цьому районі, ще й тепер, коли вулиці от-от заповнять поліцейні автівки. Ох, пробачте, я вас розхвилювала. Але ж я зовсім не мала

на увазі, ніби це з *вашої* вини Кнут не знайшов стоянки. З вами все гаразд? Хочете води?

Здавалося, пістолет зовсім не лякав Естель, але, з іншого боку, вона була такою приємною людиною, що навіть власне вбивство, безперечно, сприйняла б за комплімент — бо на неї звернули увагу. Грабіжник витер очі й нарешті промовив:

— Так, дякую.

— У нас є лайм! — вигукнула Ру й показала на миску на журнальному столику, в якій було зо два десятки лаймів: лайми стали настільки популярною деталлю інтер'єру на квартирних показах, що є підстави підозрювати, що якби комусь заманулося заборонити професію агентів з нерухомості, тоді поверхня землі за сезон укрилася б таким товстим покривалом з лаймів, що вижили б лише підлітки з маленькими ножами й нестримною любов'ю до мексиканського пива.

Естель принесла склянку води, грабіжник трохи підсмикнув балаклаву, щоб змогти попиту.

— Тепер вам краще? — поцікавилася Естель.

Грабіжник повільно кивнув і віддав їй склянку.

— Мені... шкода, що так сталося.

— О, дитинко, та нічого, — промовила Естель. — Я вам хочу сказати, що це дуже правильно з вашого боку — що не маєте наміру красти цю квартиру. Бо це ж було б неумудро: тоді поліція одразу знала б, де ви живете! А ви збиралися пограбувати той банк далі по вулиці? Хіба ж він уже не безготівковий?

— Так, я це вже знаю, дякую, — зціпивши зуби, відповів грабіжник.

— Дуже мудро! — винесла вердикт Зара.

І тоді грабіжник обернувся до неї й, геть втративши контроль, закричав так, як кричать на дітей, коли ті не перестають сваритися на задньому сидінні автомобіля:

— ТАК БУВАЄ — що тут не зрозуміло?! Кожен може ПОМИЛИТИСЯ!

Рoger, який незалежно від контексту інстинктивно починав кричати ще голосніше, коли кричав хтось поруч, загорланив:

— Я ХОЧУ ЗНАТИ, ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ!

Тож грабіжник крикнув:

— ПРОСТО ДАЙТЕ МЕНІ ПОДУМАТИ!

Після чого Рoger гаркнув:

— СЛУХАЙТЕ, ГРАБІЖНИК ІЗ ВАС ПРОСТО НІЯКИЙ!

І грабіжник, махнувши пістолетом, вигукнув:

— НА ВАШЕ ЩАСТЯ!

Тоді Ру зробила два кроки вперед і рывкнула:

— НЕГАЙНО ВСІ ПЕРЕСТАНЬТЕ КРИЧАТИ! ЦЕ ШКОДИТЬ

ДИТИНІ!

І це справді так, діти відчувають дисгармонію від криків, Ру читала про це в тій книжці, де писали, що вагітність — це спільна подорож. Після цієї заяви вона обернулася до Юлії, ніби очікувала отримати від неї медаль. Але Юлія закотила очі.

— Серйозно, Ру? У людини пістолет, а тебе хвилює, що хтось підвищує голос?

У цей час Естель ласкаво поплескала грабіжника по руці й пояснила:

— Розумієте, у цих двох скоро буде дитина, хоча вони ще... ну, ви й самі бачите.

Вона підморгнула грабіжникові так, ніби той мав зрозуміти, що це означало. Але йому навряд чи це вдалося. Тож Естель розправила рукою спідницю й перейшла на іншу тему:

— Хай там як, а сваритися нам не варто. Може, почнемо з того, що познайомимось? Мене звати Естель. А ви так і не назвали свого імені.

Грабіжник схилив голову й лиш махнув на свою балаклаву.

— Я... ну... як ви собі це уявляєте?

Естель миттю вибачливо закивала й обернулася до інших.

— Ну що ж, нам треба зрозуміти, що наш друг хоче залишитися анонімним. Але ж ви можете сказати мені, як вас звати? — мовила вона й кивнула до Роґера.

— Роґер, — пробурмотів той.

— А я — Анна-Лена! — підхопила Анна-Лена, яка звикла, що її ні про що не запитують.

— Мене звати Ру, а це моя дружина Юлі-Ай! — скрикнула Ру і вхопилася за гомілку.

Грабіжник окинув усіх поглядом. Стримано кивнув.

— Що ж. Привіт.

— От ми й познайомилися! Як мило! — підсумувала Естель і так цьому зраділа, аж заплескала в долоні. Як на таку делікатну пані, плескала вона на диво голосно. А зробити це в кімнаті, де перебуває озброєна людина, було не найкращою ідеєю, бо присутнім там людям здалося, що то не раптові оплески, а постріли, і всі кинулися на підлогу.

Грабіжник вражено подивився на розпластані тіла. Почухав голову. Повернувся до Естель і сказав:

— Дякую. Це було мило з вашого боку.

Анна-Лена лежала скоцюрбившись на килимку біля дивану й добрих пів хвилини не могла дихати, поки не зрозуміла, що це через Роґера: той, почувши начебто постріли, усім тілом кинувся на неї.

РОЗДІЛ 32

Допит свідка

Дата: 30 грудня

Ім'я свідка: Естель

Джим: Мені справді шкода. Ми постараємося, щоб ви якомога швидше повернулися додому.

Естель: Та що ви, все гаразд, мене це навіть збадьорило, якщо вже говорити відверто. Коли тобі майже дев'яносто, не так багато цікавого відбувається!

Джим: Так-так, звісно. Що ж, почнемо з того, що мій колега попросив показати вам цей малюнок, який ми знайшли на сходовій клітці. На нашу думку, на ньому зображені мавпа, жаба і лось. Ви впізнаєте малюнок?

Естель: Ні, на жаль. А ви впевнені, що це лось?

Джим: Не знаю, справді не знаю. Але це не настільки важливо. Можете коротко розповісти, чому ви були присутні на показі квартири?

Естель: Я прийшла зі своїм чоловіком. Кнотом. Але на показі його не було. Він паркував машину. Ми мали подивитися квартиру за дорученням нашої доньки.

Джим: Ви помітили, що інші покупці якимось незвичайно поведуться, до того, як прийшов грабіжник?

Естель: Та ні, перед його появою я лише встигла поговорити з тими приємними жінками, які... ну, знаєте... які зі Стокгольма.

Джим: Що то за жінки?

Естель: Ну, знаєте. «Зі Стокгольма».

Джим: Ви так підморгуєте, ніби я повинен розуміти, про що мова.

Естель: Ру та Юлла. У них буде дитина. Хоч вони обидві, самі розумієте, «зі Стокгольма».

Джим: Ви маєте на увазі їхню гомосексуальність?

Естель: У цьому немає нічого поганого.

Джим: Хіба я так сказав?

Естель: Тепер це цілком нормально.

Джим: Звичайно, так і є. Я ж нічого не сказав.

Естель: Мені здається, це просто чудово, що тепер можна вільно любити.

Джим: Я б хотів наголосити, що цілком поділяю цю думку.

Естель: Ви знаєте, в часи моєї молодості це було щось нечуване, коли одружувалися й мали дітей такі, як ці двоє... ну, самі розумієте.

Джим: Як ці двоє «зі Стокгольма»?

Естель: Так. Але що й казати, мені завжди подобався Стокгольм. Не можна забороняти людям жити так, як їм хочеться. Ви не подумайте, я сама не «зі Стокгольма», що ви. Я б ніколи, тобто маю на увазі, я щаслива в шлюбі. З Кнутом. І задовольняюся тим, що звичайне.

Джим: Я вже сам не розумію, про що це ми з вами говоримо.

РОЗДІЛ 33

Коли на вулиці завили перші сирени поліції, грабіжник кинувся на балкон і визирнув за поручні. Так в інтернеті з'явилися перші розмиті знімки «озброєного чоловіка в масці», зроблені на мобільні телефони. Поліція прибувала й прибувала.

— От паскудство, чорт, от чорт! — пробурмотів до себе грабіжник і забіг до квартири, де всі й далі лежали на підлозі, і тільки Юлія підвелася.

— Я вже не можу лежати, мені треба в туалет! Чи ви хочете, щоб я справила нужду на підлогу? — загрозливо зашипіла Юлія, хоч грабіжник навіть не встиг розтулити рота.

— Ну, від цього мало що зміниться, — зауважила Зара, з огидою піднявши обличчя від підлоги.

Ру, яка, здавалося, звикла до того, що її вичитують, навіть коли вона нічого не каже, сіла й підбадьорливо поплескала грабіжника по нозі.

— Не ображайтеся на ці Юлліні сварки. Розумієте, вона така знервована, бо в її кишках дитина влаштувала справжнє диско.

— Ру, це особистий простір!!! — заричала Юлія.

У Юлії та Ру є особистий простір, щоправда, лише Юлія знає його точні межі.

— Але ж я розмовляю з грабіжником, а ти заявила, що мені не можна спілкуватися з іншими покупцями, — захищалася Ру.

— Насправді я не грабіж... — спробував заперечити той, але Юлія його перекинула.

— Це не має значення, Ру! Припини з усіма заводити дружбу! Я знаю, як це закінчується: ці люди розповідають тобі історію свого життя, а тоді в тебе починаються докори сумління, коли треба торгуватися з ними за квартиру!

— Це сталося ОДИН раз! — рявкнула їй у відповідь Ру.

— ТРИ! — відгаркнула Юлія й шарпнула двері до туалету.

Ру підвелася й махнула до грабіжника, ніби перепрошуючи:

— Юлла каже, що я з тих, хто відмовляється їсти рибні палички, коли побачить шоу дельфінів.

Грабіжник із розумінням кивнув.

— Мої доньки такі ж.

Ру всміхнулася.

— У вас є доньки? Скільки їм років?

Грабіжник відповів надтріснутим голосом:

— Шість і вісім.

Після чого Зара кашлянула й поцікавилася:

— Передасте їм у спадок сімейний бізнес чи як?

Грабіжник згірчено кліпнув і подивився на свій пістолет.

— Я ж ніколи... я так ніколи не роблю. Я не злочинець.
— Дуже на це сподіваюся, бо ви в цьому нічого не тямите, — заявила Зара.

— Чому ви весь час критикуєте? — огризнулася до неї Ру.

— Я не критикую, я даю фідбек, — сказала Зара.

— Можна подумати, ви добре вмієте грабувати людей, — відповіла їй Ру.

— Але я не грабую людей, я грабую банки, — докинув грабіжник.

— То як би ви оцінили ваші успіхи за шкалою від одного до десяти? — поцікавилася Зара.

Грабіжник пригнічено зиркнув на неї.

— На двійку, мабуть.

— У вас узагалі є план, як звідси вибратися? — розпитувала Зара.

— Ну чому ви такі вимогливі?! Від критики ще ніхто не став кращим! — розкритикувала Ру Зару.

Зара прискіпливо водила по ній поглядом.

— Це ви на власному досвіді знаєте? І як, ви задоволені?

— Не ВАМ мене вчити, як... — уже почала Ру, але грабіжник спробував їх заспокоїти:

— Будь ласка... ви можете просто... У мене немає плану. Я мушу подумати. Усе це не мало так бути.

— Що — все це? — не зрозуміла Ру.

— Життя, — схлипнув грабіжник.

Зара витягнула з кишені телефон і заявила:

— А тепер ми зателефонуємо в поліцію, щоб був хоч якийсь порядок.

— Ні! Не треба! — попросив грабіжник.

Зара закотила очі.

— Ну чого ви боїтеся? Думаєте, вони не знають, що ви тут? Треба принаймні зателефонувати їм і висунути вимогу заплатити викуп.

— Це неможливо, тут немає покриття, — повідомила Ру.

— Ми що, в гетто? — здивувалася Зара, трясучи телефоном, ніби це мало допомогти.

Ру запхала руки в кишені сукні й забубоніла трохи сама до себе:

— Узагалі-то це, може, й добре, бо я читала, що діти, які перебувають у середовищі, де відсутні пристрої з екранами, виростають розумнішими. Технології гальмують розвиток мозку.

Зара саркастично кивнула.

— Справді? Розкажіть-но мені щось про всіх тих нобелівських лауреатів, які виростили в поселеннях амішів.

— Я читала, є дослідження, що хвилі мобільних телефонів

можуть викликати розвиток раку, — не відступала Ру.

— А якщо виникне невідкладна ситуація? Лиш уявіть собі: от ви сюди переїдете, а ваша дитина запхає собі в горло горіх, задихнеться й помре, а все через те, що ви не змогли викликати швидку допомогу, — сказала Зара.

— Що ви таке кажете? Звідки дитина візьме горіхи?

— Хтось може підкинути їх уночі в щілину для пошти.

— Та ви просто ненормальна!

— Але ж НЕ Я хочу, щоб моя дитина вдушилася на смерть...

Їх перебила Юлія, яка зненацька знову стояла поруч.

— І чого ви знову завелися?

— Це вона почала! Я лише намагалася бути люб'язною, це ж НЕ те саме, що відмовлятися їсти рибні палички, — захищаючись, рикнула Ру й показала пальцем на Зару.

Юлія застогнала й перевела на Зару повний вибачення погляд.

— Ру розповідала вам про зоопарк? Але ж ці дельфіни, вони навіть не риба.

— Але до чого тут це? І чому ти не пішла в туалет? — відрубала Ру.

— Там зайнято, — сказала Юлія, стенувши плечима.

Грабіжник почухав балаклаву. Перерахував присутніх у кімнаті й затнувся:

— Але ж... хвилиночку... як це — зайнято?

— А отак, зайнято! — повторила Юлія, ніби з цього була якась користь.

Грабіжник пішов і смикнув клямку дверей до туалету. Замкнено.

Тут ця історія стала історією про кролика.

РОЗДІЛ 34

Естель: Я мушу наголосити, що справді вважаю Стокгольм надзвичайно приємним містом. Якщо, звісно, вам подобаються стокгольмці. І я вам так скажу: Кнут теж навряд чи має якісь упередження, бо якось у наші молоді роки я прибирала його кабінет і в одній шухляді знайшла цілу газету про Стокгольм.

Джим: Дуже добре.

Естель: Що ж, тоді я так не думала. Ми з Кнутом навіть незлецьки через це посварилися.

Джим: Розумію. Отож, ви говорили з Ру та Юлією перед тим, як з'явився грабіжник?

Естель: Вони мають птахів. Весь час сварилися. Але це було мило. Та інша пара, Роґер і Анна-Лена, теж сварилися, але не так мило.

Джим: А через що сварилися Роґер і Анна-Лена?

Естель: Через кролика.

Джим: Якого кролика?

Естель: Ой, чесно кажучи, це довга історія. Розумієте, вони ще сперечалися через ціну за квадратний метр. Роґер хвилювався, що всі піднімають ціну за метраж. Він сказав, що всякі негідники з агентств нерухомості, з банків, а ще — стокгольмці, усі вони влаштовують маніпуляції на ринку нерухомості.

Джим: Зачекайте, він мав на увазі, що гомосексуальні люди маніпулюють ринком нерухомості?

Естель: Гомосексуальні? А їм це навіщо? Ще ніколи не чула таких дурниць! Хто вам таке сказав?

Джим: Ви сказали, що так роблять стокгольмці.

Естель: Так, але то я мала на увазі стокгольмців. А не тих, «зі Стокгольма».

Джим: А в чому різниця?

Естель: Ну, одні — стокгольмці, а інші — «зі Стокгольма».

Джим: Вибачте, але тепер я заплутався. Давайте запишемо все в хронологічному порядку.

Естель: Так-так, звичайно, я зовсім не поспішаю.

Джим: Перепрошую, але нам доведеться повернутися до першого запитання.

Естель: І про що ви запитували?

Джим: Можливо, ви помітили, що інші покупці якось незвичайно поводяться?

Естель: Зара була сумна. Анні-Лені не подобалися зелені штори. А Ру боялася, що гардероб виявиться замалим. Але то

була ціла гардеробна кімната, як тепер кажуть. Я цього не знала, поки не почула, що так говорила Юлла.

Джим: Ні, зачекайте, тут щось не так. На кресленні немає гардеробної кімнати.

Естель: Може, вона там зовсім крихітна.

Джим: Але ж на кресленні мусить бути збережений масштаб.

Естель: Справді?

Джим: На кресленні гардероб не має навіть половини квадратного метра. Скажіть, будь ласка, а яка завбільшки ця гардеробна кімната?

Естель: Навіть не знаю, мені складно відповісти. Але Ру сказала, що хоче залишити її як хобі-кімнату. Розумієте, вона робить сир. І вирощує квіти. Чи якісь рослини. Юлла від цього не в захваті. Якось Ру хотіла зробити шампанське і, як виявилось, забризкала Юлліну шухляду з трусами, що призвело до, за словами Ру, «капець якої сварки».

Джим: Я перепрошую, але давайте зосередимося на розмірах того гардеробу.

Естель: Юлла весь час називала її гардеробною кімнатою.

Джим: Там вистачить місця для схованки?

Естель: Чиєї?

Джим: Будь-чиєї.

Естель: Гадаю, так. Це важливо?

Джим: Ні. Напевно, ні. Але мій колега нагадував, щоб я уважно розпитав усіх свідків про схованки, які можуть бути у квартирі. Ви не хочете кави?

Естель: О, з величезним задоволенням, від кави я не відмовлюся.

РОЗДІЛ 35

Грабіжник подивився на двері до туалету. Потім обвів поглядом заручників. І запитав:

— Ви думаєте, там хтось є?

Зара з неприхованим сарказмом відповіла на запитання запитанням:

— А ви самі як думаєте?

Грабіжник так швидко закліпав, ніби передавав сигнали азбукою Морзе.

— То ви *справді* думаєте, що там хтось є?

— Цікаво, а ваші батьки часом не мали однакове прізвище, ще коли починали зустрічатися? — вколола Зара.

Тоді Ру розсердилася й криком заступилася за грабіжника:

— Ну чому ви поводитесь як справжнє стерво?

Юлія копнула Ру по гомілці й гиркнула:

— Ру, не лізь куди не просять!

— Але ж це *ти* завжди кажеш, що ми будемо вчити нашу дитину не мовчати на цькування! Я не дозволю їй так розмовляти з... — запротестувала Ру.

— З ким? З грабіжником? Ти вважаєш, що це цькування? Заради бога, хіба той, хто погрожує нам зброєю, може почуватися зацькованим? — простогнала Юлія.

— Але я не... — почав було грабіжник, але Юлія попереджувально підняла палець.

— Знаєте що? Це все через вас, тож стуліть рота!

Зара, яка розглядала порошинки на своєму одязі з виразом такої огиди, ніби вона лежала в купі фекалій, прокоментувала:

— Добре, що в малого буде хоча б одна мама не-комуністка.

Юлія крутнулася до неї:

— Ви *теж* стуліть рота.

І Зара замовкла. Здивувавшись цьому навіть більше за інших.

Тим часом Роґер обережно встав. Допоміг піднятися Анні-Лені, вона глянула йому в очі, і він уже й не знав, куди відвести погляд: вони не звикли торкатися одне одного при світлі. Анна-Лена почервоніла, Роґер відвернувся й заходився розгублено постукувати по стінах, вдаючи, ніби він зайнятий. На квартирних показах він завжди стукав по стінах, Анна-Лена не мала певності, що це потрібно, але Роґер казав, що йому треба переконатися, «чи можна свердлити». Для Роґера свердління було важливою справою, і так само важливо було знати, яка стіна — опорна, а яка ні. Якщо знести опорну стіну, обвалиться весь дах. А зрозуміти це можна на звук, якщо постукає. Принаймні так робив Роґер, який на кожному показі знай собі стукав, стукав і стукав. Анна-Лена

часом думала, що в кожній людині бувають секунди, коли можна побачити, якою вона є насправді, такі короткі миті, під час яких розкривається її душа, і для Роґера це були ті постукування. Бо іноді — так швидко, що жодна людина на світі, крім Анни-Лєни, не могла б це помітити — Роґер після стуку з тугою дивився на стіну. Ніби мала дитина. Ніби він сподівався, що одного дня хтось постукає йому у відповідь. Для Анни-Лєни то були улюблені секунди споглядання Роґера.

Стук-стук-стук. Стук. Стук. Стук.

Раптом Роґер перервав своє стукання. Він почув розмову Ру, Юлії та Зари про замкнені двері до туалету. Роґерові аж задерев'янів хребет, коли він зрозумів, що могло статися найгірше і там, усередині, мабуть, ховається ще один покупець. Роґер негайно вирішив узяти ситуацію під свій контроль і рушив просто до замкнених дверей, але тільки-но він підняв руку, щоб постукати, Анна-Лєна закричала:

— Ні!

Роґер здивовано обернувся й подивився на дружину. Вона вся тремтіла й почервоніла аж до кінчиків пальців.

— Будь ласка, не відчиняй двері, — прошепотіла вона.

Роґер ніколи не бачив її такою наляканою і навіть гадки не мав, у чому причина. Зара стояла поруч і дивилася то на Роґера, то на Анну-Лєну. А тоді, звісно ж, підійшла до дверей туалету й постукала. За мить хтось постукав у відповідь.

І тоді Анна-Лєна залилася слізьми.

РОЗДІЛ 36

Допит свідка

Дата: 30 грудня

Ім'я свідка: Рогер

Джек: Ви добре почуваетесь?

Рогер: До чого це запитання?

Джек: Здається, у вас кров потекла з носа.

Рогер: Ну-ну-ну, таке буває, а цей шарлатан, який себе лікарем називає, каже, що це «стрес». Ну й дідько з ним, давайте, ставте свої запитання.

Джек: Що ж, добре. Отож, ви прийшли на показ квартири з вашою дружиною Анною-Леною?

Рогер: Звідки вам це відомо?

Джек: Так написано в моїх нотатках.

Рогер: Чому у ваших нотатках написано про мою дружину?

Джек: Ми проводимо допит усіх свідків.

Рогер: У вас не може бути нотаток про мою дружину.

Джек: Заспокойтеся.

Рогер: Чорта з два, та я спокійний.

Джек: З мого досвіду, саме це й кажуть люди, які хвилюються.

Рогер: Я не збираюся відповідати на запитання, які стосуються моєї дружини!

Джек: Так, звісно, гаразд. Але ви можете відповідати на запитання про злочинця?

Рогер: Я цього не знаю, поки не почую запитань.

Джек: Почнемо з такого: де, на вашу думку, він ховається?

Рогер: Хто?

Джек: А ви як думаєте?

Рогер: Грабіжник?

Джек: Ні, Воллі.

Рогер: Хто це?

Джек: Ви не знаєте? О, це ж назва однієї старої дитячої книжки — «Де Воллі?». Це був сарказм, не зважайте.

Рогер: У мене немає причин читати дитячі книжки.

Джек: Вибачте. То чи можете ви сказати, де, на вашу думку, ховається злочинець?

Рогер: Звідки мені це знати?

Джек: Сподіваюся, ви пробачите мені це запитання, але ми маємо вагомі підстави вважати, що злочинець і далі перебуває у квартирі. Я думаю, ви могли б допомогти нам, бо ваша дружина розповідала, що ви ретельно вивчаєте квартиру перед кожним показом. Перевіряєте заміри на кресленнях

плану.

Рогер: Не можна довіряти агентам, щоб їм добре було. Серед них є такі, що не змогли б виміряти лінійку іншою лінійкою.

Джек: Саме це я й маю на увазі. Чи не було чогось особливого в цій квартирі?

Рогер: Було. Агентка виявилася геть дурнуватою.

Джек: Чому?

Рогер: На кресленні бракувало цілого метра, між стінами.

Джек: Ви серйозно? Між якими стінами? Можете показати це на кресленні?

Рогер: Ось тут. Якщо постукати, чути, що в стіні порожнина.

Джек: Але чому?

Рогер: Можливо, тому, що та квартира й сусідня з нею колись були одним великим помешканням: тоді люди в місті були багатшими, а квартири дешевшими. Зараз на ринку тільки й роблять, що влаштовують маніпуляції, щоб надурити простих людей. В усьому винні агенти. І банки. І стокгольмці. Піднімають ціни й не спускають. Якого біса ви закотили очі?

Джек: Вибачте. Я не хочу втручатися, але хіба ви з дружиною в останні роки не займаєтеся купівлею та перепродажем квартир? Це теж піднімає ціни, хіба ні?

Рогер: То що, тепер негарно заробляти гроші?

Джек: Я цього не казав.

Рогер: Я вмію домовлятися, і нічого злочинного в цьому немає, зятяте собі!

Джек: Ні-ні, звісно.

Рогер: У будь-якому разі, я вважав, що вмію домовлятися.

Джек: Я вас не зовсім розумію.

Рогер: Я був інженером. До того, як піти на пенсію. Про це у вас написано?

Джек: Що? Ні.

Рогер: То це справи не стосується, так ви вважаєте? Ціле життя я працював, але для цієї інформації не знайшлося місця у ваших нотатках? А вам відомо, що відбувалося за останні роки?

Джек: Ні.

Рогер: Суцільний обман. Вона теж така.

Джек: Ваша дружина?

Рогер: Ні, Воллі.

Джек: Перепрошую?

Рогер: Думали, що тільки ви, шмаркачі, знаєте, що таке сарказм?

РОЗДІЛ 37

Юлія кивнула на двері до туалету, простягнула до грабіжника руку й висунула вимогу:

— Дайте мені пістолет.

— Ні... нізащо! Що ви зібралися робити? — хитнувся грабіжник і сховав пістолет під куртку, ніби то було кошеня, а грабіжника щойно запитали, чи він його не бачив.

— Я вагітна, і мені треба в туалет. Дайте мені пістолет, я прострелю замок, — повторила Юлія.

— Ні, — заскиглив грабіжник.

Юлія махнула руками.

— Тоді самі це зробіть. Просто простреліть замок.

— Я не хочу.

В Юлії загрозливо звузились очі.

— Що не хочете? Ви тримаєте нас усіх у заручниках, поліція за дверима, а в туалеті хтось зачинився. Звідки нам знати, хто це? Вам треба вимагати поваги до себе! Як іще ви станете успішним грабіжником? Не можна дозволяти людям увесь час вказувати вам що робити!

— Саме *ви* і вказуєте мені що робити... — спробував пояснити грабіжник, але Юлія його перервала, гаркнувши:

— Швидко простреліть замок, кому сказала!

Після такого грабіжник якось мить ніби й справді збирався послухати її, але не встиг. Бо почулося тихе клацання, а тоді клямка дверей повільно опустилася вниз і зсередини хтось загукав:

— Не стріляйте! Не стріляйте, будь ласка!

З туалету вийшов чоловік у костюмі кролика. Або, якщо бути прискіпливим, не зовсім у костюмі. З костюму в нього виявилася лише кроляча голова, а так той чоловік мав на собі тільки шкарпетки й труси. Йому було за п'ятдесят і, кажучи дипломатично, його статура не вигравала від такої незначної кількості одягу відносно об'ємів голого тіла.

— Не стріляйте, будь ласка, я тільки виконую свою роботу! — піднявши руки, заголосив чоловік зсередини кролячої голови, і всі почули стокгольмський акцент.

Як виявилось, він і справді був зі Стокгольма. Тобто він народився у Стокгольмі, а не був «стокгольмцем», як казали Джим і Джек, коли мали на увазі, що хтось «ідіот». (Це не означало, що той чоловік не міг *також* бути ідіотом, усе-таки ми живемо у вільній країні.) Чоловік не був «стокгольмцем» і в тому значенні, яке мала на увазі Естель, говорячи про певний тип сімейних стосунків, хоч насправді в цьому нічого поганого не було (а *якби*

виявилось, що він таки з тих «стокгольмців», то його б у жодному разі не осуджували). Той чоловік був цілком звичайним стокгольмцем, який тепер нажахано кричав ізсередини кролячої голови:

— Анно-Лено, скажи їм, щоб не стріляли в мене!

Усі замовкли, а особливо затих Рогер. Він витріщився на Анну-Лену, яка дивилася на Кролика й плакала, тарабанячи пальцями по стегнах і уникаючи здивованого погляду Рогера. Вона вже й не пам'ятала, коли востаннє дивувала свого чоловіка, бо який сенс дивувати, коли ви вже так довго в шлюбі. Сенс у тому, щоб знайти в житті щось одне, одну людину, на яку можна покластися з такою певністю, аж починаєш приймати це як належне. І саме в цю мить світ Рогера було зруйновано, Анна-Лена знала це напевне. Охоплена відчаєм, вона прошепотіла:

— Не треба його чіпати. Це Леннарт.

— Ви з ним ЗНАЙОМІ? — захрипів Рогер.

Анна-Лена безнадійно кивнула.

— Так, але, Рогере, це не те, що ти подумав!

— Він... то він... — Рогер насилу зумів промовити ті неможливі для нього слова: — ...то він іще один покупець?

Анна-Лена ніяк не могла здобутися на відповідь, і тоді Рогер, крутнувшись, із таким рвінням кинувся до дверей туалету, що і Юлії, і Ру (Зара завбачливо відскочила) довелося щосили стримувати його, щоб він не задушив Кролика.

— Чому моя дружина плаче? Хто ви? Ще один покупець? Відповідайте негайно! — заревів Рогер.

Негайної відповіді він не отримав, і від цього прикро стало навіть Анні-Лені. На роботі Рогера завжди цінували й поважали, навіть керівники дослухалися до нього. Рогер не вийшов на пенсію, це пенсія зненацька спіткала його. Перші кілька місяців він їздив повз офіс, іноді навіть кілька разів на день, у глибині душі сподіваючись, що там не зможуть без нього обійтися. А виявилось, що все гаразд. На його місце нескладно було знайти іншого працівника, він повертався додому, а підприємство продовжувало існувати. Це усвідомлення тягарем звалилося на плечі Рогера, він навіть став повільніше рухатися.

— ВІДПОВІДАЙТЕ! — напосівся Рогер на Кролика, але той саме був зайнятий, бо намагався позбутися кролячої голови, яка ніяк не знімалася. Краплини поту, викликаючи асоціацію з огидною версією гри в пінбол, нервово стрибали по волосках на його голій спині, а труси сповзали набік.

Грабіжник оніміло стояв поруч, через що Зара, вочевидь, відчула, що настав час для зворотного зв'язку, і штурхнула грабіжника.

- І ви нічого не збираєтеся робити?
- А що, наприклад? — здивувався грабіжник.
- Візьміть на себе командування! Що ж ви за злочинець такий?
- здивувалася Зара.
- Я не злочинець, а грабіжник банків, — занів грабіжник.
- І велика вам із того радість?
- Будь ласка, припиніть мене пиляти.
- Ет! Та підстрельте вже Кролика, щоб навести хоч якийсь порядок. Щоб вас стали поважати. Достатньо просто вистрілити йому в ногу.
- НІ, НЕ СТРІЛЯЙТЕ! — закричав Кролик.
- Припиніть мені наказувати, — попросив грабіжник.
- Він може бути з поліції, — припустила Зара.
- Я однаково не хочу...
- Тоді дайте мені пістолет.
- Ні!

Зара байдуже обернулася до Кролика:
— Хто ви? Ви коп? Відповідайте, бо будемо стріляти.
— Але ж це Я стріляю! Тобто це я НЕ стріляю! — запротестував грабіжник.

Зара поблажливо поплескала грабіжника по руці.
— Угу. Так-так, звісно, звичайно.
Грабіжник розчаровано тупнув по підлозі.
— Мене ніхто не слухає! Ви найгірші заручники!
— Будь ласка, не стріляйте, у мене застрягла голова, — заволав Леннарт зсередини кролячої голови, а тоді додав: — Анна-Лена все може пояснити, ми... я... ми з нею...

Рогерові забракло повітря. Він знову обернувся до Анни-Лени, та ще й так повільно, що, наскільки вона пригадувала, такого не було відтоді, як вона на початку 90-х переплутала відеокасету й записала серіал, випадково при цьому стерши дуже важливий документальний фільм про антилоп. Ні тоді, ні зараз Рогер не знаходив слів для такої зради. Вони з Анною-Леною не належали до людей, яким легко висловлюватися, Анна-Лена, мабуть, думала, що розмовляти їм стане простіше, коли в них будуть діти, але вийшло навпаки. За час батьківства буває кілька таких років, коли на почуття дітей витрачається весь кисень у сім'ї, до того ж із таким емоційним зусиллям, що деякі дорослі роками не встигають висловити власні почуття, і якщо довго не мають змоги говорити про себе, то взагалі забувають, як це робиться.

Любов Рогера до Анни-Лени виявлялася в іншому. У малих справах: він щодня перевіряв гвинти й петлі дзеркальних дверцят до шафки у ванній кімнаті, щоб шафка завжди відчинялася й зачинялася без жодних труднощів. Щоразу коли Анна-Лена

відчиняла свою шафку у ванній кімнаті, їй це вдавалося без зусиль, і Рогер це знав. В останні роки Анна-Лена зацікавилася дизайном інтер'єрів і прочитала в одній книжці, що кожен дизайнер інтер'єру на кожному об'єкті потребує мати «якір». Щось непорушне й чітке, що все втримує на місці, з чого бере початок увесь інтер'єр, розходячись дедалі ширшими колами. Для Анни-Лени «якорем» була шафка у ванній кімнаті, Рогер це знав, бо розумів цінність нерухомих предметів — таких як опорні стіни. Їх не можна пристосувати під себе, а самому треба пристосовуватися під них. І коли вони виїжджали з квартири, Рогер завжди розкручував шафку з ванної в останній момент, а на новій квартирі першою її прикручував. Ось як він любив свою дружину. Але тепер вона стоїть перед ним, приховуючи стільки несподіванок, і зізнається:

— Це Леннарт, і я з ним... ну, ми... у нас... любий, ти не мав про це довідатися!

Мовчанка. Це зрада.

— То ви двоє... ти і... у вас... то ви в мене за спиною? — ледве спромігся промовити Рогер.

— Це не те, що ти подумав, — не поступалася Анна-Лена.

— Зовсім не те, — запевняв Кролик.

— Абсолютно, — додала Анна-Лена.

— Ну... можливо, щось із того, що ви подумали, правда, але це залежить від того, що ви подумали, — зізнався Кролик.

— Мовчи вже, Леннарте! — гримнула Анна-Лена.

— Просто скажи йому правду, — попросив Кролик.

Анна-Лена потягнула носом повітря й заплющила очі.

— Леннарт, він просто... ми познайомилися в інтернеті. Ми зовсім не хотіли, щоб... Рогере, просто так сталося.

Рогер безпомічно звів руки. Та врешті повернувся до грабіжника, показав на Кролика й прошепотів:

— Скільки вам заплатити, щоб ви його застрелили?

— Припиніть уже наказувати мені стріляти в людей, — заскиглив грабіжник.

— Ми можемо влаштувати все так, ніби то був нещасний випадок, — запевняв Рогер.

Анна-Лена у відчай ступила кілька кроків до Рогера і спробувала торкнутися його долоні.

— Будь ласка, Рогере, любий, заспокойся...

Але в Рогера були інші плани. Витягнувши руку на всю довжину, він показав на Кролика й запевнив його:

— Тобі кінець, ти чуєш? От побачиш, тобі кінець!

Анна-Лена запанікувала і, щоб привернути чоловікову увагу, вигукнула єдине, що спало їй на думку:

— Рогере, зупинись! Якщо тут хтось помре, квартира стане місцем убивства, і тоді можуть підвищити ціну за квадратний метр! Людям подобаються такі історії!

Після цього Рогер завмер, його кулаки тремтіли, але він глибоко вдихнув і трохи отямився. Ціна квадратного метра мала свою ціну. Його плечі опустилися, а тоді й весь Рогер поник, зовні й усередині. Потупивши погляд, він прошепотів:

— І довго це триває? У тебе з цим... довбаним кроликом?

— Рік, — сказала Анна-Лена.

— РІК?!

— Будь ласка, Рогере, я зробила це заради тебе.

У Рогера від відчаю й розгубленості задрижали щоки, він беззвучно ворухив губами, але почуття залишалися невисловленими. Чоловік із головою кролика сприйняв це як нагоду пояснити, як усе було *насправді*, і почав він у такому тоні, який може бути в чоловіка середнього віку з широким як двері стокгольмським акцентом:

— Слухай, Роггі, можна так тебе називати? Тобі не варто через це засмучуватись! Розумієш, жінки часто звертаються до мене, бо я готовий зробити те, на що, мабуть, не погоджуються їхні чоловіки.

Рогер наморщив не лише чоло, а всю голову.

— І що це, наприклад? Які там у вас були справи?

— Ділові, за угодою, я ж професіонал! — заважав Кролик.

— Професіонал? Анно-Лено, то ти йому ще й платила за те, щоб він із тобою спав? — вигукнув Рогер.

В Анни-Лени аж очі полізли на лоба.

— Ти здурів? — зашипіла вона.

Кролик підійшов до Рогера, щоб пояснити, що той не так зрозумів.

— Ні-ні, я професіонал не в тій сфері. Я ні з ким не сплю. Принаймні не в час роботи. Я руйнівник показів, професійний руйнівник показів, ось моя візитна картка.

Кролик добув зі шкарпетки візитівку. На ній було написано «Леннарт Без Кордонів». Тобто «Леннарт Без Кордонів, ТзОВ» — щоб підкреслити, що бізнес у нього серйозний.

Анна-Лена закусила губу й повторила:

— Так. Леннарт мені допоміг. Допоміг нам!

— Що за чортівня? — вигукнув Рогер.

Кролик гордо кивнув.

— Ну-ну, Роггі. Часом я буваю сусідом-алкоголіком, часом просто орендую квартиру над тією, де відбувається огляд, і вмикаю еротичні фільми на найбільшу гучність. А ось це — мій найдорожчий пакет, — він показав на себе, на високі шкарпетки

аж до трусів, голе тіло й кролячу голову, яку він не міг зняти, а тоді почав свою презентацію: — Перед вами «Кролик-серун». Преміум-пакет. Якщо ви його замовите, я перед оглядом прокрадаюся до квартири й ховаюся в туалеті. А потім, коли інші покупці відчиняють двері, то бачать, як дорослий голий чоловік із кролячою головою какає на унітазі. Людям від такого важко оговтатися. Понищену підлогу чи порвані шпалери після переїзду можна відремонтувати й забути про них, правда ж? Це вам не кролик-серун!

Кролик демонстративно постукав по скронях кролячої голови:

— Таке з голови не викинеш. І в тій квартирі жити не захочеться!

Усі присутні, дивлячись на Кролика, цілком з ним погоджувалися.

Анна-Лена простягнула руку до Рогера, але він відсахнувся, ніби ошпарений. Вона захлипала:

— Рогере, будь ласка. Ти пам'ятаєш, як минулого року ми дивилися квартиру в червоній будівлі кінця століття з недавно заміненим трубопроводом, коли там зненацька з'явився п'яний сусід і почав кидати на покупців спагеті з м'ясним соусом?

Рогер ображено засопів, аж заслинив губи.

— Та звичайно! Ми купили ту квартиру за ціною на триста двадцять п'ять тисяч меншою від ринкової вартості!

Кролик задоволено кивнув.

— Я себе не розхвалюю, але сусід, який кидається спагеті — один із моїх найпопулярніших персонажів.

Рогер витріщився на Анну-Лену.

— Ти хочеш сказати, що... але ж... а мої переговори з агентом? Моя тактика?

Анна-Лена не могла підвести на нього погляд.

— Ти так засмучуєшся, коли не вдається домовитися. Я хотіла, щоб ти... переміг.

Вона не сказала всієї правди: що тепер прагнула мати дім, що хотіла покінчити з цим, що їй хотілося хоча б іноді ходити в кіно й дивитися там художній фільм, а не чергову документалку по телевізору. Що вона не хотіла бути акулою. Але Анна-Лена боялася, що така зрада виявиться напосильною для Рогера.

— Скільки разів? — надтріснутим голосом прошепотів Рогер.

— Три, — збрехала Анна-Лена.

— Насправді шість! Я пам'ятаю адреси, спочатку це було... — виправив її Кролик.

— Помовч уже, Леннарте! — схлипнула Анна-Лена.

Леннарт слухняно кивнув і знову заходився смикати й тягнути кролячу голову, він довго з нею вовтузився, а тоді радісно

вигукнув:

— Тепер, здається, вдалося!

А Рогер увесь цей час дивився в підлогу, щосили підібгавши пальці у взутті, бо він був із тих, у кого почуття тримаються стоп. Він рушив широким півколом до балконних дверей і ненароком grimнувся пальцями об плінтус, аж вилаявся, тихо-тихесенько, — і через клятий плінтус, і через клятого Кролика.

— Ти довбаний... довба... довбаний... — бурмотів він, ніби шукав найгіршу образу, яку міг придумати, і нарешті згадав: — Ах ти, довбаний *стокгольмець*!

Пальці на ногах боліли так сильно, як і серце, тому Рогер стиснув кулаки й підвів погляд, а тоді метнувся через квартиру так швидко, що ніхто не встиг його зупинити, і вдарив Кролика. З усією любов'ю, з усієї сили, одним ударом.

Кролик повалився на порозі до ванної. На щастя, Рогеровий кулак суттєво пом'якшила кроляча голова, а м'якість інших частин Леннартового тіла (зрештою, за щільністю він нагадував пампук) узяла на себе удар об підлогу. Леннарт розплющив очі й вступився в стелю, а над ним уже схилилася Юлія.

— Ви живі? — запитала вона.

— Голова знову застрягла, — відповів він.

— Вам боляче?

— Наче ні.

— Добре. Тоді піднімайтеся. Мені треба в туалет.

Кролик вибачливо заскиглив і почав виповзати з ванної. Дорогою він подав Юлії свою візитну картку й так завзято закивав до її живота, аж кролячі вуха затулили йому очі:

— А ще я влаштовую дитячі свята. Для тих, хто не любить своїх дітей.

Юлія зачинила двері. Але картку зберегла. Усі нормальні батьки так зробили б.

Анна-Лена подивилася на Рогера, але він не хотів навіть глянути на неї. У нього з носа крапала кров: лікар сказав Анні-Лені, що це така реакція на стрес після того, як Рогеру поставили діагноз «професійне вигорання».

— У тебе кров потекла, я принесу носовички, — прошепотіла Анна-Лена, але Рогер витерся рукавом сорочки.

— До дідька, я просто трохи втомився!

Він різко вийшов у коридор, просто через те, що не міг перебувати в кімнаті, і тому проклинав останніми словами відкрите планування. Анна-Лена хотіла вийти за ним, але розуміла, що йому треба побути на відстані, тому розвернулася й зайшла до гардеробної, бо та розташовувалася найдалі від Рогера. Там вона сіла на маленький табурет і вже не стримувала емоцій.

Тому навіть не помітила, що повіяло холодом, ніби з відчиненого вікна. Але хіба так буває всередині гардеробної?

А у квартирі стояв грабіжник, оточений стокгольмцями — як у переносному, так і в прямому сенсі. Попри все, «Стокгольм» для таких чоловіків, як Рогер, і для більшості з нас — це щось значно більше, ніж локація, слово «стокгольмці» символізує всіх надокучливих людей, які ніяк не дадуть нам щасливо жити. Тих, хто вважає себе кращими за нас. Директорів банків, які відмовляють нам у позиці, психологів, які ставлять стільки запитань, коли нам просто потрібне сподійне, старих дядьків, які можуть вихопити нам з-під носа квартиру, і кроликів, які відбивають у нас дружин. Усіх, хто нас не бачить, не розуміє, байдуже до нас ставиться. Усі ми маємо своїх «стокгольмців», і навіть стокгольмці мають власних «стокгольмців» — для них це ті, хто «живе в Нью-Йорку», або «політики з Брюсселя», або ще якісь паскуди з інших міст, де люди вважають себе кращими за стокгольмців.

Кожен, хто того дня опинився у квартирі, мав свої комплекси, своїх демонів і тривогу: Рогер почувався зраним, Анна-Лена тужила за домом, Леннарт не міг зняти кролячу голову, Юлія втомилася, Ру хвилювалася, Зарі було боляче, а Естель... ну... про Естель ніхто насправді нічого не знав. І можливо, не знала навіть вона сама. Часом слово «стокгольмець» може бути компліментом: як мрія про щось більше, про місце, де ми можемо стати іншими. Як щось, чого ми прагнемо, але не наважуємося втілити. Усі в цій квартирі вели боротьбу з власними історіями.

— Вибачте мене, — раптом порушив тишу грабіжник.

Здавалося, що його ніхто не почув, але це не так. Через тонкі стіни й те довбане відкрите планування його слова було чути навіть у гардеробній, у коридорі та за дверима туалету. Можливо, присутні тут люди мали не так багато спільного, але всі вони знали, що значить зробити помилку.

— Вибачте, — повторив грабіжник іще тихіше, і хоч ніхто йому не відповів, з цього все й почалося — історія про те, як грабіжник зумів утекти з квартири. Грабіжникові достатньо було сказати тільки це слово, бо кожен із тих, хто його почув, знав когось, кому треба було пробачити.

Бо «стокгольмським» також може бути синдром.

РОЗДІЛ 38

Джек: Що ж. Окей. А тепер можемо зосередитися на моїх запитаннях?

Рогер: Значить, довбаний кролик. Такі, як він, влаштовують маніпуляції на ринку. Банки, агенти з нерухомості та довбані кролики. Усім маніпулюють. Усе це — фейк.

Джек: Ви зараз про Леннарта? Він є в моєму списку свідків, але на виході з квартири на ньому не було кролячої голови. А що ви маєте на увазі, коли кажете про «фейк»?

Рогер: Усе. Весь світ — фейк. Навіть на моїй роботі влаштовували фейки.

Джек: Я запитував про показ квартири.

Рогер: Так-так, ну звісно, я захворів на роботі, але для вас це, звичайно, взагалі не має значення. У цьому клятому споживацькому суспільстві люди стали взаємозамінні, хіба не так?

Джек: Ні, що ви, я не це мав на увазі.

Рогер: А цей недотепа — лікарем його навіть не назвеш! — сказав, що в мене «вигорання». Та яке до дідька вигорання, я просто трохи втомився. Але ж усім раптом заманулося шкодувати мене, шеф навіть мав зі мною «розмову» про «атмосферу на роботі». Я хотів працювати, хіба не зрозуміло? Я ж чоловік! Але весь останній рік вони лише вигадували мені завдання або проєкти, яких навіть не існувало. З мене не було ніякої користі, вони шкодували мене. І не думали, що я все розумів, але я таки розумів, я ж чоловік. Вам це ясно?

Джек: Цілком.

Рогер: Чоловік хоче, щоб йому дивилися в очі й казали правду, коли він уже нікому не потрібен. Але вони мене обдурили. А тепер Анна-Лена взялася за те саме. Що ж, виходить, я ніколи не вмів вести переговорів, якщо весь час з'являвся цей довбаний кролик.

Джек: Розумію.

Рогер: Та що такий шмаркач може розуміти.

Джек: Я розумію, що вас зачепили за живе.

Рогер: А знаєте, що сталося з підприємством після того, як я пішов?

Джек: Ні.

Рогер: Нічого. Не сталося абсолютно нічого. Усе було як завжди.

Джек: Мені шкода.

Рогер: Щось не дуже віриться.

Джек: Можете розказати більше про той простір між стінами?

Покажіть його ще раз на рисунку. Наскільки він великий? Там міг би стати дорослий чоловік?

Рогер: Ось тут. Щонайменше метр. Коли попереднє помешкання розділяли на дві окремі квартири, тоді, напевно, звели додаткову стіну, замість того щоб зробити ширшою вже наявну.

Джек: А чому?

Рогер: Тому що дурні останні.

Джек: Тобто між стінами залишили простір?

Рогер: Так.

Джек: То ви хочете сказати, що цей злочинець зайшов у стіну?

Рогер: Не жартуйте так.

Джек: Зачекайте тут.

Рогер: Куди це ви?

Джек: Я мушу поговорити з колегою!

РОЗДІЛ 39

Рогер довго стояв у коридорі біля вхідних дверей, однією рукою міцно затиснувши ніздрі, щоб перестала текти кров, а другою тримаючись за клямку, ніби збирався вийти з квартири. Грабіжник вийшов у коридор і, побачивши Рогера, не посмів його зупинити, а лише сказав:

— Рогере, ви можете йти, якщо хочете. Я розумію.

Рогер вагався. Натиснув на клямку, але двері не відчинив. Тоді штурхнув ногою плінтус, аж той відвалився від стіни.

— Не вказуйте мені, що робити!

— Гаразд, — відповів грабіжник, не маючи змоги заперечити, що взагалі-то грабіжники це й повинні робити.

Далі вони вже не знали, про що можна говорити, але грабіжник понишпорив у кишені, витягнув пакетик ватяних подушечок і подав їх Рогерові, тихо пояснивши:

— У моєї доньки часом іде кров з носа, тому я завжди ношу...

Рогер скептично прийняв подарунок. Запахав по подушечці в кожну ніздрю. Натискав на клямку, але його ноги не могли навіть кроку ступити з квартири. Ніби не знали, куди їм податися на цілім світі, якщо поруч немає Анни-Лени.

У коридорі стояла лавка: на одному її боці сидів грабіжник, а Рогер за якийсь час сів на іншому. Кров уже не текла, часу в них було достатньо. Рогер витер сорочкою обличчя, і під носом, і під очима. Вони довго сиділи мовчки, а тоді грабіжник мовив:

— Мені шкода, що ви всі опинилися в заручниках. Я нікому не хочу нашкодити. Мені було потрібно шість з половиною тисяч, щоб заплатити оренду, тому й спало на думку, що можна пограбувати банк, а тоді повернути їм гроші, щойно зможу. З відсотками!

Рогер не відповів. Підняв руку й постукав по стіні в себе за спиною. Обережно, навіть ніжно, наче боявся, що вона зламається. Стук, стук, стук. Він не вмів висловлювати свої почуття, щоб просто сказати, що Анна-Лена була його опорною стіною. Тому запитав:

— Фіксованими чи ні?

— Що? — не зрозумів грабіжник.

— Ви сказали, що повернете гроші з відсотками. Процентна ставка фіксована чи ні?

— Про таке якимось навіть не думалося.

— А різниця може бути достобіса велика, — повідомив Рогер.

Наче грабіжник більше не мав про що хвилюватися.

Тим часом Юлія вийшла з ванної. За звичкою звинувачувально

глянула на Ру, яка стояла у вітальні.

— Де Анна-Лєна?

Ру мала спантеличений вигляд, як і тоді, коли дізналася, що буває правильний і неправильний спосіб закладати посуд до посудомийної машини.

— Здається, пішла в гардеробну.

— Сама?

— Е-е, так.

— І ти не пішла поглянути, як вона? Жінку щойно вчитав її дурнуватий ПМС-ний чоловік, хоча вона робить УСЕ заради нього, а ти навіть не перевірила, як вона там? Може, вона вже готується до розлучення, а ти залишила її саму? Як можна бути такою БАЙДУЖОЮ?

Ру провела язиком по губах.

— Я... не зовсім розумію. Мова про Анну-Лєну чи про... тебе? Тобто, може, я зробила щось, що тебе образило, а тепер ти робиш вигляд, ніби ображаєшся через інше, щоб я зрозуміла, що...

— Часом ти справді *нічого* не розумієш! — пробурмотіла Юлія й пішла до гардеробної.

— Я тільки хочу сказати, що часом ти буваєш ображена не через те, про що говориш, а через щось інше! І мені хочеться знати, чи я байдужа тому, що я байдужа, чи тому... — гукнула їй услід Ру, але Юлія вже перейшла на мову тіла, якою послуговувалась у спілкуванні з сердитими чоловіками на німецьких машинах.

Ру пішла у вітальню, дістала з миски лайм і стала нервово жувати його разом зі шкоринкою. Але біля вікна стояла Зара, а Ру, як і всі розумні люди, побоювалася її, тому перейшла в коридор.

Там сиділи грабіжник із Рогером — кожне на своєму боці лавки. Ру від початку їхніх із Юлією стосунків вислуховувала, що вона мусить «поважати чужі кордони», але вона не зовсім розуміла, де саме ті кордони починаються, тому просто втулилася між Рогером і грабіжником на середині лавки. «Втулилася» — мабуть, трохи не те слово, але так каже тато Ру. В нього теж проблеми з розумінням кордонів, і то настільки, що, за словами Юлії, якби Ру з батьком розгорнули атлас, вони побачили б лише моря. Але саме тато навчив Ру всьому, що вона вміє, добре це чи погано.

Грабіжник косо зиркнув на неї з одного боку, Рогер роздратовано поглянув з іншого, обидвох тепер розтулили так, що на лавці вони трималися впівдупи.

— Хочете лайм? — радісно запропонувала Ру.

Ті похитали головами. Ру вибачилася перед Рогером і додала:

— Сорі, що моя дружина назвала вас ПМС-ним.

— Що вона сказала?

— Ой, ви нічого не чули? Тоді нічого, не зважайте.

— Що це означає? Що це за клятий ПМС?

— Не сприймайте особисто, в Юлліних образливих словах узагалі складно щось зрозуміти, просто вона так їх говорить, що зразу сприймаєш сказане як щось зле й недобре. У неї талант. Я впевнена, що ви з Анною-Леною не станете розлучатись.

Рогер так витріщився, що його очі стали більшими за вуха.

— А хто щось казав про *розлучення*?

Ру закашлялася шкоринкою від лайма. Десь у тій частині її мозку, яка відповідає за логіку й раціональність, тисяча крихітних нервових імпульсів застрибали вгору-вниз із криком: «ПРИПИНИ БАЗІКАТИ!». Але Ру, на власне здивування, продовжила:

— Ні-ні, ніхто не говорив про розлучення! Тобто я впевнена, що все владнається. Але якщо й *ні*, то це ж так романтично, коли старші пари розлучаються. Мене це завжди тішить, бо це прекрасно, що пенсіонери ще вірять, що встигнуть знайти когось і закохатися.

Рогер схрестив руки. Крізь ледь розтулені губи він процідив:

— Що ж, дотепно, щоб вам добре було. Та ви просто посібник «допоможи собі сам», щоправда, з точністю до навпаки.

Нервові імпульси в мозку Ру нарешті вплинули на її язик, тому вона кивнула і вибачилася:

— Сорі. Я забагато говорю. Юлла завжди про це каже — що я маю стільки позитиву, аж загання людей у депресію. І що завжди бачу склянку наполовину повною, а цього достатньо, щоб у ній потонути, і...

— Навіть не знаю, звідки вона це взяла, — фиркнув Рогер.

Ру пригнічено відповіла:

— Тобто вона раніше так казала, про мій позитив. Відколи Юлла завагітніла, ми стали такими серйозними, тому що всі батьки серйозні, а ми намагаємося бути схожими на батьків. Часом мені здається, що я не готова до такої відповідальності; те саме я відчуваю, коли мій телефон вимагає оновити програмне забезпечення, висуваючи занадто великі вимоги, і тоді я просто кричу: «ТИ НА МЕНЕ ТИСНЕШ!». Але ж на дитину не можна так кричати. А дітей увесь час треба оновлювати, вони ж можуть забитися, коли будуть просто переходити вулицю чи захочуть з'їсти горіх! Телефон тричі випав у мене з рук лише за сьогодні, я не знаю, чи готова до дитини.

Грабіжник співчутливо запитав:

— Який у неї вже місяць? У Юлії.

Ру вмить засяяла.

— Вона дуже вагітна! Може народити в будь-який момент!

У Рогера нервово смикнулися брови, і він сказав, майже так

само співчутливо:

— Що ж. Якщо ви *не хочете* купувати цю квартиру, то я радив би вам не ризикувати й не дозволяти їй народжувати дитину тут. Тоді квартира стане для неї сентиментально цінною. А це ого-го як підвищить ціну за квадратний метр.

Ру мала б розсердитися, але чомусь виглядала сумною.

— Я про це подумаю, — відповіла вона.

Грабіжник на своєму боці лавки зітхнув і мляво видихнув:

— Може, мені вдалося зробити хоч щось добре? Захоплення заручників мало б знизити ціну за квадратний метр, правда?

Рoger фиркнув.

— Навпаки. Ця дурнувата агентка, мабуть, напише в наступному оголошенні, що «квартиру показували по телебаченню!», і ціна тільки збільшиться.

— Вибачте, — пробурмотів грабіжник.

Ру притулилася до стіни, дожовуючи свій лайм. Грабіжник захоплено спостерігав за нею.

— Мені ще не доводилось бачити, щоб хтось з'їв лайм зі шкоринкою. Він смачний?

— Та не дуже, — зізналася Ру.

— Це допомагає від цинги. Колись моряки їли їх під час плавання, — повідомив Рoger.

— Ви були моряком? — здивувалася Ру.

— Ні. Я часто дивлюся телевізор, — відповів Рoger.

Ру задумливо кивнула — можливо, чекала, що і її про щось запитають, але коли цього не сталося, прямо заявила:

— Чесно кажучи, я не хочу купувати цю квартиру, поки на неї не погляне мій тато й не скаже, що з нею все добре. Він завжди оглядав усе, що мені хотілося купити, казав, що все гаразд, а тоді я вже вирішувала. Мій тато, він такий, що на всьому знається.

— І коли він має прийти? — з підозрою поцікавився Рoger, дістав олівець та нотатник з ІКЕА та взявся накидати цифри у своїх розрахунках гіпотетичної вартості квадратного метра. В одній таблиці він перелічив різні фактори ризику, які можуть підвищити ціну: народження дитини, убивство (якщо про це покажуть сюжет по телебаченню), стокгольмці. В іншій таблиці було записано те, що могло би знизити ціну: волога, цвіль, потреба в ремонті.

— Він не прийде, — сказала Ру, а далі продовжила на одному диханні: — Він хворий. Стареча деменція. Тепер лежить у притулку. Ненавиджу, коли так кажуть: що він «лежить», а не живе. Йому не подобається в притулку, бо там усе поламане, протікають крани, гуде вентиляція, розхитані віконні завіси, але ніхто нічого не ремонтує. А тато завжди міг усе відремонтувати.

Завжди мав на все відповіді. Я навіть не наважувалася купити упаковку яєць із коротким терміном придатності, якщо не мала можливості зателефонувати йому, щоб запитати, чи можна.

— Дуже сумно таке чути, — сказав грабіжник.

— Дякую, — прошепотіла Ру, — але це нормально. Тато каже, що яйця можна зберігати значно довше, ніж ми собі думаємо.

Рогер записав у свою таблицю «стареча деменція» і засмутився, коли зрозумів, що це його вже не тішить. Тепер не мало значення, хто їхні конкуренти в торгах за квартиру. Біля Рогера не було Анни-Лєни. Він запхав у кишеньку записник з олівцем і пробурмотів:

— Це правда. Це все політики, вони влаштовують такі маніпуляції на ринку, щоб ми швидше з'їдали яйця.

Він дивився про це в документальному фільмі, який показували по телебаченню відразу після фільму про акул. Рогер не дуже цікавився яйцями, але часом засиджувався перед телевизором допізна, коли Анна-Лєна засинала, поклавши голову йому на плече, бо не хотів її розбудити.

Пучками пальців однієї руки Ру потерла іншу — вона була з тих, у кого почуття живуть у пучках пальців, — і сказала:

— Татові також не сподобалися батареї в тому притулку. Бо вони виявилися такими сучасними, які регулюють температуру в приміщенні залежно від температури назовні, а самому нічого не можна змінити.

— Тьху! — фиркнув Рогер, бо він був з тих чоловіків, які переконані, що вони самі мають визначати температуру в приміщенні.

Ру ледь усміхнулася.

— Але тато любить Юллу, *ще й як* любить. Він був такий гордий, коли ми з нею одружилися, бо біля неї завжди все чітко і в порядку — він так казав, — зізналася Ру, а тоді вже не стрималася: — Я буду жакливою мамою.

— Та ні, припиніть, — розраджував її грабіжник.

Але Ру затялася:

— Це правда. Я нічого не знаю про дітей. Якось я залишилася побавити дитину моєї кузини, а малий нічого не хотів їсти та тільки нив, що йому «болить». І я сказала йому, що болить через те, що в нього ростуть крила, бо всі діти, які не хочуть їсти, перетворюються на метеликів.

— Як мило, — всміхнувся грабіжник.

— Але потім виявилось, що в нього був гострий напад апендициту, — додала Ру.

— Ой, — спохмурнів грабіжник.

— Я ж кажу, що нічого не знаю! Мій тато помре, у мене буде

дитина, і я б хотіла бути для неї такою, як мій тато, але я не встигла розпитати в нього, як це зробити. Коли ми стаємо батьками, треба стільки всього знати, і треба про все знати від початку. А Юлла хоче, щоб я постійно щось ВИРІШУВАЛА, але я навіть не знаю... я навіть не здатна вирішити, чи купувати яйця. Я не зможу. Юлла каже, що я навмисно шукаю якісь недоліки в усіх квартирах лише тому, що боюся, що... навіть не знаю. Просто чогось боюся.

Рогер важко притулився до стіни й колупав нігтем великого пальця олівець з ІКЕА. Він дуже добре розумів, чого боїться Ру: от придбаш квартиру, в якій навіть недоліків нема, а тоді будеш змушений визнати, що недоліком був ти сам. Рогеру було зовсім нескладно визнати це в останні роки, просто він не наважувався сказати це вголос, тому що страшенно злився. Кожен чоловік би злився на те, що старість стільки в нього забирає — наприклад, уміння щось робити або принаймні здатність переконати ту, яку любиш, що начебто ще вмієш. Анна-Лена розкусила його, тепер він це розумів: вона знала, що він уже ні на що не здатен. Їхній шлюб звівся до фальшивої поваги й довбаних кроликів, захованих у ванній, а більша квартира чи менша — це вже не мало значення. Рогер колупав нігтем ікеївський олівець, аж поки не зламався грифель, тоді кашлянув і зробив Ру найкращий, на його думку, подарунок.

— Вам із дружиною варто придбати цю квартиру. Вона в цілком доброму стані. Потрібен хіба що незначний ремонт, тут немає вологи чи цвілі, кухня з ванною кімнатою у відмінному стані, фінансове становище об'єднання власників стабільне. Кілька плінтусів відвалилися, але їх можна зафіксувати, — сказав він.

— Я не вмію фіксувати плінтуси, — прошепотіла Ру.

Рогер довго-довго мовчав, а тоді, не дивлячись на неї, мовив три найскладніші слова, які старший чоловік може сказати молодшій жінці:

— Ви все зможете.

РОЗДІЛ 40

У відділку поліції Джим готує собі на кухні каву, але навіть не встигає її випити, бо з допиту Рогера прибігає Джек і, задихаючись, кричить:

— Треба повернутися в квартиру! Я знаю, де ховається злочинець! У стіні!

Джим не має зеленого поняття, що це могло б означати, але слухається Джека. Вони виходять із відділку, сідають в автомобіль і повертаються на місце злочину, в них захмарні сподівання, що все стане на своє місце, щойно вони зайдуть у квартиру, бо ж вони, мабуть, пропустили щось очевидне, але тепер дізнаються усі відповіді ще до того, як сюди прийдуть стокгольмці й заберуть собі всю славу.

У чомусь Джим і Джек, звісно, не помиляються. Вони справді пропустили щось очевидне.

У коридорі на посту стоїть молодий поліціант, щоб журналісти та різні роззяви не зайшли до квартири. Джек і Джим, звісно ж, знають його (місто в них зовсім мале), і якщо часом про молодих поліціантів жартують, що ті «не найгостріший ніж із коробки», то про цього поліціанта можна було б сказати, що в коробку його навіть не поклали. Той заледве помічає, коли Джим із Джеком проходять повз, і вони незадоволено переглядаються.

— Я б не поставив його охороняти місце злочину, якби міг щось вирішувати, — бурмоче Джек.

— Я б не дозволив йому охороняти моє пиво, поки йду відлити, — бурмоче Джим, щоправда, сам не знає, яке з доручень вважати важливішим. Але за день до святкування Нового року брак поліціантів у відділку не давав їм розкоші перебирати співробітниками.

На час пошуків вони розділяються. Джек простукує всі стіни спочатку пальцями, потім ліхтариком, Джим напускає на себе вигляду, що теж має добрий план та вдалі ідеї, і тому піднімає диван, щоб перевірити, чи під ним ніхто не ховається. На цьому Джимові ідеї завершуються. На журнальному столику лежать коробки з-під піци, Джим відкриває одну, щоб перевірити, чи там не залишилося шматочка. У Джека аж ніздрі роздуваються, коли він це бачить.

— Тату, ти що, збирався це їсти? Піца простояла тут цілий день! Тато образливо закриває коробку.

— Піца довго не псується.

— Якщо ти коза, яка живе на сміттярці, тоді так, можливо, — бурмоче Джек, повертаючись до ретельного стукання.

Він стукає і стукає по всіх стінах, голосно й тихо, спочатку з

надією, потім уже з усе більшим відчаєм, промацує долонями шпалери, з таким виглядом, ніби щойно впустив ключа в озеро. Його напускна впевненість розтріскується, і стримуване весь день безсилля виринає назовні.

— Немає. Бляха! Я помилився. Його тут нема, без шансів.

Джек стоїть перед тією частиною стіни, за якою мала б бути порожнина, про яку говорив Рогер. Але її нема. Якщо грабіжник усередині, то хтось мав би зняти частину стіни, а тоді замурувати його, але стіна занадто акуратно пошпакльована й пофарбована. На це пішла б купа часу. Джек видає цілу тираду з назв статевих органів та різних свійських тварин. У нього аж хрускає спина, коли він прихиляється до стіни. Джим бачить, як від відчуття поразки змінюється синове обличчя, як стискається відстань між вухами й плечима, і з батьківським співчуттям намагається підбадьорити його:

— А в гардеробній дивився?

— Вона дуже мала, — різко відповідає Джек.

— Це тільки на кресленні. Але Естель казала, що там справжня гардеробна кімната...

— Що?

— Вона так сказала. Хіба я не записав це в нотатках із допиту?

— Чому ти нічого не сказав? — вигукує Джек дорогою в гардеробну.

— Я не знав, що це важливо, — виправдовується Джим.

Джек запихає голову в гардеробну й намагає вимикач, але б'ється чолом об вішалку, саме тим місцем, де вже є велика гуля. Йому так боляче, що він гупає кулаком по вішалці. Тепер болить іще й кулак. Але Джим мав рацію, розміри гардеробної більші, ніж на кресленні.

РОЗДІЛ 41

У двері гардеробної постукали.

Стук-стук-стук.

— Заходьте! — з надією вигукнула Анна-Лена, але похнюпилася, коли побачила, що це не Рогер.

— Можна зайти? — тихо спитала Юлія.

— Навіщо? — здивувалася Анна-Лена, відвернувши обличчя, бо вважала плач заняттям навіть більш приватним, ніж відвідування туалету.

Юлія знизала плечима.

— Я втомилася від них усіх. Ви, здається, теж. Напевно, ми маємо щось спільне.

Анна-Лена мусила зізнатися сама собі, що в неї давно не було чогось спільного з іншими людьми, крім Рогера, і що це досить приємне відчуття. Вона повільно кивнула зі своєї табуретки, прихована за тісно завішаним рядом старомодних чоловічих костюмів.

— Вибачте, що я плачу. Я знаю, це я все зробила неправильно, — прошепотіла вона.

Юлія озирнулася, щоб знайти, де примоститися, підтягнула собі драбинку, що стояла в глибині гардеробної, і сіла на нижній щабель. А тоді зізналася:

— Коли я завагітніла й розповіла про це мамі, вона зразу сказала мені таке: «Тепер, Юлло, доведеться тобі навчитися плакати в гардеробній, бо діти лякаються, якщо розплакатися перед ними».

Анна-Лена витерла сльози й висунула голову з-під костюмів:

— І це *перше*, що сказала вам мама?

— Я була важкою дитиною, через це в моєї мами специфічний гумор, — усміхнулася Юлія.

Анна-Лена теж ледь помітно всміхнулася. Лагідно кивнула на живіт Юлії.

— Ви добре почуваетесь? Я маю на увазі... ви з малятком.

— Так, добре, дякую. Просто пісяю тридцять п'ять разів на день, і ненавиджу вдягати шкарпетки, і починаю думати, що терористи з бомбами в громадському транспорті — це вагітні жінки, які дуже добре відчувають, як ПАХНУТЬ люди в автобусах. Так смердить, бо всі пукають, я серйозно. Ви розумієте, я знаю, що якийсь старий біля мене недавно їв салями. Салями! Але що ж, ми з малятком відчуваємося досить добре.

— Я хотіла сказати, що це жахливо — бути в заручниках під час вагітності, — м'яко сказала Анна-Лена.

— Ет. Вам теж довелося нелегко. А я просто тримаю на ногах більшу вагу.

— Ви боїтеся грабіжника?

Юлія спокійно похитала головою.

— Якщо чесно, ні. Я навіть думаю, що пістолет несправжній.

— Мені теж так здається, — кивнула Анна-Лена, хоча уявлення не мала, як усе насправді.

— З хвилини на хвилину тут буде поліція, нам просто треба спокійно почекати, — запевнила Юлія.

— Сподіваюся, — кивнула Анна-Лена.

— Грабіжник, здається, наляканий більше за нас.

— Так, це ви правду кажете.

— А ви самі як почуваетесь?

— Я... навіть не знаю. Я дуже скривдила Роґера.

— Ну... Щось мені підказує, що за всі ці роки він вивалив на вас достатньо лайна, тож тепер ви квити.

— Ви не знаєте Роґера. Він дуже вразливий, інші цього не бачать. Він принциповий.

— Вразливий і принциповий, ну-ну, чули ми про таких, — кивнула Юлія і подумала, що це влучна характеристика для всіх чоловіків у світовій історії, які розпочинали війни.

— Якось один молодий чоловік з чорною бородою попросив Роґера поступитися йому місцем на паркінгу, і Роґер прочекав двадцять хвилин, перш ніж зрушити з місця. З принципу!

— Чарівно, — сказала Юлія.

— Ви його не знаєте, — продовжувала Анна-Лена, і її обличчя зблискувало від сліз.

— З усією повагою, Анно-Лено: якби Роґер був таким вразливим, як ви кажете, у гардеробній зараз плакав би він.

— Він вразливий... у душі. Мені просто в голові не вкладається, що він... що побачивши Леннарта, він одразу подумав, ніби в нас із ним... *роман*. Що він міг щось таке про мене подумати.

Юлія хотіла зручніше сісти на драбинці й, поки совалася, побачила своє відображення в металі. Нічого приємного.

— Якщо Роґер подумав, що ви йому зраджували, то це в нього проблеми, а не у вас.

Анна-Лена притиснула руки до стегон, щоб не тремтіли пальці. І перестала кліпати.

— Ви не знаєте Роґера.

— Я знаю багато таких, як він.

Підборіддя Анни-Лени рухалося з боку в бік.

— Він чекав двадцять хвилин, а тоді поїхав, це справа принципу. Бо того ранку ми дивилися новини по телевізору, де один чоловік, політик, сказав, що ми повинні припинити

допомагати іммігрантам. Бо вони сюди понаїжджали і думають, що все отримують задарма, а суспільство не може так функціонувати. Той політик страшенно сварився і казав, що всі іммігранти однакові. А Роґер, знаєте, голосував за партію того політика. У Роґера чіткі погляди на економіку, податок на бензин та інше, і йому не подобається, коли стокгольмці приїжджають сюди й вирішують, як повинні жити люди за межами Стокгольма. І він може бути вразливим. Тому іноді він трохи нетактовно висловлюється, це правда, але в нього є принципи. Ніхто не може сказати, що Роґер не має принципів. І саме того дня, коли по телебаченню говорив той політик, ми поїхали в торговий центр, це було перед самим Різдвом, і паркувальні місця виявилися зайняті, коли ми вже збиралися їхати. Знаєте, там були такі довгі-довгі черги. І той молодий чоловік із чорною бородою, він побачив, як ми йшли до нашої машини, опустив вікно й запитав, чи ми збираємося відїжджати, і якщо так, то чи можна припаркуватися на нашому місці.

Після цього Юлія вже збиралася встати й вийти звідси, як і зайшла.

— Знаєте що, Анно-Лено, щось мені здається, що нема в мене бажання слухати, чим завершилася ця історія...

Анна-Лена з розумінням кивнула, вона, звичайно, не вперше чула такі слова про свої історії. Але, маючи звичку думати вголос, однаково завершила розповідь.

— У черзі було стільки машин, що той чоловік підїхав у частину гаража, де ми припаркувалися, аж через двадцять хвилин. Весь цей час Роґер не рухався з місця. У того чоловіка було двоє маленьких дітей на задньому сидінні, я цього не помітила, але Роґер усе бачив. Коли ми поїхали, я сказала Роґеру, що пишаюся ним, а він відповів, що це не означає, ніби він став інакше думати про фінанси, чи про податок на бензин, або про стокгольмців. Але ще сказав, що зрозумів одну річ: в очах того чоловіка Роґер мав вигляд точнісінько такий, як у політика по телевізору, вони були одного віку, мали однаковий колір волосся, подібно розмовляли і взагалі. Але Роґер не хотів, щоб той бородатий чоловік подумав, ніби ми однакові, усі ми.

Анна-Лена витерла носа рукавом піджака. Їй так хотілося, щоб то був Роґеровий піджак.

Слід заважити, що Юлія, слухаючи цю сміхоту, намагалася підвестися з драбинки, цей маневр забрав у неї немало часу, але їй довелося витратити стільки ж часу, щоб знову опинитися в сидячому положенні. Тільки після цього вона розтулила рота, на початку було чути лише захеканий кашель, а тоді вона не стримала сміху.

— Анно-Лено, це найкрасивіша й водночас найдурнуватіша історія, я вже давно чогось такого не чула.

В Анни-Лени збентежено засмикався кінчик носа.

— Ми з Рогером багато сперечаємося через політику, ми дотримуємося різних думок, але можна... я думаю, що можна домовитися, навіть не погоджуючись одне з одним, розумієте? Я знаю, люди можуть вважати Рогера нахабою, але він не завжди нахаба в тому розумінні, як то думають собі інші.

Юлія зізналася:

— Ми з Ру також голосуємо за різні партії.

Вона хотіла додати, що це тому, що Ру стає дурнуватою хіпі, коли справа доходить до політики, а про це не завжди можеш довідатися за два місяці стосунків, але нічого не вдієш. Можна любити одне одного, не зважаючи одне на одного.

Анна-Лена витерла обличчя рукавом піджака.

— Не треба було мені вести справи за спиною в Рогера! Він був дуже цінним працівником, мав стати начальником, але шансу йому так і не випало. І тепер йому стає так сумно, коли він... не перемагає. Я хочу, щоб він почувався переможцем. Тому я зателефонувала цьому «Леннарту Без Кордонів» і спочатку переконувала себе, що зроблю так лише один раз, але... кожного наступного разу все виходило простіше. І тоді переконуєш себе, що... ну, ви, звичайно, молода, вам складно зрозуміти, але... з кожним разом стає легше брехати. Я сказала собі, що роблю так заради Рогера, але, звісно, це все було заради мене. Я облаштувала стільки квартир, щоб вони виглядали як дім для когось, хто переступить поріг під час показу й подумає: «О-о-о, я хочу тут жити!». Я просто хочу, щоб колись такою людиною була я. Щоб я знову десь жила. Ми з Рогером уже стільки часу ніде не живемо по-справжньому. Ми з ним тільки... переїжджаємо.

— Ви довго разом?

— Від моїх дев'ятнадцяти років.

Юлія довго розмірковувала, але все-таки запитала:

— Як вам це вдається?

Анна-Лена відповіла, навіть не задумуючись:

— Просто ви любите одне одного так, що вже й не можете жити одне без одного. А якщо на мить перестасте любити, тоді можна... пожити одне без одного.

Юлія кілька хвилин мовчала. Її мама жила сама, а батьки Ру були одружені сорок років. Якою сильною не була б любов Юлії до Ру, але часом вона відчувала непереборний жах. Сорок років. Як можна так довго любити? Юлія махнула рукою на стіни гардеробної й усміхнулася до Анни-Лени:

— Я скоро здурію через неї. Моя дружина хоче робити тут вино

і зберігати сир.

Анна-Лена просунула посмуговане від сліз обличчя між двох костюмних штанів з однаковим узором і сказала таким тоном, ніби відкрила дуже незручну таємницю:

— Я теж часом дурію через Рогера. Він використовує фен, щоб... ну, розумієте... він ним сушить собі під рушником. Але ж фен не для того, щоб там... Я ледве стримуюся, щоб не розкричатись.

Юлію пересмикнуло.

— Фу! Ру робить точнісінько так само. Це так огидно, мене аж блювати тягне.

Анна-Лена прикусила губу.

— Мушу визнати, ніколи б не подумала. Що у вас можуть бути такі ж проблеми. Мені завжди здавалося, що значно простіше було б жити з... жінкою.

Юлія зареготала.

— Анно-Лено, закохуються не в статъ. А в ідіотів!

І Анна-Лена теж засміялася — голосніше, ніж зазвичай. Жінки поглянули одна на одну, Анна-Лена була вдвічі старшою за Юлію, але тієї миті вони мали багато спільного. Обидві були в шлюбi з ідіотами, які не розуміють різниці між волоссям на голові й волоссям між ногами. Анна-Лена всміхнулася до живота Юлії.

— Коли вам народжувати?

— Я готова хоч УЖЕ! Чуєш, мій маленький прибульцю? — сказала Юлія і до Анни-Лени, і до свого маленького прибульця.

Анна-Лена, здавалося, не зрозуміла, хто такий прибулець. Вона заплющила очі й мовила:

— У нас є син і донька. Вашого віку. Але вони не хочуть мати дітей. Рогеру від того дуже важко. Мабуть, по ньому й не скажеш, якщо знати його зовсім короткий час, але з Рогера був би чудовий дідусь.

— Але ж у них іще достатньо часу, хіба ні? — запитала Юлія, більше через те, що йшлося про її ровесників, а вона не хотіла, щоб її вважали старою для материнства.

Анна-Лена сумно похитала головою.

— Та ні. Вони просто не хочуть. Тепер так роблять, це ж... такі вже часи. Донька каже, що Земля перенаселена, у неї тривожність через зміни клімату. Не розумію, їй не вистачає звичайної тривоги? Для чого потрібна якась інша?

— І тому вона не хоче мати дітей?

— Так. Вона сама так каже. Або я неправильно її зрозуміла. Мабуть, так воно і є. Можливо, для докiлля краще, якщо людей буде менше, навіть не знаю. Просто я хотіла б, щоб Рогер знову відчув себе потрібним.

Юлія, вочевидь, не зрозуміла її логіки.

— А з онуками він відчув би себе потрібним?

Анна-Лена ледь усміхнулася.

— Ви коли-небудь тримали за руку трирічну дитину, ведучи її додому з садочка?

— Ні.

— У такі миті відчуваєшся найпотрібнішим на світі.

Потім вони сиділи, не кажучи ні слова. Тільки ледь затремтіли від протягу, який невідомо звідки тут узявся.

РОЗДІЛ 42

Естель беззвучно вийшла в коридор; за останні роки її старе тіло стало таким легким, що вона могла б бути прекрасною мисливицею, якщо б, звісно, менше балакала. Вона кинула лагідний погляд на грабіжника, Рогера та Ру, які сиділи на лавці, але коли ніхто її не помітив, делікатно кашлянула й запитала:

— Хотіла поцікавитися: чи ви не зголодніли? У морозилці є продукти, я могла б щось приготувати. Тобто я хотіла сказати, тут точно є якісь продукти. На кухні. На кухні мали б бути продукти.

Естель не знала кращого способу висловити свою турботу про інших, ніж запитати, чи вони не голодні. Грабіжник згорьовано, але й вдячно всміхнувся.

— Дякую, добре було б щось поїсти, але не хочеться завдавати вам клопоту.

А от Ру, навпаки, жваво закивала: вона була така голодна, що змогла з'їсти лайм зі шкоринкою.

— Ми могли б замовити піцу!

Її так розохотила ця думка, що вона ненароком штурхнула ліктем Рогера. Той стрепенувся від своєї глибокої задуми й підвів погляд:

— Що?

— Піца! — повторила Ру.

— Піца? Зараз? — прохрипів Рогер, глянувши на годинник.

Але грабіжник, який дещо зрозумів, тільки зітхнув від відчаю:

— Вибачте. Але в мене немає грошей, щоб заплатити за піцу. Я навіть не можу взяти заручників, щоб ті не померли з голоду...

Рогер схрестив руки й подивився на грабіжника. Уперше в його погляді не було осуду, а радше цікавість.

— Можна поцікавитися: а у вас є план? Як ви думаєте вибратися звідси?

Грабіжник приречено кліпнув і прямо зізнався:

— Не знаю. Мені на думку не спадало планувати аж так наперед. Я лише... Мені були потрібні гроші, щоб заплатити за оренду, бо після розлучення, як сказав адвокат, без житла в мене заберуть дітей. Моїх дівчаток. Ет, це довга історія, я не буду вам надокучати... Вибачте, я знаю, що мені краще здатися! Я все розумію.

— Якщо ви зараз вийдете на вулицю здаватися, поліція може вас убити, — заявила Ру, чим зовсім не підбадьорила грабіжника.

— Що ви таке кажете! — мовила Естель.

— Мабуть, так і станеться. Вони вважають, що ви озброєні й небезпечні, а в таких стріляють за першої можливості, — повідомив Рогер.

Балаклава грабіжника стала мокрою там, де були прорізані дірки для очей.

— Це ж навіть не справжній пістолет.

— Він і не виглядає справжнім, — не заперечував Рогер, на основі свого тотального браку досвіду в цій темі.

Грабіжник прошепотів:

— Я ідіот. Я просто ідіот і невдаха. У мене немає плану. Якщо вони захочуть застрелити мене — що ж, нехай. Я й так нічого не вмію зробити як треба.

Грабіжник рвучко встав і рішуче підійшов до входних дверей.

Але дорогу грабіжникові заступила Ру. Частково тому, що грабіжник завів мову про своїх дітей, але ще й тому, що Ру на цьому етапі свого життя дуже співчувала тим, хто мав відчуття, ніби весь час усе робить неправильно. (А ще, звісно, через те, що Ру дуже, ну дуже-дуже, любила піцу.) Вона вигукнула:

— Ви куди? Ви що, так просто ЗДАЄТЕСЯ після всього, що сталося? Ми ж можемо хоча б замовити піцу? Коли у фільмі захоплюють заручників, поліція завжди присилає їм піцу. Задарма!

Естель згорнула руки на животі й зізналася:

— Я не проти з'їсти піцу. А як думаєте, можна попросити до неї ще смачний салат?

Рогер забурчав, не піднімаючи погляду:

— Задарма? Ви серйозно?

— Серйозно, як камінь у нирках, — переконувала Ру. — У фільмах заручники *завжди* отримують піцу! Треба лише вийти на контакт із поліцією, щоб передати замовлення!

Рогер довго-довго витріщався в підлогу. Тоді покосився на зачинені двері гардеробної в іншому кінці квартири, намагаючись через них відчутти присутність дружини. Під очима в нього посіпувалася шкіра. А тоді начебто зважився — бо, з досвіду Рогера, нічого хорошого з довгого обдумування не виходило, — тож він рішуче ляснув долонями по колінах і встав. Узяв на себе ініціативу. Від цього він навіть відчув по всьому тілу приплив тепла.

— Добре! Я замовляю піцу!

Він покрокував до балкону. Естель миттю прокралася на кухню, щоб розставити тарілки. А Ру пішла просто до гардеробної, щоб запитати, яку піцу замовляти для Юлії. Грабіжник залишився стояти в коридорі, сам-один і з пістолетом у руці. Він бурмотів сам до себе:

— Жахливі заручники. *Найгірші* заручники на світі.

РОЗДІЛ 43

Джек і Джим перевертають усю гардеробну догори дригом, але слідів грабіжника не знаходять. Скриня в глибині гардеробної порожня, якщо не враховувати купи пляшок вина, більше чи менше допитих; що за алкоголік стане ховати пляшки вина в гардеробній? Вони перекидають увесь одяг — чоловічі костюми й жіночі сукні, які були пошиті, здається, ще до появи кольорового телевізора. Але нічого не знаходять. Джим такий спітнілий після пошуків, що навіть не зауважує, як усередині кімнати повіяло холодом. А от Джек завмирає і стривожено принохується, ніби лабрадор на музичному фестивалі.

— Тут пахне сигаретним димом, — заявляє він, розтираючи гулю на чолі.

— Мабуть, хтось із покупців тихцем вирішив затягнутися, і при таких обставинах це можна зрозуміти, — припускає Джим.

— Так, але тоді запах диму мав би бути СИЛЬНІШИМ! У квартирі ніде не пахло димом, а тут усередині ніби... «провітрювали»?

— Як можна провітрювати в гардеробній?

Джек нічого не відповідає, тільки методично рухається кімнатою, шукаючи, звідки може дути, хоч спершу й думав, що йому здалося. Піднімає металеву драбинку, кинуту на підлогу, відсуває купу одягу, піднімається на кілька щаблів, і починає простукувати долонею стелю, аж поки щось не зсувається.

— Тут якась стара вентиляція!

Джим нічого не встигає відповісти, бо Джек уже запхав голову в люк. Джим користується нагодою, щоб побовтати пляшки вина зі скрині та пригубити ковток із тієї, яка виявляється не порожньою. Бо вино теж не псується.

Джек гукає з верху драбини:

— Тут над стелею вузький прохід, думаю, це з горища так дме.

— Прохід? А ним можна кудись пролізти й десь вийти? — запитує Джим.

— Та хто його знає, от чорт, тут дуже тісно, але щупла людина могла б... почекай...

— Ти щось помітив?

— Хочу просвітити до кінця, щоб побачити, куди він веде, але щось тут лежить і заважає... щось пухнасте.

— Пухнасте? — занепокоєно дивується Джим і згадує всіх тварин, які могли опинитися мертвими у вентиляції і яких його син волів би не бачити. Джек не любив тварин, навіть живих.

Джек лається, тягне за щось і жбурляє це на Джима. Це щось виявляється кролячою головою.

РОЗДІЛ 44

Рогер виглянув за балконні поручні, набрав повітря і крикнув до поліції:

— Нам потрібен провіант!

— Не варіант? Вам погрожують? — гукнув у відповідь один із поліціантів.

Його звали Джим, він трохи недочував і нечасто йому випадало бачити захоплення заручників. Тобто якщо говорити конкретніше — взагалі ніколи.

— Ні! Ми голодні! — крикнув Рогер.

— Прохолодні? — заволав поліціант.

Поруч стояв інший поліціант, молодший. Він намагався закрити рота старшому, щоб почути, про що кричав Рогер, але старший його, звісно ж, не слухався.

— НІ! ПІЦА! — крикнув Рогер, але оскільки у нього в кожній ніздрі було напхано вати, то звучало це як «піса».

— НІЦЦА? У ВАС ТАМ ХТОСЬ ІЗ НІЦЦИ? — заревів старший поліціант.

— ВИ НЕ СЛУХАЄТЕ!

— ПОДМУХАЄТЕ?

— ТАТУ, ЗАМОВКНИ, ЩОБ Я ПОЧУВ, ЩО ВІН ГОВО... — рывкнув молодший поліціант на старшого, але Рогер уже пішов з балкона, він був страшенно розчарованим і давно вже так не лаявся, востаннє — коли якісь кляті лобісти змінили назву його улюблених солодоців, бо вважали її такою, що ображає певних осіб.

Рогер повернувся до квартири й помахав своїм записником та ікейвським олівцем.

— Треба написати список і скинути їм униз, — повідомив він. — Яку хочете піцу? Ви, починайте! — скомандував він, показуючи пальцем на грабіжника.

— Я? Та це не має значення. Будь-яка може бути, — жалюгідно звискнув грабіжник.

— Слухайте, та будьте мужиком! Вирішіть уже щось нарешті! Вас так ніхто не буде поважати! — видала Зара, яка сиділа на дивані (звісно, сіла вона лише після того, як узяла у ванній рушник і постелила зверху, бо ж одному богу відомо, що за люди середнього класу сиділи тут до неї, точно були всякі з татуваннями чи з чимось іще).

— Я не можу вирішити, — пролепетав грабіжник, і це були, мабуть, найправдивіші слова, які він сказав за весь день.

У дитинстві ми так хочемо подорослішати й усе вирішувати самостійно, а коли виростаємо, до нас приходить усвідомлення,

що нічого гіршого за це нема. Треба весь час про все думати, вирішувати, за яку партію голосувати та які шпалери кращі, визначати свої сексуальні уподобання й вибирати йогурт, який найкраще відображає нашу особистість. Весь час вибираєш, і тебе вибирають інші, щосекунди, постійно. У розлученні нема нічого гіршого за це, думав грабіжник, тобі здається, що наче все, вибір зроблено, з цим покінчено, але вибирати доводиться знову. Ми ж уже мали і шпалери, і сервіз, і меблі на балконі були ще досить нові, і діти вже вчилися плавати. Ми мали спільне життя, хіба цього було недостатньо? Грабіжник уже досягнув того етапу в житті, коли нарешті все було... зроблено. У такий момент ти не готовий до того, що тебе знову кинуть у глухомань і знову доведеться визначатися з питанням, хто ти. Грабіжник спробував якось упорядкувати ці думки, але, звичайно, не встиг, бо знову втрутилася Зара.

— Ви повинні висунути вимоги!

Рогер підтвердив:

— Це правда. Бо тоді поліціанти стануть нервуватися, а там і стріляти почнуть. Я бачив такий документальний фільм. Якщо ви взяли заручників, то мусите сказати їм, чого вимагаєте, щоб вони розпочали переговори.

Грабіжник гірко й чесно відповів:

— Я хочу додому, до дітей.

Рогер довго щось обмірковував. А тоді сказав:

— Для вас я пишу «Капрічозу», вона всім смакує. Ідемо далі! Яку піцу для вас?

Рогер подивився на Зару. Здавалося, та пережила шок.

— Я? Дорогенький, я не їм піцу.

Коли Зара вечеряла в ресторані, то завжди замовляла мідії й обов'язково нагадувала, щоб їх подавали в мушлях, бо так вона знала, що на кухні ніхто до них не торкався. Якщо в ресторані не було мідій, Зара замовляла варені яйця. Ягоди вона ненавиділа, але віддавала належне бананам і кокосам. В її уявленні пекло мало вигляд ресторану-буфе, де кожний прийом їжі сервірував сам диявол, а їй завжди випадало стояти в черзі позаду когось із застудою.

— Усі будуть їсти піцу! Це ж задарма! — роз'яснив їй Рогер і шморгнув.

Зара зморщила носа, а тоді й усе обличчя.

— Люди їдять піцу руками. Тими самими руками, якими роблять ремонт.

Але Рогер не поступався, він уважно роздивився Зарині сумку, взуття й годинник, а тоді щось нашкрібає у своєму записнику.

— Для вас пишу найдорожчу, так буде добре? Може, в них є

якась піца з трюфелями, позолотою та молоденькими черепашками, які під загрозою вимирання. Ну, якась «Маринара» класу «люкс». Далі!

Естель розпереживалася від того, що довелося так швидко вирішувати, і видала:

— Мені таку, як у Зари.

Рогер примружився до неї. Написав «Капрічоза».

Потім настала черга Ру, в якій обличчя набуло такого виразу, який міг би подобатися лише її мамі та виробникам дефібриляторів.

— Я візьму піцу-кебаб із часниковим соусом! І з додатковим соусом. І додатковим кебабом. Бажано, щоб присмаженим. Зачекайте, я дізнаюся, що хоче Юлла!..

Ру знову постукала у двері гардеробної.

— ЩО ТАКЕ? — крикнула Юлія.

— Ми замовляємо піцу! — пояснила Ру.

— Я ХОЧУ «ГАВАЙСЬКУ», АЛЕ ЗАМІСТЬ АНАНАСІВ І ШИНКИ НЕХАЙ ПОКЛАДУТЬ БАНАНИ Й АРАХІС, І СКАЖИ, ЩОБ СИЛЬНО НЕ ПРОПІКАЛИ!

Ру так глибоко вдихнула, аж їй у хребті хруснуло, і нахилилася ближче до дверей.

— Люба, ти можеш хоча б інколи просто вибрати піцу з меню? Звичайну, блін, піцу? Чому мені завжди доводиться при замовленні проводити інструктаж, ніби я допомагаю незрячій людині посадити літак?

— І ДОДАТКОВИЙ СИР, ЯКЩО В НИХ СМАЧНИЙ! ЗАПИТАЙ, ЧИ В НИХ СМАЧНИЙ СИР!

— ЧОМУ ТИ НЕ МОЖЕШ ПРОСТО ВИБРАТИ ЩОСЬ ІЗ МЕНЮ, ЯК НОРМАЛЬНА ЛЮДИНА?

Не було зрозуміло, чи Юлія не почула, що говорить Ру, чи їй просто було байдуже, бо у відповідь із гардеробної пролунало:

— А ЩЕ ОЛИВКИ! АЛЕ НЕ ЗЕЛЕНІ!

— Це ж ніяка не «Гавайська», — тихенько пробурмотіла собі Ру.

— А ЯКА Ж?

Рогер старався все записувати. А тоді двері гардеробної відчинилися, звідти визирнула Юлія й на диво люб'язно сказала:

— Анна-Лена каже, що вона буде те, що й ви, Рогере.

Рогер повільно кивнув над своїм записником. Йому довелося вийти на кухню, щоб ніхто не бачив, як він перегортає аркуш, який став таким мокрим, що на ньому вже нічого не можна було написати. Коли Рогер повернувся до вітальні, Кролик обережно підняв руку.

— Я хотів би... — почувлося зсередини кролячої голови.

— «Капрічоза»! — перебив його Рогер, закліпав, щоб змахнути

сльози, і так глянув на Кролика, що той чітко зрозумів, що зараз не на часі згадувати про вегетаріанство чи ще якусь дурню.

Кролик просто кивнув і пробурмотів:

— Без проблем, усе добре, шинку я можу й познімати.

Тоді Роґер роззирнувся, щоб знайти щось достатньо важке, аби примотати список, і врешті його погляд натрапив на круглий предмет, який наче відповідав вимогам. Поліціанти знову почули, що хтось кричить з балкону, а коли поглянули вгору, Джек дістав лаймом просто в чоло.

Після цього в Джека з'явилася та паскудна гуля. От тобі й «активне слухання».

Джеку вдається лише наполовину проповзти у вузький прохід над гардеробною. Щоб його звільнити, Джим вилізає на драбинку й тягне щосили за обидві ноги, ніби його син — щур, який проліз у пляшку з газованою водою, напився й став таким товстим, що вже не може протиснутися назад. Коли Джеку нарешті вдається вибратися, обоє падають униз — Джим приземляється з гуркотом, а Джек просто плюхається. Вони так і лежать на підлозі гардеробної, упереміш із жіночим убранням минулого століття і з кролячою головою, яка прокотилася, здійнявши ковтунці пилюки. Джек знову береться вербально демонструвати свої знання анатомії свійських тварин, а тоді підводиться на рівні ноги й заявляє:

— Там нагорі старий вентиляційний канал, але з протилежного боку він закритий. Сигаретний дим, може, й продується, а от людині не пролізти. Без шансів.

Джим має нещасний вигляд, але більше тому, що нещасно виглядає Джек. Син кидається геть, але тато ще трохи затримується в гардеробній, щоб дати йому час намотати кола у вітальні й висваритися. Коли Джим нарешті виходить, Джек стоїть перед каміном і щось обмірковує.

— Думаєш, грабіжник міг утекти через камін? — запитує Джим.

— Він що, Санта-Клаус? — відповідає Джек так уїдливо, аж сам одразу про це шкодує.

Але в каміні лежить попіл, ще трохи теплий — зовсім недавно хтось там щось спалив. Обережно порозгрібавши попіл ліхтариком, Джек виявляє залишки балаклави. Він підносить їх до світла. Переводить погляд на кров на підлозі та меблі навколо, намагаючись звести докупи ниточки.

Тим часом Джим, який, здавалося, безцільно тинявся квартирою, заходить на кухню й відчиняє холодильник (а це, можливо, свідчить про те, що тинявся він не так уже й безцільно). У холодильнику стоїть салат, який додають до піци, перекладений у миску й ретельно накритий плівкою. Хто ж так робить, коли тебе тримають у заручниках? Але є ще одне, важливіше запитання, на думку Джима: хто ж так робить із салатом? Що за ненормальна особа з ампутованими смаковими рецепторами міркує: «Ось ЦЕ можна доїсти завтра!»? Джим зачиняє холодильник і повертається до вітальні. Джек так і стоїть біля каміна з балакливою в руці й безпорадно опущеними плечима.

— Тату, я просто не розумію, як він вибрався з квартири, я вже обдумав усі можливі й неможливі варіанти, але не розумію ні

чорта, як же він...

Джек має такий засмучений вигляд, що Джиму зразу хочеться підбадьорити його, і він починає розпитувати:

— Але ж кров? Хіба грабіжник міг втратити стільки крові й усе-таки вибратися?.. — веде Джим, але його несподівано перебиває голос із коридору. Голос поліціанта, якого поставили пильнувати квартиру.

— А це не грабіжникова кров, — безжурно гукає він, колупаючись у зубах.

— Про що це ви? — дивується Джек.

— Шжушчфнуршчш, — відповідає поліціант, запхавши собі до рота мало не всю руку, ніби кров у квартирі зовсім не важлива, не те що залишки обіду, які застрягли йому в роті. Він витягує руку зі шматочком кешью й розтягує рота в радісній усмішці.

— То про що ви казали? — нагадує Джим, збираючи рештки тортиння.

Щасливий поліціант показує на висохлу кров на підлозі.

— Я казав, що це бутафорська кров. Дивіться, як вона сохне, справжня кров інакша на вигляд, — каже він, тримаючи шматочок кеш'ю, ніби не може вирішити — викинути його чи оформити в рамку на пам'ять про таке значне особисте досягнення.

— Звідки ви це знаєте? — допитується Джим.

— У вільний час я підробляю фокусником. Тобто, якщо вже говорити по правді: у вільний час я підробляю *поліціантом*.

Він очікує, що Джим і Джек засміються, але це виявляється надто оптимістичним прогнозом, тож поліціант трохи знічено прокашлюється і говорить далі:

— Я часом виступаю, ну, і все таке. У будинках для людей похилого віку, типу того. Я там часом граю в шоу і вдаю, ніби ріжу себе, для цього в мене є бутафорська кров. Насправді мені це непогано вдається. Якщо маєте колоду карт, я можу...

Джек, з вигляду якого ніколи не скажеш, що він носить при собі колоду карт, показує на кров.

— І ви впевнені, що це не справжня кров?

Поліціант з упевненістю киває.

Джек і Джим замислено дивляться один на одного, а тоді вмикають свої ліхтарики, хоч лампи під стелею світяться, і починають сантиметр за сантиметром оглядати квартиру. Ще раз, ще раз і ще. Вони проглядають усе, але нічого не помічають. На столі біля коробок з-під піци стоїть миска з лаймами. Під усіма склянками акуратно розкладені підставки. На підлозі, де знайшли пістолет грабіжника, залишене маркування. Біля маркування стоїть столик із невеликою лампою.

— Тату, а де ми знайшли телефон, який передали злочинцю? —

раптом запитує Джек.

— Он там, на столику, — відповідає Джим.

— Це все пояснює, — зітхає Джек.

— Пояснює що?

— Ми весь час помилялися.

РОЗДІЛ 46

Допит свідків

Дата: 30 грудня

Ім'я свідків: «Юлла» і «Ру»

Джек: Оскільки ви стали свідками настільки серйозного злочину, я мушу наполягати на тому, щоб мати змогу поговорити з вами один на один, а не з обома одночасно.

Юлла: А чому?

Джек: Тому що так треба.

Юлла: Вибачте, вашим тілом заволодів демон, який розмовляє, як моя мама? Що це таке: «Тому що так треба»?

Джек: Ви стали свідками скоєння злочину. Існують певні правила.

Юлла: КОГОСЬ із нас підозрюють у скоєнні злочину?

Джек: Ні.

Юлла: От і добре. Тоді на допиті ми будемо разом. І знаєте чому?

Джек: Ні.

Юлла: Тому що так треба!

Джек: Господи, ну що за свідки, просто не знаю, це найприкріша група з усіх можливих.

Юлла: Що, перепрошую?

Джек: Я нічого не казав.

Юлла: Ні, сказали, я ж чула, як ви щось бурмотіли.

Джек: Та ні, нічого. Добре, ви перемогли, на допиті будете разом!

Ру: Юлла просто боїться, що я наговорю якихось дурниць, якщо залишуся без неї.

Юлла: Люба, помовчи вже!

Ру: От бачите?

Джек: Заради бога, ви колись перестанете базікати? Я ж вам сказав: добре! Допит відбудеться одночасно для вас обох! Хоч так і не можна робити!

Ру: Ну чому ви такий сердитий?

Джек: Я не сердитий!

Ру: Ну добре.

Юлла: Угу, справді.

Джек: Мені потрібно знати ваші справжні імена.

Ру: Це наші справжні імена.

Джек: Хіба це не прізвиська?

Юлла: Ну будь ласка, це ж не має значення, ви краще зосередьтеся на допиті. Мені треба вийти в туалет.

Джек: Так, добре, ну звісно, це ж дуже складно — дати

відповідь на запитання «як тебе звати?».

Юлла: Припиніть бурмотіти, просто ставте ваші запитання.

Джек: Звісно. Я ж просто поліціант, це *вам* вирішувати, як тут проводити допит.

Юлла: Що?

Джек: Та ні, нічого. Мені потрібне підтвердження, що ви обоє були у квартирі під час захоплення заручників. Це правда?

Ру: Заручники та заручники. Це так жорстко звучить.

Юлла: Будь ласка, Ру, зосередься. Хіба ж це не було захоплення заручників? Чи нам помилково погрожували пістолетом?

Ру: Ну, це більше нагадувало нещасний наслідок кількох невдалих рішень.

Юлла: Яких? Хтось спіткнувся і влетів головою в балаклаву?

Джек: Будь ласка, ви можете зосередитися на моєму запитанні?

Юлла: Якому?

Джек: Ви весь час перебували у квартирі?

Ру: Юлла довго просиділа в хобі-кімнаті.

Юлла: Це не хобі-кімната!

Ру: Ну, тоді в шафі. Припини чіплятися до слів.

Юлла: Ти добре знаєш, як вона називається.

Джек: Ви хочете сказати, що були в гардеробі? І довго? Я маю на увазі, до того, як вийшли з шафи... в сенсі, з гардеробу.

Юлла: Про що ви?

Джек: Тобто я мав на увазі, що... я нічого не мав на увазі.

Юлла: Ні-ні. Що конкретно ви мали на увазі?

Джек: Нічого. Нічого я не мав на увазі, у цьому не було ніякого натяку, я тільки сказав, що ви фізично перебували в гардеробі.

Юлла: Ми весь час були у квартирі.

Ру: Чому ти стала така прикра?

Юлла: Може, це ГОРМОНИ, Ру? Ти ПРО ЦЕ хотіла сказати?

Ру: Та ні, не хотіла. Ну, принаймні я нічого не сказала, тому це не рахується.

Джек: Я розумію, у вас був важкий день, але я просто намагаюся з'ясувати, де всі були в різний час. Наприклад, коли вам доставили піцу.

Ру: А чому це важливо?

Джек: Тому що то був останній момент, коли ми точно знаємо, що злочинець перебував у квартирі.

Ру: Я сиділа на шезлонгу, коли ми їли піцу.

Джек: Що це таке?

Юлла: Ну, це видовжена софа. Ніби диван.

Ру: Ні, ну скільки разів тобі казати, що це не «ніби диван»? Знаєш, як зрозуміти, що шезлонг — не диван? Якби було так, то він би НАЗИВАВСЯ ДИВАНОМ!

Юлла: Я вже не витримую, ми зараз знову почнемо сваритися, як тоді, коли я не знала, що таке умивальник? От ви знаєте, що таке умивальник?

Джек: Ну, раковина?

Юлла: От бачиш! Я ж казала.

Ру: ЦЕ НЕ РАКОВИНА!

Юлла: Ну добре, не тільки, ще повинна бути така шафка внизу.

Джек: Я й не здогадувався.

Юлла: Та ніхто з нормальних людей не здогадувався.

Ру: Ви що, в печері вирости? Серйозно? Умивальник — це ж свого роду наступник французького *lavoir*. Хоч це вам відомо?

Джек: Лаву... що?

Юлла: Як можна стільки знати про умивальник, але гардеробну кімнату називати шафою?

Ру: Тому що визначення «гардеробна кімната» придумала якась прибита блогерка, якій за три роки навіть посрати було ліньки, а от «лавуар» — ось це річ!

Юлла: Бачите, що я з нею маю? Минулого року вона три місяці носилася з тими «лавуарами», хотіла робити меблі. А перед тим планувала стати інструкторкою йоги, а потім — брокеркою гедж-фонду.

Ру: Ну чому ти весь час перебільшуєш? Не збиралася я бути брокеркою гедж-фонду.

Юлла: А ким тоді?

Ру: Дей-трейдеркою.

Юлла: І яка між ними різниця?

Ру: Ну, я не встигла це вивчити. Бо саме тоді зацікавилася сиром.

Джек: Я хотів би повернутися до свого запитання.

Ру: Щось ви рознервувалися. Не треба отак жувати язик, це шкідливо.

Джек: Я б менше нервувався, якби ви відповіли на запитання.

Юлла: Ми сиділи на дивані, їли піцу. Ось відповідь на ваше запитання.

Джек: Дякую! Хто в цей час був у квартирі?

Юлла: Ми з Ру. Естель. Зара. Леннарт. Анна-Лена з Рогером. Грабіжник.

Джек: А агентка?

Юлла: Звичайно.

Джек: Де була агентка?

Юлла: Саме в той час?

Джек: Так.

Юлла: Я вам GPS чи що?

Джек: Я просто хочу, щоб ви підтвердили, що всі інші також сиділи за столом і їли піцу.

Юлла: Припускаю, так.

Джек: Припускаєте?

Юлла: Та що з вами? Я вагітна, там була вогнепальна зброя, мені було про що думати, і я вам не вихователька в дитячому садку, яка рахує рюкзачки в автобусі.

Ру: Це цукерки?

Джек: Жувальна гумка.

Юлла: Перестань уже все їсти!

Ру: Я тільки запитала!

Юлла: Ви знаєте, що вона на всіх показах квартир відкриває холодильник? Як вважаєте, це нормальна поведінка?

Джек: Якщо чесно, мені однаково.

Ру: Послухай, вони ж ХОЧУТЬ, щоб ми перевіряли холодильник. Це ж частина «домашнього стилю», про який говорять агенти. Одного разу я знайшла в холодильнику такос. Це були три найкращі такос, які мені доводилося куштувати.

Юлла: Зачекай, ти їх їла?

Ру: Але ж їх там для цього й залишили.

Юлла: Ти з'їла те, що знайшла в холодильнику в будинку незнайомих людей? Ти жартуєш?

Ру: Що в цьому поганого? То була курка. Здається, таки курка. Просто все стає на смак як курка, коли трохи постоїть у холодильнику. Крім жаби. Я розповідала про той випадок, коли з'їла жабу?

Юлла: Що? Ні! Припини, мене зараз знудить, я серйозно!

Ру: Чому — припини? Це ж ти завжди кажеш, що треба, аби ми знали все одна про одну!

Юлла: Так, але тепер я передумала. Мені здається, ми вже дізналися якраз достатньо.

Ру: Як ви вважаєте, це дивно — їсти такос на показі квартири?

Джек: Будь ласка, не треба мене в це вплутувати.

Юлла: Він думає, що це ненормально.

Ру: Він цього не сказав! А знаєте, що насправді ненормально?

Юлла: ховає солодощі. Хіба можна так поводитися в дорослому віці?

Юлла: Я ховаю ДОРОГІЙ шоколад, саме так, бо я одружена не з людиною, а з чорною дірою.

Ру: Вона вас обманює. Якось я виявила, що вона купила шоколад без цукру. Без цукру! Вона і його сховала, ніби я могла не стриматися і з'їсти шоколад без цукру, як якась звихнута соціопатка.

Юлла: І ти таки з'їла той шоколад.

Ру: Щоб тебе провчити! А не тому, що він мені смакував.

Юлла: Слухайте, ну все, я готова відповідати на ваші запитання!

Джек: Вау. Оце мені пощастило.

Юлла: То ви будете їх ставити чи ні?

Джек: Добре. Коли злочинець відпустив вас і ви виходили з квартири, чи пам'ятаєте, хто тоді спускався сходами разом із вами?

Юлла: Усі заручники, як же ж іще.

Джек: Можете їх перелічити? У тому порядку, в якому вони спускалися сходами.

Юлла: Звичайно. Ми з Ру, Естель, Леннарт, Зара, Анна-Лєна і Рогер.

Джек: А агентка?

Юлла: Так. І агентка.

Джек: З вами ж повинна була вийти агентка?

Юлла: Нам іще довго?

Ру: Я голодна.

Усі професії мають свої технічні особливості, яких нікому ззовні не зрозуміти, свої інструменти, допоміжні засоби та складні терміни. У професії поліціанта цього, мабуть, щонайбільше. Мова професії постійно змінюється, її перестають розуміти старші колеги, а молодші в той час вигадують щось нове. Тому Джим не знав, як називалось оте телефонне паскудство. Він розумів лише, що в ньому є якась спеціальна штука і на нього можна зателефонувати навіть там, де ледве працює покриття мобільного зв'язку, і Джек був дуже гордий, що в їхньому відділку є така річ. А от Джим вважав, що Джек міг би не так гордо носитися з тим телефонним чортзна-чим, але так сталося, що саме той телефон вони зрештою передали грабіжнику. Що ж, як виявилось, все-таки добре мати таку штуку. Це взагалі-то Джим придумав, як їм діяти далі, але він цим не особливо пишався. Одразу після того як відпустили заручників, зателефонував переговорник, щоб переконати грабіжника вийти добровільно. І тоді вони почули постріл.

Звичайно, Джек детально пояснив Джиму, що за технологія в цьому телефоні, тому Джим, ясна річ, і далі називав його «оте спеціальне телефонне чортзна-що, яке знаходить покриття там, де цього паскудного покриття немає». Звичайно, Джек сказав Джиму переконатися, щоб була налаштована гучність дзвінка, перед тим як передати телефон грабіжнику. Та, звісно, цього зроблено не було.

Тепер Джек роззирається по квартирі.

— Тату, ти переконався, що телефон був увімкнутий на звук, коли ми його передали?

— Так-так, звичайно, — відповідає Джим.

— Отже... ні?

— Може, забув. Можливо.

На Джека накочується глибоке розчарування, він розтирає долонями все обличчя.

— То телефон міг бути у віброрежимі?

— Може, й так.

Джек торкається рукою маленького столика, на якому стояв телефон, коли вони ввірвалися до квартири. Столик ледве тримається на трьох хитких ніжках, це просто якийсь виклик законам гравітації. Джек дивиться на те місце на підлозі, де вони знайшли пістолет. Веде очима за чимось невидимим, а тоді підходить до зеленої штори. Там у стіні застрягла куля.

— Злочинець не застрелився, — тихо проговорює Джек і раптом усвідомлює, що злочинця навіть не було у квартирі, коли

пролунав постріл.

— Не розумію, — каже Джим, але він не сердиться на сина, як то часто буває з татами, а відчуває гордість за нього, на яку здатні не так уже й багато тат.

Джим любить слухати, як син пояснює те, що виходить за межі його власного розуміння, але в Джековому голосі не чути й натяку на самовдоволення, коли він починає пояснювати.

— Тату, телефон був на цьому хиткому столику. Пістолет, мабуть, лежав поруч. Коли ми зателефонували після звільнення заручників, телефон завібрував, столик захитався, а пістолет упав на підлогу і стрельнув. Ми вважали, що злочинець застрелився, але його навіть не було на місці. Він уже був не тут. А ця кров... бутафорська чи як там її... мабуть, хтось вилив її тут ще раніше.

Джим довго дивиться на сина. Чуває бороду.

— А знаєш, з одного боку, це найрозумніший злочин у світі...

Джек киває, потираючи велику гулю на лобі, а тоді завершує думку тата:

— ...а з іншого — цей злочин, схоже, скоїв найбільший ідіот.

Принаймні один із них має рацію.

Джек сідає на диван, Джим розвалюється так, ніби його штовхнули. Джек тягне до себе сумку, дістає записи з допитів усіх свідків і розкладає їх, нічого не пояснюючи. Ще раз усе перечитує. Відклавши останню сторінку, починає зосереджено покусувати язик; стрес Джека сидить у язика.

— Я ідіот, — каже він.

— Чому? — дивується Джим.

— От чорт. Та що б вам... чорти б мене взя... я ІДІОТ! Тату, скільки людей було у квартирі?

— Ти маєш на увазі, скільки покупців?

— Ні, всіх, скільки *всього* людей перебувало у квартирі?

Джим починає щось торочити, сподіваючись, що так він зможе вдати, ніби щось розуміє:

— Давай порахуємо... сім покупців. Тобто... ну... там були Ру і Юлла, і Рогер, і Анна-Лена, і Естель, їх цікавило придбання квартири...

— Це п'ять, — нетерпляче киває Джек.

— П'ять, так. Таки п'ять. Потім іще Зара, але ми не розуміємо, чому вона прийшла. І ще Леннарт, який був у квартирі, бо його найняла Анна-Лена. Тож це... один, два, три, чотири, п'я...

— Разом сім! — киває Джек.

— І ще злочинець, — додає Джим.

— Саме так. І ще агентка.

— І агентка, так, тоді буде дев'ять! — підтверджує Джим, підбадьорений своїми знаннями математики.

— Тату, ти впевнений? — зітхає Джек.

Джек довго дивиться на тата й чекає, що той зрозуміє, але нічого не відбувається. Абсолютно нічого. Пара очей витріщається на нього з таким самим виразом, як і колись у Джековому дитинстві, коли вони разом переглядали фільм, а тоді Джек мусив пояснювати: «Тату, ну чого ти, той лисий був МЕРТВИЙ. Тому його міг бачити тільки маленький хлопчик!». На це тато вигукував: «То він був приви́дом? Та ні, як таке може бути? Його ж бачили!».

А вона сміялася — Джимова дружина і Джекова мама. Боженьку, як вона сміялася. Господи, як їм її бракує. Це через неї вони залишаються поблажливими один до одного, навіть коли її вже нема.

Джим швидко постарів після її смерті, він став ніби меншим і вже ніколи не міг дихнути на повні груди. Тієї ночі, коли він сидів у лікарні, його життя здавалося йому крижиною: він не втримався за край і зісковзнув у темряві всередині себе — і в гніві прошепотів до Джека: «Я намагався говорити з Богом, я справді намагався з ним говорити, але що то за Бог, який послав таку хворобу священниці? Вона тільки те й робила, що несла людям добро, — який Бог міг послати ЇЇ таку хворобу?!».

Тоді Джек не міг нічого відповісти, не може й зараз. Він мовчки сидів у приймальні, обіймаючи тата, поки вже сам не знав, чії сльози течуть по шиї. Наступного ранку вони розсердилися на сонце за те, що воно зійшло, і не могли пробачити світові, бо життя без неї тривало.

Але коли настав час, Джек, дорослий і з прямою спиною, відчинив одні двері, потім інші й зупинився біля її палати. Тепер це був гордий молодий чоловік, твердий у своїх переконаннях, він не був релігійним, і його мама, звісно, ніколи не дорікнула йому за це жодним суворим словом. Вона була з тих священників, яким усі релігійні дорікають через брак релігійності, а інші — через саму релігійність. Вона бувала на морі з моряками, в пустелі з солдатами, у в'язницях зі злочинцями, в лікарнях із грішниками та атеїстами. Вона могла випити й уміла відповісти на непристойні жарти, байдуже кому. І коли її запитували, як це сприйме Бог, вона завжди відповідала: «Ми з ним не завжди і не в усьому погоджуємося, але думаю, він знає, що я дуже стараюся. Думаю, він знає, що я хоч і працюю на нього, але служу — людям». Коли хтось просив її описати свої погляди на світ, вона цитувала Мартіна Лютера: «Навіть якщо знатиму, що завтра буде кінець світу, сьогодні я ще посаджу яблуню». Вона могла зробити так, щоб син полюбив її яблучний пиріг, але ніколи не змушувала його вірити в Бога; людей іще можна якось повернути до релігії, а

от віри нікого не навчиш. Але тієї ночі Джек сам-один у кінці ледь освітленого коридору в лікарні, де мама раніше й сама тримала за руки стількох пацієнтів при смерті, став на коліна й молився Богу, щоб не забирав від нього маму.

Коли Бог таки забрав її, Джек підійшов до лікарняного ліжка й дуже міцно стиснув мамину руку, ніби сподівався, що вона прокинеться і висварить його. А потім невтішно прошепотів: «Мамо, не хвилюйся, тата я догляну».

Потім він зателефонував сестрі. Вона обіцяла та обіцяла — звісно, як завжди. Але їй були потрібні гроші на літак. Ну звісно. Джек переказав їй гроші, але вона не прилетіла на похорон. Джим ні разу за все життя не називав її «залежною» чи «наркоманкою», тато не може такого сказати. Він завжди каже, що його дочка «хвора», від цього йому легше. А от Джек називав сестру, як є — наркоманкою. Вона старша за нього на сім років, а коли ти дитина, то з такою різницею у віці в тебе не старша сестра, а кумир. Коли вона переїхала з дому, Джек не міг поїхати разом із нею. Коли вона шукала себе, він не міг їй допомогти, а коли зірвалася в прірву — не міг урятувати.

Відтоді Джек і Джим живуть самі. Вони відправляють їй гроші щоразу, коли вона телефонує, щоразу, коли вона вдає, що збирається додому, якщо вони востаннє допоможуть їй купити квиток на літак. І ще докладуть трохи грошей, щоб вона повіддавала дрібні борги. Нічого серйозного, вона все залагодить, якщо тільки... Звісно, вони знають, що не треба давати їй гроші. Це всім відомо. Наркомани зловживають наркотиками, а їхні близькі зловживають надією. Чіпляються за неї. Щоразу, коли висвітлюється дзвінок із невідомого номера, тато сподівається, що це телефонує вона, а брат жахається від думки, що цього разу хтось повідомить їм, що вона мертва. В обох луною розходяться ті самі невисловлені запитання. Що це за поліціант, який не може оберегти свою дівчинку? Що це за сім'я, яка не може допомогти їй дати собі раду? Що це за Бог, який дозволяє священниці захворіти, і що це за донька, яка не приїжджає на похорон мами?

Коли вони з сестрою ще були дітьми й жили вдома, коли всі ще були щасливі, Джек якось запитав у мами, як вона може сидіти біля людей, які помирають, у їхні останні години, без можливості їх урятувати. Мама поцілувала його в голову й сказала: «А як можна з'їсти слона?». Джек відповів, як відповідає дитина, яка вже всоте чула той жарт: «По шматочку, мамо». Вона розсміялася так, як сміються батьки вже всоте. А тоді міцно взяла його за руку й мовила: «Ми не можемо змінити світ, часто навіть не можемо змінити людей. Але... по шматочку. Можна допомагати тоді, коли маємо змогу. Рятувати тих, кого можемо врятувати. Робити все

можливе. І намагатися в якийсь спосіб сказати собі, що... цього достатньо. Щоб могли жити з тим, що нам не вдалося, і не піти на дно».

Джек не зміг допомогти сестрі. Не зміг урятувати чоловіка на мосту. Ті, хто стрибають... просто стрибають. А нам наступного дня доводиться вставати з ліжка, і священники йдуть виконувати свою роботу, як і поліціанти. А тепер Джек дивиться на бутафорську кров на підлозі, на отвір від кулі в стіні, на невеликий столик, де лежав телефон, і на більший журнальний стіл, на якому залишилися коробки з-під піци.

Дивиться на Джима. Тато розводить руками й ледь усміхається.

— Я здаюся. Ти ж у нас, хлопче, геній. То до чого ти додумався?

Джек киває на коробки з-під піци. Відгортає волосся з чола, на якому гуля. Ще раз повторює імена.

— Рогер, Анна-Лена, Ру, Юлла, Естель, Зара, Леннарт, грабіжник, агентка. Дев'ять осіб.

— Так, правильно.

— А коли мені кинули в голову лайм, на записці було замовлення на вісім піц.

Джим із таким зусиллям обмірковує почуте, аж ніздрі роздуваються.

— Може, грабіжник не любить піцу?

— Може, й не любить.

— Але ти так не думаєш?

— Ні.

— Чому?

Джек встає, складає в сумку свої нотатки з допитів свідків. Покусує язика.

— Агентка ще у відділку?

— Так, вона там.

— Зателефонуй і переконайся, що її нікуди не відпустять!

Джим так хмурить чоло, що в зморшках, здається, можна загубити скріпку.

— Але... чому, хлопче? Що за?..

Джек таки перебиває тата:

— Я думаю, що в квартирі було не дев'ятеро осіб. А восьмеро. Одна людина просто *видавала* себе за іншу! От чорт, тату, ти й далі не розумієш? Ця грабіжниця не ховалася і не втікала, вона вийшла на вулицю просто в нас перед очима!

Це вперше він так назвав злочинця.

Грабіжниця самотньо сиділа в коридорі. Вона чула голоси людей, яких узяла в заручники, але ті лунали ніби з якогось іншого часу. Між нею та всіма іншими, між нею теперішньою й тією людиною, якою вона була ще сьогодні зранку, минула ціла вічність. У квартирі вона була не сама, але жодна людина в цілому світі не могла розділити з нею наслідків того, що сталося. У цьому й полягає найбільша самотність: далі ніхто з тобою не піде. Коли вони вийдуть звідси, усі ці люди стануть жертвами — щойно опиняться внизу на вулиці. А вона залишиться злочинцем. Якщо поліція зразу її не застрелить, вона сяде до в'язниці на... вона навіть не знала, на скільки... на роки? Вона постаріє в камері. І ніколи не побачить, як її донечки навчатися плавати.

Дівчатка. Ох, дівчатка. Мавпочка й Жабка, вони виростуть і навчатися добре обманювати. Вона сподівалася, що їхньому татові принаймні вистачить розуму, щоб навчити їх обманювати так, як треба. Щоб замість правди вони казали, що мама померла. Вона повільно-повільно зняла балаклаву, яка тепер стала їй непотрібною, бо все й так зрозуміло і нікому не треба цих дитячих ілюзій. Вона не зможе втекти від поліції. Її шию обвило волосся, вологе й розкуйовджене. Вона зважила рукою пістолет і стала стискати його міцніше, помалу, так, що навіть не було помітно. Про це свідчили лише зморшки, які ставали глибшими, і кісточки пальців, які побіліли; а тоді вказівний палець намацав курок. Вона тихо подумала: «А якби він був справжнім, я б застрелилася?».

Завершити думку вона не встигла. Чиїсь пальці обплели її руку. Не вихопили пістолет, а тільки опустили його. Біля грабіжниці стояла Зара. В її погляді не було ні співчуття, ані турботи, але вона не забиравала руки з пістолета.

Від тієї миті, як їх захопили в заручники, Зара намагалася ні про що не думати. Насправді вона робила все можливе, щоб не думати взагалі, бо якщо вже десять років носиш у собі стільки болю, то просто мусиш навчитися не думати — щоб вижити. Але щось зачепило її броню, коли вона побачила грабіжницю сам-на-сам із пістолетом. Вона згадала, як сиділа в кабінеті з картиною жінки на мосту, і психологиню, яка поглянула на Зару і сказала: «Ви знаєте, Заро, тривога має дещо прикметне: ми намагаємося хаос вилікувати хаосом. Людина, яка опинилася в катастрофічній ситуації, рідко відступає. Значно частіше вона буде рухатися вперед з іще більшою швидкістю. Ми будуємо власне життя, поки інші на наших очах розбиваються об мур, але й далі сподіваємося, що нам якось вдасться крізь нього пройти. Що ближче підходимо

до нього, то міцнішою стає наша впевненість, що нас дивом порятують різні найнеймовірніші рішення, але ті, хто на нас дивляться, просто чекають... удару».

Почувши це, Зара роззирнулася по кабінету, але не побачила на стінах ніяких дипломів про освіту; чомусь люди з найпрестижнішими дипломами тримають їх у шухлядах письмового столу.

Зара навіть без зневаги поцікавилася:

— Ви вивчали якісь теорії про те, чому люди так влаштовані?

— Сотні теорій, — усміхнулася психологиня.

— І в яку з них ви вірите?

— В ту, яка стверджує, що коли довго падаєш, то перестаєш відчувати різницю між польотом і падінням.

Зара боролася з усіма думками, які лізли їй у голову, але одна таки пробилася. І тепер, у коридорі тієї квартири, вона поклала руку на пістолет і сказала те найщиріше, що могла сказати жінка її становища грабіжниці в її ситуації. Просто три слова.

— Не робіть дурниць.

Грабіжниця підвела погляд на Зару; в очах сльози, у грудях порожнеча. Але дурниць вона не зробила. Навіть ледь усміхнулася. Ця мить для обох стала несподіванкою. Зара обернулася і швидко, немовби злякано, пішла на балкон. Дістала з сумки навушники, заклала їх у вуха й заплющила очі.

Трохи згодом вона вперше в житті їла піцу. Це теж стало несподіванкою. Піца називалася «Капрічоза». На смак вона була жахлива.

РОЗДІЛ 49

Джек вискакує із поліційного авто ще до того, як воно встигає зупинитися. Вривається до відділку й кидається до кімнати для допитів, де сидить агентка, аж гримає себе дверми по чолі — просто в гулю. Джим задихано поспішає за ним, він намагається заспокоїти сина, але зараз це марно.

— Як справи?.. — починає агентка, але Джек горланить:

— ТЕПЕР Я ЗНАЮ, ХТО ВИ!

— Не розумію, про що... — видихає агентка.

— Джеку, будь ласка, заспокойся, — шепоче Джим ще у дверях.

— ЦЕ ВИ! — кричить Джек, у плани якого не входив спокій.

— Я? — дивується агентка, а коли дивиться Джекові в очі, відчуває водночас радість і вдячність, що в кімнаті нема телефонних довідників.

У Джека тріумфально зблискує погляд, коли він нахиляється над столом, стиснувши в повітрі кулаки й шипить:

— Я мав би зрозуміти ще на початку. У квартирі ніколи не було агентки. Грабіжниця — ВИ!

РОЗДІЛ 50

Це так по-дурному — як Джек цього не зрозумів ще на початку й не здогадався, ким насправді був грабіжник? Тепер усе здавалося таким очевидним. Може, це все через маму. Вона втримувала його біля тата, але також і відволікала, а сьогодні чомусь весь час пробиралася в його думки. Ця жінка, вона після смерті була такою ж непокірною, як і за життя; не знати, чи бували галасливіші за неї священники, але якщо й так, то хіба один-єдиний. За життя вона з усіма мала суперечки, а з сином — найбільше, і ця суперечка не вирішилася навіть після її похорону. Тому що наша найзапекліша боротьба точиться не з тими, хто кардинально відрізняється від нас, а з тими, хто дуже на нас схожий.

Іноді вона їхала з дому, коли траплялися катастрофи й гуманітарним організаціям були потрібні волонтери, і її постійно супроводжувала критика як у самій церкві, так і поза нею: бо вона була або занадто релігійною, або недостатньо. Їй треба було або взагалі не допомагати, або робити це деінде. Люди, які самі нічого не роблять, легко критикують тих, хто хоч чимось намагається допомогти. Якось мама опинилася на іншому кінці Землі, де саме тривали заворушення, вона хотіла допомогти жінці, яка стікала кров'ю, але сама отримала удар ножом по руці. Її відвезли в лікарню, там вона позичила телефон і зателефонувала додому. Джим дивився новини й чекав. Він терпляче вислухав її, відчуваючи, як завжди, радість і полегшення, що вона вижила, але коли Джек зрозумів, що сталося, і взяв до рук телефон, він так закричав, аж відлунило в слухавці: «Чому ти там опинилася? Чому ти ризикуєш життям? ЧОМУ ТИ НЕ ДУМАЄШ ПРО СВОЮ СІМ'Ю?».

Мама розуміла, що син так кричить, бо боїться і хвилюється за неї, тому звично відповіла: «Хлопчику мій, кораблям безпечно в порту, але вони не для того збудовані».

І тоді Джек сказав те, про що відразу пошкодував: «Ти думаєш, Бог захистить тебе від ножів лише тому, що ти священниця?».

Мама була в лікарні на іншому кінці світу, але навіть там відчувала його нестямний страх, і її шепіт омивали сльози, коли вона відповіла: «Бог не захищає людей від ножів. Для цього Він дав нам ближніх — щоб ми захищали одне одного».

То була марна справа — сперечатися з нею, такою впертою, і Джек часом ненавидів своє величезне захоплення мамою. А от Джим любив її так, аж йому бракувало повітря. Після того випадку мама вже небагато подорожувала, і ніколи не вирушала так далеко. А тоді вона захворіла, і вони її втратили, й у світі

поменшало прихистку.

Тож коли захопили заручників, коли Джек і Джим за день до новорічної ночі стояли на вулиці перед будинком, де була та квартира, і коли шефи наказали їм чекати приїзду стокгольмців, вони обоє подумали про неї. Що б вона зробила, якби зараз була тут? Коли Джекові поцілили лаймом у чоло, і вони побачили, що обмотаний навколо нього папірець був замовленням піци, тоді, звісно, обом стало зрозуміло, що кращої нагоди вийти на контакт із грабіжником у них не буде. Тож Джек зателефонував переговорникові. Він, хоч і був стокгольмцем, але визнав, що вони мали рацію.

— Так-так, з цього можна почати переговори, з доставки піци, цілком можливо. Але ж там на сходовій клітці бомба? — уточнив він.

— Це не бомба! — з цілковитою впевненістю відповів Джек.

— Можете поклястися?

— Та якими завгодно словами, я їх немало навчився від мами. Цей злочинець не становить небезпеки. Він просто наляканий.

— Звідки ви знаєте?

— Якби він був небезпечним і якби знав, що накоїв, то не став би замовляти для всіх заручників піцу, жбурляючи в нас ЛАЙМОМ. Дайте мені зайти й поговорити з ним, я можу... — Джек затнувся, він хотів сказати «я можу всіх урятувати», але важко сковтнув і закінчив: — ...усе залагодити. Я все можу залагодити.

— Ви поговорили з сусідами? — поцікавився переговорник.

— Будинок порожній, — запевнив Джек.

Через аварію переговорник іще стояв за десятки кілометрів на трасі, навіть поліційні машини не могли проїхати, тому він погодився на план Джека. Але з умовою, що той принесе до квартири телефон, щоб переговорник міг зателефонувати грабіжникові й домовитися про звільнення заручників. «І забрати собі всю славу, коли ця справа закінчиться», — нахмурено подумав Джек.

— У мене добрий телефон, — сказав Джек, тому що так воно й було: він мав телефон, про який Джим говорив, що це спеціальне телефонне чортзна-що, яке знаходить покриття там, де того паскудного покриття немає.

— Я зателефоную після того, як вони закінчать із піцою. З людьми простіше вести переговори, коли вони поїли, — сказав переговорник, ніби тепер такому вчать на курсах ведення переговорів.

— Що робити, якщо він не відчинить нам двері? — поцікавився Джек.

— Можна залишити піцу й телефон на сходах.

— Тоді як нам знати, що він забере телефон у квартиру? — запитав Джек.

— А чому він може цього не зробити?

— Ви вважаєте, що до цього моменту він діяв раціонально й логічно? Він може розхвилюватися й подумати, що телефон — це якась пастка.

І тоді Джимові на думку спала одна ідея. Він аж сам собі здивувався.

— Телефон можна покласти в одну з коробок для піци! — запропонував він.

Джек вражено поглянув на тата. Потім кивнув і сказав у телефон:

— Ми покладемо телефон у коробку для піци.

— Так-так, це добра ідея, — визнав переговорник.

— Це сказав мій тато, — гордо мовив Джек.

Джим відвернувся, щоб син не побачив його збентеження. Знайшов у гуглі, які піцерії є поблизу, зателефонував до однієї та зробив дещо дивне замовлення: вісім піц і форму, яку одягають люди, які цю піцу доставляють. Однак Джим зробив помилку, коли сказав, що він поліціант, бо власник піцерії, який читав місцеві новини в соціальних мережах, був не дурним: він зробив знижку на піцу, але одяг в оренду віддав за вдвічі більшу ціну. Джим розлютився й запитав, чи власник піцерії, бува, не персонаж однієї різдвяної історії, що відбувалася в Англії в середині дев'ятнадцятого століття, але власник піцерії спокійно запитав, чи обізнаний поліціант із такими поняттями, як «попит і пропозиція». Коли нарешті доставили піцу й форму, Джек потягнув усе до себе, але Джим не збирався нічого віддавати.

— Ти чого? Піду я! — твердо сказав Джек.

Джим похитав головою.

— Ні. Я таки думаю, що на сходах може бути бомба. Тому повинен піти я.

— Але чому *ти* повинен іти, якщо там бомба? От дідько, я... — почав Джек, але тато не відступав.

— Хлопче, ти ж такий упевнений, що це не бомба. Чи як?

— Так!

— Що ж, добре. Тоді нема чого хвилюватися, якщо піду я.

— Ти що, мала дитина?

— Ну а ТИ?

Джек у відчаї шукав хоч якісь контраргументи.

— Я не можу дозволити тобі...

Джим уже перевдягнувся, просто на вулиці, хоч температура була нижче нуля. Вони не могли глянути один одному в очі.

— Твоя мама мені не пробачила б, якби я тебе пустив, — сказав Джим, дивлячись під ноги.

— Думаєш, вона пробачила б мені, якби я пустив тебе? Ти ж її чоловік, — сказав Джек кудись у бік дороги.

Джим кивнув, глянувши на небо.

— Але мама вона — твоя.

З ним теж часом марно сперечатися — такий упертий.

РОЗДІЛ 51

Відділок поліції. Кімната для ведення допитів. На обличчі агентки ні кровинки. Перелякана мало не до смерті, вона затинається:

— Гр-гра-грабіжниця? Хт-хто, я? Та-та як-як я мо-мог...

Джек крокує кімнатою й розмахує руками, ніби диригує невидимим симфонічним оркестром, він страшенно собою задоволений.

— Як я не додумався до цього ще на початку? Ви ж *нічого* не вмієте. Усе, що ви розказували про квартиру, — це ж просто нісенітниці! *Справжній* агент із нерухомості не може так погано виконувати свою роботу!

Агентка має такий вигляд, ніби зараз розплачеться.

— Послухайте, я роблю все, що в моїх силах. Ви хоч знаєте, як важко агентам у цих економічних умовах?

Джек мружить до неї очі.

— Хто-хто, а ВИ цього не знаєте. Тому що ви — ГРАБІЖНИЦЯ!

Агентка у відчаї — шукаючи хоч якоїсь підтримки, вона дивиться на Джима, який стоїть у дверях. Але той тільки невтішно зиркає на неї. Джек гримає кулаками по столу й розлючено свердлить поглядом агентку.

— Я мав би зрозуміти це ще на початку. Коли інші свідки розповідали про захоплення заручників, вас вони навіть не згадували. Тому що вас там не було. Зізнавайтесь! Вам вдалося відволікти нас тією вимогою феєрверків, а тоді ви вийшли з квартири просто в нас перед очима. Кажіть правду!

РОЗДІЛ 52

Правда? Вона ніколи не буває настільки складною, як ми собі думаємо. Ми тільки сподіваємося на це, бо можемо почуватися розумнішими, якщо нам вдається щось передбачити. Ця історія про міст, про ідіотів, про захоплення заручників, про показ квартири. Але ця історія також про любов. І навіть не про одну.

На останню перед захопленням заручників консультацію в психологині Зара прийшла заздалегідь. Зрозуміло, вона ніколи не запізнювалася, але їй невластиво було приходити не в точно домовлений час.

— Щось сталося? — здивувалася Надя.

— Ви про що? — різко відповіла Зара.

— Як правило, ви не приходите завчасу. Щось не так?

— А хіба це не ваша робота знати відповідь?

Надя зітхнула.

— Я просто запитала.

— Це капуста-кейл?

Надя опустила погляд на пластикову коробочку в себе на столі. Кивнула.

— У мене обід.

Інші пацієнти могли вважати ці слова дошкульними, але ж не Зара.

— То ви веганка, — мовила вона без запитальної інтонації.

Психологиня кашлянула, ніби їй запекло в горлі від власної передбачуваності.

— Ну, не обов'язково. Тобто я справді веганка, але ж капусту-кейл можна їсти просто так?

Зара зморщила ніс.

— Ви це купили в ресторані. Де могли вибрати різну їжу. Але вибрали капусту-кейл.

— Так роблять лише вегани?

— Можу тільки припустити, що брак вітамінів впливає на ваші фінансові рішення.

Надя всміхнулася.

— Ви зневажаєте мене, бо я веганка, чи тому, що плачуща за це гроші?

— Є багато інших речей, за які вас можна спокійно зневажати.

Надя проковтнула останню порцію капусти й самоповаги, закрила коробочку та запитала:

— Заро, як ви відчуваєтеся з часу нашої останньої зустрічі?

Зара нічого не відповіла. Вона витягнула з сумки пляшечку з антисептиком, ретельно протерла пальці, обернувшись спиною до письмового столу, а тоді подивилася на книжкову полицю й

заявила:

— Як на психолога, у вас забагато книг, які не мають стосунку до психології.

— І про що ці книги, як думаєте?

— Про ідентичність. Тому ви й веганка.

— Є й інші причини бути веганом.

— Які?

— Це корисно для довкілля.

— Можливо. Але я думаю, що такі, як ви, стають веганами заради відчуття, які ви молодці. А ще — у вас погана постава: напевно, не вистачає кальцію.

Сидячи в кріслі, Надя непомітно випросталася. Дуже старалася, щоб не виглядало так, ніби вона навмисно випрямила спину.

— Заро, тут ви платите за час. Як людина, що критикує фінансові рішення інших, ви справді готові витратити стільки грошей на розмови... про мене? Хочете про це поговорити?

Зара, здається, врахувала почуте, але не відводила очей від книжкової полиці.

— Можливо, наступного разу.

— Я цьому рада.

— ЧОму?

— Що буде наступний раз.

Тоді Зара обернулася й пильно поглянула на Надю, щоб зрозуміти, чи це не жарт. Це їй не вдалося, і вона повернулася до свого стільця, знову намастила руки антисептиком, виглянула у вікно позаду Наді й перерахувала вікна в будинку навпроти. А тоді заявила:

— Ви не порекомендували мені приймати антидепресанти. Як роблять більшість психологів.

— Ви бували у багатьох психологів?

— Ні.

— То це самоаналіз?

Зара подивилася на дошку на стіні.

— Я можу зрозуміти ваше небажання виписувати мені снодійні

— ви боїтеся, що я позбавлю себе життя. Але ви могли би принаймні призначити мені антидепресанти.

Надя склала дві невикористані паперові серветки й поклала їх до шухляди столу. Кивнула.

— Так, ви маєте рацію. Я не призначала вам ліки. Через дію антидепресантів згладжуються підйоми й падіння емоцій, і якщо правильно їх вживаєш, то вже не відчуваєш такого суму, як раніше, але й радості теж. — Вона показала в повітрі горизонтальну лінію. — Стаєш просто... рівною. Напрошується думка, що пацієнтам, які вживають антидепресанти, найбільше не

вистачає емоційних підйомів, правда? Але все навпаки. Більшість із тих, хто хоче припинити прийом ліків, кажуть, що їм потрібно мати змогу знову плакати. Вони дивляться сумний фільм із кимось, кого люблять, і хочуть... це відчувати.

— Я не люблю фільми, — сказала Зара.

Надя враз засміялася.

— Ну так, звісно. Але я не вважаю, Заро, що у вас є потреба легше переживати емоції. Навпаки, вам варто відчувати сильніше. Не думаю, що у вас депресія. Думаю, ви самотня.

— Геть непрофесійний аналіз.

— Можливо.

— А що як я вийду звідси й покінчу з життям?

— Не думаю.

— Тобто?

— Ви щойно говорили, що буде «наступний раз».

Зара не відривала погляду від Надиного підборіддя.

— І ви мені довіряєте?

— Так.

— Чому?

— Тому що бачу, що ви не хочете підпускати до себе інших. Бо так ви почуваетесь слабкою. Але ви не боїтеся, що вас зранять. Мені здається, вам страшно зранити інших. Ви значно співчутливіша й моральніша людина, ніж вам того хотілося б.

Зару страшенно зачепили ці слова, хоч вона й сама не розуміла — це через те, що Надя назвала її слабкою, чи тому, що вона вважала її моральною людиною.

— Може, я просто не вважаю, що варто витрачати час на розмову з людьми, від яких я однаково втомлюся.

— Як ви про це знатимете, якщо ніколи не спробуєте?

— Я ж прийшла сюди, і минуло зовсім небагато часу, а я вже від вас втомилася!

— Спробуйте поставитися до цього питання серйозно, — попросила Надя, хоч це й було марно.

Зара, як завжди, відійшла від теми.

— То чому ви СТАЛИ веганкою?

Надя знесилено застогнала.

— Нам справді треба знову про це говорити? Ну добре, я стала веганкою, тому що переймаюся змінами клімату. Якби всі люди були веганами, ми б...

Зара зневажливо перебила її:

— Зупинили танення льодовиків?

Надя зібрала до купи все терпіння, яке вегани мають змогу добряче попрактикувати, коли святкують Різдво зі старшими родичами.

— Не так буквально, звісно. Але це частина більшого вирішення. А те, що льодовики тануть, — це...

— Але чи справді нам потрібні пінгвіни? — щиро здивувалася Зара.

— Я хотіла сказати, що льодовики — це симптом, а не проблема. Як і ваші проблеми зі сном.

Зара рахувала вікна.

— Є жаби, які зараз під загрозою зникнення, а вчені підрахували, що вони з'їдають стільки комах, що ми просто задихнемося від комарів, якщо б вони зникли. Але пінгвіни? Кому яке діло, якщо пінгвіни зникнуть? Ну, крім виробників пуховиків.

Тоді Надя втратила суть розмови, у чому, мабуть, і був задум Зари.

— Але ж їх не... що... ви думаєте, що пуховики роблять із пінгвінів? Це ж пух із *гусей*!

— То гуси вам не настільки важливі, як пінгвіни? Якось не дуже по-веганськи.

— Я цього не казала!

— А мені так не здалося.

— Ви знаєте, у вас уже виробилася звичка.

— Яка?

— Змінювати тему, щойно ми починаємо говорити про справжні почуття.

Зара наче всерйоз над цим замислилася. Потім сказала:

— А ведмеді?

— Прошу?

— Якщо на вас нападе ведмідь — ви не зможете його вбити?

— Чому на мене має напасти ведмідь?

— Хтось може вас викрасти, дати наркотики, а тоді ви прокинетесь у клітці з ведмедем, і доведеться боротися з ним на смерть.

— Ну все, тепер мені справді неприємно. І я хочу завважити, що в мене ґрунтовні знання з психології, щоб мати достатньо високий поріг для слова «неприємно».

— Чому ж ви така вразлива? Просто дайте відповідь на запитання: ви могли б убити ведмедя? Не заради їжі. Тобто якщо у вас в руці була б не виделка, а ніж?

Надя застогнала:

— Ви знову починаєте.

— Що починаю?

Надя глянула на годинник. Зара звернула на це увагу. Вона двічі порахувала всі вікна. Надя звернула на це увагу. Якийсь час вони не дивились одна на одну, а тоді Надя сказала:

— Дозвольте запитати ось що: ви, можливо, висміюєте рух за

захист довкілля, оскільки він іде всупереч ринку фінансів, на якому ви працюєте?

Зара відрубала навіть швидше, ніж сподівалася; часом навіть не знаєш, наскільки сильно щось відчуваєш, поки не отримаєш змоги в цьому переконатися:

— Послухайте, рух за захист довкілля і так сміховинний, він не потребує висміювання! І я не захищаю ринок фінансів, я захищаю економічну систему.

— І в чому відмінність?

— Перше — симптом. Друге — проблема.

Надя кивнула, ніби зрозуміла, що це означало.

— Але ж економічну систему побудували люди, хіба ні? Це ж конструкція?

У відповіді Зари, на диво, не було зневаги, вона мовила навіть із ноткою співчуття:

— У цьому й проблема. Ми побудували її надто міцною. Забули, що ми дуже жадібні. У вас є власна квартира?

— Так.

— Ви взяли на неї позику?

— Хіба не всі беруть позику?

— Ні. Позика колись була тим, що треба було повернути. Але коли кожна друга сім'я з дітьми із середнім рівнем доходу бере позики на таку суму, яку вони не зможуть заощадити за все своє життя, то для банків це вже не *позика*. А *фінансування*. І тоді житло — вже не житло. А інвестиції.

— Я не зовсім розумію, що це означає.

— Це означає, що бідні стають біднішими, а багаті багатшими, і справжня класова межа проходить між тими, хто отримує позики, і тими, кому позик не дають. Скільки б люди не заробляли, у кінці місяця вони однаково не сплять через тривоги про гроші. Кожен дивиться на те, що є в сусіда, й дивується: «Як вони *можуть* усе це купити?». Але кожен живе, витрачаючи більше за свій дохід. Навіть по-справжньому багаті ніколи не почуваються настільки багатими, тому що єдине, що можна придбати, — це просто дорожча версія того, що в нас уже є. За позичені гроші.

Надя була схожа на kota, який уперше бачить людину на ковзанах.

— Я... мені треба подумати... Якось я чула, як один чоловік, який працював у казино, розповідав, що людей занапащує не програш, а намагання відіграти свої гроші. Ви це маєте на увазі? Саме тому на біржі чи на ринку житла можна зазнати краху?

Зара знизала плечима.

— Звичайно. Якщо вам так простіше.

Тоді психологиня, сама того не розуміючи, поставила

запитання, яке вдарило її пацієнтку під дих:

— У такому разі — що у вас викликає більші докори сумління: коли ви *відмовляєте* в позиці чи коли даєте позику на *занадто велику суму*?

Зара мала незворушний вигляд, але так міцно стискала бильця стільця, аж побіліли долоні. Щоб це приховати, вона стала розтирати їх і рахувати вікна, уникаючи зорового контакту. А тоді швидко фиркнула.

— Ви знаєте, якби захисники тварин справді їх захищали, вони не просили б мене їсти щасливих свиней.

Надя закотила очі.

— Я не розумію, як це стосується мого запитання.

Зара знизала плечима.

— Усі ці розмови про органічне землеробство, рекламу курей вільного вигулу і щасливих свиней... Хіба з мого боку не було б етичніше не їсти щасливу свиню? Що краще: з'їсти свиню, яка прожила жакливе життя, чи свиню, яка жила *carpe diem* із родиною та друзями? Фермери кажуть, що в щасливих свиней краще м'ясо, тож я можу лише припустити, що вони чекають, коли свиня закохається, і, може, тоді, коли в неї народяться діти, коли вона буде ЦОНАЙЩАСЛИВИША, вони вистрілять їй у голову й запакують у вакуумну розфасовку. Наскільки це етично?

Психологиня зітхнула.

— Я так розумію, ви не хочете говорити про ваших клієнтів і про їхні позики.

Зара щосили втиснула нігті в долоні.

— Ви замислювалися над тим, що вегани завжди говорять про порятунок планети так, ніби ми цій планеті потрібні? Планета житиме собі мільярди років — і то без людей. Ми забираємо життя тільки в себе.

На це, як завжди, складно було щось сказати. Надя поглянула на годинник і одразу пошкодувала, бо Зара це помітила і, як завжди, встала. Зара ніколи не допускала до того, щоб її просили піти, і в таких випадках вчишся стежити за чужими годинниками, тож коли людина дивиться на годинник удруге, час вставати. Надя засоромилась і пролепетала:

— У нас ще є час... якщо хочете... У мене після вас немає пацієнта.

— Дороженька, я маю чим зайнятися, — відповіла Зара.

Тоді Надя набралася відваги й прямо запитала:

— Можете розповісти мені хоч щось особисте?

— Перепрошую?

Надя встала, схилила набік голову, щоб, можливо, зустрітися поглядом із Зарою.

— Увесь час нашого спілкування в мене таке відчуття, що ви не розповідаєте нічого по-справжньому особистого. Розкажіть хоча б щось. Який ваш улюблений колір? Ви любите мистецтво? Ви коли-небудь були закохані?

У Зари брови полізли на чоло.

— На вашу думку, я могла би краще спати, якби була закохана? Надя розсміялася.

— Та ні. Мені просто цікаво. Я про вас дуже мало знаю.

З усіх дивних моментів, які між ними траплялися, цей був найдивнішим.

Зара кілька хвилин стояла позаду крісла, вичікуючи. А тоді глибоко вдихнула й розповіла Наді те, чого ще нікому не розповідала:

— Я люблю музику. Я вмикаю... музику дуже голосно, тільки-но приходжу додому. Це мені допомагає зібратися з думками.

— Тільки коли приходите додому?

— Я не можу голосно слухати музику в офісі. А це працює тільки тоді, коли я слухаю музику на дуже-дуже високій гучності.

Зара постукала себе по чолі, коли це казала. Так, ніби хотіла пояснити, що саме не працює.

— Яку музику ви слухаєте? — обережно запитала Надя.

— Дез-метал.

— Ой.

— Це був професійний вигук?

Надя пирхнула, знічено і вкрай непрофесійно, бо під час навчання на психолога пирхати їх точно не вчили.

— Просто це було *вкрай* несподівано. А чому дез-метал?

— Він настільки гучний, що в моїй голові настає тиша.

Зара так стискала сумку, аж побіліли кісточки пальців. Надя це побачила. Вона дістала з шухляди письмового столу блокнот, щось написала й передала аркуш Зарі.

— Це рецепт снодійного? — запитала та.

Надя похитала головою.

— Це назва моделі класних навушників. Трохи далі по вулиці є магазин електроніки. Купіть собі навушники, і зможете слухати свою музику, де б ви не були, щойно вас щось почне дратувати. А що як це допоможе вам частіше десь бути? Зустрічатися з людьми? Може, навіть... закохатися?

Звісно, психологиня вмить пожалкувала про останні слова. Зара не відповідала. Вона запхала аркуш до сумки, глянула на лист, який лежав на дні, а тоді швидко закрила сумку. Зара вже виходила, коли Надя вигукнула, не стримавши хвилювання від того, що зайшла задалеко.

— Заро, я не це мала на увазі, вам не потрібно закохуватися! Я

мала на увазі, що непогано було би спробувати щось нове. Я просто думаю, що ви повинні дати собі... просто дати собі шанс... від когось втомитися!

Зара стояла в ліфті. Коли двері зачинилися, вона подумала про позики, які дають людям. Про ті, які отримують підтвердження, і про ті, які відхиляють. А тоді натиснула кнопку «стоп».

РОЗДІЛ 53

Унизу, на вулиці, де захопили заручників, Джек намагався зв'язатися з грабіжником іншим способом, тільки б не дозволити Джиму понести туди піцу. Він думав, думав і думав, бо молоді чоловіки бувають дуже впевненими в усьому й завжди, але навіть Джекові легше було б з упевненістю на сто відсотків знати, що та бомба не була бомбою, тільки б не відправляти тата на сходи для перевірки цієї версії.

— Почекай, тату, у мене є... — почав він і взяв слухавку, щоб сказати переговорникові: — Ще до того, як ми зайдемо з піцями, я хочу краще оглянути територію. Я міг би піднятися сходами в будинку на протилежному боці вулиці. Може, звідти вдасться заглянути на сходову клітку.

Голос переговорника звучав скептично.

— І що це змінить?

— Можливо, взагалі нічого, — зізнався Джек. — *А може*, з вікна на сходовій клітці я побачу, чи це справді бомба, і перед тим як відпустити в будинок свого колегу, я принаймні хотів би знати, що все спробував, щоб перестрахуватися.

Переговорник затулив рукою слухавку, поговорив із кимось — напевно, з одним із тих паскуд-шефів. Тоді повернувся до розмови й відповів:

— Так-так. Добре.

Переговорник не висловив Джеку захоплення від того, що поліціант називає свого тата «колегою», та ще й у такій критичній ситуації, але він і справді ним захоплювався.

Джек зайшов до будинку навпроти. Переговорник увесь цей час не клав слухавку й через півтора поверхи здивовано запитав:

— Але... що це ви там робите?

— Іду нагору, — відповів Джек.

— А ліфт?

— Мені не подобається ліфт.

Переговорник говорив так, ніби щойно постукав себе по чолі телефоном.

— То ви готові зайти до будинку, в якому бомба й озброєний грабіжник, але боїтеся ліфтів?

Джек зашипів у відповідь:

— Я НЕ БОЮСЯ ліфтів! Я боюся змій і захворіти на рак, а ліфти мені просто НЕ ПОДОБАЮТЬСЯ!

Переговорник наче посміхнувся.

— Ви можете викликати підкріплення?

— Усі наші співробітники вже на місці. Виконують блокування та евакуацію з будинків навколо. Я викликав іще підкріплення,

але ці двоє чекають своїх дружин.

— Що це означає?

— Вони випили. Треба, щоб дружини їх підвезли.

— Випили? Так швидко? За день до новорічної ночі? — здивувався переговорник.

— Не знаю, як у Стокгольмі, але в нас тут серйозне ставлення до Нового року, — відповів Джек.

Переговорник засміявся.

— Ви ж розумієте, стокгольмці нічого не сприймають серйозно.

Джек усміхнувся. Кілька кроків вагався, перш ніж поставити запитання, відповідь на яке весь час хотів почути.

— Вам уже доводилося мати справу із захопленням заручників?

Переговорник також вагався.

— Так-так. Таке вже було.

— І чим усе закінчилося?

— Заручників звільнили, злочинець вийшов після переговорів, які тривали чотири години.

Джек зосереджено кивнув і зупинився на передостанньому поверсі. Визирнув через невеликий бінокль із вікна на сходовій клітці. Побачив дроти на підлозі, які звисали з коробки, на якій щось написали фломастером. Джек не міг би поклястися, бачачи все з такої віддалі, але напис був схожий на літери «P-I-3-D-B».

— Це не бомба, — сказав він у телефон.

— Як думаєте — що там?

— Схоже на балконні гірлянди.

— Що ж, добре.

Джек рушив сходами нагору, на верхній поверх. Якщо грабіжник не опустив жалюзі, він міг би заглянути до квартири.

— Як ви його виманили? — запитав Джек.

— Кого?

— Злочинця, який захопив заручників. Минулого разу.

— Ой, та як завжди, скомбінувавши все, чому ми навчилися. Не говорили заперечними реченнями, не казали «це неможливо» або «не можете» чи «не хочете». Намагалися відшукати між нами щось спільне. Зрозуміти його мотивацію.

— І так ви його вивели?

— Ні-ні, звісно, не так. Я з ним жартував.

— Серйозно?

— Так-так. Серйозно. Ми розмовляли чотири години, і раптом він замовк. Перше правило, якому нас вчать...

— Зайняти його розмовою? Не допускати, щоб у слухавці стало тихо?

— Так, саме так. Я не знав, що робити, тому ризикнув і запитав, чи не хоче він послухати смішну історію. Він замовк на цілу

хвилину, а тоді сказав: «Ну? Ви будете розповідати чи ні?». І я розказав про двох ірландців в одному човні. Ви знаєте цю історію?

— Ні, — відповів Джек.

Переговорник набрав у легені повітря.

— Так от, два брати-ірландці рибалять на морі. Починається шторм, і вони гублять весла. Навколо темрява, хвилі б'ють об човен, брати вже думають, що настала їхня остання година. Аж раптом один із них бачить, як у воді щось зблискує, і встигає виловити пляшку. Вони витягують корок, і — ПФФФ! Перед ними з'являється чарівний дух. Він готовий виконати їхнє бажання, все, що вони захочуть. Брати оглядаються на бурхливе море, на свій човен без весел, який так далеко від суші, і перший уже збирається сказати правильне бажання, коли другий радісно вигукує: «Хочу, щоб усе море стало “Гіннесом”!». Чарівний дух дивиться на нього, як на ідіота, але відповідає: «Та добре, звісно, нехай буде». І — ПФФФ! Усе море стає пивом «Гіннес». Дух зникає. Перший брат дивиться на другого й сичить: «Ти довбаний ідіот! У нас було одне-єдине бажання, і ти захотів, щоб усе море стало “Гіннесом”! Ти хоч розумієш, що нам тепер доведеться робити?». Другий брат присоромлено хитає головою. Перший у розпачі плескає руками й каже...

Переговорник зробив театральну паузу, але не встиг донести суть історії, бо Джек закінчив замість нього:

— «Тепер люрати будемо в човен!»

Переговорник так голосно фиркнув, аж відлунило в слухавці.

— То ви все-таки її чули.

— Моя мама любила смішні історії. Ви змусили злочинця здатися, розповівши йому цю історію?

У слухавці запала мовчанка, трохи задовга.

— Може, він боявся, що я розповідатиму це.

Переговорник сказав це так, ніби хотів засміятися, але не міг. Джек це завважив. Він уже вийшов на останній поверх і дивився крізь вікно на балкон будинку навпроти. А тоді не стримав здивування.

— Що за... чорт, це якось дивно.

— Що таке?

— Я дивлюся на балкон квартири, в якій тримають заручників. А там стоїть якась баба.

— Баба?

— Так. З навушниками.

— З навушниками?

— Так.

— Що за навушники?

— Скільки буває тих навушників? Яке це має значення?

Переговорник зітхнув.

— Ну так. Дурне запитання. Тоді скільки їй років?

— Десь п'ятдесят. Може, більше.

— То п'ятдесят чи за п'ятдесят?

— Та чорт її... звідки я знаю! Просто баба. Звичайна собі баба.

— Ну-ну-ну, заспокойтеся. Який у неї вигляд? Вона перелякана?

— Та вона... ніби знуджена. Вона точно не схожа на людину, якій щось загрожує.

— Якось дивно як на заручників.

— Та власне. І на сходах точно не бомба. І банк, який хотів пограбувати злочинець, був безготівковий. Я від початку казав, що ми маємо справу аж ніяк не з професіоналом.

Переговорник якийсь час обмірковував почуте.

— Так. Ви, мабуть, правильно кажете.

Він намагався говорити впевнено, але Джек почув вагання. Між двома чоловіками запала довга мовчанка, а тоді Джек запитав:

— Скажіть правду. Що сталося минулого разу, коли захопили заручників?

Переговорник зітхнув.

— Той чоловік звільнив заручників. І застрелився ще до того, як ми встигли зайти.

Джек увесь день носитиме з собою ці слова, ніби вшиті під шкіру.

Він уже почав спускатися вниз, коли переговорник кашлянув і запитав:

— Слухайте, Джеку, а можна тепер *мені* дещо запитати? Чому ви відмовилися від роботи в Стокгольмі?

Джек уже думав, чи не збрехати, але навіть на це не мав сили.

— Звідки вам про це відомо?

— Я розмовляв із однією нашою шефінею, перш ніж вирушити до вас. Розпитував, хто там є з місцевих. Вона відповіла, що мені варто знайти Джека, бо він, чортяка, крутий. І сказала, що кілька разів пропонувала вам роботу, але ви відмовлялися.

— У мене є робота.

— Але не така, яку вона вам пропонує.

Джек пирхнув, захищаючись:

— Усі ви, стокгольмці, вважаєте, ніби світ крутиться навколо вашого паскудного міста.

Переговорник засміявся.

— Та ну, я виріс у селі, звідки треба було їхати машиною сорок хвилин, щоб купити молоко. Там ми вважали ваше місто ще й яким великим. Для нас ви були б стокгольмцем.

Після цього реготнув уже Джек.

— Усі ми для когось — «паскудні стокгольмці».

— Тоді в чому проблема? Ви боїтеся, що прийдете на нову роботу й не дасте ради?

Джек потер долоні об штани.

— Ви мій психолог чи що?

— Здається, він вам потрібен.

— Зараз нам краще зосередитися на *нашому* завданні.

Переговорник трохи повагався, але все-таки запитав:

— Ваш тато знає, що вам запропонували іншу роботу?

Джек уже хотів щось сказати, але переговорник так і не почув відповіді, бо, виглянувши у вікно на сходовій клітці, Джек побачив, що тата вже нема на вулиці, хоча він мав там чекати.

— Чорт, та що ж таке?! — загорлав Джек, поклав слухавку й побіг.

РОЗДІЛ 54

Зара вийшла на балкон, і там її побачив Джек. Це сталося зразу після того, як у коридорі вона сказала грабіжниці «не робіть дурниць», і їй страшенно забракло свіжого повітря. Зі спини можна було подумати, що Зара рушила на балкон від бридливості, але її обличчя викривало, що насправді — від вразливості. Вона сама себе здивувала, втратила контроль, піддалася почуттям. Іншим на її місці стало б трохи прикро — як то буває, коли дізнаєшся, що у вас із батьками однакові музичні вподобання, або коли куштуєш шоколад, а виявляється, що то пахтет, — але Зару охопила паніка. Невже вона заразилася емпатією?

Вона ретельно мастила пальці антисептиком, знову й знову рахувала вікна в будинку по той бік вулиці й намагалася глибоко дихати. Надто довго їй довелося стовбичити в цій квартирі, ці люди наблизилися й потіснили її простір — вона до такого не звикла. Зара притулилася до стіни на балконі, щоб унизу на вулиці ніхто не побачив її за поручнями. Поправила щільніше навушники і збільшувала гучність, аж поки шум і гуркіт музики не заглушили шум і гуркіт у її голові, а баси не відбивали удари сильніше за серце.

І, можливо, на хитку секунду вловила цей настрій. Уклала перемир'я сама з собою.

Зара спостерігала, як зима влаштувалася в місті. Їй подобалася тиша цієї пори року, але вона ніколи не схвалювала її самовдоволення. Ще до того, як випадав сніг, осінь встигала завершити всю роботу: прибирала листя й дощенту стирала літо зі спогадів. Зимі залишалося тільки зайти, не постукавши, принести мороз і забрати собі всю славу — точнісінько ніби чоловікові, який двадцять хвилин посмажив щось на грилі, але за все життя ніколи не готував справжнього обіду.

Зара не почула, як відчинилися балконні двері, але відчула, що якесь волохате вухо торкнулось її волосся. На балкон вийшов Леннарт і став біля неї. Обережно постукав по навушнику.

— Що? — відрубала Зара.

— Ви курите? — запитав Леннарт.

Він так і не зміг вибратися з кролячої голови, але в ній біля носа була маленька дірка, крізь яку можна було дихати, і Леннарт був майже впевнений, що зможе затягнутися.

— Зрозуміло, що ні! — сказала Зара й знову затулила вухо навушником.

Леннарт здивувався, хоч цього й не було помітно з незмінно

незворушного виразу кролячої голови. Зара була схожа на людину, яка курить, якщо не з власної охоти, то принаймні щоб зіпсувати повітря іншим. Кролик знову постукав по навушнику, Зара з величезним небажанням відкрила вухо.

— Тоді чому ви на балконі? — поцікавився Кролик.

Зара зміряла його поглядом — від високих шкарпеток на ногах до розтягнутих трусів, а далі — до голого тулуба з волоссям на грудях, яке вже починало сивіти.

— Ви справді вважаєте, що у вашому становищі можна висловлювати сумніви щодо життєвого вибору інших людей? — поцікавилася вона, але не настільки роздратованим тоном, як їй би того хотілося.

Леннарт почухав великі завмерлі очі кролика й відповів:

— Насправді я теж не курю. Тільки на свята. І коли мене беруть у заручники!

Він засміявся, Зара мовчала. Леннарт стих. Зара затулила вухо навушником, але Леннарт, звісно, знову постукав по ньому.

— Можна мені трохи постояти з вами? Я боюся, що Рогер іще раз поб'є мене, якщо залишусь у квартирі.

Зара не відповіла, заклала навушник на місце, і Кролик миттю по ньому постукав.

— Ви тут на сафарі?

Зара здивовано кліпнула.

— Що це означає?

— Я просто завважив. На квартирних показах завжди є хтось такий, як ви. Кому не потрібна квартира, хто приходить просто з цікавості. На сафарі. Спробувати інший стиль життя. Я навчився їх розпізнавати, така вже в мене робота.

Очі Зари налились отрутою, але вона не розтуляла рота. Неприємне це відчуття — коли тебе викрили. Після такого хочеться щільніше закутатися в одяг, особливо якщо сам звук бачити інших наскрізь. Їй інстинктивно хотілося відповісти щось неприємне, щоб між ними збільшилася відстань, але, на власний подив, вона запитала:

— Вам не холодно?

Кролик похитав головою, аж Зарі довелось відхилитися від його вуха. Поплескав по своїй волохатій морді й реготнув:

— Не-а. Кажуть, що сімдесят відсотків тепла тіло втрачає через голову, а на моїй оце-от застрягло, тож зараз я втрачаю лише тридцять відсотків!

«Ідіот», — подумала Зара, але нічого не сказала. Кролик знімаків і додав:

— Ну, це був жарт. Я, мабуть, не дуже чутливий до температури.

«Чоловіки, одягнені в такі щільні труси, узагалі-то не мали б вихвалитися стійкістю до мінусової температури», — подумала собі Зара. Знову натягнула навушники, сподіваючись, що тепер він відчепиться від неї, але ще до того, як Леннарт знову постукав по навушнику, вона вже знала, що він почне фразу з «я».

— Я насправді актор. А ці зриви квартирних показів — то просто підробіток.

— Як цікаво, — мовила Зара таким тоном, що лише діти та оператори телефонних продажів могли сприйняти його як запрошення продовжувати.

— Нелегкі тепер часи для працівників культури, — закивав Кролик.

Зара неохоче опустила навушники на шию. Фиркнула.

— То так ви виправдовуєтеся за те, що наживаєтеся на агентах з нерухомості, хоч для них часи теж нелегкі? Чому ви, «працівники культури», нізащо не визнаєте позитив капіталізму, за винятком тих випадків, коли самі заробляєте на ньому?

Ці слова буквально вирвалися із Зари, вона сама не розуміла, чому їх сказала. Між кролячими вухами виднівся міст. Вуха задумливо погойдувалися на грудневому вітрі.

— Вибачте, але ви, здається, не з тих, хто вболіває за агентів із нерухомості, — сказав Кролик.

Зара фиркнула, ще розгніваніше.

— Та мені байдуже і на продавців квартир, і на покупців. Але мені не однаково, що ви не розумієте, що ваш «підробіток» маніпулює економічною системою.

З кролячої голови не сходила дурнувата усмішка, а в цей час Леннарт усередині глибоко замислився. Тоді сказав найдурніше, що могло прийти на думку чи то людині, чи кроликові:

— А я що маю до економічної системи?

Зара намастила руки. Порахувала вікна.

— Увесь задум полягає в тім, що ринок повинен мати можливість саморегуляції, але такі, як ви, руйнують баланс попиту і пропозиції, — сказала вона радше зневірено, ніж сердито.

Кролик, звісно, миттю все заперечив, ще й дуже передбачувано.

— Це не так. Якщо цим не займатимусь я, на моє місце прийде хтось інший. Я не порушую закон. Квартира — це найбільша інвестиція, люди хочуть заплатити найвигіднішу ціну, я лише надаю послугу, яка...

— Житло не повинно бути інвестицією, — спохмурнівши, відповіла Зара.

— А чим же воно має бути?

— Житлом.

— Ви що, комуністка? — реготнув Кролик.

Зарі закортіло вдарити його по носі, сильно, але натомість вона тільки показала кудись між його вухами й мовила:

— Десять років тому під час фінансової кризи один чоловік стрибнув з цього мосту через те, що ринок житла на іншому боці земної кулі зазнав краху. Невинних звільнили, а винні отримали бонуси. Знаєте чому?

— Але ви зараз трохи перебільшує...

— Тому що таким, як ви, було байдуже на баланс системи.

Зсередини кролячої голови почулося сопіння з нотками зневаги: Леннарт так і не розумів, із ким затіяв дискусію.

— Ну, це ви вже загнули, фінансова криза сталася через банки, я не придумую...

— Правил? Ви це хотіли сказати? Що не придумуєте правил, а тільки граєте в гру? — втомлено перебила його Зара, яка воліла випити нітрогліцерин і пострибати на батуті, аби лиш не вислуховувати ще одного чоловіка, який вирішив повчати її в питаннях фінансової відповідальності.

— Так! Тобто ні! Але...

За своє життя Зара немало часу провела в залах рад директорів, де більшість присутніх носили запонки, і могла передбачити, чим завершиться монолог цього типа, тож вона вирішила заощадити свій час і його голосові зв'язки:

— Дозвольте я вгадаю, до чого все це: вам байдуже на продавця цієї квартири, вам також байдуже на Рогера й Анну-Лену, ви дбаєте тільки про себе. Але тепер ви захищаєтесь, кажучи, що на ринку нерухомості неможливо шахрувати, бо *ринку* насправді не існує, це просто *конструкт*. Є лише цифри на екранах комп'ютерів. Тому ВИ не несете відповідальності — так?

— Ні... — почав було Леннарт, але навіть не встиг дихнути, бо Зара сердито вела далі.

— Тоді ви згадаєте якісь пусті теорії популярної психології, що гроші не мають цінності, оскільки вони *також* просто конструкт. А далі, звісно, почнеться *лекція з історії*, і ви, такий дорослий і мудрий, станете викладати мені, такий малій і неосвіченій, економічну теорію та історію створення біржі. Може, навіть захочете розповісти про Ханой у 1902 році, коли місто боролось з нашествиям щурів, пропонуючи жителям винагороду за кожного вбитого щура: якщо ті принесуть поліції щурячі хвости. І до чого це призвело? Люди стали розводити щурів! Ви знаєте, скільки чоловіків розповіли мені цю історію, щоб пояснити, що прості люди егоїстичні й ненадійні? Знаєте, скільки таких, як ви, чоловіків зустрічаються щодня кожній жінці, чоловіків, які вважають, що кожна думка, яка з'являється у їхніх малих

чоловічих мізках, — це подарунок, який треба нам презентувати?

Леннарт, у цілях власного ж захисту, вже відступив на три кроки в бік поручнів. Але Зара, так би мовити, набрала обертів, тож він встиг сказати тільки «Я...», як вона зразу зашипіла:

— Ви? Що — ви? ВИ не жадібні, це все ІНШІ, так? Ви це хотіли сказати?

Кролик замахав вухами.

— Ні-ні. Прошу вибачення. Я не знав, що хтось скочив з мосту. Ви його знали?..

У Зари розпашіли щоки, шия під навушниками налилася кров'ю. Її слова були звернені не до Леннарта, вона вже й сама не знала, з ким розмовляла, але в неї було таке відчуття, ніби вона десять років чекала, щоб отак викричатися на когось. І плювати, на кого саме. На себе — насамперед. Тому вона знову заричала:

— Ніяк не второпасте, що проблема в таких, як ВИ і Я? Ми завжди захищаємося, кажучи, що всього лише надаємо послуги. Що ми просто частина ринку. Що винні в усьому самі люди. Бо вони жадібні, їм не слід віддавати нам гроші. І потім самі ж дивуємося, чому біржа зазнає краху і в місті купа щурів...

Від гніву в Зари став диким погляд, вона задихано видмухувала з ніздрів пару. Кролик нічого не відповідав, скляні очі на його голові витріщалися на Зару, поки та намагалася вгамувати серцебиття. А тоді зсередини голови почулося якесь рипіння, Зара навіть подумала, що старий паскуда дістав інсульт, але потім зрозуміла, що з таким звуком Леннарт нестримно сміється, трясучи животом. Він сплеснув у долоні:

— Я вже й не розумію, про що ви говорите, якщо чесно. Але здаюся! Ви виграли, виграли!

У Зари звузилися очі — від страху й від злості. З Кроликом простіше було розмовляти, ніж з іншими людьми, бо не треба було дивитися Леннарту в очі. Але Зара не була готова до такого вихору почуттів. Вона згинала й розгинала пальці, притискаючи їх до стегон, згинала й розгинала, знов і знов. А тоді мовила, уже не так голосно:

— Я виграла, серйозно? А чи виграли Анна-Лена з Рогером? Він хоче розбагатіти, вона хоче ошчасливити його, але насправді вони зайняті лише одним — відтермінуванням неминучого розлучення. Але від цього ви, мабуть, тільки зрадієте, бо тоді їм доведеться купити дві квартири.

І тоді щось сталося. Леннарт вперше підвищив голос.

— НУ, ЗНАЄТЕ, ПРИПИНІТЬ! Тому що це... це вже... я в це НЕ ВІРЮ!

— У що ж ви тоді *вірите*?! — крикнула Зара у відповідь, і настала та мить, коли в неї надламався голос.

Зара заплющила очі, затиснула кулаками навушники. Вона десять років чекала, що хтось поставить їй таке запитання. Тому почуте мало не збило її з ніг, коли Леннарт відповів:

— У любов.

Леннарт спромігся вимовити ці слова так невимушено, наче вони були цілком звичайними. Зара не була до такого готова, але ж розізлитися можна й через дрібніші причини. Голос із кролячої голови тепер звучав приглушеніше, Леннарт почувався ображеним:

— Ви говорите так, ніби я був би радий, якби люди розлучалися. Навпаки. Неможливо відвідати сотні квартирних показів і не зрозуміти, що любові у світі все-таки більше.

Навіть Зара не знала, що на це відповісти. Кролик до того ж справді не виглядав змерзлим, і через це вона відчувала ще більше роздратування — ну що за телепень із кролячою головою! «Припиняй уже свої балачки про любов і замерзай — щоб тобі добре було, — як усі нормальні телепні», — думала собі Зара, готуючи якусь нещадну відповідь. Але натомість просто запитала:

— І на чому ґрунтується ваше припущення?

Кролячі вуха хилитнулися.

— На всіх тих квартирах, які не виставлені на продаж.

Зара схопилася за шию. Зрозуміло, її розлютила не ця абсолютно ідіотська відповідь, а те, що Леннартові бракувало пристойності, як усім нормальним людям, щоб бути повним телепнем. Телепня-романтика майже неможливо витримати, і це «майже» доводило жінку з навушниками до божевілля.

Тож вона мовчки дивилася на міст. Потім поступливо зітхнула й дістала з сумочки дві сигарети. Одну запхала Кроликові в носа, а другу заклала собі до кутика губ. Кроликові принаймні вистачило розуму, щоб не впоминатися, що Зара наче сама сказала зовсім недавно, що *не* курить. Вона це оцінила. Він випадково підпалив собі носа, коли вона простягнула йому вогник запальнички, і мусив потріпати себе долонями, щоб перестало горіти. Це вона теж оцінила.

Вони курили без поспіху. Тоді Леннарт, дивлячись понад дахи, мовив серйозним тоном, але не звинувачувально:

— Можете думати про мене що забажаєте, але Анна-Лєна — одна з небагатьох клієнтів, які... за яких я вболіваю. Їй байдуже, розбагатіє її чоловік чи ні, вона лише хоче, щоб він почувався потрібним. Усі вважають її такою покірною, залежною від чоловіка, думають, що вона завжди мусила поступатися й жертвувати собою заради його кар'єри, але... Вам відомо, ким працювала Анна-Лєна?

— Ні, — визнала Зара.

— Вона була керівницею відділу аналітики великої американської промислової компанії. Я спершу навіть не вірив, бо ця паннуся несе таке, що й не розбереш до пуття, але можу записягтися, що в цій квартирі немає розумнішої та освіченішої за неї людини. Коли їхні діти були малими, Рогерова кар'єра розвивалася добре, але кар'єра Анни-Лєни — ще краще, тому Роґер відмовився від керівної посади на своїй роботі, щоб мати змогу більше бути вдома з дітьми, поки його дружина продовжувала їздити у відрядження. Це мало потривати всього кілька років, але кар'єра Анни-Лєни піднімалася все вище, а Роґерова стояла на місці, і що більшою ставала відстань між ними в плані зарплати, то важче їм було помінятися місцями. Їхні діти виросли, Анна-Лєна зреалізувала всі свої мрії, і тоді вона, звісно, сказала Роґерові, що тепер його черга. Але йому вже не пропонували керівних посад. Він став застарим. Вони не знають, як про це говорити, бо ніколи не вміли висловлювати словами те, що відчувають. Тож вона намагається повернути йому борг, переїжджає з квартири на квартиру, займається ремонтом, веде... спільний проєкт. Тепер у Роґера немає дітей, про яких треба піклуватися, тому він почувається непотрібним. А Анна-Лєна просто хоче мати дім. Можете говорити про мене всякі паскудства, але не смійте закидати мені, наче я їх не підтримую.

Зара закурила нову сигарету — більше для того, щоб можна було не відводити очей від вогника.

— Це Анна-Лєна вам розповіла?

— Ви були б здивовані, дізнавшись, про що розповідають люди.

— Та ні, не була б, — прошепотіла Зара.

Вона хотіла сказати йому, що їй потрібна дистанція. Що вона не може припинити мастити руки антисептиком. Що перераховує всі речі в кожній кімнаті, бо це її заспокоює. Що любить електронні таблиці та прогнозні розрахунки, тому що вірить у порядок. Але також хотіла сказати, що економічна система, якій вона присвятила своє життя, тепер стала проблемою для всього світу, тому що ця система виявилася надто міцною. Ми забули, наскільки жадібними буваємо, але насамперед забули, наскільки ми слабкі. І тепер це нас знищує.

Зара хотіла про все це розповісти, але за своє життя вона вже звикла, що люди або не розуміють її, або не хочуть розуміти. Тож вона мовчала. І щиро шкодувала, що не змогла змовчати раніше.

Вони стояли й курили свої сигарети. Зара навіть не очікувала, що присутність Кролика її не особливо дратуватиме, та й загалом цей день приніс стільки нових вражень, що вона не встигала їх сприймати, і її пальці вже торкнулися краю навушників, коли вуха Кролика знову хитнулись у її бік. Зара бачила, що він

обдумував, про що ще запитати, щоб продовжити розмову, — чоловікам, на думку Зари, це вдається найгірше. Тому що врешті вони здатні лише на два запитання: «Ким ви працюєте?» і «Ви заміжня?».

Але цей, прости Господи, Леннарт таки зробив над собою зусилля й запитав:

— Що ви слухаєте?

«От чорт, — подумала Зара. — Ти міг би врешті змерзнути й дати мені спокій?» Вона вже розтулила рота й хотіла стільки всього йому наговорити, але спромоглася тільки на:

— Грабіжник скоро здасться. Поліція може в будь-яку мить увірватися до квартири. Вам краще зайти всередину й одягнути штани.

Кролик розчаровано кивнув. Залишив Зару саму — з навушниками, музикою на найвищій гучності, а вона все перераховувала вікна, знову і знову. Навряд чи хтось скаже, що це була історія любові, про яку пишуть вірші. Але на тому балконі вони збили одне одного з ніг.

РОЗДІЛ 55

Естель обережно постукала у двері гардеробної. Юлія відчинила.

— Я просто хотіла сказати, що піца скоро буде, але ж ви, дитинко, тепер їсте за двох і, мабуть, дуже зголодніли? Хочете щось перекусити? У морозилці є їжа. Тобто я мала на увазі, що в людей мала би бути якась їжа в морозилці, — запропонувала Естель.

— Дуже дякую, але все добре, — усміхнулася Юлія. Їй було приємно, що Естель про таке запитала, інші теж могли би поцікавитися, чи не голодна вона, а не загалом її самопочуттям.

— Що ж, добре, ну, тоді не буду заважати, — мовила Естель і взялася зачиняти двері.

— Хочете зайти? — запитала Юлія, щоправда, таким тоном, коли трошки сподіваються, що відповідь буде «ні».

— З радістю! — цвірінкнула Естель, зайшла, зачинила за собою двері, тоді протиснулася біля драбинки і встигла на останньому сидячому місці в гардеробній — на скрині, яка стояла вглибині. Там вона згорнула руки на колінах, м'яко всміхнулася і сказала: — Що ж, усе-таки приємно тут сидіться, правда? Я вже стільки років не їла піцу. Звісно, не стану заперечувати, що пограбування й захоплення заручників — це для нас не надто велика приємність, але хочу сказати, як усе-таки добре, що грабіжник виявився жінкою. Ви згодні? Чим не радість, що дівчата вміють за себе постояти!

Юлія приклала великий палець до маленької точки на перенісці, сильно натиснула й зуміла опанувати себе, щоб відповісти:

— Угу, погрожує нам пістолетом, але... принаймні жінка. *Girl power!*

— Не думаю, що пістолет справжній! — швидко втрутилася Анна-Лена.

Юлія заплющила очі, щоб не було видно, як вона їх закотила. Естель з цікавістю всміхнулася й повела далі:

— Так-так, а я прийшла й перебила вас, оце якась стара ненормальна пані. То про що ви говорили?

— Про шлюб, — схлипнула Анна-Лена.

— О! — вигукнула Естель, ніби щойно побачила улюблену категорію запитань у телевікторині.

Юлія трохи відтанула від її запалу й запитала:

— То вашого чоловіка звати Кнут? Ви вже довго одружені?

Естель взялася мовчки рахувати, аж поки не відчула, що згубила лік цифрам.

— Ми з Кнутом були одружені завжди. Так воно буває, коли старієш. Час, який був до нього, перестає існувати.

Юлія зізналася сама собі, що відповідь їй дуже сподобалася.

— І як можна протриматися в такому довгому шлюбі? — запитала вона.

— Треба боротися, — відверто відповіла Естель.

Ця відповідь Юлії вже не так сподобалася.

— Звучить не дуже романтично.

Естель хитро всміхнулася.

— Ви повинні завжди слухати одне одного. Але не *весь* час. Якщо *весь* час слухати одне одного, ви ризикуєте, що потім перестанете одне одному пробачати.

Юлія невтішно потерла брови.

— Раніше ми з Ру добре ладнали. Колись нам було так добре разом, що ми навіть не зважали, коли не вміли ладнати. Часом я навмисно перечила їй, тому що в усьому нам було аж занадто... добре. А тепер я... ох, навіть не знаю. Просто часом буває, що я вже не маю такої певності в наших стосунках.

Естель покрутила обручку на пальці й задумано облизала губи.

— Ми з Кнутом, щойно закохавшись, одразу домовилися про те, як будемо сваритися, бо Кнут завжди говорив, що рано чи пізно закоханість минає й тоді починаються сварки, хочеться нам цього чи ні. Тому ми уклали угоду — на зразок Женевської конвенції, коли країни домовилися про правила війни. Ми з Кнутом пообіцяли: якими б сердитими одне на одного не були, ми не станемо навмисно говорити те, що може зранити іншого. Ми не будемо сваритися для того, щоб здобути перемогу. Бо тоді, рано чи пізно, хтось із нас таки перемаже. А цього не витримає жоден шлюб.

— І це працювало? — запитала Юлія.

— Не знаю, — зізналася Естель.

— Не знаєте?

— Закоханість між нами так ніколи й не минула.

За таке її неможливо було не полюбити. Естель трохи пороззиралася по гардеробі, ніби хотіла щось згадати, а тоді встала й підняла кришку скрині.

— Що ви робите? — здивувалась Юлія.

— Я тільки подивлюся, — перепросила Естель.

Анні-Лені це страшенно не сподобалося, бо Анна-Лена взагалі-то вважала, що існують неписані правила про те, куди можна заглядати під час квартирних показів.

— Так не можна! У такі речі дозволено заглядати, якщо вони відкриті! Ну, звісно, якщо це не кухонні шухляди. Їх можна відкривати, але тільки на кілька секунд, щоб поглянути, яких

вони розмірів, але не можна перераховувати столове приладдя, чи оцінювати людей за їхнім стилем життя, чи щось подібне. Є ж якісь... правила! Можете відкрити посудомийну машину, але ж не пральню!

— Просто ви бачили ду-у-уже мало квартирних показів... — сказала їй Юлія.

— Я знаю, — зітхнула Анна-Лена.

— А тут вино! — радісно вигукнула Естель і витягнула зі скрині дві пляшки.

— Вино? — піднесено повторила Анна-Лена, бо, мабуть, копірситися в речах для того, щоб знайти там вино, цілком відповідало її правилам.

— Хочете? — запропонувала Естель.

— Я вагітна, — завважила Юлія.

— Тому вам не можна вина?

— Вагітним узагалі не можна алкоголю.

— Але ж це... вино.

Очі Естель округлилися: вона ж справді пропонувала з добрими намірами. Вино — це просто виноград. Діти люблять виноград.

— Вино теж не можна, — терпляче підтвердила Юлія і згадала, як Ру відповіла акушерці в пологовому відділенні, коли та за звичкою запитала, чи не вживають вони багато алкоголю: «Постійно! Тепер я мушу пити за трьох!». Акушерка не зрозуміла, що Ру пожартувала, аж запала напружена мовчанка, і згадавши про це зараз, Юлія засміялася. Коли ти вже одружена з ідіоткою, сміятися доводиться частіше.

— Я щось не те зробила? — занепокоїлася Естель.

Вона пила вино просто з пляшки, а тоді передала її Анні-Лені, яка без вагань вихилила два великі ковтки, що для Анни-Лени було геть невластиво. Якийсь дивний видався для всіх день.

— Ні-ні, я згадала дещо про свою дружину, — всміхнулася Юлія, щосили намагаючись погамувати сміх, хоч це їй вдавалося з дуже незначним успіхом.

— У Юлії дружина — ідіотка! Як і Рогер! — запопадливо пояснила Анна-Лена для Естель, надпивши такий великий ковток, що той не вмістився їй у роті, і вино потекло з носа, аж вона закашлялася.

Юлія нахилилася й поплескала Анну-Лену по спині. Естель послужливо забрала в неї пляшку й попивала далі. Потім тихо сказала:

— Кнут не ідіот. Справді. Просто він дуже довго паркує автомобіль. Я хотіла б, щоб він був тут, щоб я... ну, я не була готова опинитися в заручниках сама.

Юлія всміхнулася.

— Ви не самі, ми з вами. А та грабіжниця, здається, нікого не хоче скривдити — я впевнена, що все буде добре. Але... можна дещо у вас запитати?

— Звісно, люба.

— Ви *знали*, що в скрині було вино? Чому ви стали шукати саме там?

Естель почервоніла. Довго вагалася, а тоді сказала:

— Вдома я маю звичку ховати вино в гардеробі. Кнут вважав, що це по-дурному. Тобто я мала на увазі, він *вважає*, що це по-дурному. Але я ж знаю, що люди в чомусь бувають схожі, тому подумала: якщо тут живе хтось, хто переймається, що люди прийдуть до нього додому, знайдуть пляшки з вином і подумают, що в цій квартирі мешкає особа, в якій проблеми з алкоголем, то кращої схованки для вина, ніж у гардеробній, не знайти.

Анна-Лена випила ще два ковтки, голосно гикнула й додала:

— Ті, хто мають проблеми з алкоголем, не тримають удома невідкоркованих пляшок. У них стоять тільки порожні пляшки.

Естель вдячно всміхнулася й відповіла, навіть не подумавши:

— Як мило з вашого боку. Кнут, мабуть, з вами погодився б.

Очі старенької жінки заблищали, і не лише від вина. Юлія замислилась, так наморщивши чоло, що аж змінилася її зачіска. Вона ніжно поклала долоню на руку Естель і прошепотіла:

— Естель... Кнут не паркує машину, правда?

Від смутку вузьенькі губи Естель ніби стерлися з обличчя, слова ледве могли протиснутися крізь них, але вона нарешті визнала:

— Ні.

РОЗДІЛ 56

Допит свідка

Дата: 30 грудня

Ім'я свідка: Леннарт

Джек: Я хотів би пересвідчитися, що все правильно зрозумів: ви прийшли на квартирний показ не як покупець, а тому, що вас найняла Анна-Лена, щоб зіпсувати цей показ?

Леннарт: Правильно. «Леннарт Без Кордонів» — це я. Дати вам візитну картку? Я також працюю на парубоцьких вечірках — наприклад, якщо наречений відбив у вас дівчину.

Джек: То це ваша робота? Псувати квартирні покази?

Леннарт: Ні, моя робота — акторство. Просто зараз дуже мало пропозицій на ролі. Але я грав «Купця у Венеції» в місцевому театрі.

Джек: Хіба «...у Венеції»?

Леннарт: Ні-ні, тут, у місцевому театрі!

Джек: Я мав на увазі, що вистава називається «Венеціанський купець». А не «Купець у Венеції». Ну, нехай. Можете розказати щось іще про злочинця?

Леннарт: Навряд. Я розповів усе, що пам'ятаю.

Джек: Добре. Що ж, вибачте, але я мушу просити вас затриматися ще на якийсь час. У нас можуть з'явитися нові запитання.

Леннарт: Жодних проблем!

Джек: Ага, ну, і останнє: що це таке було з тим феєрверком?

Леннарт: Тобто?

Джек: Злочинець вимагав феєрверк.

Леннарт: І що?

Джек: Хіба це нормально тримати людей у заручниках і вимагати феєрверк, щоб їх звільнити. Нормально вимагати гроші.

Леннарт: Я перепрошую: а хіба нормально взагалі захоплювати людей у заручники?

Джек: Так, маєте рацію, але чи вам не здається, що феєрверк — це якась дивна вимога? Це останнє, що зробив злочинець перед тим, як вас випустити.

Леннарт: Навіть не знаю. Це ж Новий рік. Усім подобаються феєрверки, хіба ні?

Джек: Окрім власників собак.

Леннарт: Ох!

Джек: Що таке?

Леннарт: Я просто здивувався. Я думав, що всі поліціянти люблять собак.

Джек: Я не казав, що не люблю собак!

Леннарт: Більшість людей каже, що це собаки не люблять феєрверків. А ви сказали *власники* собак.

Джек: Я не дуже полюбляю тварин.

Леннарт: Вибачте. Це професійне. У такій роботі, як у мене, вчишся читати людей.

Джек: У роботі актора?

Леннарт: Ні, не в тій. До речі, а інші ще у відділку?

Джек: Хто — інші?

Леннарт: Ну, ті, хто були у квартирі.

Джек: Ви запитуєте про когось конкретно?

Леннарт: Про Зару. Наприклад.

Джек: Наприклад?

Леннарт: Не треба робити вигляд, ніби я запитав щось непристойне. Я ж можу просто запитати?

Джек: Так, Зара ще тут. А що?

Леннарт: Та я просто поцікавився. Буває, що хтось викличе твою цікавість. За останній час вона виявилася єдиною людиною, яку я не зміг прочитати. Скільки я не намагався, але нічого не зрозумів. Чому ви смієтесь?

Джек: Я не сміюся.

Леннарт: Та ні, смієтесь!

Джек: Вибачте, я не хотів. Просто мій тато любить повторювати одну фразу.

Леннарт: І яку?

Джек: Він каже, що з тими, кого не розумієш, найчастіше одружуєшся. І тоді все життя намагаєшся зрозуміти.

«Смерть-смерть-смерть», — думала Естель у гардеробі. Колись давно вона прочитала, що її улюблена письменниця мала звичку так починати розмову по телефону. «Смерть-смерть-смерть». Сказавши це, можна було переходити до інших тем. У певному віці всі телефонні розмови, як правило, перестають стосуватися життя й ведуться про те, інше. Тепер Естель це розуміла. Та сама письменниця якось написала, що «життя треба прожити так, щоб заприятелювати зі смертю», але прийняти це Естель було важче. Ще відтоді, як вона читала дітям перед сном оповідання, їй запам'яталося, як Пітер Пен вигукнув: «Померти — ото була би справді велика пригода!». «Пригода, може, для того, хто помирає, — думала собі Естель, — але не для того, хто залишається». На неї чекали лише сотні світанків життя, яке стало красивою в'язницею. Щоки Естель тремтіли, нагадуючи, що вона вже постаріла, шкіра стала такою тонкою, аж ворушилася на невідчутному для всіх інших вітрі. Естель нічого не мала проти старості, їй вадилася лише самотність. Коли вона познайомилася з Кнутом, між ними не сталося тієї історії кохання, про яку можна прочитати, — їхня більше нагадувала історію дитини, яка знаходить собі найкращого приятеля для гри. Коли Кнут торкався Естель, навіть у найближчі миті, у неї було таке відчуття, наче вона лазить по деревах чи стрибає з пристані. Найбільше вона сумувала за його сміхом — таким, коли за сніданком із кутиків губ вилітала яєшня. З віком це ставало дедалі смішнішим, особливо коли Кнут почав носити вставну щелепу.

— Кнут мертвий, — Естель уперше промовила це вголос і важко зглитнула.

Юлія потупила очі, не наважуючись порушити мовчанку. Анна-Лена хотіла щось сказати, але тільки схилилася до Естель і торкнулася пляшкою вина до її плеча. Естель відпила два маленькі ковтки, а тоді віддала пляшку і продовжила, більше сама до себе:

— Але як же Кнут умів паркуватися. Завиграшки міг стати там, де й монетка не пролізла б. Тому часом, коли мені стає страшенно сумно, як побачу щось кумедне й подумаю: «От над цим він так сміявся б, аж яєшня була б на всіх шпалерах», — от тоді я уявляю, що він далі зі мною і знову сміється. Він не був ідеальним чоловіком — та таких і нема, — але щоразу, коли ми кудись їхали і лив дощ, він висаджував мене біля самісінького входу. Щоб я почекала в теплі, поки він... припаркує машину.

Між трьома жінками застигла мовчанка, вона повільно витискала з них усі слова, аж поки жодна вже не знала, що тут

можна сказати. «Смерть-смерть-смерть», — думала Естель.

Коли Кнут лежав у лікарні, у ті останні кілька ночей Естель якось запитала його: «Ти боїшся?». Він відповів: «Ну...». А тоді провів рукою по її волоссю й додав: «Але добре було би трохи відпочити собі в спокої. Можеш так і написати на надгробку». І Естель так засміялася, аж бризнула шмарклями йому на подушку. Коли він її залишив, вона так плакала, що не могла дихати. Її тіло вже ніколи не стало таким, як було, вона зігнулась — та й так і не змогла випростатися.

— Він був моїм відлунням. Тепер усе, що я роблю, стало тихим, — сказала вона двом іншим жінкам у гардеробі.

Анна-Лена довго мовчала, перш ніж розтулити рота; вона хоч і сп'яніла, але не могла не розуміти, що було б безтактно продемонструвати зараз свою жадібність. Але то була тільки марна трата часу, бо коли вона таки вимовила вголос те, про що думала, її очікувань не могли б приховати ні добрі наміри, ні тупіт диких коней.

— Тоді... якщо ваш чоловік усе-таки не паркує зараз машину, тоді можна вас запитати, чи це правда — що ви прийшли подивитися квартиру для дочки? Чи це також?..

— Ні-ні, моя донька живе в будинку за містом із чоловіком та дітьми, — засоромлено відповіла Естель.

«Якраз біля Стокгольма», — докинула подумки, але вголос не сказала, бо не хотіла ускладнювати й без того непросту розмову.

— То ви просто так... прийшли? — запитала Анна-Лена.

— Анно-Лено, ну припиніть, Естель не стане боротися з вами й Роґером за цю квартиру! Як можна так зовсім не мати чуття! — відрубала Юлія.

Анна-Лена втупилась у пляшку й забурмотіла:

— Хіба не можна запитати?

Естель вдячно поплескала їх обох по руках і прошепотіла:

— Любі мої, не сваріться через мене. Я надто стара, щоб такі сварки мали сенс.

Юлія нахмурено кивнула й накрила долонею живіт. Приблизно те саме зробила Анна-Лена з пляшкою вина.

— Скільки років вашим онукам? — запитала вона.

— Вони підлітки, — відповіла Естель.

— Співчуваю, — з чуттям сказала Анна-Лена.

Естель ледь усміхнулася. Ті, хто жили з підлітками, знають, що вони цікавляться лише собою, а їхні батьки ледве дають раду з кожним етапом життя. Життя підлітків і свого власного. Для Естель там не було місця, вона лиш обтяжувала їх, рідні воліли просто порозмовляти з нею, коли телефонували в день її народження, а поза тим вони вважали, що її час стояв на місці.

Естель була милою прикрасою, яку можна було виставити у вікні на Різдво й на святкування Мідсоммара.

Естель наче шукала правильний тон, щоб повести розповідь — так незвично їй було говорити про себе.

— Ні... я тут не для того, щоб купувати квартиру. Мені просто нічого робити. Часом я ходжу на квартирні покази просто з цікавості, щоб послухати людей, почути, про що вони мріють. Люди найбільше мріють, коли шукають житло. Розумієте, Кнут помирав повільно. Він багато років лежав у притулку для літніх, а я ж не могла жити так, ніби його вже не стало, але він... і не жив. По-справжньому — ні. Тому в моєму житті ніби настала пауза. Я щодня їхала автобусом до притулку, щоб побути разом із ним. Читала книжки. Спочатку вголос, потім уже про себе. Ось як воно буває. Але щось треба було робити. Людина мусить мати якесь заняття.

Анна-Лена подумала, що так і є, це правда, потрібно мати проєкт.

— Життя так швидко минає. Особливо життя на роботі, — подумала вона вголос і була дуже збентежена, коли зрозуміла, що Юлія її почула.

— А ким ви працювали? — поцікавилася Юлія.

Анна-Лена набрала повні легені повітря й відповіла, невпевнено і гордо водночас:

— Я займалася аналітикою в промисловій компанії. Тобто я була керівницею відділу аналітики, хоч і намагалася нею не бути.

— Керівницею? — перепитала Юлія й одразу засоромилася того, як це прозвучало.

Анна-Лена побачила здивування в її очах, але до такого вона звикла й не ображалася. Просто змінювала тему розмови, але зараз на неї, мабуть, вплинуло вино, бо вона, не криючись, продовжувала свої думки вголос.

— Так, керівницею. Але я не цього хотіла. Не хотіла керувати. Але генеральний директор нашої компанії сказав, що саме тому він наполягає, щоб я за це взялася. Він сказав, що не потрібно керувати, кажучи всім, що треба робити, ні, можна керувати, даючи людям можливість робити те, на що вони здатні. Тож я намагалася бути вчителем, а не керівником. Я знаю, про мене такого й не подумаєш, але вчителька з мене непогана. Коли я пішла на пенсію, двоє моїх співробітників сказали, що аж на промові-подяці зрозуміли, що, виявляється, багато років я була їхньою начальницею. Хтось, можливо, сприйняв би це як образу, але мені було навіть... приємно. Якщо можеш так допомогти людям, щоб вони думали, що все зуміли самотужки, тоді тобі вдалося справді добре попрацювати.

Юлія всміхнулася.

— Анно-Лєно, ви весь час нас дивуєте.

Анна-Лєна мала такий вигляд, ніби то був найприємніший комплімент за все її життя. Але потім сум і сором знову заслали їй погляд, вона швидко заплющила очі й повільно їх розплющила.

— Усі, мабуть, думають, що я... коли бачать нас, то думають, що це я була в тіні Роґера. Але все не так. Роґер мав отримати шанс стати керівником. Але моя робота... на роботі все так добре складалося, чимраз краще, тому Роґер відмовився від підвищення у своїй кар'єрі, щоб могли припилювати дітей, відвозити, а тоді забирати їх із садка, й усе інше. Я їздила у відрядження, займалася кар'єрою та завжди думала собі, що наступного року вже настане його черга. Але цього так і не сталося.

Вона замовкла. Юлія чи не вперше не знала, що відповісти. Естель не знала, куди подіти руки, і це закінчилося тим, що вона відкрила скриню і знову їх туди запхала. А тоді витягнула сірники й пачку сигарет.

— Це ж треба, — зраділа вона.

— Та *хто* ж тут насправді живе? — здивувалась Юлія.

— Хтось буде? — запропонувала Естель.

— Я не курю! — заявила Анна-Лєна.

— Я теж. Тобто я кинула. Але час від часу. А ви курите? — поцікавилась Естель, звертаючись до Юлії, але відразу додала: — Ой, ну звісно, вагітним не можна курити. А в мої часи курили. Ну, як курили — могли трохи затягнутися. А ви, звісно, взагалі не курите?

— Не курю, взагалі, — терпляче сказала Юлія.

— Ви молоді. І так свідомо ставитеся до всього, що має вплив на ваших дітей. Я чула по телевізору, як один педіатр казав, що батьки з минулого покоління приходили й запитували: «Наша дитина пісяється в ліжку — що з нею не так?». А тепер батьки з вашого покоління приходять до лікаря й кажуть: «Наша дитина пісяється в ліжку — що з *нами* не так?». Ви за все берете на себе провину.

Юлія притулилася потилицею до гардеробної стіни.

— Мабуть, ми робимо ті самі помилки, що й ви. Тільки в іншій версії.

Естель покрутила в руках пачку сигарет.

— Я курила на балконі, бо Кнута не подобався запах, якщо курити в квартирі. А мені подобався краєвид, який відкривається з балкону. Звідси видно аж до моста. Тобто ніби з цієї квартири. Як же мені це подобалося. Але якось... ну... ви, мабуть, пам'ятаєте, як десять років тому один чоловік стрибнув із цього мосту? Усі газети про це писали. А я... ну, я поглянула, коли це сталося, і

зрозуміла, що він стрибнув якраз після того, як я курила на балконі. Кнут гукнув, що по телевізору показують щось цікаве, я забігла до кімнати, а сигарета залишилася тліти в попільничці, а той чоловік тим часом виліз на парапет і стрибнув. Потім я вже ніколи не курила на балконі.

— Ну що ви, Естель, ви ж не винні, що хтось стрибнув із мосту, — спробувала розрадити її Юлія.

— Міст теж не винен, — втрутилася Анна-Лєна.

— Що?

— Міст не винен, що з нього хтось стрибає. А я, до речі, добре пам'ятаю те, що сталося, Роґер тоді дуже розхвилювався.

— Він знав того чоловіка, який стрибнув? — запитала Естель.

— Ні-ні-ні. Але він багато знав про міст. Просто Роґер був інженером, він будував мости. Не конкретно *цей* міст, але якщо так перейматися мостами, як Роґер, то врешті кожен міст буде важливий. Про того чоловіка так говорили по телевізору, ніби винен був міст. Роґера це дуже засмутило. Мости існують для того, щоб зближувати людей, — так він казав.

«Як незвичайно й навіть трохи романтично», — зізналася собі Юлія. Можливо, через це — або просто через утому й голод — вона неочікувано для себе сказала:

— Кілька років тому я з нареченою була в Австралії. Вона хотіла спробувати банджі-джампінг з мосту.

— Ваша наречена? Тобто Ру? — кивнула Естель.

— Ні, моя колишня наречена.

Це була довга історія. Зрештою, як і всі історії, якщо розповідати їх від початку. А ця історія була б значно коротшою, якби йшлося тільки про трьох жінок у гардеробній. Але в цій історії також ідеться про двох поліціантів, один із яких саме піднімався сходами.

РОЗДІЛ 5

На вулиці сталося ось що: Джек, перш ніж увійти до будинку навпроти, сказав татові зачекати. І в жодному разі нікуди не йти. Особливо заборонив заходити в будинок, де захопили заручників. «Просто зачекай тут», — сказав син.

Але тато, звісно, цього не зробив.

Він узяв піцу, піднявся до квартири, а перед тим, як зійти вниз, поговорив із грабіжником.

РОЗДІЛ 59

У гардеробній Юлія, звісно, вже пошкодувала, що згадала про свою колишню наречену, і пояснила:

— Я була заручена, коли зустріла Ру. Але це довга історія. Нема про що говорити.

— У нас є час на довгі історії, — запевнила Естель, знайшовши у скрині ще одну пляшку вина.

— Ваша наречена хотіла зістрибнути з мосту? — обурено повторила Анна-Лена.

— Так. Це банджі-джампінг. З такою гумовою мотузкою на ногах.

— Звучить по-дурному.

Пучками пальців Юлія взялася виводити кола на скронях.

— Мені теж це не подобалося. Але вона весь час хотіла робити щось нове. Усе *прожити*. У тій поїздці я й зрозуміла, що не можу жити з нею, не можу весь час переживати щось нове. Мені бракувало простих нудних буднів, а вона ніколи не хотіла нудьгувати. Тож я поїхала додому з Австралії на тиждень раніше: пояснила, що мені треба було працювати. І тоді ми з Ру вперше поцілувалися.

Після цих слів Юлія захихотіла. Тому що засоромилася, а ще, можливо, тому, що вперше за дуже довгий час згадала, як почалася їхня любов. Про таке забуваєш серед усіх життєвих подій, які стаються потім, коли ви збираєтеся стати батьками, і вже й не згадаєте, що колись любили інших.

— Як ви зустрілися? Ви з Ру, — запитала Естель; у кутиках її губ виднілися краплини вина.

— Уперше? Вона зайшла до мене в крамницю. Я флористка, а Ру купувала тюльпани. Це було за кілька місяців до тієї поїздки в Австралію. Я не надто про неї думала, Ру була... звичайно, вона була милою, усі це бачать...

Естель завзято закивала:

— Так, я на початку так і подумала! Ру й справді чарівна! І така екзотична!

Юлія зітхнула.

— Екзотична? Тому що в неї колір волосся відрізняється від нашого з вами?

Вираз обличчя Естель змінився на нещасний.

— Тепер так не кажуть?

Юлія навіть не знала, з чого почати пояснення про те, що її дружина — не фрукт, щоб бути екзотичною, тому просто вдихнула й продовжила:

— Ну, вона справді була красивою. Дуже вродливою. Навіть

красивішою, ніж зараз. Не тому, що... чорт, тільки не кажіть їй цього... вона й зараз дуже гарна! І я, ну, мені дуже хотілося б із нею, ну... з нею. Але я була зайнята. А вона все приходила, купувала тюльпани. Часом кілька разів на тиждень. І могла розсмішити мене, я так голосно сміялася. Нечасто зустрічаєш таких людей. Якось я розповіла про це мамі, і вона сказала: «Юлло, з тими, хто просто красивий, довго не проживеш. А от веселі — ой-ой, з ними можна залишитися на цілу вічність».

— Мудра мама, — сказала Естель.

— Так.

— Вона на пенсії?

— Так.

— А чим займалася?

— Прибирала офіси.

— А тато?

— Бив жінок.

Естель остовпіла, Анна-Лена сердито зціпила зуби. Юлія поглянула на них і подумала про свою маму: найпрекрасніше в ній було те, що вона дивилася життю прямісінько в очі, як би воно її не кидало, і не переставала бути романтиком. Не кожен має таке велике серце.

— Бідолашне дитя, — прошепотіла Естель.

— От паскудний покидьок, — пробурмотіла Анна-Лена.

Юлія знизала плечима — так роблять діти, яким довелося надто швидко дорослішати, струшуючи з себе почуття.

— Ми від нього пішли. Він нас не шукав. Я його навіть не зненавиділа, бо мама не дозволяла. Після всього, що він їй зробив, вона навіть не дозволила мені ненавидіти його. Я хотіла, щоб у мами з'явився інший чоловік, хтось добрий, хто міг би її розсмішити, але вона завжди казала, що з неї досить. А потім... коли я розповіла про Ру, мама побачила в мені щось таке... і я теж побачила в ній щось... це, мабуть, дивно... Я не знаю, як пояснити. Щось, що вона колись пережила і на що втратила надію. Ви розумієте, про що я? І я подумала... то ось як воно відчувається. Те, про що всі говорять. Оце воно?

Анна-Лена витерла вино з підборіддя.

— То що сталося далі?

Юлія закліпала, спершу швидко, а тоді повільніше.

— Моя наречена ще була в Австралії. Ру зайшла в магазин. Того ранку я розмовляла з мамою по телефону, і вона засміялася, коли я сказала, що не знаю, що відчуває Ру і чи вона взагалі щось відчуває. Мама просто відповіла: «Юлло, *ніхто* не може так сильно любити тюльпани!». Я хотіла заперечити, але мама зауважила, що я вже майже зрадила, бо дуже часто думаю про Ру.

Вона сказала, що Ру — це мій «квітковий роман». І я заплакала. А потім я стояла собі в крамниці, і тут прийшла Ру, а я, ну, я розсміялася з чогось, що вона сказала, та ще й так нестримно, що ненароком заплювала їй обличчя. Ру теж засміялася. Потім, щоправда, стрималася, на відміну від мене, і запитала, чи не хотіла б я прогулятися, щось випити. Я погодилася, але так нервувалася, коли ми зустрілися, що страшенно напилася. Вийшла покурити, почала сваритися з охоронцем, і мене вже не пустили всередину. Тоді я показала крізь вікно на Ру, яка була в барі, і сказала, що це моя дівчина. Охоронець зайшов, поговорив з нею, а тоді вона вийшла, і все вже було зрозуміло. Я зателефонувала нареченій і розірвала заручини. Відтоді вона, мабуть, не скучала ні хвилини. А я... от чорт, я так люблю нудьгувати разом із Ру — ну хіба це так дивно? Люблю сперечатися з нею через дивани та домашніх тварин. Вона — мої будні. І... цілий світ.

— Мені подобаються будні, — зізналася Анна-Лена.

— Ваша мама мала рацію. Якщо хтось може нас розсмішити, з такою людиною можна прожити все життя, — повторила Естель і згадала про одного британського письменника, який писав, що нема у світі нічого більш заразливого, ніж гарний настрій. Потім вона згадала одну американську письменницю, яка писала, що самотність — як голод, і що людина не помічає, що зголодніла, поки не почне їсти.

Юлія згадала, як її мама, коли Юлія розповіла, що вагітна, поглянула спочатку на живіт Юлії, потім на живіт Ру, а тоді запитала: «А як ви вирішили, хто з вас... візьме на себе удар?». Юлія, звісно, роздратовалася й іронічно відповіла: «Зіграли в “камінь-ножиці-папір”!». Після чого мама з гідною подиву серйозністю поглянула спочатку на Юлію, потім на Ру і поцікавилася: «То хто переміг?».

Юлія досі сміялася, згадуючи про це. І сказала двом іншим жінкам у гардеробній:

— Ру буде чудовою матір'ю. Вона може розсмішити всіх дітей, як і моя мама, бо їхній гумор залишився на рівні розвитку дев'ятирічної дитини.

— Ви також будете чудовою мамою, — запевнила її Естель.

Юлія закліпала, аж м'яко ворухнулися мішки в неї під очима.

— Навіть не знаю. Усе це так серйозно, а батьки здаються такими... завжди *веселими*. Вони постійно жартують, і всі кажуть, що з дітьми треба бавитися, а я не люблю бавитися, я навіть дитиною не любила бавитися. Тому я боюся, що дитина в мені розчарується. Усі казали, що все зміниться, коли я сама завагітнію, але я ж навіть *не люблю* всіх дітей. Я думала, що це

зміниться, але тепер, коли я бачу дітей своїх друзів, я однаково думаю, що вони надокучливі й мають паскудне почуття гумору.

Тоді Анна-Лена взяла слово, вона говорила чітко й конкретно:

— Ви не зобов'язані любити всіх дітей. Можна любити лише одну дитину. А дітям потрібні не найкращі у світі батьки, а просто батьки, які є. Якщо вже казати чесно, насправді їм потрібен просто водій.

— Дякую, що ви мені це сказали, — щиро прошепотіла Юлія, — я просто боюся, що моя дитина не буде щасливою. Що до неї перейде вся моя тривога й невпевненість.

Естель погладила Юлію по голові. Повільно, бо, можливо, їй самій це було потрібно не менше, ніж Юлії.

— З вашої дитини теж вийде добра людина, от побачите. А інші стільки дурного носять у головах.

— Це підбадьорює, — всміхнулася Юлія.

Естель спокійно гладила її волосся.

— Ви ж зробите все, що зможете? Будете захищати свою дитину? Будете співати їй і читати казки, обіцяти, що завтра все буде добре?

— Так.

— Будете виховувати своє дитя, щоб воно, подорослішавши, не стало тим ідіотом, який не знімає наплічника, коли їде в громадському транспорті?

— Я зроблю все, що зможу, — пообіцяла Юлія.

Естель згадала ще про одного письменника, який майже сто років тому писав, що наші діти — це не наші діти, це сини і доньки самої туги життя.

— Тоді ви чудово дасте раду. Ви не мусите любити бути мамою, принаймні не весь час.

— От мені взагалі не подобалися какашки, — втрутилася Анна-Лена. — Спочатку ще нехай, але коли дітям виповнюється рік, вони какають, ніби лабрадори. Тобто як дорослі пси, а не цуценята, які...

— Добре, — Юлія кивнула, щоб її спинити.

— У певному віці буває така консистенція, ніби клей, і воно застрягає тобі під нігтями, а коли хочеться почухати обличчя дорогою на роботу, тоді от...

— Дякую! Дякую, достатньо! — запевняла Юлія, але Анна-Лена вже не могла спинитися.

— Найгірше, коли вони починають приводити додому друзів, і ось у вашому туалеті сидить якась чужа дитина й дико кричить, щоб її повитирали. Какашки власних дітей іще можна витримати, але чужих...

— ДЯКУЮ! — не витримала Юлія.

Анна-Лена стиснула губи.

Естель хихикнула.

— Ви будете хорошою мамою. І ви хороша дружина, — додала вона, хоч Юлія навіть не обмовилася про свій останній страх.

Юлія згорнула долоні на животі, затримала погляд на нігтях.

— Ви так думаєте? Часом мені здається, що я тільки те й роблю, що нарікаю на Ру. Хоч і люблю її.

Естель усміхнулася.

— Вона це знає. Повірте мені. Вона все ще вміє вас розсмішити?

— Так. О, так.

— Тоді вона знає.

— Ви навіть не уявляєте, ох, та вона весь час смішить мене. Перший раз, коли ми з Ру... ну, самі розумієте... — Юлія всміхнулася, але замовкла, бо ніяк не могла підібрати слів, яке б не шокувало двох жінок старшого віку.

— Що? — не розуміла Анна-Лена.

Естель штурхнула її в бік і підморгнула.

— Ну, ви розумієте. Коли вони вперше *поїхали в Стокгольм*.

— Ой! — вигукнула Анна-Лена й почервоніла аж до вух.

Але Юлія, здавалося, вже не слухала. Її погляд втратив опору, десь у її пам'яті зринув жарт, який розповіла Ру в таксі того першого разу, про який Юлія щойно хотіла розповісти. Але раптом загрузла в словах.

— Я... так дивно, що я про це забула. Я перед тим прала, і на дверях до спальні висіло біле простирадло. Коли Ру відчинила двері й те простирадло зачепило її по обличчю, вона якось так здригнулася. Намагалася вдавати, ніби нічого не сталося, але я відчувала, що вона аж зіщулилася, тому запитала, що трапилося. Ру спершу не хотіла розповідати. Не хотіла обтяжувати мене, та ще й так рано: вона боялася, що ми розійдемося до того, як встигнемо побути разом. Але я ніяк не хотіла відчепитися від неї, розпитувала й нила — а нити я ще й як умію, — і врешті ми так просиділи цілу ніч, і Ру розповіла, як її сім'я втікала сюди. Вони перейшли гори — посеред зими, — і в кожній дитини було біле простирадло, і коли вони чули шум гвинтокрилів, треба було лягти в сніг і накритися простирадлом, щоб їх не було видно. А їхні батьки просто розбігалися в різні боки, бо якщо чоловіки у гвинтокрилі почнуть стріляти, то стануть цілитися в рухомі мішені. А не в ті, які... я навіть не знала, як про це...

Щось у Юлії розтріснулося, немовби тоненька крига, спочатку виднілися тільки дрібні складочки навколо очей, а за мить уся вона надламалася. Комір її сорочки потемнів. Вона згадала те, про що розповіла Ру тієї ночі, про немислиму жорстокість, на яку здатні ті кляті люди, про страшне безумство війни. А ще

подумала про те, що після всього Ру все-таки зуміла стати тією, хто може розсмішити інших. Тому що батьки, долаючи шлях через гори, навчили її, що сміх — це остання лінія захисту для душі, і поки ми сміємося, доти й живемо, а каламбури та піджартовування були їхнім бунтом проти безнадії. Ру розповіла про це тієї першої ночі, і після цього Юлія ладна була прожити разом із нею усі будні світу.

Після такого можна навчитися жити навіть із птахами.

Естель тихо кивнула:

— Квітковий роман. Мені подобається, — кілька хвилин вона мовчала, а тоді не стрималася: — У мене теж був роман! Кнут так нічого й не дізнався.

— Але як же так?.. — охнула Анна-Лена, для якої це вже переходило межі.

— Ви знаєте, а це було не так давно. Я вже була стара. Але ж навіть на схилі літ нас може спіткати спокуса, — усміхнулася Естель.

— Хто це був? — запитала Юлія.

— Сусід із нашого будинку. Він багато читав, як і я. Кнут ніколи не читав. Він казав, що письменники, як і музиканти, ніколи не можуть дійти до суті. Але цей чоловік, наш сусід, у нього завжди була під пахвою книжка, коли ми зустрічалися в ліфті. У мене теж. Одного дня він віддав мені книжку, яку тримав у руках, і сказав: «Я вже дочитав. Думаю, вам варто її прочитати». Так ми й почали обмінюватися книжками. Він читав такі прекрасні книжки. Усе це нагадувало — я навіть не знаю, як сказати, — це нагадувало спільну подорож. Куди завгодно. У космос. Це довго тривало. Я почала загинати кутики на сторінках, де мені щось дуже сподобалося, він почав писати невеличкі коментарі на полях. Просто окремі слова. «Прекрасно». Або «Це правда». Розумієте, сила літератури в тому, що написане може стати маленькою любовною перепискою між людьми, які здатні пояснити власні почуття, лише звертаючись до почуттів інших. Одного літа я розгорнула книжку, і з неї висипався пісок, і тоді я зрозуміла: вона так йому сподобалася, що він не міг від неї відірватися. Часом я помічала пошерхлий папір і розуміла, що він плакав. Якось у ліфті я сказала йому про це, а він відповів, що таке відомо лише мені.

— І тоді ви... — Юлія кивнула зі звабливою усмішкою.

— Ні-ні, що ви... — звискнула Естель, але мала такий вигляд, ніби хотіла продовжити, і, можливо, воліла, щоб це таки сталося, але між ними нічого не було. — Ми б ніколи, ніколи й нізачо.

— Чому? — запитала Юлія.

Естель усміхнулася, з гордістю й сумом водночас. Для такої

усмішки потрібен певний вік і прожите певним чином життя.

— Тому що ти танцюєш із тим, хто прийшов з тобою на свято. А я прийшла з Кнутом.

— Тоді... що сталося? — випитувала Анна-Лєна.

Єстель неспішно дихала, у неї залишилося не так багато справді великих таємниць, а ця, можливо, була останньою.

— Якось у ліфті він простягнув мені книжку, а всередині був ключ від його квартири. Він сказав, що його рідні не мешкають поблизу, а йому хотілося б, щоб хтось на сходовій клітці мав запасний ключ, «якщо щось трапиться». Я нічого не сказала, нічого не зробила, але в мене було відчуття, що він... можливо, хотів... Щоб щось сталося.

Вона всміхнулася. Юлія теж.

— То ви за весь час ніколи так і не...

— Ні-ні-ні. Ми тільки обмінювалися книгами. Аж поки він не помер, через кілька років. Щось із серцем. Його рідня виставила квартиру на продаж, на квартирному показі були всі меблі. Я пішла туди і вдала, що теж покупчиня. Ходила по його квартирі, торкалася до кухонної стійки, до вішалок. А тоді зрозуміла, що стою перед його книжковою полицею. Як же це дивовижно — що можна так добре пізнати людину з того, що вона читала. Нам подобалися одні й ті самі голоси, в однаковий спосіб. Кілька хвилин я стояла там і думала, ким ми могли б стати одне одному, якби все склалося інакше, в якомусь іншому житті.

— А потім? — прошепотіла Юлія.

Єстель усміхнулася. Непокірно. Щасливо.

— Потім я пішла додому. Але зберегла ключ від його квартири. І ніколи не розповідала про це Кнута. Такий у мене був роман.

У гардеробній повисла тиша. Врешті Анна-Лєна зібрала всю свою відвагу й сказала:

— У мене ніколи не було романів. Але якось я стала ходити до іншої перукарки, а потім кілька років не наважувалася пройти повз ту перукарню, де працювала попередня.

Нічого аж настільки смішного в цьому не було, але Анна-Лєна не хотіла залишатися поза темою розмови. У неї ніколи не було часу на романи. Як люди встигають? Це ж такий стрес, думала Анна-Лєна. Ще один чоловік. Вона працювала й бігла додому, працювала й бігла додому, і весь час мучилася докорами сумління, що не встигає допильнувати ні одне, ні інше. Такі, як вона, вміють перейнятися проблемами ближніх, які теж не дають ради. Мабуть, тому Анна-Лєна першою з усіх, хто прийшли на квартирний показ і теж про це вже встигли подумати, сказала вголос:

— Мені здається, нам треба якось допомогти грабіжниці.

Юлія підняла на неї погляд, сповнений поваги.

— Так! Я теж про це думала. Мені здається, вона навіть не збиралася брати нас у заручники, — кивнула Юлія.

— Але я уявлення не маю, як їй допомогти, — зізналася Анна-Лена.

— Ну так, поліція оточила будинок. На жаль, їй звідси не втекти, — зітхнула Юлія.

Естель пила вино. Крутила в руці пачку сигарет, тому що не можна курити біля вагітних, ну, принаймні до того часу, поки не нап'єшся так, щоб без докорів сумління стверджувати, ніби ти настільки п'яна, що навіть не помітила, що поблизу сиділа вагітна.

— Може, їй просто вдягнутися, — раптом пролепетала Естель, у якої вже заплітався язик, тому зі слова «перевдягнутися» зник початок.

Юлія не зрозуміла й похитала головою.

— Що? Кому треба вдягнутися?

— Грабіжниці, — сказала Естель, зробивши ще один ковток вина.

— Для чого?

Естель знизала плечима.

— В агентку.

— В агентку?

Естель кивнула.

— А хтось бачив у квартирі агентку після того, як прийшла грабіжниця?

— Ні... ой, я про неї зовсім забула...

Естель відпила вина. Знову кивнула.

— Я майже впевнена, що всі поліціанти на вулиці вважають, що на квартирному показі мусить бути агент. Тому якщо...

Юлія витріщилася на неї. І зайшлася сміхом.

— То якщо грабіжниця скаже, ніби здається і звільняє всіх заручників, вона може вдати з себе агентку й вийти разом із нами! Естель, ви ГЕНІЙ!

— Дякую, дуже дякую, — мовила Естель, зазираючи одним оком усередину пляшки, щоб визначити, скільки ще залишилося випити, перш ніж можна буде закурити.

Юлія квапливо, хоч і з зусиллям, встала з драбинки, рушила до дверей, щоб гукнути Ру й розповісти їй про новий план. Вона саме хотіла відчинити двері, коли в гардеробну постукали. Не голосно, але так, що троє жінок здригнулися, ніби на них кинули цуценят і бенгальські вогні. Юлія ледь відчинила двері. За ними стояв Кролик, він був засоромлений, хоча про це непросто було здогадатися.

— Вибачте. Я не хочу вам заважати. Але мені наказали вдягнути штани.

— Ви залишили тут штани? — здивувалася Юлія.

Кролик почухав шию.

— Ні-ні, перед тим як почався квартирний показ, штани були у ванній. Але я помив руки й ненароком їх захляпав. А тоді побачив ароматичну свічку на умивальнику. І подумав, що трохи погрію штани, щоб вони підсохли. Але сталося так... я... Я, так би мовити, ненароком їх підпалив. І мусив загасити, і ВСЕ залив водою. Тож штани стали дуже мокрі. А далі я зрозумів, що ви всі вже у квартирі, потім почув крик грабіжника, і тоді вже не було часу... Ну, якщо коротко, мої штани ще мокрі. Тож я подумав...

Кроликова голова гойднулася до костюмів, які висіли в гардеробній; він сподівався позичити собі один. Вухами зачепив Юлію по чолі, вона відступила на крок, а Кролик, вочевидь, сприйняв це як запрошення зайти.

— Що ж, тоді прошу... — буркнула Юлія.

Кролик зацікавлено роззирнувся.

— Як тут затишно! — сказав він.

Анна-Лена сховалася за піджаками й витерла очі. Естель прикурила сигарету — здається, вона вирішила, що тепер уже всім на все плювати, а коли Анна-Лена кинула на неї докірливий погляд, Естель пояснила на свій захист:

— Ет! Тут і так продуває з вентиляції!

Кроликова голова хитнулася, він запитав:

— З якої вентиляції?

Естель закашлялася — незрозуміло, чи від диму, чи від запитання:

— Я маю на увазі... здається, тут є вентиляція, це я так, здогадалася. Просто від стелі дме!

— Про що це ви? — не розуміла Юлія.

Естель знову закашлялася. Потім затихла. Але кашель почувся звідкись згори.

Вони переглянулися — Кролик і троє жінок — м'яко кажучи, строката компанія всередині гардеробної під час квартирного показу, зірваного пограбуванням. У цьому місті, мабуть, траплялися дивні речі, але не дивніші за цю. Естель іще встигла подумати, що якби Кнут зараз відчинив двері до гардеробної, він би голосно засміявся й заплював би все яєшнею; вона так це любила. Кашель зі стелі продовжувався — так буває, коли хочеш його стримати, але від цього ще сильніше кашляєш. Як у кінотеатрі.

Юлія перетягнула драбинку в кут у глибині гардеробної, Естель встала зі скрині, Анна-Лена допомогла Кроликові вилізти. Він

натискав долонями на стелю, аж поки в одному місці вона не зрушилася. То був люк, а за ним — тісний прохід.

Там сиділа агентка.

РОЗДІЛ 60

У відділку поліції Джек уже мало не зриває голос від люті.

— Скажіть правду! Чому ви попросили влаштувати феєрверк? Де справжня агентка? І ЧИ ВОНА ВЗАГАЛІ ІСНУЄ?

Агентка, провівши стільки годин у тому тісному проході над гардеробною, тепер сидить у пожмаканому, ніби ніс бульдога, піджаку й раз у раз намагається щось пояснити. Але якщо сучасність та інтернет чогось нас і навчили, то того, що ніколи не можна розраховувати на перемогу в дискусії, опираючись на те, що саме ви маєте рацію. Агентка не може довести, що вона не грабіжниця, тому що це можна було зробити лише одним способом — сказати, де зараз грабіжник, а про це агентка нічого не знає. А Джек не хоче вірити, що агентка — справді агентка, бо в такому разі це означатиме, що він пропустив щось очевидне, а це, своєю чергою, може означати, що він не такий уже й кмітливий. До такого Джек, звісно, не готовий.

Джим, який мовчав під час усього допиту — якщо це можна назвати «допитом», бо чути було тільки крики Джека, — тепер обережно кладе руку синові на плече й каже:

— Хлопче, може, нам варто зробити перерву?

Джек упивається в нього очима:

— Тату, тебе обдурили, ти не розумієш? Це ж ти пішов із піццями й це ти дозволив їм ОБДУРИТИ СЕБЕ!

Джим аж поник, ображений і присоромлений.

— Давай просто зробимо перерву? На пару хвилин. На одне горнятко кави... чи склянку води...

— Лише тоді, коли з'ясую, що ж там, бляха, насправді сталося! — шипить Джек.

Але в нього нічого не вийде.

РОЗДІЛ 61

А насправді сталося ось що: коли Джек обірвав розмову з переговорником і помчав через дорогу до будинку, де тримали заручників, звідти саме виходив Джим. Джек, звісно, не тямився з люті, що Джим зайшов у будинок — усупереч його наказу чекати на вулиці. Джим намагався його заспокоїти.

— Хлопче, не хвилюйся. Спокійно. На сходах не було бомби, там просто гірлянди, які чіпляють на балконі.

— Я ЦЕ Й САМ ЗНАЮ! ЧОМУ ТИ ЗАЙШОВ У БУДИНОК, НЕ ЗАЧЕКАВШИ НА МЕНЕ?

— Бо я знав, що ти непустиш мене, коли повернешся. Я розмовляв із грабіжником.

— Чорт забирай, це ж ЗРОЗУМІЛО, що не... Ти — що?..

— Я розмовляв із грабіжником.

А тоді Джим детально розповів, що сталося. Ну, настільки детально, як міг. Тому що хто-хто, а Джим точно не володів талантом розповідати історії. Його дружина завжди казала, що він із тих, хто розказує жарт із кінця, а тоді спиняється з вигуком: «Ні, стоп, там мало статися ще щось, люба, — що там таке було, перед найсмійнішою частиною?» — а тоді знову починає розповідь, але знову щось скаже не те. Він ніколи не пам'ятав, як завершувалися фільми, тому міг дивитися їх купу разів і щоразу дивуватися, коли дізнавався, хто вбивця. Джим не хапав зірок у настільних іграх чи в телешоу — от, наприклад, була одна програма, яка подобалася його дружині та синові: відомі люди подорожують поїздом, а глядачам за різними підказками треба відгадати, куди ті прямують, і Джимова дружина любила передражнювати його, коли він, лежачи на дивані, за один маршрут ревно називав усі столиці Іспанії, африканські республіки та крихітні рибальські села в Норвегії. «Я знав!» — радів урешті-решт Джим, а Джек шипів на нього: «Ти не знав, просто вгадував УСЕ підряд!». А що ж вона? Вона просто сміялася. Як же Джим за цим сумує. Йому було байдуже: сміється вона над ним чи разом із ним. Тільки б сміялася.

Тож Джим скористався можливістю зайти до будинку, поки Джек його не бачив, бо знав, що вона зробила б так само. Він почувався останнім дурнем, коли вийшов на той поверх, де лежала картонна коробка, і пересвідчився, що балконна гірлянда справді виявилася балконною гірляндою. А от вона з цього посміялася б. Джим піднімався далі.

На останньому поверсі було дві квартири. У квартирі ліворуч були заручники, а праворуч мала жити пара молодих осіб, які

ніяк не могли домовитися про коріандр та про соковитискалку і яким Джим мусив телефонувати (і про розлучення яких йому тепер було відомо більше подробиць, ніж потрібно знати простому чоловікові). Джим про всяк випадок відхилив щілину для листів, але всередині було темно, а пошта на килимку свідчила про те, що додому вже давно ніхто не приходив. Тільки після цього Джим подзвонив у двері тієї квартири, де були грабіжник і заручники.

Йому довго ніхто не відчиняв, хоча він дзвонив, і дзвонив, і дзвонив. Аж поки не зрозумів, що дзвінок не працює, і тоді постукав. Але й стукати йому довелося не раз, поки нарешті двері відчинили й у вузьку щілину визирнув чоловік у костюмі та в балаклаві. Спочатку поглянув на піцу, потім на Джима.

— У мене нема готівки, — сказав чоловік у балаклаві.

— Нічого страшного, — відповів Джим і віддав йому піцу.

Чоловік у балаклаві підозріло примружився.

— То ви коп?

— Ні.

— Таки коп.

Джим завважив, що чоловік кілька разів міняв діалекти, ніби не міг вирішити, як йому говорити. Не вдалося нічого зрозуміти і про його зовнішність чи про зріст, бо двері він не відчиняв, залишив тільки щілину.

— Чому ви подумали, ніби я поліціант? — невинно здивувався Джим.

— Доставка не віддає піци безкоштовно.

Після цього Джим не бачив сенсу щось заперечувати і просто зізнався:

— Так, це правда. Я поліціант, але я піднявся один і без зброї. У вас там є постраждалі?

— Ні. Тобто постраждалі вони зараз не більше, ніж були до того, як сюди приїхали, — сказав грабіжник.

Джим чемно кивнув.

— Ви знаєте, мої колеги внизу на вулиці починають нервуватися, бо ви так і не назвали умов.

Чоловік у балаклаві спантеличено кліпнув.

— Я ж попросив піцу.

— Я маю на увазі умови для звільнення заручників. Ми не хочемо, щоб хтось постраждав.

Чоловік у балаклаві взяв коробки з піцою, підняв палець (нормальний палець, а не той, що середній) і сказав:

— Одну хвилинку!

Зачинивши двері, він зник у квартирі. Минула хвилина, потім ще одна, і вже коли Джим хотів знову постукати, двері

відчинилися на кілька сантиметрів. Чоловік у балаклаві визирнув і сказав:

— Феєрверк.

— Не зрозумів, — здивувався Джим.

— Я хочу феєрверк, який буде видно з балкона. А після цього я звільню заручників.

— Ви серйозно?

— Тільки без тих нещасних бабахкалок, які ледве вибухають. Навіть не думайте мене обдурити! Це має бути справжній феєрверк! Різнокольоровий, такий, що розлітається бризками, і все таке!

— І тоді ви звільните заручників?

— Тоді звільню заручників.

— Це єдина ваша вимога?

— Еге ж.

Потім Джим зійшов униз, на вулицю, де стояв Джек, і все це йому розповів.

Але тут треба знову нагадати, що Джим не такий уже й мастак розповідати історії. Насправді оповідач із нього кепський. Тому він міг чогось не запам'ятати чи про щось забути.

РОЗДІЛ 62

Рогер усе правильно зрозумів з планування: верхній поверх цього будинку раніше мав бути однією великою квартирою. Але з часом, коли зробили ліфт, поверх перепланували і продали вже дві окремі квартири. У зв'язку з цим у будинку втілили кілька креативних рішень, серед яких — подвійна стіна у вітальні, але насамперед — закинутий вентиляційний хід над гардеробною. Про цей вентиляційний хід роками ніхто не згадував, аж поки він, як і люди, про яких забувають через їхнє старіння, раптом вирішив нагадати про себе. У старій будівлі взимку з горища віяло холодом, нагорі було погане утеплення, повітря звідти проникало вентиляцією до гардеробної. Та щоб відчути холодний подув, треба сісти в глибині — на скриню, повну вина. Це непогане місце, щоб тихцем покурити — не дуже часто, звісно, — а так вентиляцією не користувалися вже багато років. Аж до того часу, коли агентка зрозуміла, що вентиляційний хід якраз достатньо широкий, щоб досить худенька жінка залізла туди й сховалася від пострілів озброєного грабіжника.

Отвір у стелі був якраз не занадто вузьким, щоб вона могла протиснутися, і це, зрозуміло, означало, що той самий отвір був завузьким для Леннарта, який так міцно застряг і з такою силою смикнувся, що з нього *нарешті* злетіла кроликова голова. Леннарт повалився навспак із драбинки й сильно гепнувся на підлогу. Агентка налякано відсахнулася від голови Кролика й визирнула вниз перевірити, чи він там не вбився, а тоді, звичайно, втратила рівновагу і з самої стелі впала на нього. Уже разом вони затиснули ногу Анні-Лені, яка теж повалилася на підлогу. Драбинка захиталася й так посунулася, що зачепила люк у стелі, і той із тріском закрився. Кроликова голова залишилася нагорі.

Рогер, Ру і грабіжниця почули шум поза кімнатою й кинулися перевірити, що сталося. Усі присутні в гардеробній кімнаті намагалися підвестися, усі, хто прибіг, старалися зрозуміти, за які частини тіла їм треба тягнути — а це заняття не надто відрізнялося від розплутування балконних гірлянд після того Різдва, коли ви посварилися з дружиною через борделі, й тому просто позапихали все як є в коробку, думаючи собі: «Розплутаю це паскудство вже перед наступним Різдром».

Коли постраждалі нарешті повставали на ноги, то всі як один із жахом витріщилися на Леннартові труси, бо від такого неможливо було відвести погляд, Леннарт і сам не розумів, у чому річ, аж поки Анна-Лена не зарепетувала:

— У тебе КРОВ!

Леннарт, хоч уже був вільний від кролячої голови, добряче нахилився вперед, щоб зазирнути собі під пупця, і справді виявив, що з його трусів крапає кров.

— О ні, — вигукнув він, запхав руку під гумку трусів і дістав мокрий мішечок, форма якого нагадувала те, що, як ми сподіваємося, не встигнуть роздивитися наші діти, коли ми проїжджатимемо по шосе. Леннарт побіг до туалету, але треба ж було, щоб він зашпортався за край килима у вітальні й повалився всім тілом, а мішечок із кров'ю вилетів йому з рук і розлився по всій підлозі.

— Та що за... — заревів Роґер.

Леннарт миттю затарабанив:

— Не хвилюйтеся! Це театральна кров! У мене в трусах був мішечок, бо часом вам просто потрібні додаткові бабах-ефекти для пакету послуги «Кролик-серун», щоб уже напевно відлякати людей.

— Я цього НЕ замовляла! — зауважила Анна-Лена.

— Так-так, це додатково, — підтвердив Леннарт і звівся на ноги.

— Ідіть одягніть штани, — різко сказала Юлія.

— Так, справді, — погодилася Анна-Лена.

Леннарт послухався й зайшов у гардеробну. Коли він звідти виходив, Зара саме поверталася з балкона. Вона вперше побачила його одягненого й без кролячої голови. І мусила визнати, що так він мав значно кращий вигляд. І вона його не ненавиділа.

Усі інші зібралися й розглядали кров на килимку та підлозі. Ніхто не міг із певністю сказати, що тепер робити.

— Що ж, красивий колір, — спробувала почати Ру.

— Навіть сучасний! — кивнула Естель, бо й справді недавно чула по радіо, що вбивство тепер стало *ходовим* у попкультурі.

А от Роґер тим часом відчував настирливу потребу отримати більше інформації, тож він обернувся до агентки й вимогливим тоном запитав:

— І де це вас носило?

Агентка збентежено поправила свій трохи завеликий і геть зім'ятий піджак.

— Ну, ви розумієте, перед показом я була в гардеробній.

— І чому? — допитувався Роґер.

— Я нервувалася. Так завжди буває перед великими показами, тому я на кілька хвилин замикаюся в туалеті й даю собі настанови. Ну, знаєте, оце: «Ти все зможеш! Ти сильна, незалежна агентка, і ця квартира ХОЧЕ, щоб її продала саме ТИ!». Але цього разу в туалеті було зайнято, тому я зайшла в гардеробну. А тоді почула...

Агентка ввічливо, хоч і перелякано, показала на жінку, яка стояла посеред кімнати, тримаючи в одній руці балаклаву, а в іншій — пістолет. Естель миттю послужливо втрутилася й запевнила агентку:

— Так, це грабіжниця, але вона не небезпечна! Вона просто тримає нас у заручниках, але про нас тут добре подбали. Нам привезуть піцу!

Грабіжниця кивнула агентці, наче перепрошувала, і сказала:

— Вибачте. Не хвилюйтеся, пістолет несправжній.

Агентка з полегшенням усміхнулась, а тоді продовжила:

— Ну от, я була в гардеробній, аж почула, як хтось кричить: «НАС ГРАБУЮТЬ». І я зреагувала, так би мовити, інстинктивно.

— Що ви маєте на увазі під *«інстинктивно»*? — забажав знати Рогер.

Агентка змахнула пилюку з піджака.

— Ну, в мене наступного тижня буде кілька важливих показів. Агентство нерухомості «Як справи» несе відповідальність перед своїми клієнтами. Тож я подумала, що мені не можна померти. Це було б безвідповідально. А тоді я помітила люк у стелі, вилізла нагору й заховалася.

— Ви там були весь час? — здивувався Рогер.

Агентка так ревно закивала, аж їй у спині хруснуло.

— Я думала, що якимось зможу доповзти до протилежного кінця, але не вдалося. — Після цих слів вона, здається, згадала щось дуже важливе, бо раптом скрикнула, плеснувши в долоні: — Ой, що ж це я розвела балачки. Перш за все: «Як ваші СПРАВИ?». Це просто чудово, що стільки людей змогли прийти на цей показ! Може, хтось хоче вже зараз запропонувати суму за цю квартиру?

Усі присутні у квартирі були не в захваті від такого запитання. Тоді агентка радісно замахала руками.

— Хочете ще трохи пороздивлятися? Прошу, без проблем! Сьогодні в мене нема інших показів!

Рогер звів брови.

— І взагалі, чому ви влаштували показ отак перед Новим роком? Я ще такого не бачив. А мені їх немало випало бачити, можете не сумніватись.

Агентка мала такий безтурботний вигляд, який лише може мати агентка, яка щойно вилізла на волю з тісного закутка.

— Таке було побажання продавця, а мені все підходить: в агенції нерухомості «Як справи» УСІ дні робочі!

У відповідь їй продемонстрували колективне заковчування очей. І тільки Естель, стрепенувшись, запитала:

— Як тут холодно, вам не здається?

— І справді! У Рогера навіть план витрат замерз! — вигукнула

Ру, щоб підняти всім настрій, але зразу пошкодувала, бо на настрої Рогера це ніяк не вплинуло.

Юлія, в якій на цей час боліла мало не кожна частина тіла і яка вичерпала весь запас терпіння, розштовхала всіх ліктями, підійшла до балкона й зачинила двері. А тоді пішла до каміна й узялася діставати дрова.

— Узагалі-то, можна розпалити камін, поки чекаємо піцу.

Грабіжниця так і стояла посередині кімнати з пістолетом у руці, з якого й так не було ніякої користі. Поглянула на групу заручників, яка тепер збільшилася ще на одну особу — мабуть, правильно буде припустити, що через це її тюремний термін пропорційно збільшиться. Жінка зітхнула:

— Не треба чекати піцу. Можете йти просто зараз. Я здамся, а тоді... нехай поліція робить те, що повинна. Ви можете виходити, а я зачекаю тут, щоб ніхто не постраждав. Я не мала наміру... захоплювати заручників. Мені просто були потрібні гроші, щоб заплатити за оренду, щоб адвокат мого колишнього чоловіка не забрав у мене донечок. Це все так... вибачте. Я просто ідіотка. Ви на таке не заслуговуєте... вибачте.

У грабіжниці по щоках текли сльози, вона вже навіть не намагалася їх стримати. У цю мить вона виглядала такою маленькою — можливо, це й вплинуло на інших, або ж просто кожен із присутніх у квартирі задумався над тим, що їм сьогодні довелося пережити та який сенс це для них мало. Раптом вони в один голос запротестували, усі разом:

— Але ж ви не можете просто... — почала Естель.

— Ви нікому не нашкодили! — продовжила Анна-Лена.

— Мусить бути якийсь спосіб це вирішити, — кивнула Юлія.

— Може, ми придумаємо план утечі? — запропонував Леннарт.

— Перед тим як відпускати нас, дайте трохи часу, щоб ми збрали всю інформацію! — висловив свою думку Рогер.

— Ніхто ще навіть не пропонував ціну за квартиру, — наголосила агентка.

— Ми ж можемо *принаймні* дочекатися піци? — нагадала Ру.

— Так, давайте все-таки поїмо? Нам усім же було приємно тут зустрітися, хіба ні? І це завдяки вам! — переконувала Естель.

— Я впевнена, поліціанти не стануть у вас стріляти. Принаймні не дуже, — втішала Анна-Лена.

— Тоді погодьтеся виходити разом з нами! Вони не будуть стріляти, якщо ми всі вийдемо одночасно! — наполягала Юлія.

— Мусить бути якась можливість звідси втекти, — вів своє Леннарт. — Якщо на показ можна прокрастися, тоді вдасться й вислизнути.

— Ми повинні подумати і скласти план! — став вимагати Рогер.

— І запропонувати ціну за квартиру! — висловила сподівання агентка.

— І поїсти піцу! — додала Ру.

Грабіжниця по черзі дивилася на кожного з присутніх, довго-довго. А тоді вдячно прошепотіла:

— Найгірші заручники на світі.

— Допоможіть мені накрити стіл, — попросила Естель, потягнувши її за руку.

Грабіжниця не протестувала, пішла за Естель на кухню й повернулася, несучи склянки й тарілки. Юлія витягала дрова біля каміна. Зара трохи поборолася з собою, але все-таки подала Юлії запальничку, хоч та цього й не просила.

Рoger стояв біля каміна, не знаючи, що б такого зробити, аби продемонструвати власну значимість, і тому запитав Юлію:

— Ви знаєте, як це робити?

Юлія кинула на нього лютий погляд, вона вже думала відповісти, що розпалювати вогонь її навчила мама, і хотіла сказати це таким тоном, щоб Рoger замислився, чи не означало це, що Юлія разом із мамою в такий спосіб підпалила свого тата. Але день видався довгим, усі встигли послухати історії одне одного, а після такого вже не можеш думати про інших стільки поганого, тому Юлія розщедрилася на неймовірно добру відповідь:

— Ні. Можете показати, як це робиться?

Рoger повільно кивнув, присів, посовав дрова.

— Можемо... думаю, ми могли б, якщо ви не... можемо розпалити камін, — пробурмотів він.

Юлія мовчки кивнула.

— З радістю.

— Дякую, — тихо мовив Рoger.

І показав, як він колись розпалював вогонь.

— Хіба воно має так диміти? — дивувалась Юлія.

— Щось не те з дровами, — бурчав Рoger.

— Хіба?

— Я ж кажу, ці чортові дрова якісь геть паскудні!

— А ви відсунули заслінку?

— Дідько б узяв, та звичайно.

І Юлія відсунула заслінку. Рoger бурчав уже тихіше, і Юлія зайшлася сміхом. Рогерові теж стало смішно. Вони не дивилися одне на одного, дим валив їм в очі, по щоках текли сльози. Юлія зиркнула на Рогера.

— У вас мила дружина, — сказала вона.

— У вас теж нормальна, — відповів він.

Вони совали жар кожне своїм поліном.

— Якщо ви з Анною-Лєною дуже хочете цю квартиру, тоді... — почала Юлія, але Рогер її перебив.

— Ні. Ні. Для дитини це хороша квартира. Вам із Ру варто її придбати.

— Мені здається, Ру не хоче тут жити. Їй завжди щось не так, — зітхнула Юлія.

Рогер став іще старанніше совати поліном.

— От дідько, та вона боїться, що не буде достатньо хорошою для вас і для дитини. Просто скажіть їй, що це все дурниці. Вона хвилюється, що не зможе сама зафіксувати плінтуси, але ж, чорта з два, ви просто скажіть їй, що ніхто не вміє фіксувати плінтуси, поки не спробує вперше. Цьому можна навчитися!

Юлія уважно вислухала. Не відводила погляду від каміна. Рогер теж. Кожне з поліном у руці. Було трохи жару й багато диму.

— Рогере, можна сказати вам дещо особисте? — прошепотіла Юлія за якийсь час.

— Угу.

— Ви не мусите щось доводити Анні-Лєні. Ви взагалі не мусите щось доводити будь-кому. Добре так, як є.

Вони далі штурхали полінами жар. Їм аж очі роз'їдало від того клятого диму. Ніхто більше нічого не сказав.

І тут до квартири постукали. Бо поліціянт за дверима нарешті зрозумів, що дзвінок не працює.

РОЗДІЛ 63

— Я відчиню, — запропонувала грабіжниця.

— Ні! А якщо це поліція! — вигукнула Ру.

— Це, напевно, доставили піцу, — здогадалася грабіжниця.

— Ви здуріли? Поліція ніколи не пропустить доставку піци туди, де захопили заручників! Ви ж озброєні й погрожуєте нам! — сказала Ру.

— Я не погрожую, — ображено прошепотіла грабіжниця.

— Я не це мала на увазі, — вибачилася Ру.

Біля каміна, який тепер значно менше димів, підвівся Рогер і, не випускаючи з рук поліно, показав ним на грабіжницю, ніби то була вся його рука.

— Ру правильно каже. Якщо ви відчините, поліція може вас застрелити. Краще піду я!

Юлія підтримала його, щоправда, так швидко, що Рогерові стало трохи неприємно:

— Так! Нехай іде Рогер! Ми ж не знаємо, хто там. Зрештою, ми ще можемо придумати, як допомогти вам утекти, і тоді поліція ніколи не дізнається, що ви жінка. Кожен приймає за належне, що грабіжник — чоловік!

— Чому? — здивувався Рогер.

— Тому що жінки, як правило, не настільки хворі на голову, — випалила Зара, завжди готова допомогти.

Грабіжниця з ваганням зітхнула. Анна-Лєна ступила маленький-маленький крок до середини кімнати й прошепотіла:

— Рогере, любий, не відчиняй двері. А що, як вони будуть стріляти?

Рогерові запекло в очах, хоча камін уже не димів. Він нічого не відповів.

Зате Леннарт вийшов уперед і заявив:

— Ех, нехай! Відчиняти піду я! Дайте мені балаклаву, я вдам злочинця, який захопив заручників. Я ж актор, у місцевому театрі грав у виставі «Купець у Венеції».

— Вистава, здається, має назву «Венеціанський купець», — здивувалася Анна-Лєна.

— Хіба? — не повірив Леннарт.

— О, мені дуже подобається ця п'єса, там є така чудова фраза! Про світло! — піднесено вигукнула Естель, але ніяк не могла згадати цитату.

— Господи, та перестаньте базікати й ЗОСЕРЕДЬТЕСЯ хоч трохи! — заревіла Юлія, бо у двері знову постукали.

Леннарт кивнув і простягнув руку до грабіжниці.

— Дайте мені балаклаву й пістолет.

— Ні, віддайте мені, підю я! — зашипів Роґер, який відчував гостру потребу в самоствердженні.

Чоловіки випнули груди й рушили один на одного. Роґер, мабуть, хотів знову дати Леннартові в морду, та ще й тепер, коли на ньому не було кролячої голови. Але Леннарт, мабуть, бачив, як було боляче Роґерові, і перш ніж той стиснув кулаки, мовив:

— Роґере, не треба злитися на дружину. Краще зліться на мене.

Роґер іще виглядав розлюченим, але, мабуть, щось у ньому надламалось, у його гніві з'явилася крихітна тріщина, крізь яку повільно просочувалося повітря.

— Я... — буркнув Роґер, намагаючись не дивитися на Анну-Лену.

— Дозвольте я відчиню, — попросив Леннарт.

— Будь ласка, любий, — прошепотіла Анна-Лена.

Роґер підвів погляд, але не далі її підборіддя. Побачив, як воно тремтить. І відступив. Це могла бути така зворушлива мить, якби Роґер одразу ж не пробурчав:

— Що б не сталося, сподіваюся, Леннарте, вони стрельнуть вам у ногу.

Казав він ці слова приязніше, ніж вони прозвучали.

І тут Естель нарешті пригадала цитату з п'єси, не стрималася й випалила:

Здається, світло це горить у залі.

Далеко промінь кидає свіча!

Так в злому світі сяє добре діло...

Вона згадала також іще одну цитату — про *печаль, яка умертвляє розум*, але не сказала її вголос, бо не хотіла псувати іншим настрій. Грабіжниця подивилася на маленьку стареньку жінку.

— Вибачте, я щойно зараз згадала, що ви чекали свого чоловіка. Кнут — так його звать? Він саме паркував автомобіль, коли я... він, мабуть, дуже хвилюється! — сказала грабіжниця, яку мучили докори сумління.

Естель поплескала грабіжницю по руці.

— Ні-ні, за це не хвилюйтеся. Кнут помер.

Грабіжниця зблідла.

— Поки ви були тут? ПОМЕР, поки ви... о Господи...

Естель захитала головою.

— Ні-ні-ні. Він уже давно мертвий. Дівчинко дорогенька, світ не обертається навколо вас.

— Я... — тільки й спромоглася мовити грабіжниця.

Естель знову поплескала її.

— Я сказала, що Кнут паркує машину, бо часом почуваюся так

самотньо. І мені легшає, коли я вдаю, ніби він скоро прийде. Особливо в такий час, перед Новим роком; він так любив Новий рік, ми стояли біля вікна на кухні, дивилися на феєрверки. Так... колись ми, звісно, стояли на балконі... але я вже не могла вийти туди після одного випадку, який стався на мосту десять років тому. Це довга історія. А ми з Кнутом стояли на кухні, дивилися на феєрверки за вікном, і... часом людина сумує за чимось таким дивним. За цим я сумую найбільше. Кнут обожнював феєрверки. Мабуть, тому мені так страшенно самотньо на Новий рік. Я просто якась ненормальна стара.

Усі мовчки слухали розповідь Естель. Це могла бути така зворушлива мить, якби в протилежному кінці кімнати не кашлянула Зара.

— Усі вважають, — заявила вона, — що в час Різдва стається найбільша кількість самогубств. Але це такий стереотип. Значно більше людей позбавляють себе життя на Новий рік.

Це трохи зіпсувало всім настрій. Що є, то є.

Леннарт поглянув на Рогера, Рогер — на грабіжницю, грабіжниця — на них обох. Тоді вона кивнула, з рішучістю. Коли нарешті відчинилися двері до квартири, за ними стояв Джим, поліціант. Минув якийсь час, і він зійшов униз, на вулицю, і сказав синові, що розмовляв із грабіжником.

РОЗДІЛ 64

Джек, голосно тупаючи, виходить із кімнати для допитів, він аж нестямиться з люті. Агентка, до смерті перелякана, сидить на місці й водить очима за молодим поліціантом, поки той ходить туди-сюди в коридорі. А тоді з надією звертає погляд на старшого, який залишився з нею в кімнаті й тепер виглядає зовсім сумним. Джим не знає, куди подіти руки, не знає, куди йому самому подітися, тому просто подає їй склянку з водою. Склянка тремтить, хоч агентка тримає її обома руками.

— Ви мусите повірити мені, клянусь, я не грабіжниця... — божиться вона.

Джим глипає в коридор, там ходить його син, стукаючи кулаками об стіни. Джим киває агентці, він вагається, але знову киває, не наважується, але нарешті швидесенько кладе руку їй на плече й визнає:

— Я знаю.

Вона здивована. А він — присоромлений.

Забравши руку, старий поліціант, який зараз почувається ще старішим, крутить на пальці обручку. Давня звичка, невелика з неї втіха. Він завжди вважав, що найскладніше у смерті — граматика. Він весь час робить помилки, коли говорить про дружину. Джек украй рідко виправляє його — серце якого сина може це витримати? Раз на якихось пів року Джек нагадує про обручку: «Тату, може, пора її зняти?». Тато завжди киває, ніби він просто забув, а тоді тягне за обручку, ніби вона стиснула йому палець міцніше, ніж насправді, і бурмоче: «Добре, добре». Але не знімає.

Найскладніше у смерті — граматика, час дієслова: вона не розсердиться, коли побачить, що купили новий диван і не порадилися з нею. Вона не *розсердиться*. Вона не повернеться додому. Вона *поверталася*. Вона так *розсердилася* того разу, коли Джим і Джек купили новий диван, а їй не сказали ні слова, ух, як же вона розсердилася. Вона об'їздила пів світу, бачила такий страшний безлад, але коли поверталася додому, все мало бути так, як завжди, бо як ні — вона ставала геть недобра. Так, це була всього одна з багатьох її дрібних химерних звичок і дивацтв: на сніданок вона готувала собі смажену цибулю замість пластівців і поливала попкорн соусом беарнез, а якщо ви позіхали біля неї, вона нагиалася вперед і миттю запихала вказівний палець вам у рота, тільки щоб перевірити, чи встигне висмикнути палець, перш ніж ви стулите щелепи. Бувало, вона насипала сніданкові пластівці в Джимові черевики або запихала шматочки вареного

яйця та анчоусів Джекові до кишень — їхній вираз обличчя, коли вони це виявляли, страшенно зворушував її та розважав. Ось чого не вистачає. Її дрібничок і дурничок. Вона була, вона є. Вона була дружиною Джима. Вона є мамою Джека, яка померла.

Грамматика. Із нею, клятушою, найскладніше дати раду, думає собі Джим. Він дуже хотів, щоб синові вдалося — щоб він усе вирішив, усіх врятував. Але цього так і не сталося.

Джим виходить у коридор. Дивиться на Джека. Вони самі, ніхто не почує їхню розмову. Син обертається, він просто у відчаї.

— Це МУСИТЬ бути агентка, тату, МУСИТЬ... — починає він, але слова слабшають і слабшають, поки він щосили намагається їх сказати.

Джим хитає головою, повільно й болісно.

— Ні. Це не вона. Хлопче, грабіжниці не було у квартирі, коли ти зайшов, у цьому ти не помилився. Але з усіма заручниками вона теж не виходила.

Джек несамовито водить поглядом по коридору. Стискає кулаки, шукаючи, об що б ними знову гримнути.

— Звідки ти це знаєш, тату? Чорт, ну звідки ти ЦЕ знаєш?! — вигукує він, ніби кричить, ставши обличчям до моря.

Джим кліпає, ніби намагається стримати хвилю припливу.

— Тому що я не сказав тобі правду.

А тоді він усе розповідає.

РОЗДІЛ 65

Усіх свідків-заручників відпускають одночасно. Для них ця історія закінчується так само миттєво, як і почалася. Вони забирають свої речі й чемно виходять на вузькі сходи через чорний вхід поліційного відділку. Коли за ними зачиняються двері, вони здивовано презираються: агентка, Зара, Леннарт, Анна-Лєна, Роґер, Ру, Юлія та Естель.

— Що вам сказали поліціанти? — зразу питає інших Роґер.

— Ставили купу запитань, але ми з Юллою просто вдавали дурників! — задоволено заявляє Ру.

— Які ж ви молодці, — хвалить її Зара.

— І ніхто з них *узагалі* не заявляв щось по суті, коли нас відпускали? — випитує Роґер.

Усі хитають головами. Буквально щойно молодий поліціант, Джек, пройшовся від кімнати до кімнати і сказав лише, що вони можуть іти, а ще перепросив, що затримання протривало так довго. Єдине, про що він обережно попросив, — щоб вони не виходили через головний вхід до відділку, бо там чекають журналісти.

Тож тепер їхня невелика компанія стоїть біля чорного входу. Усі неспокійно переглядаються. Нарешті Анна-Лєна запитує те, про що всі думають:

— А з нею все... гаразд? Коли ми вийшли з квартири, я бачила, що на сходовій клітці стояв поліціант, той старший. Я ще подумала: «І як вона тепер перейде в іншу квартиру?».

— Точно! Коли поліціанти сказали мені, що пістолет був справжній і що вони почули постріл у квартирі, я подумала... уфф... — киває агентка, навіть не завершивши думку.

— Хто ж їй допоміг, якщо це були не ми? — не може заспокоїтися Роґер.

На це ніхто з них не має відповіді, але Естель дивиться на свій телефон, читає повідомлення й тихо киває.

— Пише, що з нею все гаразд, — з полегшенням усміхається вона.

Обличчя Анни-Лєни теж осяває усмішка.

— Передайте їй вітання.

Естель обіцяє, що так і зробить.

За ними з поліційного відділку виходить двадцятирічна дівчина. Намагається виглядати самовпевнено, але погляд її шалено блукає, шукаючи, за кого б то зачепитися і куди піти.

— Дитинко, з вами все добре? — цікавиться Естель.

— Що? До чого це ви? — шипить Лондон.

Юлія дивиться на бейджик у дівчини на блузці, якого дівчина

так і не зняла, коли прийїхала з роботи на допит.

— То це ви були на касі в тому банку, куди прийшов грабіжник? Лондон нерішуче киває.

— Дитинко, ви, мабуть, дуже злякалися? — запитує Естель.

Лондон киває, але не свідомо, а так, ніби тіло саме зреагувало, коли мозок не наважувався.

— Та ні. Не тоді... коли це сталося. А потім. Коли... ну, знаєте, коли я вже зрозуміла, що пістолет, типу, може бути справжнім.

Усе товариство на сходах із розумінням киває. Ру засовує руки під пальто в кишені сукні, вказує поглядом на маленьку кав'ярню через дорогу й пропонує:

— Вип'ємо кави?

Лондон хоче збрехати й відповісти щось типу: «Ой, знаєте що, жіночко, мені є куди і з ким піти, завтра як-не-як Новий рік». Але натомість тільки буркає:

— Я не люблю каву.

— Замовимо щось інше, — обіцяє Ру.

Приємно таке почути, і Лондон повільно погоджується. Ру стане її першим другом за довгий час. Або й узагалі — за весь час.

— Зачекай на мене, — просить Юлія.

— А що таке? Боїшся, що мене ПОГРАБУЮТЬ, якщо піду сама? — хмикає Ру.

Юлія не сміється. Ру прокашлюється й бурмоче:

— Ну добре, добре, про це ще зарано жартувати, тобто я все розумію, розумію.

Коли вони переходять вулицю, Лондон каже їй пошепки:

— Насправді це не смішно.

— А ти що, з поліції сміху? — буркає Ру.

— Люба! Якщо тебе застрелять, я пороздаю твоїх птахів! — кричить їм навздогін Юлія.

— А ось це було смішно! — усміхається Лондон, яка давно не сміялася. Або й узагалі — ніколи.

Через кілька днів вона отримає листа від грабіжниці, яка попросить у неї вибачення, і для двадцятирічної дівчини цей лист матиме таке велике значення, що вона не зможе розповідати про нього ще багато років. Звісно, поки не закохається. Але це вже зовсім інша історія.

Юлія обіймає всіх, хто стоїть на сходах і хто дозволяє себе обійняти. Наблизившись до Естель, молода жінка дивиться іншій, значно старшій, прямісінько в очі. Естель каже:

— Є одна книжка, я хочу її вам подарувати. Це моя улюблена поезія.

Юлія усміхається.

— Я тут подумала, що ми з вами могли б часто бачитися. А

може, навіть обмінюватися книжками в ліфті.

— Про що це ви? — не розуміє Естель.

Юлія повертається до агентки.

— Ви підготуєте документи?

Агентка радісно киває й навіть підстрибує. Роґер теж починає всміхатися з несподіваним захватом:

— То ви з Ру таки купуєте цю квартиру? Вам дали хорошу ціну?

Юлія хитає головою.

— Ні, не цю квартиру. Ми купуємо іншу.

І тоді Роґер голосно сміється. Давно з ним такого не було. Анна-Лена від радості аж мусить сісти — просто на сходи, серед зими.

РОЗДІЛ 66

Правда-правда-правда.

Отож, Джим вийшов на вулицю й розказав Джекові про те, що відбувалося в будинку, поговоривши перед тим із грабіжницею. Але насправді відбувалося там не зовсім те, що він розповів. Точніше, зовсім не те. Розбіжності частково пояснювалися тим, що Джим не дуже добре вмів розповідати історії, проте головна причина була в іншому: Джим дуже добре вмів брехати.

Ні, це не Леннарт відчинив двері, коли Джим із піцями піднявся до квартири. Відчинив грабіжник, тобто грабіжниця. Роґер із Леннартом наполягали, щоб вона віддала комусь із них балаклаву, але після довгих вагань вона сказала «ні». Грабіжниця поглянула на них, від вдячності в неї обм'як голос, але вона рішуче кивнула.

— Я, мабуть, не зможу бути гарним прикладом для своїх доньок у тому, щоб навчити їх не робити ідіотських учинків. Але я принаймні можу показати їм, що треба відповідати за власні дії.

І коли Джим постукав у двері, відчинила йому грабіжниця. Без балаклави. Волосся розсипалося їй по плечах, воно було такого ж кольору, як у Джимової доньки. Буває, що двом незнайомим людям потрібна всього одна спільна річ, щоб відчувти взаємну симпатію. Вона поглянула на обручку на його пальці — стару, надщерблену, з подряпаного срібла. А він поглянув на обручку, яку носила вона, — тонку, скромну, з гладенького золота без коштовних камінців. Обоє так і не познімали обручок.

— Ви поліціант? — запитала вона так швидко, що Джим розгубився.

— Як ви дізналися?..

— Не думаю, що поліція відправила б сюди справжнього кур'єра з піцою, знаючи, що я озброєна й небезпечна, — усміхнулася вона, але від усмішки її обличчя не розпогодилося, а лише спохмурніло.

— Ні-ні... тобто так... Я поліціант, це правда, — кивнув Джим, простягаючи їй піцу.

— Дякую, — сказала грабіжниця, беручи коробки однією рукою; в іншій тремтів пістолет.

Джим не зводив з нього погляду.

— Як ви? — чомусь запитав він, хоча, можливо, не зробив би цього, якби вона була в масці.

— Сьогодні не найкращий мій день, — зізналася грабіжниця.

— У вас там є поранені?

Вона нажахано похитала головою.

— Що ви, я б ніколи...

Джим подивився на неї, завважив тремтіння її рук і сліди від покусувань на нижній губі. Глипнув у квартиру, але не чув, щоб там хтось плакав чи кричав. Здається, ніхто навіть не був наляканим.

— Я попросив би вас ненадовго відкласти пістолет, — мовив він.

Грабіжниця винувато кивнула. Озирнулася на тих, хто сидів у вітальні, й запитала:

— Можна спочатку передати їм піцу? Вони зголодніли. Для них це був довгий день... я...

Джим кивнув. Грабіжниця розвернулася, ненадовго зникла, а тоді повернулася вже без коробок і пістолета. З вітальні хтось вигукнув: «ХІБА це “Гавайська”?». А інший голос відповів: «Та НІ ЧОРТА ви не знаєте про “Гавайську”!». Почувся сміх. А потім — гомін розмови між чужими людьми, які поступово ставали знайомими. Складно сказати, яким є нормальне захоплення заручників, але те, що відбувалося у квартирі, точно його не нагадувало.

Джим уважно поглянув на грабіжницю.

— Можна запитати, як це з вами сталося?

Грабіжниця, тепер беззбройна, так глибоко вдихнула, ніби збільшилась удвічі, а тоді видихнула та стала ще меншою, ніж була.

— Я навіть не знаю, з чого почати.

І тоді Джим зробив дещо вкрай непрофесійне. Витягнув руку й витер їй сльози зі щок.

— Моя дружина дуже любила один жарт. Знаєте, як з'їсти слона?

— Не знаю.

— По шматочку.

Грабіжниця усміхнулася.

— Моїм дітям це могло би сподобатися. В них дивне почуття гумору.

Джим запхав руки в кишені й важко сів на сходи біля дверей. Грабіжниця завагалася, а потім сама опустилася на підлогу, схрестивши ноги. Джим теж усміхнувся.

— Моя дружина теж мала дивне почуття гумору. Вона любила сміятися й затівати сварки. Що старшою ставала, то більше сварилася. Завжди казала мені, що я надто добрий. От паскудство — вислуховувати таке від священниці, правда?

Грабіжниця тихо засміялася. Кивнула.

— А з ким вона сварилася?

— З усіма. З церквою, парафіянами, політиками, з тими, хто

вірив у Бога, і з тими, хто в нього не вірив... Вона вважала, що її робота — захищати найменших: бездомних, біженців, навіть злочинців. Бо в Біблії Ісус каже щось у стилі: «Я був голодний, і ви нагодували мене, я був бездомним, і ви піклувалися про мене, я був хворим, і ви доглянули за мною, я був ув'язненим, і ви відвідали мене». А потім продовжує, що те, що ми робимо найменшому з нас, те ми робимо для нього. А вона, моя дружина, сприймала все ну вже ТАК буквально. Тому і сварилася з усіма, весь час.

— Вона померла?

— Так.

— Співчую.

Джим вдячно кивнув. «Як дивно, — подумав він, — минуло стільки часу, а я й далі не здатен усвідомити, що її тут нема». Серце ніяк не звикне, що якась ненормальна, пирхаючи від сміху, більше не стане запихати пальця тобі в рота, коли ти позіхатимеш, і не засипле борошна тобі в подушку перед тим, як ти завалишся спати. Ніхто вже не сперечається з ним. Ніхто не любить. Клята граматака, до цього неможливо звикнути. Джим сумно всміхнувся і сказав:

— А зараз ваша черга.

— Тобто? — здивувалася грабіжниця.

— Розкажіть свою історію. Про те, як ви тут опинилися.

— Мені доведеться довго розказувати.

— Скільки встигнете. По шматочку.

Приємно було таке почути. Тож грабіжниця стала розповідати.

— Мене покинув чоловік. Ну, можна сказати, він мене вигнав. У нього з моєю начальницею був роман. Вони закохалися. Тепер разом живуть у нашій квартирі, яка була оформлена на мого чоловіка. Усе сталося так швидко, а я не хотіла сварок, не хотіла починати всю цю... метушню. Заради дітей.

Джим повільно кивнув. Подивився на обручку грабіжниці, покрутив свою. Нема нічого складнішого, ніж зняти її з пальця.

— Дівчатка чи хлопці? — запитав він.

— Дівчатка.

— А в мене і син, і донька.

— Я... хтось повинен... я не хочу, щоб вони...

— Де вони зараз?

— З татом. Я мала забрати їх сьогодні ввечері. Ми мали зустрічати Новий рік разом. Але тепер... я...

Грабіжниця замовкла. Джим замислено кивнув.

— На що вам були потрібні гроші, які ви хотіли забрати з банку?

Відчай на її обличчі відкрив увесь той хаос, що шматував її

серце. Грабіжниця зізналася:

— Заплатити за оренду. Мені треба було шість тисяч п'ятсот крон. Адвокат чоловіка погрожував забрати дітей, якщо в мене не буде квартири.

Джимові аж серце стислося, він міцно вхопився за поручні сходів. Від співчуття паморочилося в голові. Шість тисяч п'ятсот — тому що вона боялася втратити дітей. Своїх дітей.

— Є ж якісь правила, за законом ніхто не може відібрати у вас дітей просто тому, що... — почав він, але завершив іншим: — Але ТЕПЕР... коли ви вчинили ПОГРАБУВАННЯ, вас можуть...

У Джима зірвався голос, коли він пошепки мовив:

— Дівчинко люба, ну ЩО ж ти накоїла?..

Докладаючи зусиль, жінка ледве могла ворухити язиком і розтулити губи.

— Я... я ідіотка. Я знаю, знаю. Я не хотіла сваритися з чоловіком, не хотіла вплутувати в це дівчаток, думала, що зможу сама все залагодити. А зробила стільки біди. Це все моя провина, лише моя. Я готова здатися просто зараз і звільнити всіх заручників, обіцяю, пістолет у квартирі, він навіть не справжній...

Джим подумав собі: який же це паскудний привід до пограбування — страх піти на конфлікт. Він намагався дивитися на неї як на злочинницю, намагався не бачити в ній власної доньки, але не міг.

— Навіть якщо ви зараз звільните заручників і підете здаватися, вам не уникнути ув'язнення. Навіть якщо пістолет несправжній, — співчутливо сказав Джим, проте він уже достатньо довго був поліціантом, щоб розуміти, що той був справжнім.

Він знав, що в неї немає шансів, хай навіть усі порядні люди поставляться зі щонайбільшим розумінням до її ситуації. Не можна грабувати банки, не можна бігати містом із вогнепальною зброєю, поліція не може дозволяти таким злочинцям утекти, якщо вже затримала їх. Тож Джим вирішив: єдиний шанс, щоб її не засудили, — уникнути цього. Не дати себе спіймати.

Він роззирнувся по сходовій клітці. На дверях квартири, куди забігла грабіжниця, висіло оголошення: «Продається! Агенція нерухомості “Як справи”. То як ваші СПРАВИ?».

Джим довго дивився на напис, силкуючись щось пригадати.

— Як кумедно, — врешті мовив він.

— Що саме? — запитала грабіжниця.

— Агенція нерухомості «Як справи». Така трохи... дурнувата назва.

— Мабуть, — кивнула грабіжниця; дотепер вона над цим не замислювалася.

Джим почував носа.

— Можливо, це просто випадковість, але я зовсім недавно розмовляв по телефону із сусідами, які є власниками оцієї квартири навпроти. Вони будуть розлучатися. Бо одне з них любить коріандр, а інше теж любить, але не настільки, і це, вочевидь, достатня підстава для розлучення, якщо людина молода й користується інтернетом.

Грабіжниця силкувалась розтягнути кутики губ в усмішку.

— Тепер нікому не хочеться нудьгувати.

Вона думала, що в усьому цьому найжахливіше те, з чим неможливо примирити почуття, — що вона досі любить свого чоловіка. Кожна клітина її тіла відчувала невеличкий вибух щоразу, коли вона про це згадувала. Коли усвідомлювала, що не могла перестати любити його, навіть після всього, що він зробив, вона не могла переконати себе, що не варто думати, чи не сталося це з її провини. Може, поруч із нею було не дуже весело. Можливо, тоді не можна вимагати від людини залишитися.

— Так, саме так! Молоді хочуть увесь час бути закоханими, і ніяких буднів! У них тривалість концентрації уваги, як у тих котів, що ганяються за блискучими кульками, — кивнув Джим, чомусь розхвилювавшись, і продовжив: — Отож, та пара розлучається і продає квартиру. Хтось із них не міг згадати назви агенції нерухомості, пам'ятав лише, що називалася вона подурному. А знаєте що? Агенція нерухомості «Як справи» — це справді дурнувата назва!

Джим показав на оголошення на дверях квартири, в якій сьогодні мав проходити показ. А тоді — на двері квартири навпроти. Їхнє місто було надто малим, щоб у ньому виявилось багато агенцій з дурнуватими назвами. У їхньому містечку навіть не вистачило місця для ще однієї перукарні з назвою «Стрижка».

— Вибачте, але я не розумію, — сказала грабіжниця.

Джим почував зарослу бороду.

— Я просто думаю... Скажіть, агентка зараз у квартирі?

Грабіжниця кивнула.

— Так, вона там усіх скоро доведе, я саме заносила їм піцу, а вона змусила Рогера стати біля балкона, сама перейшла на інший бік квартири, а тоді кинула йому ключі — щоб він сам пересвідчився, як далеко можна щось жбурнути, якщо мати відкрите планування.

— І як, вдалося?

— Рогер відхилився. Ключі мало не розбили вікно, — усміхнулася грабіжниця.

«Яка добра усмішка, — подумав Джим, — така людина не здатна нікого скривдити». Він іще раз подивився на оголошення.

— Не знаю... можливо, це... але якщо ваша агентка *також*

продає і квартиру навпроти, то в неї можуть бути ключі, тоді можна...

Договорити він не зміг.

— Про що це ви? — запитала грабіжниця.

Джим зібрався з силами, встав, кашлянув.

— Якщо агентка продає також квартиру навпроти, і в неї з собою є ключі, то, можливо, ви могли би сховатися там. Коли на цю сходову клітку зайдуть поліціанти, вони не стануть виламувати двері до обох квартир, щоб вас знайти.

— Чому?

Джим низав плечима.

— Ми не такі вже й круті. Уся увага буде зосереджена на тому, щоб вивести заручників, і якщо ви скажете, щоб заручники, виходячи, зачинили за собою двері, усі будуть упевнені, що грабіжник... що ви... перебуваєте у квартирі. Саме в цій квартирі. Навіть тоді, коли ми виламаємо двері й побачимо, що вас там немає, нам не дозволять отак узяти й повиламувати двері до всіх інших квартир, бо нашим шефам влаштують пекло. Самі розумієте, бюрократія. Спочатку ми повинні відвезти заручників у відділок і допитати їх як свідків. За той час... не знаю, ви, може, встигнете якось вислизнути. О, точно! ЯКЩО хтось знайде вас у тій іншій квартирі, ви просто вдайте, ніби ви там ЖИВЕТЕ! Ми ж переконані, що грабіжник — чоловік.

Від здивування у грабіжниці стали круглими очі.

— Чому? — повторила вона.

— Тому що жінки, як правило, не стануть таке... робити, — якомога дипломатичніше пояснив Джим.

Жінка похитала головою.

— Ні, я маю на увазі, чому? Чому ви мені допомагаєте? Ви ж поліціант! Ви не повинні, ну, ви розумієте, ви не мусите йти на таке заради мене.

Джим незграбно кивнув. Провів долонями по штанах, витер рукою чоло.

— Моя дружина любила повторювати слова одного чоловіка, який сказав... там було щось про... він говорив щось таке: «Навіть якби я знав, що завтра світ полетить під три чорти, сьогодні я б посадив яблуню».

— Як гарно, — прошепотіла грабіжниця.

Джим кивнув. Провів тильним боком долоні по очах.

— Я не хочу... щоб вас зловили. Я розумію, що ви зробили помилку, але... таке буває.

— Дякую.

— Але йдіть і негайно запитайте в агентки, чи є в неї ключ від квартири навпроти. Бо скоро мій син втратить терпець, увірветься

до квартири, і тоді...

Грабіжниця швидко закліпала:

— Що, вибачте? Ваш син?

— Він також працює в поліції. І першим зайде сюди.

У грабіжниці стиснуло в горлі, затремтів голос.

— Це сміливо.

— Він мав сміливу маму. Вона теж пограбувала би банк заради нього, якби довелося. Я навіть не вірив у Бога, коли ми зустрілися. Вона була красунею, а я — звичайним. Вона гарно танцювала, а я ледве совав ногами. Коли ми тільки почали зустрічатися, спільним у нас було лише одне — ставлення до роботи. Переконавання, що треба рятувати тих, кого можемо.

— Не знаю, чи заслуговую я на порятунок, — прошепотіла грабіжниця.

Джим лише кивнув і подивився їй в очі: то був погляд щирого й чесного чоловіка, який зважився на вчинок, що суперечив принципам справи, яку він виконував усе життя.

— Розшукайте мене через десять років і доведіть, що я не помилився.

Він обернувся, щоб піти. Вона вагалася, але все-таки гукнула:

— Зачекайте!

— Так?

— Можна я... якщо ще не запізно, чи можна мені висунути одну умову звільнення заручників?

— Та що за?..

У Джима аж чуб настовбурчився: це прохання його спантеличило, а тоді розлютило. Грабіжниця вагалася.

— Феєрверк, — нарешті пролепетала вона. — З нами тут одна старенька жінка, яка завжди дивилася на феєрверки зі своїм чоловіком. Чоловік помер. Я тримала її в заручниках увесь день. Так би хотілося подарувати їй феєрверк.

Джим усміхнувся. Кивнув.

Потім зійшов униз і збрехав власному синові.

РОЗДІЛ 67

Грабіжниця зайшла у квартиру. Підлога була залита кров'ю, але в каміні горів вогонь. Ру сиділа на дивані, їла піцу і смішила Юлію. Рогер сварився з агенткою через кількість квадратних метрів у плані помешкання, але не тому, що збирався придбати цю квартиру, просто «чорт, потрібно давати правильну інформацію». Зара й Леннарт стояли біля вікна. Зара жувала шматок піци, а Леннарта дуже розважав вираз огиди в неї на обличчі. Не скажеш, що цей чоловік їй подобався, радше ні, але ненависті теж не викликав. А от він, здається, вважав її дивовижною.

Анна-Лена стояла сама, тримала тарілку з піцою, до якої навіть не торкнулася. Юлія, яка не могла цього не помітити, встала з дивану, підійшла до неї й запитала:

— Анно-Лено, як ви?

Анна-Лена відвела погляд від Рогера. Відтоді як Кролик вийшов із туалету, вони так і не розмовляли.

— Усе добре, — збрехала вона.

Юлія поклала долоню їй на руку, але не так щоб втішити, а радше щоб підбадьорити.

— Не знаю, що ж, на вашу думку, ви зробили неправильно, але ця історія з Леннартом, якого ви стільки разів наймали лише для того, щоб Рогер відчув себе переможцем, — це справді щось найбожевільніше, найдивніше та найромантичніше з усього, що мені доводилося чути!

Анна-Лена поколупалася в піці.

— Рогер мав стати керівником. Він мав отримати свій шанс. Я весь час думала, що наступного року настане його черга. Але ми навіть не очікуємо, що все відбувається так швидко, роки минають за мить. Часом мені здавалося, що коли ви вже довго живете разом, маєте дітей, то життя нагадує лазання по деревах. Вгору-вниз, вгору-вниз, хочеш з усім впоратися, усе зуміти, лазиш і лазиш, а тим часом ви заледве встигаєте побачити одне одного. Можливо, поки молоді, ви цього не розумієте, але в житті все змінюється, коли у вас з'являються діти. Іноді складається враження, що ви вже майже не зустрічаєте людину, з якою одружені. Бо насамперед ви батьки, товариші по команді, а подружжя — це вже потім. Але... ну, ви видираєтеся вгору по дереву... і на шляху часом бачите одне одного. Я завжди думала, що так і має бути, бо таке вже життя. Треба все встигнути. І найважливіше, думала я собі, що ми видираємося таки на одне й те саме дерево. Бо тоді рано чи пізно ми опинимося... це звучить так претензійно, але... я думала, що рано чи пізно ми опинимося

на одній гілці. А тоді зможемо сісти собі, узятися за руки, окинути поглядом краєвид. Я думала, що все саме так і буде, коли ми постаріємо. Але роки так швидко минули. А Рогер так і не дочекався своєї черги.

Юлія й далі торкалася її руки. Не так щоб втішити, а радше щоб підбадьорити.

— Моя мама каже, що я ніколи не мушу просити вибачення за те, ким я є. Не мушу вибачатися за те, що вмю добре щось робити.

Анна-Лена несміливо відкусила шматок піци і сказала з повним ротом:

— Мудра мама.

Вони замовкли.

І тут щось бабахнуло.

Раз. Другий. За мить уже було чути тріскотіння й вибухи — так багато і так часто, що й не злічити. Леннарт стояв найближче до вікна, він кричав:

— Погляньте! Феєрверк!

За дорученням Джима, молодший поліціант пішов купити феєрверки. Він і запуслав їх біля мосту. Леннарт, Зара, Юлія, Ру, Анна-Лена, Рогер і агентка вийшли на балкон. Дивилися на феєрверк і були просто вражені. То були не якісь там нещасні бабахалки, а справжній феєрверк, різнокольоровий, такий, що розлітається бризками, і все таке. Бо Джим теж полюбляв справжні феєрверки.

Грабіжниця й Естель дивилися на вогні, ставши на кухні біля вікна й узявшись за руки.

— Кнуту сподобалося б, — кивнула Естель.

— Сподіваюся, вам теж подобається, — мовила грабіжниця.

— Ще й як, дитинко люба, ще й як. Дякую!

— Мені дуже шкода за все, що я вам влаштувала, — схлипнула грабіжниця.

Естель із сумом скривила губи.

— А що, як ми все пояснимо поліції? Скажемо, що це була помилка?

— Навряд чи це допоможе.

— А якщо вам вдасться втекти? Деся заховатися?

Від Естель пахло вином. Зіниці були розфокусовані. Грабіжниця вже хотіла щось відповісти, але потім зрозуміла: що менше Естель знає, то краще. Тоді старій жінці не доведеться через неї обманювати на допиті в поліції. Тому грабіжниця сказала:

— Ні. Нічого не вдасться.

Естель тримала її за руку. Бо що ще залишалося? Феєрверк

видався чудовий, Кнутіві справді сподобалося б.

Коли все закінчилося, грабіжниця пішла до вітальні, інші повернулися з балкона. Грабіжниця намагалася непомітно подати знак агентці, що вона хоче поговорити з нею наодинці, але, на жаль, без успіху, бо агентка була дуже зайнята суперечкою з Рогером — вони торгувалися за ціну, яку Юлія з Ру мали б заплатити за квартиру якщо вирішать її купувати.

— Ну добре! ДОБРЕ! — врешті прошипіла агентка. — Я можу трохи знизити ціну, але ТІЛЬКИ тому, що через два тижні мені треба виставити на продаж іншу квартиру, а я не хочу, щоб вона конкурувала з цією!

Рогер, Юлія і Ру нахилили набік голови, аж буцнулися.

— Яку... іншу квартиру? — запитав Рогер.

Агентка фиркнула, роздратована сама на себе, що випадково проговорилася.

— Квартира навпроти, з іншого боку від ліфта. Я ще навіть не розмістила оголошення на сайті, бо якщо продавати дві квартири одночасно, отримаєш нижчу ціну за обидві, це знають усі нормальні агенти. Та інша квартира така сама, як ця, тільки там трохи менша гардеробна, зате там чомусь значно краще мобільне покриття, а людям тепер чомусь так на цьому залежить. Пара, яка там мешкала, буде розлучатися, вони такі сварки влаштовували мені в офісі, з квартири вже вивезли всі меблі, залишилася тільки соковитискалка. Але воно й зрозуміло, чому ніхто не хотів її забрати, — колір просто *жахливий*...

Агентка щось далі базікала, але її вже ніхто не слухав. Рогер і Юлія переглянулися, тоді подивилися на грабіжницю, потім на агентку.

— Хвилинку, ви хочете сказати, що будете продавати ту квартиру, що навпроти? З іншого боку ліфта? І що... зараз там ніхто не живе? — для певності перепитала Юлія.

Агентка припинила базікати й закивала. Юлія подивилася на грабіжницю, обидві зрозуміли, що думають про одне й те саме рішення.

— У вас є ключі від тієї квартири? — з надією запитала Юлія і всміхнулася, переконана, що ця історія матиме ідеальне завершення.

На жаль, агентка зиркнула на Юлію так, ніби вона запитала щось геть безглузде.

— Навіщо мені ключі? Я збираюся продавати ту квартиру через два тижні — хіба мені треба весь час носити з собою всі ключі? Та що ви про мене думаєте?

Рогер зітхнув. Юлія зітхнула ще голосніше. Грабіжниця навіть не могла дихати, провалюючись у повну безнадію.

— Колись у мене був роман! — весело сказала Естель з іншого кінця квартири; вона саме знайшла на кухні ще одну пляшку вина.

— Не зараз, Естель, — почала Юлія, але старенька жінка не слухала. Вона вже була трохи напідпитку, що й не дивно — ще в гардеробній Естель встигла вихилити немало вина.

— Колись у мене був *роман*! — повторила вона, увіп'явшись очима в грабіжницю, і та вмить занервувала, подумавши про подробиці, які можуть стати відомими після такого початку історії. Махнувши пляшкою, Естель продовжила: — Він любив книжки, я теж любила книжки, а от мій чоловік — ні. Кнут любив музику, еге ж. Музика — теж непогано, але ж це не те саме, що книжки? От ВИ як думаєте?

Грабіжниця чемно захитала головою.

— Ні, не те саме. Я теж люблю книжки.

— Я так і знала! Це помітно: ви розумієте, що людям потрібні не лише історії, але й казки! А знаєте, ви мені сподобалися ще з тієї миті, як сюди зайшли. Це ж треба таке влаштувати — пістолет, пограбування... Але що ж, із ким не буває. Усі неординарні люди часом робили дурниці! Наприклад, у мене був роман — за спиною в Кнута! З чоловіком, який любив книжки, як і я. Щоразу, коли я щось читаю, то згадую про них обох. А той чоловік, він дав мені свій ключ, який я зберегла, хоча ніколи не розповідала про це Кнутові.

— Будь ласка, Естель, нам треба... — спробувала спинити її Юлія, але Естель не зважала.

Вона провела рукою по книжковій полиці, яка стояла у квартирі. В одну з останніх їхніх зустрічей у ліфті сусід дав їй дуже грубу книжку, написану чоловіком. Із сотень сторінок було підкреслене лише одне речення: «Поки ми не любимо, ми спимо». Естель віддала йому свою книжку, написану жінкою, тож не потрібні були сотні сторінок, щоб сказати те, що важливе. Ще на початку книжки Естель підкреслила слова: «Любов — це коли я хочу, щоб ти був».

Її пальці мандрували книжками на полиці, ніби вона снила, а не щось шукала. На середині ряду одна книжка зрушилася — не те щоб Естель зробила це навмисно, радше ніби зачепилася за щось нігтем. Книжка впала на підлогу й розгорнулася. А тоді з неї випав ключ, м'яко відстрибнув від сторінок і з дзенькотом приземлився на підлогу.

В Естель від хвилювання й вина важко здіймалися груди, голос звучав нечітко, але очі були кришталево ясні, коли вона мовила:

— Коли Кнут захворів, ми переписали квартиру на доньку. Я думала, що вона, можливо, захоче переїхати сюди з дітьми, це,

звісно, було по-дурному. Вони ж не хотіли тут залишатися. У них своє життя, свій дім. Так я й залишилась жити тут сама... ви ж бачите... квартира надто велика. Для самотньої людини не підходить. І врешті донька сказала, що треба її продати та придбати для мене скромніше помешкання, за яким простіше доглядати. Думаю, вона мала на увазі, що так і мене буде легше доглядати. Донька телефонувала в різні агенції нерухомості, але всі відповідали, що не організовують квартирні покази отак під Новий рік, а я хотіла... ну, я подумала, що було б непогано мати компанію в такий час. Тож я вийшла з дому ще до приходу агентки, а потім повернулася, коли ви всі поприходили, і вдала, ніби я одна з покупців. Я не хотіла продавати цю квартиру, навіть не глянувши, хто її купить. Це не просто квартира, це мій дім. Не хотілося б передати її комусь, хто має намір просто перебути в ній, щоб заробити. Я хочу, щоб у квартирі мешкали ті, хто любитиме її, як любила я. Мабуть, молодим людям складно таке зрозуміти.

У це неможливо було повірити. Кожен із присутніх у квартирі не міг не подумати, що насправді означало зізнання Естель. А от агентка нервово кашлянула.

— То що... коли ваша донька найняла мене, я була не першою, кому вона телефонувала?

— О, ні-ні, вона телефонувала в УСІ агенції, а тоді вже мусила звернутися до вас. Але ж як гарно все склалося! — усміхнулася Естель.

Агентка обтріпала свій піджак і разом із тим — самооцінку.

— То це ключ до?.. — почала грабіжниця, хоч усе ще не могла повірити.

Естель кивнула.

— Мій роман. Той чоловік мешкав у квартирі навпроти, з іншого боку ліфта. Там він і помер. Під час показу, коли його квартиру мали продати, я стала перед його книжковою полицею й подумала, як усе могло б скластися, якби першим я зустріла його, а не Кнута. Коли вже достатньо постарієш, можеш дозволити собі відпустити уяву. Ту квартиру придбала молода пара. Вони так і не поміняли замок.

Юлія кашлянула, трохи розхвилювавшись.

— Але як... вибачте, Естель, але звідки ви знаєте?

Естель зніяковіло всміхнулася.

— Час від часу я... ні, що ви, я ніколи не відмикала двері, я ж не злодійка, але... часом перевіряла, чи підходить ключ. Замок справді той самий. До речі, я не здивована, що та пара розлучається, я часто слухала їхні сварки, коли курила в гардеробній. Там усе прекрасно чути. Вони таке вже

виговорювали одне одному. Навіть стокгольмці були б шоковані, ви мені повірте.

Грабіжниця поклала книжку на полицю. Сильно стиснула ключ. Обернулася до всіх присутніх і прошепотіла:

— Навіть не знаю, що сказати.

— Нічого не кажіть. Ховайтеся в іншій квартирі, поки все не закінчиться. А тоді повертайтеся додому до своїх донечок, — мовила Естель.

Ключ на долоні грабіжниці тремтів, коли вона розтиснула кулак. Їй ледве вдалося його втримати.

— Мені нема куди повертатися, у мене немає дому. Я не можу заплатити оренду. І я не можу просити вас брехати заради мене, коли поліція буде розпитувати, хто я і чи відомо вам, де я ховаюсь. Я не хочу, щоб через мене ви брехали!

— Заради вас ми зможемо збрехати, без проблем, — вигукнула Ру.

— Не хвилюйтеся за нас, — заспокоїла Юлія.

— Насправді нам навіть не доведеться брехати, — сказав Роґер, — ми просто прикинемося дурниками, усі до одного.

— Що ж, тоді не виникне жодних проблем, для вас це звична справа! — кивнула Зара; щоправда, цього разу вона не хотіла нікого образити, просто так прозвучало.

Анна-Лена замислено кивнула на грабіжницю.

— Роґер правильно каже. Нам усім треба прикинутися дурниками. Можна сказати, що ви не знімали балаклаву, тому ми не знаємо ніяких прикмет.

Грабіжниця хотіла заперечити, але їй не дали шансу. А тоді хтось постукав у двері. Роґер вийшов у коридор, визирнув у вічко й побачив, що там стоїть Джим. Лише тоді Роґер, здається, усвідомив справжню проблему.

— От чорт, там на сходовій клітці поліціант. Як ви тепер пройдете в іншу квартиру, щоб він вас не побачив? Про це ми не подумали! — вигукнув він.

— Може, якимось відволічемо його? — запропонувала Юлія.

— Я можу бризнути йому в очі лаймом! — кивнула Ру.

— А якщо просто побалакати з ним? — з надією мовила Естель.

— Або можемо ВИБІГТИ з квартири всі разом, щоб він розгубився! — подумала вголос Анна-Лена.

— Голими! Люди завжди губляться, коли бачать, що хтось голий! — експертно заявив Леннарт.

Зара стояла поруч, і він, мабуть, очікував, що вона назве його останнім ідіотом, але натомість вона сказала:

— Ми могли б підкупити його. Поліціанта. Майже всіх чоловіків можна підкупити.

Звичайно, Леннарт завважив про себе, що Зара могла б сказати «майже всіх людей», вона ж не мусила говорити «чоловіків», але попри все він відчував, що з боку Зари було мило принаймні підтримати загальну розмову.

Грабіжниця стояла перед ними, тримаючи ключ у руці, вона вже була готова сказати правду про Джима, але, подумавши, відповіла:

— Ні. Якщо я скажу вам, як збираюся звідси втекти, вам доведеться брехати на допиті в поліції. Але якщо ви просто зараз вийдете звідси та спуститесь сходами, то зможете говорити правду: коли ви зачинили двері, я залишилася у квартирі. Ви не знаєте, куди я потім пішла.

Інші хотіли запротестувати (усі, крім Зари), але врешті кивнули (навіть Зара). Естель спакувала залишки салату й поставила до холодильника. Написала на клаптику свій номер телефону, поклала його в кишеню грабіжниці й прошепотіла:

— Надішліть мені повідомлення, коли будете в безпеці, бо я буду хвилюватися.

Грабіжниця пообіцяла, що так і зробить. Тоді всі заручники вийшли з квартири. Роґер виходив останнім, він зачинив за собою двері й пересвідчився, що вони замкнені. Заручники спустилися сходами, вийшли на вулицю, сіли в поліційні автівки, які вже чекали, і їх повезли у відділок на допит.

Джим трохи постояв на сходовій клітці, чекаючи, поки Джек підніметься сходами.

— Грабіжник там? Тату, ти впевнений? — запитав Джек.

— На сто відсотків, — підтвердив Джим.

— Добре! Переговорник скоро зателефонує і спробує переконати його вийти добровільно. Якщо ні, то виламаємо двері.

Джим кивнув. Джек роззирнувся, нахилившись до ліфта і підняв якийсь аркуш.

— Що це?

— Наче малюнок, — сказав Джим.

Джек запхав аркуш до кишені. Подивився на годинник. Ось зателефонував переговорник.

Воно було в одній із коробок піци, оте спеціальне телефонне чортзна-що. Його знайшла Ру. Вона була дуже голодна, тому встигла лише подумати, що телефон у піці — це якось дивно, але, відклавши його, вирішила спершу поїсти, а тоді вже подумати, що б то могло означати. Наївшись, вона геть забула про телефон. Тому що стільки всього відбувалося, навіть фесрверк, а варто знати, що Ру мала дуже розсіяну увагу. А може, достатньо знати, що вона після своєї піци пішла перевіряти інші коробки й подоїдала за іншими всі крайчики. Побачивши це, Роґер сказав,

що їй можна не хвилюватися: він упевнений, що вона добре піклуватиметься про дитину, бо лише добрі батьки доїдають отак крайчики піци з чужих коробок. Ру так цим перейнялася, що забула про все на світі.

Телефон залишився на маленькому столику біля дивана, який хитався на трьох ніжках, ніби павук на крижині. Коли заручники повиходили, грабіжниця поклала пістолет біля телефона, але спершу, звісно, протерла його, бо Рогер розповів, що бачив документальний фільм, як поліція знаходить відбитки пальців там, де було вчинено злочин. Грабіжниця навіть кинула балаклаву в розпалений камін, тому що Рогер сказав, що ті копи можуть знайти її волосок і розшукати за ДНК чи якоюсь там іще чортівнею.

Після цього грабіжниця вийшла за двері. Джим стояв один на сходовій клітці. Вони швидко переглянулися, вона — із вдячністю, він — стурбовано. Вона показала йому ключ. Він видихнув.

— Швидше, — мовив він.

— Я лише хотіла сказати... я нікому не розповіла, що ви мені допомогли. Не хочу, щоб вони мусили брехати через мене на допиті, — пояснила вона.

— Добре, — кивнув він.

Даремно вона намагалася приховати блиск в очах, вона розуміла, що все-таки попросила його про обман, хоча, може, він іще ніколи не обманював. Але Джим не дав їй вибачитися, він тільки підштовхнув її біля дверей ліфта й прошепотів:

— Щастя!

Вона зайшла до квартири навпроти й замкнула двері. Джим залишився сам на сходовій клітці, він іще встиг подумати про дружину й мав надію, що вона ним пишається. Або принаймні не дуже сердиться. Джек вибіг до нього по сходах. Потім зателефонував переговорник. Пістолет упав на підлогу.

РОЗДІЛ 68

У відділку поліції Джим розповів Джекові правду, всю правду. Син хотів розізлитися, дуже хотів, якби мав на це час, але оскільки він — добрий син, то просто склав план дій. Тепер, відпустивши свідків через чорний вхід, Джек рушає до головного.

— Ти не мусиш, я сам вийду, — гірко каже Джим.

Він стримується, щоб не сказати: «Пробач, що я тобі збрехав, але в глибині душі ти сам знаєш, що я вчинив правильно».

Джек твердо хитає головою.

— Ні, тату. Залишайся тут.

Він стримується, щоб не сказати: «Ти й так створив достатньо проблем». Потім виходить до головного входу, зустрічає там усіх журналістів і розповідає те, що вони хочуть почути. Що за операцію був відповідальний він, Джек, і що вони загубили слід злочинця. І що ніхто не знає, де він зараз.

Одні журналісти зразу починають кричати щось звинувачувальне про «некомпетентність поліції», інші тільки зневажливо посміхаються й роблять нотатки, щоб за кілька годин пошматувати його в колонках і блогах. Джек бере на себе весь сором невдачі, сам-один, тільки він у всьому винен. У відділку сидить його тато, затуливши долонями обличчя.

Слідчі зі Стокгольма мають прибути завтра зранку, якраз напередодні Нового року. Вони прочитають усі свідчення, поговорять із Джеком та Джимом, перевірять усі докази. А тоді тоном, який прозвучить певніше за обіцянки реклами засобу для миття посуду, стокгольмці заявлять, що в них нема ресурсів, аби продовжувати слідство. Під час захоплення заручників ніхто не постраждав, під час пограбування нікого не обікрали, справжніх жертв немає. Стокгольмці повинні розставляти пріоритети при розподілі ресурсів і вирішувати, де в них справді є потреба. До того ж, сьогодні святкування Нового року — а кому захочеться провести його в такому малому місті?

Вони поспішно поїдуть додому, Джек і Джим проведуть їх поглядом. Журналісти вже розійдуться в пошуках наступної важливої історії. Завжди знайдеться якась знаменитість, у якої буде розлучення.

— Хлопче, ти добрий поліціант, — скаже Джим, дивлячись собі під ноги. Захоче сказати «І ще краща людина», але не зможе.

— А от із тебе, тату, не завжди добрий поліціант, — усміхнеться Джек, дивлячись понад хмари. Захоче сказати «Але всьому я навчився від тебе», але так і не зможе.

Вони підуть додому. Будуть дивитися телевізор. Вип'ють собі пива.

Цього достатньо.

РОЗДІЛ 69

На сходах чорного входу до поліційного відділку Естель по черзі всіх обіймає. (Крім Зари, звісно, яка відгородилася сумкою й відскочила, коли та наблизилася.)

— Мушу сказати, що навряд чи можна уявити собі приємніше товариство людей, яких узяли в заручники, ніж ми з вами, — усміхається Естель — також і Зарі.

— Хочете піти з нами випити кави? — запитує Юлія.

— Ні-ні, мені треба додому, — всміхається Естель, а потім раптом дуже серйознішає й повертається до агентки: — Вибачте. Мені шкода, що ви тепер не зможете продати квартиру, бо я передумала. Але для мене це... дім.

Агентка знизує плечима.

— Насправді це навіть мило. Люди завжди думають, що ми, агенти, хотіли б усе продати, але ж є щось... Навіть не знаю, як сказати...

Леннарт завершує замість неї:

— Є щось романтичне в тих квартирах, які не продаються.

Агентка киває. Естель радісно видихає. Тепер Юлія з Ру будуть її сусідками, з квартири навпроти, і вони з Юлією зможуть обмінюватися книжками в ліфті. Естель найперше дасть Юлії збірку своєї улюбленої поетки. На одній сторінці вона загне кутик і підкреслить кілька речень — це найпрекрасніше з того, що вона читала:

З тобою нічого не станеться.

Та ні, ну до чого ця мова?

Нехай усе трапляється —

І все нехай буде чудове.

А Юлія даватиме Естель зовсім іншу літературу. Як-от путівник Стокгольмом.

Ру втратить батька, вона відвідуватиме його щотижня, він буде в землі, але належатиме небу. Мама Ру зможе пережити втрату, бо інший чоловік переконає її, що життя триває. Цього чоловіка народить Юлія, так сильно стискаючи Ру за пальці, що медсестрам доведеться дати знеболювальне обом мамам: одній до пологів, іншій — після.

Ру спокійно засинатиме біля сина на білих простирадлах, вони її вже не лякатимуть. Бо заради нього вона перейшла б гори й усе зробила б. Грабувала би банки, якби довелося. Ру з Юлією будуть хорошими матерями. Цілком нормальними.

Юлія знову буде ховати солодоші, а Ру буде пильнувати своїх птахів. Мавпочка й Жабка полюблять їх і стануть щодня

приходить, і навіть коли Юлія запропонує велику суму, вони не залишать клітку відчиненою. Юлія і Ру будуть сваритися й миритися, але найголовніше — щоб друге їм вдавалося краще, ніж перше. Тож вони будуть голосно сваритися, але ще голосніше сміятися, а миритимуться вже так, що стіни будуть трястися, а Естель у себе в гардеробній буде ніяковіти. Їхня любов і далі буде цвісти, як «квітковий роман».

Вийшовши з відділку поліції, Зара швидко прямує в бік вулиці, ніби боїться, що ще хтось спробує її обійняти. Леннарт поспішає за нею.

— Може, скинемося на таксі? — запитує він, ніби не розуміє, яке це грубе порушення.

Зара не виглядає на ту, яка за все життя хоч раз скидалася на таксі, але після довгих вагань вона бурмоче:

— Але тоді ви сядете попереду. І ми не поїдемо з водієм, у якого на дзеркалі заднього виду висять усякі дрібнички. Такі люди — просто помилки еволюції.

Анна-Лена так і сидить на сходах. Роґер усією вагою всідається біля неї, так близько, що вони майже доторкаються. Анна-Лена тягнеться до нього кінчиками пальців. Вона хоче сказати «вибач». Він теж. Набагато складніше сказати це слово, коли ви стільки часу лазили по дереву.

Анна-Лена підводить погляд у вже стемніле небо, грудень такий нещадний. Але вона знає, що IKEA ще відкрита. І там горить світло.

— Можемо поїхати подивитися на ту стільницю, про яку ти говорив, — шепоче вона.

Їй усередині все обривається, коли він хитає головою. Роґер довго мовчить. Йому так шкода, дуже шкода.

— Думаю, що ми могли б знайти собі якесь інше заняття, — врешті бурмоче він.

— Ти про що?

— Піти в кіно. Може. Якщо хочеш.

Добре, що Анна-Лена сидить, бо почувши таке, вона навряд чи втрималася б на ногах.

Вони подивляться щось вигадане, бо часом людям потрібні казки. У темряві кінотеатру триматимуться за руки. Анна-Лена матиме відчуття, що повернулася додому, а Роґер — що він добрий такий, як є.

Естель поспішає до своєї квартири. Дорогою телефонує доньці й каже, щоб та не хвилювалася ні через захоплення заручників, ані через те, що її мама живе сама в такій великій квартирі. Тепер усе зміниться. Естель, звісно, доведеться перестати курити, бо та

молода жінка, яка винайматиме в неї кімнату, не дозволить їй курити навіть у гардеробній.

Якщо вже прискіпуватися, ця жінка буде орендувати цілу квартиру в доньки Естель, а Естель винайме в жінки одну кімнату за ту ж ціну: шість тисяч п'ятсот крон. У них на кухні на холодильнику висітиме зіжмаканий малюнок мавпочки, жабки й лося — Естель поцупила його з кімнати для допитів, поки Джим виходив по каву. Щодругого тижня Мавпочка й Жабка будуть снідати в мамі на кухні Естель. Кілька років у новорічну ніч вони разом будуть дивитися з вікна на феєрверки. Поки для Естель не настане остання ніч без Кнута, а для інших — остання ніч з Естель.

На її похороні Ру запропонує написати на надгробку: «Тут спочиває Естель. Ця жіночка вміла смакувати вино!». Юлія копне Ру по нозі, але не сильно. Їхній син триматиме їх за руки, коли вони будуть виходити з цвинтаря. Юлія все життя зберігатиме книжки старенької, пляшки з-під вина — теж. Мавпочка й Жабка, коли будуть підлітками, почнуть тихцем курити в гардеробній.

Десь на небі Естель слухатиме музику з одним чоловіком і розмовлятиме про літературу — з іншим. Вона може собі це дозволити.

А, до речі: у багатоквартирному будинку неподалік, у підвалі, де якось самотньою і зляканою заночувала мама малих дітей, яка потім стала грабіжницею банку, так і залишилася стояти картонна коробка з купою ковдр — ще й наступного дня після захоплення заручників. Той, хто сховав пістолет під цими ковдрами, так і не пограбував після Нового року інший банк — з криком і лайкою він перевернув увесь підвал, коли зрозумів, що пістолета там нема. Це ж якою безпринципною паскудою треба бути, щоби вкрасти в когось *пістолет*?

От ідіоти.

РОЗДІЛ 70

Підвіконня за вікнами офісу обважніло від снігу. Психологиня розмовляє з татом по телефону. «Надю, пташко моя люба», — каже він мовою своєї батьківщини, бо «пташка» там — найпрекрасніше слово. «Я теж тебе люблю, тату», — терпляче каже Надя. Він не часто так розмовляв із нею, але ближче до старості навіть програмісти стають поетами. Надя не раз запевняє, що буде обережна за кермом, коли завтра вирушить до нього в гості, але він однаково хоче приїхати сам, щоб її привезти. Таким уже є тато, і такою вже є донька, навіть професія психолога тут нічим не зарадить.

Надя кладе слухавку. У двері стукають — звук такий, ніби до дверей не хочуть торкатися рукою і стукають кінцем парасолі. За дверима стоїть Зара. В руці вона тримає лист.

— Заро? Вибачте, ми домовлялися на сьогодні про зустріч? — перепитує Надя, тягнучись до свого розкладу, а тоді до телефона, щоб подивитися, котра година.

— Ні, я просто... — тихо відповідає Зара. Її видає ледь помітне тремтіння тонких спиць парасолі.

Надя це помічає.

— Заходьте, заходьте, — стривожено запрошує вона.

У Зари під очима шкіра вкрилася дрібними тріщинками — ніби від виснаження: стільки всього доводилося тримати в собі, що тепер вона вже підійшла до межі. Кілька хвилин Зара роздивляється картину жінки на мосту, а тоді запитує Надю:

— Вам подобається ваша робота?

— Так, — схвильовано киває Надя.

— Ви щаслива?

Наді хочеться торкнутися до неї, але вона стримується.

— Так, Заро, я щаслива. Не весь час, але я зрозуміла, що не потрібно бути щасливою весь час. Я просто досить... щаслива. Ви прийшли сюди, щоби про це запитати?

Зара дивиться кудись повз неї.

— Якось ви запитали, чому мені подобається моя робота. Я відповіла лише, чому я добре виконую свою роботу. Останнім часом у мене несподівано з'явилося багато часу на роздуми, і я зрозуміла, що моя робота подобалася мені, бо я в неї вірила.

— Що ви маєте на увазі? — завчено запитує психологиня, хоча насправді їй хочеться абсолютно непрофесійно сказати, що вона така щаслива бачити Зару. Що вона стільки думала про неї. Хвилювалася, що Зара може щось накоїти.

Зара простягає руку до полотна картини, мало не торкнувшись намальованої жінки.

— Я вірю в місце банків у суспільстві. Я вірю в порядок. Я ніколи не переймалася тим, що нас ненавидять клієнти, журналісти й політики, бо таким уже й було наше завдання. Банк повинен обважнювати систему. Робити її повільною, бюрократичною, неповороткою. Щоб світ не розгойдувався надто швидко. Людям потрібна бюрократія, щоб вони мали час подумати, перш ніж зробити якусь дурницю.

Зара замовкає. Психологиня беззвучно сідає на стілець.

— Вибачте, Заро, що я про це впоминаюся... але, здається, щось змінилося. Ви змінилися.

Тоді Зара дивиться їй просто в очі, уперше.

— Ринок нерухомості знову переживе крах. Може, не завтра, але це знову станеться. Ми про це знаємо. І продовжуємо давати позики. Коли люди все втрачають, ми кажемо, що вони за це відповідають, що такі правила гри, що вони самі винні, бо були надто захланними. Але ж це неправда. Більшість людей не жадібні, вони просто... як ви сказали, коли ми говорили про цю картину: вони просто шукають щось, за що можна втриматися. За що боротися. Вони хочуть мати житло, виховувати дітей, хочуть прожити своє життя.

— Заро, щось трапилося з часу нашої останньої зустрічі? — запитує психологиня.

Зара болісно всміхається. Бо що на це скажеш? Тому вона відповідає на запитання, якого їй не ставили:

— Надю, все спростилося. Банки вже не обважнюють систему. Сто років тому практично кожен працівник банку розумів, як заробляються ці гроші. Зараз у банку буде максимум три особи, які справді розуміють, звідки і що береться.

— І тепер ви сумніваєтеся, чи ви на своєму місці, тому що перестали це розуміти? — висловлює здогадку психологиня.

Зара безрадісно стискає щелепи.

— Ні. Я звільнилася з роботи. Тому що зрозуміла, що була однією з тих трьох осіб.

— І що ви тепер будете робити?

— Не знаю.

Тоді психологиня нарешті каже дещо цінне. Її цього не навчали, але вона певна, що такі слова час від часу потрібні кожному:

— «Не знаю» — це гарний момент, щоб щось почати.

Зара більше нічого не говорить. Змашує руки антисептиком, рахує вікна. Між ними стоїть вузький письмовий стіл — Зарі з Надею, мабуть, ніколи не було б комфортно сидіти близько одна до одної, без стола. Часом нам потрібна не відстань, а лише бар'єр. Рухи в Зари насторожені, у Наді — обережні. Минає якийсь час, а тоді психологиня каже:

— Ви пам'ятаєте, як в одну з перших наших зустрічей ви запитали мене, чи можу я пояснити, що таке панічний розлад? Здається, я так і не спромоглася дати добру відповідь.

— Зараз у вас є краща? — цікавиться Зара.

Психологиня хитає головою. Зара не може не всміхнутися. Тоді Надя пояснює від себе — не як людина з освітою психолога, а своїми словами:

— Але ви знаєте, Заро, я зрозуміла, що розмова про це допомагає. На жаль, складається так, що людина, яка прийшла на роботу в тяжкому настрої, матиме більше співчуття від колег і начальників, якщо скаже «мене мучить похмілля», аніж «мене мучить тривожність». Щодня ми зустрічаємо людей, які почуваються так, як ми з вами, тільки-от багато з них просто не розуміють, що з ними відбувається. Ці чоловіки й жінки місяцями не можуть нормально дихати, вони ходять то до одного лікаря, то до іншого, бо їм здається, що в них хворі легені. Тільки тому, що їм так тяжко визнати, що насправді це щось інше всередині... зламалося. Що це душевний біль, невидима свинцева вага в крові, невимовний тягар на грудях. Мозок обманює нас, каже, що ми померемо. Але, Заро, наші з вами легені здорові. Ми не померемо.

Слова кружляють між ними, ведуть невидимий танок, а тоді їх розчиняє тиша. Ми не померемо. Ми не померемо. Ми з вами не померемо.

— Поки що! — заявляє Зара.

Психологиня регоче:

— Знаєте що, Заро? Може, вам влаштуватися на роботу в пекарню — будете писати записки для печива з передбаченнями?

— Єдине передбачення, яке мали б знаходити в такому печиві: «Ось причина того, що ви погладшали», — відповідає Зара.

Вона теж сміється, але кінчик її носа по-зрадницьки тремтить. Її погляд спершу не відривається від вікна, потім крадькома зачіплюється за руки Наді, тоді перемандрує на шию, підборіддя — і от він уже дуже близький до зорового контакту. Між ними западає мовчанка, найдовша з усіх, що бували. Зара заплющує очі, стискає губи, шкіра в неї під очима нарешті розправляється. Весь жах, що огортав її, виливається у дрібні краплини й скочується на край письмового столу.

Зара повільно випускає конверт із рук. Надя, вагаючись, бере його. Зара хоче прошепотіти, що через цей лист вона й прийшла сюди ще першого разу, коли минуло рівно десять років відтоді, як той чоловік скочив з мосту. Що вона потребує когось, хто вголос прочитає їй написане, а потім, коли в грудях запече вогнем, завадить їй самій стрибнути.

Зара хотіла б пошепки про все розповісти — про міст, про Надю

і про те, що бачила хлопчика, який прибіг і врятував її. Про те, що з того часу вона щодня думала, якими різними бувають люди. Але єдине, що вона спробує вимовити:

— Надю... ви... я...

Наді так хочеться торкнутися до жінки по інший бік столу, обійняти її, але вона не наважується. Тільки обережно підпирає мізинець під заклеєний край конверта — Зара так і не розплющує очей — і розриває його. Витягує записку десятирічної давнини, написану від руки. Усього чотири слова.

РОЗДІЛ 71

Укритий льодом міст виблискує під кількома впертими вогниками останніх зірок; над обрієм уже світає. Усе місто глибоко дихає, ще сонне, закутане в пухові ковдри, сні й тепло маленьких ніжок, без яких наші серця вже не можуть битися.

Зара стоїть біля перил. Нахилившись, заглядає за край. На якусь мить навіть здається, ніби вона збирається стрибнути. Але якби хтось побачив її, знаючи її історію і все, що сталося за останні кілька днів... то, звісно, навіть не сумнівався б, що вона не збирається стрибати. Пройшовши через те, через що пройшла вона, ніхто не стане закінчувати історію в такий спосіб. Вона не з тих, хто стрибає.

І що потім?

Потім вона перестає триматися.

Падіння відбувається з більшої висоти, ніж нам здається з мосту. До удару об поверхню минає більше часу, ніж ми припускаємо. Ледь чутне шурхотіння, вітер підловлює папір, тріпотить ним, написане кружляє над водою. Пучки пальців, які тисячі разів тримали конверт відтоді, як уперше підняли його з килимка в коридорі, припиняють боротьбу й відпускають лист летіти у вічність.

Чоловік, який десять років тому надіслав їй листа, написав усе, що їй потрібно знати. Це було останнє, що він сказав. Усього чотири слова, не більше. Чотири найбільш звичайні слова, які людина — будь-хто з нас — може сказати іншій людині:

Це не ваша провина.

Коли лист торкається води, Зара вже рушила з місця й перейшла на інший бік мосту. Там на неї чекає автомобіль, у якому сидить Леннарт. Вона відчиняє дверцята, їхні погляди зустрічаються. Він дозволяє їй вмикати музику на найвищу гучність, як собі захоче. Вона має намір зробити все можливе, справді все, щоб від нього втомитися.

РОЗДІЛ 72

Кажуть, що особистість людини — це сума того, що їй довелося пережити. Але це не так, не зовсім так, бо якби нас визначало тільки наше минуле, ми самі себе не змогли б витримати. Тож нам доводиться переконувати себе, що ми — це щось більше, ніж наші вчорашні помилки. Що ми — це також той вибір, який ми ще зробимо, це наше завтра, яке ще настане.

Дівчинка ніяк не розуміла одного: вона не могла злитися на маму. Відчуття злості існувало ніби за непробивним склом. Після похорону вона поприбирала, позбирала порожні пляшки з-під джину з усіх схованок, про які знала й ніколи не могла зізнатися в цьому мамі. Мабуть, це остання рятівна мотузка, за яку ще тримаються батьки-алкоголіки: сподівання, що їхні діти не знають. Не бачать. Так, наче весь цей хаос можна приховати. Його навіть закопати в землю неможливо, думала собі донька, він передається у спадок.

Якось мама пролепетала їй на вухо: «Особистість людини — це сума того, що їй довелося пережити. Усе інше — фігня. Тому можеш не хвилюватися, моя маленька принцесо, ніхто не розіб'є тобі серце, бо ти дитина, в якій розлучилися батьки. Ти не виростеш романтиком, бо діти розлучених батьків не вірять у вічне кохання». Мама заснула на дивані, схилившись доньці на плече, донька вклала її, витерла з підлоги розлитий джин. «Ти помиляєшся, мамо», — прошепотіла вона серед темряви й мала рацію. Тільки романтик піде грабувати банк заради своїх дітей.

Дівчинка виросла, у неї народилися донечки. Мавпочка і Жабка. Вона намагалася бути доброю мамою, хоч їй і бракувало інструкцій. Доброю дружиною, доброю працівницею, доброю людиною. Вона до смерті боялася невдач, щосекунди і щодня, але якийсь час усе було добре. Нормально принаймні. Вона розслабилася і не була готова до того, що зрада й розлучення оглушать її. Що життя зіб'є її з ніг. Так буває, у всіх часом таке трапляється. У вас, можливо, теж.

Кілька тижнів тому, повертаючись додому зі школи, Лось, Мавпочка і Жабка, як завжди, зістрибнули з автобуса й переходили міст. На половині дороги дівчатка зупинилися, мама спершу не помітила, а коли озирнулася, ті були вже на метрів зо десять позаду. Мавпочка й Жабка купили зам'ок, вони бачили в інтернеті, як люди в інших містах замикали такі замкн на перилах мостів. «Якщо ми так зробимо, наша любов буде вічною — і ми ніколи не перестанемо любити одне одного!»

Мама сторопіла — вона подумала, що дівчатка бояться, ніби після розлучення вона перестане їх любити. Що для них тепер усе

змінлося і їм здається, що вони її втратять. Десять хвилин тривав її надричний плач і плутані пояснення, а потім Мавпочка і Жабка тримали в долоньках мамині щоки й шепотіли: «Мамо, ми не боїмося втратити тебе. Ми просто хочемо, щоб ти знала, що ніколи не втратиш нас».

Замок клацнув і замкнувся. Мавпочка перекинула ключ через парапет, а коли його забрала вода, усі троє заплакали. «Назавжди», — прошепотіла мама. «Назавжди», — відповіли дівчатка. Вони рушили додому, і молодша донька зізналася, що коли вперше побачила в інтернеті ті всі замки на мостах, то подумала, що це роблять для того, щоб ніхто не вкрав міст. Потім вона думала, що, може, люди бояться, що хтось украде замок. Старша сестра пояснила їй, для чого так роблять, і зуміла це зробити так, щоб молодша не почувалася дурненькою. Їхня мама подумала, що хоч щось вони з їхнім татом зробили правильно, якщо дівчатка можуть визнати, що помиляються, і пробачати, коли помиляються інші.

Увечері вони їли піцу — улюблену страву дівчаток. Потім діти позасинали на матрацах на підлозі невеликої квартири за шість тисяч п'ятсот крон на місяць, які не було звідки взяти наступного місяця, а мама сиділа сама серед темряви. До Різдва залишилося зовсім мало часу; скоро Новий рік, вона знала, з яким нетерпінням дівчатка чекали на феєрверки. Від цього їй усередині все розривалося — вони продовжують вірити їй, бо ще не знають, яка невдача її спіткала. Коли розвиднілося, мама збирала їх до школи, і з наплічника старшої доньки випав записник. Мама вже хотіла захвати його назад, але записник розгорнувся в місці, де була написана історія, що починалася словами: «Принцеса з двома королівствами». Мама спочатку роздратовалася, бо все життя вона намагалася не вселяти донечкам бажання бути принцесами — їй хотілося, щоб вони були войовницями. Дівчатка любили маму і, звичайно, робили, як вона казала, або принаймні вдавали, а робили все навпаки; таке вже завдання дітей: не слухати жоднісінької настанови батьків. У школі старша донька отримала завдання придумати свою казку, тому вона й написала «Принцесу з двома королівствами». Про принцесу, яка жила у великому прекрасному замку, але однієї ночі знайшла дірку в підлозі під своїм ліжком, і там унизу був таємний магічний світ, де жили дивні фантастичні створіння — дракони, тролі та інші істоти, яких понавигадувала донька. Усе було таким дивовижним; від цієї уяви і втечі від реальності мама почувалася розбитою і тільки й запитувала себе: «Якою ж нещасною мусить бути реальність, щоб так від неї... втікати?». Усі істоти були щасливі, вони жили в мирі, в їхньому крихітному світі нікому не було

боляче. Але потім принцеса довідалася страшну правду: чарівний світ, у якому жили її нові друзі, перебував між двома замками і двома різними королівствами. В одному правив король, в іншому — королева, і вони вели між собою жакливу війну. Вони відправляли армії в бій, стріляли зі страхітливої зброї, але мури обох королівств були надто високі й надто міцні, тож стало зрозуміло: у цій війні ніхто ніколи не переможе. Два королівства тільки знищать і вб'ють усе, що існує між ними. І тоді принцеса дізналася правду: король і королева були її батьками. Вона — їхня принцеса, і війна точиться за неї: король і королева хочуть перемогти одне одного, щоб відвоювати доньку. Мама дочитувала завершення казки, донечки вже прокидалися й вертілися на матрацах, а в неї всередині наче щось обірвалося. Усе закінчувалося ось як: принцеса попрощалася зі своїми друзями й вирушила в дорогу сама. Просто якоїсь ночі вийшла в темряву й більше ніколи не повернулася. Бо знала, що коли зникне, то королю й королеві не буде за що вести війну. Лише так вона могла врятувати обидва королівства і світ між ними.

Коли донечки прокинулися, мама поснідала з ними, вдаючи, що нічого не сталося. Відвезла їх до школи. Поїхала назад, вийшла на міст, стала на середині й щосили стиснула замок.

Вона не сварилася з колишнім чоловіком через свій дім, не сварилася з колишньою начальницею через свою роботу, не боролася з адвокатом, не стріляла зі зброї, не влаштовувала хаосу. Заради дітей. Вона робила все можливе, щоб їх не зачепили проблеми дорослих. Звісно, це не пояснення, чому вона зібралася пограбувати банк. І не виправдання. Але знаєте що? У вас, мабуть, теж були одна-дві справді погані ідеї. І, мабуть, ви заслуговували на другий шанс. І, мабуть, не лише ви.

Зранку за день до новорічної ночі мама вийшла з дому з пістолетом. А тепер, увечері того ж дня, повертається назад. Через кілька годин після захоплення заручників, про яке місто буде говорити ще багато-багато років, мама забирає донечок і запитує:

— Як вам було в тата?

— Добре, мамо! А як ти? — каже молодша донька.

Мати всміхається, задумується і стенає плечима.

— Та знаєш... нічого особливого. Усе як завжди.

Але коли вони переходять міст, мама ніжно кладе руку на плече старшій доньці й шепоче їй на вухо:

— Ти моя принцеса і моя войовниця, ти можеш бути ними обома одночасно, обіцяй мені, що будеш про це пам'ятати. Я знаю, що я не завжди була прекрасною мамою, але наше з татом розлучення — це не про тебе... ніколи, ані на секунду не думай, що воно... про тебе...

Старша донька киває, змахуючи сльози. Молодша гукає їм, щоб поспішали, вони біжать за нею, мама витирає обличчя й запитує, чи хочуть вони піцу на вечерю, і раптом менша донька вигукує:

— А ВЕДМЕДИКИ СЕРУТЬ У ЛІСІ?!

Тієї ночі, перед тим як заснути в новій маминій квартирі в однієї доброї та в міру дивакуватої старенької пані, яку звуть Естель, старша донька візьме маму за руку й прошепоче:

— Мамо, ти добра мама. Не хвилюйся так. Усе нормально.

І так нарешті запанує мир — мир у світі між двома королівствами. Усі ті чарівні й прекрасні вигадані створіння тепер засинатимуть у спокої й безпеці. Мавпочки, жабки, лосі, старенькі пані. Усі.

РОЗДІЛ 73

Настає новий рік, на який усі покладають великі сподівання — але які так ніколи й не збуваються, якщо ви, звісно, не продавець календарів. Один день змінює інший, ото й усе. Зима захоплює місто, як занадто самовпевнений родич; будинок по інший бік вулиці від банку змінює колір, коли холоднішає. Звичайний на вигляд будинок, нічого особливого — сірий, хоч зараз він тимчасово вкритий білим, — тут навряд чи хтось захоче жити, хіба перебути якийсь час. Через кілька років хтось із місцевих покаже комусь із приїжджих з великого міста на сходову клітку й скаже: «Тут колись захопили заручників». Приїжджий примружиться і фиркне: «Ось тут? А, так-так, точно!». У такому місті нечасто трапляються такі події, це кожному зрозуміло.

Через кілька днів після Нового року з будинку виходить жінка, з нею — дві її донечки, вона сміється, бо вони щойно про щось говорили й так пирхнули, аж шмарклі закружляли поміж сніжинок. Утрюх вони рушають до сміттєвих баків, викидають коробки з-під піци, а тоді жінка раптом підіймає погляд і не може зрушити з місця. Одна донька в цей час хоче вилізти на неї, друга підскакує вгору-вниз.

Уже пізня пора, небо по-січневому чорне, снігопад застилає погляд, але жінка бачить поліцейний автомобіль на іншому боці вулиці. Там сидять старший і молодший поліціанти. Жінка не відводить від них очей, дівчатка ще не встигли помітити маминого переляку. Жінка думає лише одне: «Тільки не перед дівчатками». Усе триває кілька хвилин, але для неї вони тягнуться, ніби два життя. Їхні два життя.

Поліцейний автомобіль повільно котиться на неї.

Минає.

Їде далі, блимає, повертає праворуч і зникає.

— Якщо хочеш заарештувати її, я зрозумію, — тихо каже Джим на пасажирському сидінні, наляканий, що син передумає.

— Ні, я просто хотів її побачити. Тепер ми заодно, — відповідає син за кермом.

— Що — заодно?

— Ми її відпустили.

Більше вони про неї не говорять. Ані про ту, що вийшла з будинку, ані про ту, за якою вони сумують. Джим урятував грабіжницю й обдурив свого сина, і Джек, можливо, ніколи йому цього до кінця не пробачить, але навіть після такого вони можуть рухатися далі.

Вони їдуть ще кілька хвилин по місту, а тоді тато врешті каже,

не дивлячись на сина:

— Я знаю, що тобі пропонували роботу в Стокгольмі.

Джек здивовано повертається.

— Але... звідки?

— Слухай, я ж не дурний. Принаймні не весь час. Іноді я просто здаюся дурним.

Джек зніяковіло всміхається.

— Я знаю, тату.

— Треба було погоджуватись.

Кліпнувши, Джек обертається й тільки згодом каже:

— Погоджуватись на Стокгольм? Ти що, не знаєш, як там дорого?

Тато засмучено постукує обручкою по приладовій панелі зі свого боку.

— Хлопче, не треба залишатися тут заради мене.

— А це не так, — бреше Джек.

Він знає, що якби тут була мама, вона сказала б татові: «Чуєш, старий? Бувають і гірші причини, щоб десь залишатися».

— Ми закінчили зміну, — повідомляє Джим.

— Хочеш кави? — запитує Джек.

— Зараз? Уже пізно, — позіхає тато.

— Давай зупинимось й купимо каву, — наполягає Джек.

— Але нащо?

— Доїдемо до відділку, пересядемо в мою машину й трохи проїдемося.

— Куди?

Джек старається, щоб відповідь прозвучала буденно:

— До сестри.

Джим відриває погляд від сина. Дивиться на дорогу.

— Що? Зараз?

— Так.

— Але... чому зараз?

— У неї скоро день народження. У тебе скоро день народження. До Різдва залишилося одинадцять місяців. Та хіба важливо чому? Я просто подумав, що вона, можливо, захоче повернутися з нами додому.

Джим мусить дивитися на дорогу й вести очима за лінією посередині неї, щоб опанувати голос.

— Ми ж будемо їхати з добу щонайменше.

Джек заковчує очі.

— Ну, тату. Я ж сказав: давай зупинимось, візьмемо каву!

Так вони й роблять. Їдуть усю ніч і весь наступний день. Стукають у її двері. Може, вона повернеться разом із ними додому, а може, ні. Може, вже готова вибиратися, і може, тепер

знає різницю між відчуттям польоту та відчуттям падіння, а можливо, ні. На такі речі неможливо впливати, як і на любов. Мабуть, це правда: до певного віку дитина любить вас безумовно й бездумно, маючи для цього одну-єдину причину: ви — її тато чи мама. Ваші батьки та брати з сестрами можуть любити вас до кінця життя точнісінько з тієї ж причини.

Правда? А немає правди. Усе, що ми з'ясували про межі Всесвіту, — він безмежний, а про Бога ми знаємо тільки те, що нічого не знаємо. Мама-священниця вимагала від своєї сім'ї одного-єдиного — робити все можливе. Посадити яблуню, навіть якщо знаєш, що завтра настане кінець світу.

Рятувати тих, кого можна врятувати.

РОЗДІЛ 74

Настає весна. Весна завжди настає — рано чи пізно. Вітер підмітає зиму, шелестять дерева, щебечуть птахи, природа оглушливо вривається туди, де сніг місяцями поглинав відлуння.

Джек виходить із ліфта розгублений, він щось шукає. В руках у нього лист, який одного ранку опинився на килимку в коридорі, без марки. У листі лежала записка з цією адресою, схемою поверху й номером офісу. В середині ще була фотографія мосту та інший конверт, запечатаний, на якому було написано ім'я іншої людини.

Зара бачила Джека у поліційному відділку, вона впізнала його, хоч і минуло вже стільки часу, але після побаченого на мосту, вона знов і знов проживала одну й ту саму мить — і зрозуміла, що він теж.

Джек знаходить потрібний кабінет, стукає у двері. Минуло десять років відтоді як чоловік стрибнув з мосту, і стільки ж — відтоді як цього не зробила дівчинка. Вона відчиняє двері, не знаючи, хто він, але його серце розсипається на конфеті, коли він її бачить, тому що він ніколи про неї не забував. Він бачив її лише раз, коли вона стояла на парапеті, але зміг би впізнати її навіть у темряві.

— О... я... — затинається Джек.

— Слухаю? Ви когось шукаєте? — приязно запитує Надя, але нічого не розуміє.

Йому доводиться вхопитися за одвірок, кінчики їхніх пальців ледь торкаються. Вони ще не знають, як здатні впливати одне на одного. Він простягає їй великий конверт, на якому розмашисто написано його ім'я, усередині лежить фотографія мосту й адреса її офісу. Там також лежить менший конверт, на якому написано «Наді». У середині — коротка записка: Зара записала вісім простих слів, значно чіткішим почерком.

Ти сама себе врятувала. Він просто там був.

Надя втрачає рівновагу, на одну лише мить, Джек підтримує її за лікоть. Їхні погляди танцюють. Вона міцно-міцно, щосили тримається за ті вісім слів, ледве вимовляючи власні:

— То це ви... на мосту, коли я... це були ви?

Він мовчки киває. Вона не знаходить слів.

— Я не знаю, що... Дайте мені хвилинку. Мені треба... зібратися з думками.

Надя підходить до столу, сідає на стілець; усі ці десять років вона думала, хто ж був той хлопчик, а тепер навіть не знає, що сказати. Як почати розмову. Джек обережно заходить до неї в

кабінет, бачить на книжковій полиці фотографію — ту, яку завжди поправляла Зара. На ній Надя з групою дітей біля будиночка у великому літньому таборі, фото зроблене пів року тому, Надя з дітьми сміються й жартома щипають одне одного, усі одягнені в однакові футболки з назвою благодійної організації, що профінансувала табір. Організація збирає кошти, щоб працювати з дітьми, в яких хтось із рідних покінчив життя самогубством. Так ці діти можуть відчувати, що вони не самотні, хоч їх і покинули. Ніхто не здатен самотужки нести в собі провину, сором і ту незбагненну тишу, та й не мусить, і тому Надя щороку їздить у той літній табір. Щоб багато слухати, трохи говорити, щипатись і якомога частіше сміятися.

Вона цього ще не знає, але ця організація щойно отримала на банківський рахунок пожертву. Від жінки в навушниках, яка звільнилася з роботи, роздала своє майно і перейшла через міст. На отриману суму вони зможуть фінансувати табір іще багато років.

Джек і Надя сидять за вузьким письмовим столом і не зводять погляду одне з одного. Він ледь усміхається, всміхається і вона, обоє перелякані й водночас ледве стримують сміх. Одного дня, через десять років, вони, можливо, розкажуть комусь, як вони тоді почувалися. Розкажуть уперше.

Можливо, своїм дітям.

РОЗДІЛ 75

Правда? Правда про все, що сталося? А правда в тім, що в цій історії йшлося про стільки всього, та головним чином — про ідіотів. Ми ж робимо все можливе, стараємося. Хочемо вміти бути дорослими, любити одне одного й розуміти, як запитати USB-кабель у цей клятий роз'єм. Шукаємо, за що втриматися, за що боротися і чого прагнути. Робимо все можливе, щоб навчити наших дітей плавати. У нас є щось спільне, але все-таки ми залишаємося одне одному незнайомцями, ми так і не знаємо, як змінюємо одне одного. Як ваше життя впливає на моє.

Можливо, сьогодні ми поспіхом минули одне одного в тисняві й навіть цього не помітили — наші пальці зачепилися на одну-єдину мить, а тоді ми розійшлися. Я навіть не знаю, хто ви.

Але коли ви сьогодні ввечері прийдете додому, коли закінчиться день і настане ніч, — глибоко вдихніть. Ми з вами пережили цей день.

А завтра буде новий.

Подяки автора

Ж. Небагато людей вплинули на моє життя так, як ти. Мій найдобріший, найдивніший, найсмішніший, найбуїніший і найскладніший друже. Минуло майже двадцять років, а я досі думаю про тебе мало не щодня. Як же мені шкода, що ти не витримав. Я ненавиджу себе за те, що не зміг тебе врятувати.

Неді. Дванадцять років разом, десять у шлюбі, двоє дітей і мільйон сварок через мокрі рушники на підлозі та почуття, для яких ми досі шукаємо слова. Не знаю, як ти змогла впоратися з двома кар'єрами — своєю і моєю, але без тебе я б не був там, де є зараз. Я знаю, що доводжу тебе до шаленства, але ти зводиш мене з розуму. *Ducks fly together.*

Мавпочці й Жабці. Я стараюся бути добрим татом. Справді стараюся. Але коли ви застрибували в авто й запитували: «А що це так пахне? Ти їв цукерки?», я вас обманював. *Sorry.*

Нікласу Натт-о-Дару. Не знаю, скільки вже років у нас із тобою спільний офіс. Вісім? Дев'ять? Я можу чесно зізнатися, що ніколи не був знайомий із генієм, але серед геніальних людей ти до мене найближчий. І в мене теж не було брата.

Ріаду Гаддушу, Юнесу Яддіду та Еріку Едлунду. Я кажу це не так часто, як варто було б. Але сподіваюся, що ви й так знаєте.

Мамі й татові. Сестрі й Паулю. Гушангу, Паргаму й Мері.

Ваньї Вінтер. З 2013 року — надокучливій паскудниці та єдиній людині, яка працювала зі мною упродовж усієї моєї кар'єри. Редакторці, коректорці, ще одним очам, страшенному ураганові й прекрасній приятельці для всіх моїх історій. Дякую, що завжди викладаєшся на сто відсотків.

Salomonsson Agency. Найперше, звичайно, моєму агентові **Туру Юнассону**, який не завжди розуміє, якого дідька я витворяю, але завжди люто мене захищає. **Марі Юлленгаммар**, яка стала ще однією частинкою нашої сім'ї, коли балаган і цирк навколо закрутилися надто швидко, а я намагався знайти себе. **Сесілії Імберг**, яка стала ще однією коректоркою і «мовною поліціанткою» наприкінці цього проєкту. (У тих випадках, коли ми сперечалися через граматику, ти справді мала рацію, а мене часом навіть веселило, що можна було зробити стільки помилок.)

Видавництву Forut. Зокрема **Юну Геттблуму, Марії Бурлін, Адамові Даліну та Сарі Ліндегрен.**

Алексу Шульману, який під час роботи над цією книжкою нагадував мені, яким повинен бути текст, щоб він збивав з ніг. **Крістофферу Карлссону**, який читав, виправляв і реготав. З мене

пиво. Можливо, два. **Маркусу Лейфбю**, першому, до кого я звертався щоразу, коли мені потрібно було випити кави й поговорити про хокейний Дивізіон 2 чи документалку про війну у В'єтнамі впродовж шести годин у вівторок.

Усім іноземним видавцям, які видали мої книжки, від Скандинавії до Південної Кореї. Особливо хочу подякувати **Петерові Борланду**, **Кевіну Гансону**, **Аріель Фредман**, **Рімі Сільві** та всім іншим із компанії **Atria/Simon & Schuster** у США та Канаді, хто вперто продовжував вірити в мене, і **Джудіт Керр**, яка допомагала мені на місці. Ви стали моїм другим внутрішнім ринком.

Усім, хто перекладав мої книжки, особливо **Нілові Сміту**. Авторіві обкладинок **Нільсу Ульссону**. Моєму улюбленому продавцеві книг **Югану Сіллену**.

Психологам і терапевтам, які працювали зі мною в останні роки. Особливо **Бенгту**, який допоміг мені пропрацювати панічні атаки.

Вам — тим, хто це читали. Дякую, що знайшли час.

Нарешті: авторам, яких згадує Естель за різної нагоди в цій історії (у порядку появи): Астрід Ліндгрєн (ст. 261), Дж. М. Баррі (ст. 261), Чарльзу Діккенсу (ст. 272), Джойс Керол Оутс (ст. 272), Халілю Джебрану (ст. 273), Вільяму Шекспіру (ст. 298), Леву Толстому (ст. 321) та Буділю Мальмстен (ст. 322 та 330). Якщо когось було процитовано неточно, у цьому винен лише я, аж ніяк не Естель.

Про автора

Фредрік Бакман — шведський блогер, журналіст і письменник, автор художніх романів та новел. Його письменницьким дебютом була книжка «Чоловік на ім'я Уве», що вийшла у 2012 році й стала всесвітньо відомим бестселером. Наступні твори: «Моя бабуса просить її вибачити», «Брітт-Марі була тут», «Ведмеже місто», «Ми проти вас» тощо — також отримали світове визнання та схвальні відгуки читачів і критиків. Книги Фредріка Бакмана перекладено двадцятьма п'ятьма мовами світу, а їхній сукупний наклад становить більше п'яти мільйонів примірників. Крім того, романи «Чоловік на ім'я Уве», «Брітт-Марі була тут» та «Ведмеже місто» — успішно екранізовані. Фільм «Людина на ім'я Уве» (швед. *En man som heter Ove*) здобув кілька нагород та увійшов до списку найкращих фільмів Швеції усіх часів. А роман «Ведмеже місто» (швед. *Björnstad*) став основою для створення однойменного серіалу.

Фредрік Бакман мешкає у Швеції разом із сім'єю. Працює над новими творами та веде блог на своєму офіційному сайті fredrikbackman.com.

Читайте інші книжки Фредріка Бакмана,
що вийшли українською у видавництві # книголав.

Чоловік на ім'я Уве

Уве — добрий буркотун, якого неодноразово випробовувала доля. Вийшовши на пенсію, втративши кохану дружину, він змушений наново відшукувати сенс буття. Та чи хоче цього Уве? Яким би сумним не був його вибір, на чоловіка чекає ще багато любові, дружби і пригод.

Це смішна, іронічна, зворушлива та мудра історія про людей, які через ті чи інші причини стали не потрібні суспільству. Твір про щоденну мужність жити і бути собою.

Моя бабуся просить її вибачити

Ельзі — сім, і вона не така, як інші. Її Бабуні — сімдесят сім, і вона неймовірно шалена. А ще бабуся для Ельзи найкращий — і єдиний — друг. Щоночі Ельза ховається від світу в бабусиних історіях про Країну-Спросоння та Королівство Міамас, де ніхто не мусить бути «нормальним». Та коли Бабуня помирає й залишається жити лише в листах, написаних до тих, перед ким вона відчувала провину, — ось тоді й починається найбільша Ельзина пригода...

Це книжка про життя: сумне й смішне, болісне й захопливе водночас, а також — про одне з найважливіших прав людини — право на власну інакшість.

Брітт-Марі була тут

Брітт-Марі любить порядок, завжди дотримується свого списку справ і не терпить несподіванок та змін. Однак життя закидає її у Борг — невелике містечко, що перебуває на межі занепаду. Здається, тут її оточують самі лише п'яниці, зловмисники й нероби. Та найгірше те, що на неї покладено неможливе завдання — привести бездарну дитячу футбольну команду до перемоги. Чи зможе завжди впорядкована Брітт-Марі знайти своє місце серед цього хаосу? Чи вдасться їй подолати примхи долі й бути щасливою? Цей роман добрий і чуттєвий, смішний і сумний водночас, наповнений гумором та простою життєвою мудрістю.

Ведмеже місто

Бйорнстад — невелике містечко, що потопає в лісах, снігах та холоднечі. А ще — у безробітті й поступовому занепаді. Єдина його цінність — льодова арена, на якій щодня тренуються дитяча та юнацька хокейні команди — «ведмеді з Бйорнстада». Саме на плечі цих дітей та підлітків лягає майбутнє всього містечка, й саме на хокей покладають надії усі його мешканці. Та коли заповітна перемога уже, здається, майорить на обрії, у Бйорнстаді стається жакхливий злочин. Тепер відповідальність за долю міста несуть усі — і діти, і дорослі. І саме тепер стане справді ясно, чи є ще у Бйорнстаді істинні «ведмеді», які здатні розрізнити добро і зло — і врятувати свій маленький світ.

Ми проти вас

«Ми проти вас» — продовження історії про мешканців Бйорнстада. Події, що сталися в містечку навесні, призвели до кризи клубу «Бйорнстад-Хокей» та до загострення боротьби між містечками Бйорнстад і Гед. Тепер це не лише спортивне протистояння — це бій за виживання, сплетений із політичних інтриг, непростих рішень та гострих вчинків, що мають «ефект метелика». Та окрім великої спільної боротьби, кожен із «ведмедів» мусить витримувати ще й свою власну боротьбу, яка ведеться на межі страху й мужності, любові й ненависті, прощення і насильства.

Шляхи життя

У збірці «Шляхи життя» на вас чекає два оповідання Фредріка Бакмана: «І щоранку дорога додому стає все довшою й довшою» та «Справи твого життя». Кожен із цих текстів зворушує, викликає море емоцій і водночас спонукає задуматися про життя та його шляхи. Про великі й маленькі вибори, які нам доводиться робити у цій мандрівці. Про справжню цінність і сенс досягнень. Про жертвовність, справжнє кохання, любов... І смерть, адже кожна подорож колись закінчується.

Фредрік Бакман

ТРИВОЖНІ ЛЮДИ

Перекладачка *Софія Волковецька*
Літературний редактор *Андрій Мартиненко*
Верстальниця
та технічна редакторка *Ольга Фесенко*
Автор концепції
дизайну обкладинки *стронговський*
Дизайнерка обкладинки *Крістіна Золотарьова*
Випускова редакторка
й коректорка *Жанна Капшук*
Відповідальний за випуск *Сергій Клейменов*

knigolove.ua
facebook.com/knygolove · instagram.com/knygolove
sayhello@knigolove.ua

Ми щасливі, що ти тримаєш у руках цю книжку.
Адже ми знаємо, що найкращий подарунок — це #книголав,
бо #книголав — це любов. А любов примножує любов.

 книголав

Table of Contents

Розділ 1
Розділ 2
Розділ 3
Розділ 4
Розділ 5
Розділ 6
Розділ 7
Розділ 8
Розділ 9
Розділ 10
Розділ 11
Розділ 12
Розділ 13
Розділ 14
Розділ 15
Розділ 16
Розділ 17
Розділ 18
Розділ 19
Розділ 20
Розділ 21
Розділ 22
Розділ 23
Розділ 24
Розділ 25
Розділ 26
Розділ 27
Розділ 28
Розділ 29
Розділ 30
Розділ 31
Розділ 32
Розділ 33
Розділ 34
Розділ 35
Розділ 36
Розділ 37
Розділ 38
Розділ 39
Розділ 40
Розділ 41

Розділ 42
Розділ 43
Розділ 44
Розділ 45
Розділ 46
Розділ 47
Розділ 48
Розділ 49
Розділ 50
Розділ 51
Розділ 52
Розділ 53
Розділ 54
Розділ 55
Розділ 56
Розділ 57
Розділ 5□
Розділ 59
Розділ 60
Розділ 61
Розділ 62
Розділ 63
Розділ 64
Розділ 65
Розділ 66
Розділ 67
Розділ 68
Розділ 69
Розділ 70
Розділ 71
Розділ 72
Розділ 73
Розділ 74
Розділ 75
Подяки автора
Про автора